

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “การคอร์รัปชันกรณีการศึกษา : โครงการรับจํานำข้าวทุกเม็ด”

โดย

อัมมาร	สยามวาลา	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	ที่ปรึกษา
นิพนธ์	พั้วพงศกร	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	หัวหน้าโครงการ
กัมพล	ปั้นตะกั่ว	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย
ชมพูนุช	นันทจิต	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย
दनพ	อรุณคง	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย
จิรัฐ	เจนพิงพร	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย

ตุลาคม 2557

ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ เรื่อง “การคอร์รัปชันกรณีการศึกษา : โครงการรับจำนำข้าวทุกเม็ด”

คณะผู้วิจัย		สังกัด	
อัมมาร	สยามวาลา	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	ที่ปรึกษา
นิพนธ์	พั้วพงศกร	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	หัวหน้าโครงการ
กัมพล	ปั้นตะกั่ว	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย
ชมพูนุช	นันทจิต	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย
दनพ	อรุณคง	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย
จิรัฐ	เจนพิงพร	สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย	นักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การศึกษาพฤติกรรมทางการทูตในการระบายข้าวชของโครงการรับจำนำข้าว 5 รอบในฤดูการผลิตปี 2554/55 ถึงปี 2556/57 และประมาณการมูลค่าการทูตในการระบายข้าว 4 ประเภท ได้แก่ ปัญหาข้าวหายจากโกดังกลาง การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ การขายข้าวให้ผู้เสนอราคาซื้อแบบลับๆและโครงการข้าวถูกราคาถูกขององค์การคลังสินค้า ตลอดจนการวิเคราะห์หลักฐานต่างๆที่บ่งชี้ว่าการทูตในการระบายข้าวอาจมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงผู้มีอำนาจตัดสินใจระบายข้าว โดยเน้นการนำเสนอหลักฐานทางราชการ

วัตถุประสงค์รอง คือ (ก) การวิเคราะห์และประมาณการต้นทุนสวัสดิการ ซึ่งประกอบด้วย ต้นทุนการคลัง การขาดทุน ความสูญเสียของสังคม และประโยชน์ของโครงการรับจำนำข้าว (ข) การสำรวจทัศนคติของผู้เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวเกี่ยวกับปัญหาการทูตในโครงการฯ (ค) การประมาณการค่าเช่าทางเศรษฐกิจ(หรือกำไรพิเศษ) และวิเคราะห์พฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของชาวนา เจ้าของโรงสี เจ้าของโกดัง และผู้ตรวจคุณภาพข้าว (เซอร์เวย์เยอร์) และ (ง)ให้ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างกติกากฎระเบียบของรัฐบาลในการดำเนินนโยบายอุดหนุนเกษตรกร (และนโยบายนิยม) ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

วิธีศึกษา

การประมาณการมูลค่าการทูตในการระบายข้าว มี 2 วิธี วิธีแรกเป็นการสร้างแบบจำลองตลาดข้าวไทยในช่วงที่มีโครงการรับจำนำข้าว (ตุลาคม 2554 ถึง เมษายน 2557) เพื่อประมาณการมูลค่าขั้นสูงของการทูตการระบายข้าว และวิธีที่สอง คือ ประมาณการมูลค่าการทูตในการระบายข้าว 4 รูปแบบ คือ การทูตจากปัญหาข้าวหาย การค้าข้าวแบบรัฐต่อรัฐ การขายข้าวให้ผู้เสนอราคาซื้อแบบลับๆ และการทูตในการโครงการข้าวถูกราคาถูกของกระทรวงพาณิชย์

แบบจำลองตลาดข้าวเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้วิจัยประมาณการต้นทุนสวัสดิการของสังคม (welfare cost) ซึ่งประกอบด้วยประโยชน์ของโครงการรับจำนำข้าว (หรือส่วนเกินของชาวนาและส่วนเกินผู้บริโภค producer and consumer surplus) ต้นทุนการคลัง (จากการซื้อข้าวการสีและการเก็บสต็อกข้าว รายรับจากการขายข้าวของรัฐบาล) มูลค่าส่งออกที่ลดลง จากการที่รัฐเข้าแทรกแซงตลาดความสูญเสียจากการอุดหนุนการผลิตข้าว (dead-weight loss from excess supply) และ ความสูญเสียจากการจำกัดการส่งออก (dead-weight loss from export

restriction) แบบจำลองนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถคำนวณผลขาดทุน (ทางบัญชี) ของโครงการรับจำนำข้าว และมูลค่าการทุจริตในการระบายข้าวโดยรวมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผลขาดทุน

แบบจำลองตลาดข้าวที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในตลาดข้าว มี 2 แบบจำลอง ช่วงแรก (ตุลาคม 2554- ตุลาคม 2556) เป็นช่วงที่ตลาดข้าวไทยมี 2 ราคา คือ ราคาข้าวส่งออกของไทยพุ่งขึ้นสูงกว่าราคาข้าวของประเทศคู่แข่ง แต่ราคาขายปลีกในประเทศกลับทรงตัวในระดับใกล้เคียงกับช่วงเวลาที่ไม่มีมาตรการแทรกแซงตลาดในสมัยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ช่วงสอง (พฤศจิกายน 2556-เมษายน 2557) เป็นช่วงที่ตลาดข้าวไทยมีราคาเดียว เพราะรัฐบาลเร่งระบายข้าวสารจำนวนมาก เพื่อหาเงินคืนชวนาที่นำข้าวมาขายให้รัฐบาล ทำให้ราคาข้าวส่งออกของไทยและราคาขายปลีกในประเทศลดต่ำลงมาก จนทำให้ราคาใกล้เคียงกัน

นอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมสมองกับกลุ่มชวนา โรงสี ผู้ส่งออกข้าว และพ่อค้าข้าวถุง ตลอดจนการรวบรวมเอกสารทางราชการ และข่าวต่างๆ ผู้วิจัยได้ออกแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นเรื่องการทุจริตในโครงการจำนำข้าวกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด คือ ชวนา โรงสี โกดัง และผู้ตรวจข้าวหรือเซอร์เวย์เยอร์ การสำรวจเกษตรกรด้วยแบบสอบถามประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างชวนา ซึ่งเข้าร่วมโครงการจำนำข้าว จำนวน 354 ราย และชวนาที่ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว 147 ราย โดยกระจายการสำรวจไปใน 6 จังหวัด จาก 3 ภาค คือ ภาคกลางเลือกจังหวัดสุพรรณบุรี และฉะเชิงเทรา ภาคเหนือเลือกจังหวัดเชียงราย และนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเลือกจังหวัดอุบลราชธานี และ ร้อยเอ็ด นอกจากนี้ยังมีการสำรวจชวนาผู้ชุมนุมที่กระทรวงพาณิชย์เพื่อเรียกร้องเงินจากโครงการจำนำข้าวจำนวน 42 ราย สำหรับการสำรวจโรงสี โกดังและเซอร์เวย์เยอร์ คณะผู้วิจัยใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางจดหมายไปยังผู้ประกอบการตามรายชื่อจาก สมาคมโรงสี อคส. และ อ.ต.ก. ปรากฏว่ามีผู้ให้ความร่วมมือน้อย คณะวิจัยจึงออกพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เพิ่มเติม ทำให้ได้แบบสอบถามโรงสีในโครงการจำนวน 35 แห่ง โรงสีนอกโครงการ 34 แห่ง โกดัง 16 แห่ง และ เซอร์เวย์เยอร์ 2 ราย

ผลการศึกษา

โครงการรับจำนำข้าว 5 ฤดูมีการรับจำนำข้าวเปลือก 54.35 ล้านตัน มีค่าใช้จ่ายรวม 9.85 แสนล้านบาท เป็นเงินซื้อข้าว 8.57 แสนล้านบาท เงินที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเงินนอกงบประมาณที่กู้จากสถาบันการเงินของรัฐ โดยรัฐบาลไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐสภา เมื่อสิ้นเดือนเมษายน 2557 โครงการมีการขาดทุนทางบัญชีสูงถึง 5.39 แสนล้านบาท (หรือเกือบ 53% ของค่าใช้จ่าย) แต่ถ้าหากรัฐบาลต้องใช้เวลาอีก 5-10 ปี ระบายข้าวในสต็อกจำนวน 17.4 ล้านตัน คาดว่าภาระขาดทุนจะเพิ่มสูงขึ้นเป็น 6.7-7.5 แสนล้านบาท ตัวเลขขาดทุนจริงจะสูงกว่านี้มาก เพราะผลการตรวจสอบข้าวเมื่อกลางตุลาคม 2557 พบว่ามีข้าวที่ผ่านมาตรฐานเพียง 2.36 ล้านตัน ต้นตอของการขาดทุนจำนวนมหาศาล

เกิดจาก การรับจำนำในราคาสูง แต่ขายข้าวในราคาต่ำเพื่อมิให้ผู้บริโภคซื้อข้าวราคาแพง และการทุจริตที่เกิดจากรัฐบาลขายข้าวให้บริษัทพรรคพวกในราคาต่ำกว่าราคาตลาดมาก

ผลการศึกษาให้ข้อสรุปที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้ ประการแรก แม้ว่าชาวนาทั่วประเทศ (ทั้งผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ) จะได้รับผลประโยชน์ส่วนเกิน (producer surplus) เป็นมูลค่าสุทธิสูงถึง 5.6 แสนล้านบาทจากโครงการรับจำนำข้าว แต่ประโยชน์ส่วนใหญ่ตกเป็นของชาวนารายกลางและรายใหญ่ ซึ่งอาศัยในเขตชลประทานของภาคกลาง และภาคเหนือตอนล่าง ข้อค้นพบสำคัญ คือ หากเรานับรวมผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโครงการรับจำนำ ปรากฏว่า ต้นทุนสวัสดิการ (welfare cost หรือความเสียหายสุทธิต่อสังคม) สูงถึง 1.23 แสนล้านบาท ซึ่งหมายความว่าความสูญเสียต่อสังคมสูงกว่าประโยชน์ที่ตกแก่ชาวนาและผู้บริโภค ความสูญเสียนี้ยังไม่นับรวมความเสียหายอื่นๆ ที่วัดไม่ได้ เช่น ชื่อเสียงและคุณภาพข้าวไทย การถลุงทรัพยากรจากพฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ และการค้าข้าวแบบพรรคพวกที่ทำลายระบบการค้าแบบแข่งขัน เป็นต้น ดังนั้นวาทะกรรมของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ที่อ้างว่าโครงการรับจำนำข้าวเป็นประโยชน์ต่อชาวนา จึงเป็นเพียงความพยายามกลบเกลื่อนความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสังคมแบบขาดความรับผิดชอบ

ประการที่สอง มูลค่าการทุจริตในการระบายข้าวที่คำนวณจากแบบจำลองตลาดข้าว คิดเป็น 84,476.20 ล้านบาท ส่วนการทุจริตที่คำนวณแบบแยกตามวิธีระบายข้าว 3 วิธีและการลักลอบนำข้าวไปขายก่อนจะมีมูลค่ารวม 1.02 แสนล้านบาท ประกอบด้วย การทุจริตจากการค้าข้าวแบบรัฐต่อรัฐ 7.8 ล้านตัน คิดเป็นเงิน 45,094 ล้านบาท (ร้อยละ 44) การทุจริตจากการเลือกขายข้าวให้พ่อค้าพรรคพวกที่เสนอซื้อในราคาต่ำ ราว 4 ล้านตัน เป็นเงิน 21,512 ล้านบาท (ร้อยละ 21) และการทุจริตจากโครงการข้าวธงฟ้า/ข้าวถุงถูกใจ 1.1 ล้านตัน เป็นเงิน 8,541 ล้านบาท (ร้อยละ 8)

การทุจริตอีกประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการระบายข้าว คือ ปัญหาข้าวหาย 2.9 ล้านตัน ปัญหานี้เกิดจากผู้มีอิทธิพลทางการเมืองใช้อำนาจนำข้าวเปลือกหรือข้าวสารจากโรงสีในโครงการฯ ไปขายให้ผู้ส่งออกและพ่อค้าขายส่ง แล้วหาข้าวราคาต่ำมาส่งคืนโกดังในภายหลัง ผลการคำนวณพบว่ามูลค่าทุจริตส่วนนี้เท่ากับ 25,616.95 ล้านบาท (ร้อยละ 25) อนึ่งจากรายงานของคณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวในเดือนกรกฎาคม 2557 พบว่ายังมีข้าวบางส่วนที่ไม่ได้นำมาคืน คาดว่ารัฐจะมีความเสียหายเพิ่มขึ้นอีกราว 1.9 พันล้านบาท (ร้อยละ 2) การทุจริตทั้ง 2 ส่วนนี้ เป็นทั้งการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับทั้งการใช้อำนาจของรัฐในการจัดการสต็อกและการระบายข้าว และการที่โรงสีหรือเจ้าของโกดังบางแห่งแอบขโมยข้าวโดยไม่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐ

รายงานผลการตรวจนับสต็อกของ คสช. เมื่อเดือนตุลาคม 2557 พบว่า แม้จะมีข้าวหายเพียง 1.2 แสนตัน แต่ข้าวกว่าร้อยละ 85 มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน การคำนวณเบื้องต้นพบว่าผลขาดทุนจะเพิ่มเป็น 6.6 แสนล้านบาท และมูลค่าทุจริตจะเพิ่มเป็น 1.09 แสนล้านบาท

มูลค่าการทุจริตที่คำนวณได้ข้างต้นยังไม่ได้รวมการทุจริตที่เกิดขึ้นในช่วงต้นน้ำและกลางน้ำ ที่เป็นการทุจริตของ ขาวนา เจ้าของโรงสี ผู้ตรวจข้าว และเจ้าของโกดัง เช่น การจดทะเบียนเกษตรกรเกินจริง การที่ขาวนาบางคนขายสิทธิ์ให้โรงสี การซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน/นำข้าวนอกโครงการนำมาสวมสิทธิ์ การออกใบประทวนปลอม การทุจริตค่ารักษาสภาพข้าว และเงินสินบนที่เกี่ยวข้อง จ่ายให้กับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานของโครงการนำข้าว รวมทั้งการที่โรงสีบางแห่งเอาเปรียบเกษตรกร และโรงสีถูกเจ้าของโกดังและผู้ตรวจข้าวบางรายเรียกเงินพิเศษจากการส่งข้าวเข้าโกดัง เป็นต้น

หลักฐานเชื่อมโยงที่ทำให้เชื่อว่าการทุจริตอาจเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจทางการเมืองระดับสูงมีดังนี้ (1) ตัวเลขการส่งออกของกรมศุลกากรไม่ปรากฏว่ามีตัวเลขการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ และรัฐบาลไม่เปิดเผยตัวเลขส่งออกแบบรัฐต่อรัฐทั้งปริมาณและราคาโดยอ้างว่าเป็นความลับ (2) รัฐบาลเปิดให้มีการยื่นเสนอราคาซื้อข้าวของรัฐ แต่ไม่รายงานข้อมูลปริมาณและราคา **ที่ขายให้พ่อค้าแต่ละราย** รวมทั้งการที่มีพ่อค้าเพียงไม่กี่รายที่สามารถซื้อข้าวจากรัฐโดยการเสนอราคา (3) หลักฐานการทุจริตในโครงการข้าวถุงที่ตรวจสอบพบโดยคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา (4) ปัญหาข้าวหายที่ตรวจสอบพบโดยคณะกรรมการปิดบัญชีโครงการรับจำนำข้าว น่าจะเกี่ยวพันกับการที่ประเทศไทยยังมียอดการส่งออกข้าวค้างทั้งๆ ที่ไม่ได้มีการอนุมัติให้มีการสีข้าวหนึ่งในโครงการฯ (5) มีการระบายข้าวสารเก่าในโครงการจำนำก่อนปี 2554 อย่างต่อเนื่องถึง 2 ล้านตัน (6) การเปลี่ยนกฎเกณฑ์ยอมให้มีการนำเข้าข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านได้ตลอดทั้งปี แทนการอนุมัติเฉพาะช่วงที่ขาดแคลน และ (7) การออกมาตรการผ่อนผันให้โรงสีชะลอการสีแปรจากเดิมที่กำหนดไว้ว่าต้องสีให้เสร็จสิ้นภายใน 7 วัน

ประการที่สาม ผลสำรวจทัศนคติของขาวนา โรงสี เจ้าของโกดัง ผู้ตรวจข้าว (เซอร์เวย์เยอร์) พบว่า เกษตรกรมีความพอใจต่อโครงการรับจำนำสูงกว่าโรงสี ส่วนความเห็นเกี่ยวกับการทุจริตในโครงการรับจำนำ ปรากฏว่า เกษตรกรในโครงการให้คะแนนการทุจริตโดยรวมในระดับปานกลาง (3.35 จาก 5 คะแนน) เกษตรกรนอกโครงการในภาคกลางและเกษตรกรในโครงการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่าการทุจริตค่อนข้างมาก (3.69 และ 3.59 คะแนน) อย่างไรก็ตาม เกษตรกรมีการรับรู้เรื่องการทุจริตในระดับที่ตนเองเกี่ยวข้องดีกว่าการทุจริตในระดับอื่นที่ตนไม่ได้เกี่ยวข้อง เช่น การออกใบประทวนซ้ำ การซื้อสิทธิ์/สวมสิทธิ์ และการจดทะเบียนเกิน เป็นต้น ในขณะที่เจ้าของโรงสี และโกดังกลางให้ความเห็นว่ามีระดับการทุจริตค่อนข้างสูง คือ โรงสีให้ 4.1 คะแนน และโกดัง 3.7 คะแนน เจ้าของโรงสีมีระดับการรับรู้การทุจริตในแต่ละขั้นตอนสูงกว่าการรับรู้ของเกษตรกรอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ยังมีข้อสังเกต คือ โรงสีในโครงการเกือบทั้งหมด (91 %) ไม่เห็นว่าเรื่องใบประทวนล่าช้าเป็นการทุจริต แต่สำหรับเกษตรกรแล้วเห็นว่าการทุจริตเรื่องใบประทวนล่าช้าถึง 36.44 %

ผลการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรในโครงการที่มีจำนวนที่ดินทำกินมาก มีโอกาสที่จะทราบเรื่องการทุจริตมากกว่าเกษตรกรกลุ่มอื่น ในขณะที่เกษตรกรในภาคเหนือจะมีโอกาสที่จะทราบเรื่องการทุจริตน้อยลง

การประมาณการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากโครงการจําแนบว่ามีผู้ได้รับค่าเช่าทั้งสิ้น 6 กลุ่ม มูลค่ารวมกว่า 5.85 แสนล้านบาท ชาวนาได้รับค่าเช่าเศรษฐกิจไปมากที่สุดร้อยละ 51 ผู้บริโภคได้ร้อยละ 24 พ่อค้าพรคพวกได้ร้อยละ 14 โรงสีได้ร้อยละ 9 โกดังได้ร้อยละ 2 สุดท้ายเซอร์เวเยอร์ได้ร้อยละ 0.4

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อเกษตรกรในการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ พบว่า เกษตรกรที่อยู่ในภาคเหนือและหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาที่ดีมีโอกาที่จะแสวงหาค่าเช่ามากขึ้น และครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุมากจะมีโอกาสแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจลดลง

เมื่อการรับจําแนบข้าวก่อให้เกิดค่าเช่าเศรษฐกิจ (กำไรพิเศษ) จำนวนมหาศาลแก่ผู้เกี่ยวข้อง จึงไม่น่าแปลกใจว่าบุคคลเหล่านี้จะลงทุนทุ่มทรัพยากรเพื่อแสวงหากำไรพิเศษเพิ่มมากขึ้น (rent seeking activities) เกษตรกรและโรงสีจึงมีพฤติกรรมแสวงหากำไรพิเศษจากโครงการจําแนบข้าวด้วยวิธีการเพิ่มกำลังการผลิตของตนเอง โดยเกษตรกรจำนวน 57.06 % เพิ่มการใช้ปุ๋ย ฉีดยา และดูแลแปลงและควบคุมระดับน้ำมากขึ้น ทำให้มีการใช้น้ำชลประทานมากกว่าแผนการปล่อยน้ำของกรมชลประทาน ร้อยละ 42 ของโรงสีในโครงการลงทุนขยายกำลังการผลิต ทำให้ปัจจุบันโรงสีมีกำลังการผลิตถึง 100 ล้านตันต่อปีทั้งๆที่เราผลิตข้าวเปลือกเพียงปีละ 34-37 ล้านตัน และเจ้าของโกดังถึง 47% ลงทุนขยายความจุของโกดังข้าว

กิจกรรมลงทุนแสวงหาค่าเช่าเศรษฐกิจเหล่านี้เป็นการถลุงทรัพยากรแท้จริงของประเทศ จริงอยู่ผู้ลงทุนได้เงินเข้ากระเป๋าส่วนตัว แต่ในแง่ประเทศ เราดึงเอาทรัพยากรที่ถูกใช้ในกิจกรรมอื่นๆ มาปลูกข้าว สร้างโรงสี และโกดังเพิ่มขึ้น แล้วนำข้าวเก็บไว้ในโกดังให้ข้าวเสื่อมมูลค่า

การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจนี้จึงเป็นความสูญเสียเปล่าของประเทศ และส่งผลเสียต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อรวมผลกระทบจากภาระขาดทุนในการดำเนินงาน 5 ฤดู โครงการรับจําแนบข้าวจึงมีผลทำให้อัตราเศรษฐกิจชะลอตัวในระยะกลาง แม้โครงการนี้จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้น ก็ตาม เพราะรัฐมีภาระที่ต้องเจียดงบประมาณไปชำระหนี้จำนวนมาก ประเด็นนี้ควรมีการวิจัยเพิ่มเติม

ประการที่สี่ รัฐบาลบริหารจัดการนโยบายรับจําแนบข้าวแบบขาดความรับผิดชอบต่อประชาชนและรัฐสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปล่อยปะละเลยปัญหาการทุจริตในการระบายข้าว การไม่ใส่ใจกับรายงานข้าวหายจากโกดังกลาง แต่กลับสั่งให้มีการตั้งกรรมการสอบสวนประธานคณะอนุกรมปิดบัญชีโครงการจําแนบข้าว การโกหกประชาชน และการปิดบังข้อมูลการค้าข้าวแบบรัฐต่อรัฐ การปล่อยให้ค่าใช้จ่ายของโครงการรับจําแนบบานปลาย (อาทิเช่น การยอมให้เกษตรกรขายข้าวให้

โครงการรับจำนำเกินปริมาณที่ตนมีสิทธิ์ตามใบทะเบียนเกษตรกร) รวมทั้งการละเลยการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่จัดให้มีการจัดทำบัญชีรวม (consolidated accounts) จากการดำเนินงานของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

ประการสุดท้าย โครงการรับจำนำข้าว มีข้อบกพร่องร้ายแรงทั้งในระดับนโยบาย (การจำนำข้าวทุกเม็ดโดยไม่จำกัดงบประมาณและการผูกขาดตลาดข้าว) และในระดับการดำเนินงาน (การทุจริตในทุกกระดับการปกปิดและให้ข้อมูลเท็จ)

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะหลักจากงานวิจัย 6 ข้อ และ ข้อเสนอเพิ่มเติมอีก 3 ข้อที่มาจากงานวิจัยอื่นๆ ดังนี้

(1) การแก้ไขรัฐธรรมนูญ กฎหมายเลือกตั้ง และกฎหมายงบประมาณรายจ่ายสำหรับโครงการจำนำข้าว (และโครงการประชานิยมทั่วไป) มี 3 ขั้นตอน คือ ก) กฎหมายเลือกตั้งควรกำหนดให้พรรคการเมืองที่ใช้นโยบายประชานิยมหาเสียงต้องให้ความชัดเจนของนโยบาย เช่น ประชาชนจะได้อะไร และมีต้นทุนในการดำเนินโครงการเท่าไร ข) เมื่อได้เป็นรัฐบาล จะต้องแถลงนโยบายให้รัฐสภาทราบตามที่หาเสียงไว้ โดยเฉพาะที่มาของเงินค่าใช้จ่ายจะมาจากไหน และจะหารายได้ชดเชยอย่างไร ค) รัฐบาลต้องเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณสำหรับนโยบายประชานิยมที่หาเสียงไว้ต่อรัฐสภาทุกปี ทั้งนี้เพื่อให้การใช้จ่ายเงินในโครงการประชานิยมของรัฐบาลต้องผ่านกรอบของงบประมาณที่ชัดเจน และมีวินัยการคลัง

อนึ่ง รัฐบาลชุดปัจจุบันและคณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าว ควรวางระบบการใช้จ่ายนอกงบประมาณเพื่อใช้ในโครงการแทรกแซงตลาดข้าว โดยให้นางบประมาณดังกล่าวเสนอขอความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติ การดำเนินนโยบายเช่นนี้จะเป็นการวางบรรทัดฐานด้านวินัยทางการเงินการคลัง และสร้างความรับผิดชอบให้กับรัฐบาลชุดต่อไป

(2) การจัดทำบัญชีรวมของโครงการรับจำนำข้าวและโครงการช่วยเหลือเกษตรกรทุกโครงการเมื่อสิ้นปีงบประมาณ ทั้งนี้เพื่อให้รัฐบาลและรัฐสภารับทราบค่าใช้จ่ายทั้งหมด รายรับ ผลกำไรขาดทุน ตลอดจนสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินนโยบาย

(3) การเปิดเผยข้อมูลโครงการรับจำนำข้าว (และโครงการประชานิยมอื่นๆ) โดยการแก้ไข พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร เพิ่มมาตราที่กำหนดให้รัฐบาลต้องเปิดเผยข้อมูลต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินนโยบายประชานิยม และการแทรกแซงตลาด เช่น ค่าใช้จ่าย รายรับ ผลกำไรขาดทุน และรายละเอียดของการดำเนินการเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลง่ายขึ้นและสามารถตรวจสอบได้

(4) การจำกัดบทบาทรัฐในการแทรกแซงตลาด รัฐต้องตราพระราชบัญญัติจำกัดขอบเขตการแทรกแซงตลาด และการประกอบธุรกิจที่แข่งขันกับเอกชน เพื่อมิให้นโยบายของรัฐบาลทำลายการแข่งขันในตลาด เช่น ห้ามมิให้รัฐบาลแทรกแซงซื้อข้าวจากเกษตรกรเกินกว่า 5%-10% ของปริมาณการบริโภคในประเทศ เป็นต้น

(5) การจัดทำรายงานอิสระเรื่องผลกระทบและบทเรียนจากโครงการรับจำนำข้าวเพื่อนำเสนอต้นทุนการศึกษา ภาวะขาดทุน ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม (เช่น ผลต่อการผลิต ต้นทุนการผลิต การแข่งขันในตลาดข้าวการส่งออก ฯลฯ) ทั้งนี้เพื่อสรุปเป็นบทเรียนสำหรับประชาชน ตลอดจนการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสืบสวนหาผู้กระทำผิดที่ยังไม่ได้ถูก ปปช. กล่าวหา

(6) การแปลงภาระขาดทุนให้เป็นหนี้การคลัง หลังจากการตรวจสอบสต็อกและจัดทำบัญชีรวมเสร็จสิ้น รัฐบาลก็จะทราบภาระขาดทุนทั้งส่วนที่เกิดขึ้นแล้ว (realized loss) และส่วนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (contingent debt) ผู้วิจัยคาดว่าหนี้สองส่วนนี้จะมียกเงินประมาณ 5.4-7.5 แสนล้านบาท สิ่งที่รัฐบาลควรทำ คือ การออกพันธบัตรเพื่อหาเงินชำระหนี้ให้แก่ ธกส. ตามข้อเสนอของนายกรณ์ จาติกวณิช (ข่าวสด 26 ตุลาคม 2557) เงื่อนไขการชำระหนี้ควรมีแผนการชำระทั้งต้นและดอกเบี้ย รวมทั้งกำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ให้ชัดเจนวิธีนี้จะช่วยสร้างความมั่นใจเรื่องฐานะการคลังของประเทศให้กับนักลงทุนได้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว

(7) กำหนดแนวทางระบายข้าวในสต็อกให้ชัดเจน เช่น การจัดข้าวเสื่อมสภาพ และการบริจาคข้าวในคลัง 30-50% ให้โครงการอาหารโลก (WFP: World Food Program) เพื่อมิให้สต็อกข้าวมีผลกดดันราคาข้าวเหมือนขณะนี้

ส่วนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่มาจากงานวิจัยอื่น มีดังนี้

(8) ข้อเสนอเรื่องนโยบายประกันราคาพืชผล ในกรณีที่มีความจำเป็นทางการเมือง ผู้วิจัยเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติการประกันราคาพืชผลเกษตร¹ สำคัญ คือ จำกัดวงเงินการช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเสี่ยงที่ราคาพืชผลตกต่ำ การอุดหนุนโหว่ของนโยบายประกันรายได้เกษตรกรในยุครัฐบาลอภิสิทธิ์ เช่น ต้องจำกัดการประกันราคาให้ครอบคลุมความเสียหายเพียงบางส่วน และเกษตรกรจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าเบี้ยประกันทั้งหมดหรืออย่างน้อย 50% ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ก) ส่วนต่างราคาที่จะชดเชย คือ ร้อยละ 50-60 ข) จำกัดปริมาณการรับประกันต่อครอบครัวสูงสุดไม่เกิน 15 ไร่ โดยใช้พื้นที่จดทะเบียนในรอบ 3-5 ปี และประกันเพียงปีละครั้ง โดยใช้ผลผลิตเฉลี่ยของจังหวัดในรอบ 3 ปี (แยกตามเขตชลประทาน/น่านน้ำฝน) ค) รัฐบาลต้องจัดทำระบบภาพถ่ายดาวเทียมและเอกสารการเป็นเจ้าของที่ดิน เพื่อป้องกันปัญหาการแตกครัวเรือน

¹ ประสบการณ์จากโครงการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ทำให้ผู้วิจัยไม่ปรารถนาจะเสนอให้มีการประกันราคาพืชผลอีก

(9) ข้อเสนอเรื่องนโยบายชดเชยความเสียหายของพืชผลที่เกิดจากภัยธรรมชาติ รัฐควรเร่งปรับปรุงระบบข้อมูล และวิธีการบริหารการจ่ายเงินชดเชยดังต่อไปนี้ (ก) รัฐบาลควรลงทุน เรื่องภาพถ่ายดาวเทียมในพื้นที่ปลูกข้าว เพื่อให้หน่วยราชการมีฐานข้อมูลที่สามารถวัดผลผลิตข้าวและความเสียหายของผลผลิตข้าว และที่สำคัญ คือ ลงทุนพัฒนาขีดความสามารถของกระทรวงเกษตรฯ ในการประมาณการผลผลิตข้าวและความเสียหายให้แม่นยำขึ้น (ข) การวิเคราะห์ข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียมจะช่วยให้รัฐบาลสามารถคำนวณมูลค่าความเสียหายแท้จริงเป็นรายตำบล (หรือหากทำได้คำนวณความเสียหายเป็นรายหมู่บ้าน) (ค) รัฐบาลกำหนดอัตราการชดเชยให้น้อยกว่าที่เกษตรกรเสียหายจริง วิธีนี้จะทำให้เกษตรกรยังคงต้องมีส่วนรับภาวะความเสี่ยงจากดินฟ้าอากาศบางส่วน เช่น 10%-30% (ง) ให้รัฐบาลจ่ายเงินชดเชยผ่านองค์กรบริหารตำบล เพราะอบต.มีข้อมูลการเพาะปลูกของแต่ละครัวเรือนดีกว่ารัฐบาลกลาง และต้นทุนการบริหารจัดการของอบต.ต่ำกว่ารัฐบาลกลาง

(10) ข้อเสนอเรื่องการลงทุนและเพิ่มผลิตภาพผลผลิตข้าว แนวทางช่วยเหลือเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน คือ การลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลิตภาพการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน (labor productivity) เพราะภาคเกษตรไทยมีที่ดินค่อนข้างมากแต่ขาดแคลนแรงงาน

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้คือ การศึกษาพฤติกรรมการทุจริต และประมาณการมูลค่าการทุจริตในการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำข้าวฤดูการผลิตปี 2554/55 ถึงปี 2556/57 โดยพยายามที่จะเชื่อมโยงวิเคราะห์หลักฐานที่มีอยู่เกี่ยวกับการทุจริตวัตถุประสงค์อื่นๆ ของการวิจัยนี้คือการประเมินต้นทุนสวัสดิการการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการ ระบุกิจกรรมการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของผู้ที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งให้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สร้างสรรค์

เพื่อประเมินขนาดของความเสียหายและผลกระทบของโครงการ นักวิจัยใช้วิธีการศึกษามี 3 วิธี วิธีแรกเป็นการสร้างจำลองทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมการประเมินต้นทุนสวัสดิการ วิธีที่สองใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถาม โดยการสุ่มตัวอย่างชาวนาใน 6 จังหวัดและส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้โรงสี โกดัง และผู้ตรวจข้าว (surveyor) และวิธีที่สาม คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมระดมสมองกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการรวบรวมเอกสารทางราชการ และข่าวต่างๆ

ผลการศึกษาให้ข้อสรุปที่สำคัญ 4 ประการ คือ *ประการแรก* แม้ว่าชาวนาทั่วประเทศจะได้รับผลประโยชน์ส่วนเกินสูงถึง 5.6 แสนล้านบาท แต่ผู้ได้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นชาวนาขนาดกลางและขนาดใหญ่ และที่สำคัญ คือ โครงการรับจำนำข้าวสร้างความเสียหายมหาศาลต่อสังคม การดำเนินงานนอกจากจะทำให้เกิดภาระขาดทุนทางบัญชีถึง 5.4-7.5 แสนล้านบาทแล้ว (ขึ้นกับระยะเวลาที่ใช้ในการระบายข้าวคงเหลือ) ยังก่อให้เกิดต้นทุนต่อสังคมที่สูงกว่าประโยชน์ของโครงการถึง 1.23 แสนล้านบาท ความเสียหายนี้ยังไม่นับผลกระทบต่อคุณภาพข้าว การบิดเบือนตลาดข้าว ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ และเปลี่ยนโครงสร้างการค้าข้าวจากเดิมที่มีการแข่งขันสูง ไปสู่ระบบการค้าแบบเส้นสายพรรคพวก เป็นต้น

ประการที่สอง จากแบบจำลองตลาดข้าวพบว่ามูลค่าการทุจริตจากการระบายข้าวในราคาต่ำมีมูลค่าขั้นสูงถึง 8.4 หมื่นล้านบาท เมื่อทำการทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบจำลองโดยการคำนวณแยกตามการทุจริต 4 ช่องทางพบว่ามีมูลค่าการทุจริตรวม 1.02 แสนล้านบาท ส่วนใหญ่มาจากการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ 4.5 หมื่นล้านบาท การขายข้าวให้พรรคพวกที่เสนอซื้อในราคาต่ำ 2.2 หมื่นล้านบาท และการระบายข้าวถึงราคาถูกอีก 8.5 พันล้านบาท และการทุจริตจากการลักลอบนำข้าวในโครงการจำนำไปขายก่อนอีก 2.7 หมื่นล้านบาท มูลค่ารวมของการทุจริตจึงเท่ากับ 1.02 แสนล้านบาท และยังมีความเสียหายอื่นจำนวนมากที่คำนวณไม่ได้

รายงานผลการตรวจนับสต็อกของ คสช. เมื่อเดือนตุลาคม 2557 พบว่า แม้จะมีข้าวหายเพียง 1.2 แสนตัน แต่ข้าวกว่าร้อยละ 85 มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน การคำนวณเบื้องต้นพบว่าผลขาดทุนจะเพิ่มเป็น 6.6-9.6 แสนล้านบาท(ขึ้นกับระยะเวลาที่ใช้ในการระบายข้าวคงเหลือ) และมูลค่าทุจริตจะเพิ่มเป็น 1.09 แสนล้านบาท

ประการที่สาม ผลสำรวจทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดพบว่า ทั้งผู้เข้าร่วมโครงการและ ผู้เข้าร่วมที่ไม่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวทั้งหมดเห็นด้วยในระดับสูง ว่ามีการทุจริตในโครงการ และ มีการทุจริตอยู่ในทุกระดับของการดำเนินงาน ในทำนองเดียวกันการสัมภาษณ์และการสำรวจ ภาคสนามพบกิจกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจกันอย่างแพร่หลาย โดยชาวนาและโรงสียอมลงทุน ขยายปริมาณการผลิตข้าวและการสีข้าว เจ้าของโกดังลงทุนเพิ่มความจุของโกดัง ซึ่งไม่น่าแปลกใจ เพราะ นโยบายจำนำข้าวส่งผลให้เกิดค่าเช่าทางเศรษฐกิจจำนวนมากสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการ

การประเมินพบว่าค่าเช่าทางเศรษฐกิจมีมูลค่า 5.85 แสนล้านบาท แบ่งเป็น ชาวนาได้ 2.97 แสนล้านบาท ผู้บริโภคได้ 1.38 แสนล้านบาท พ่อค้าพรรคพวกได้ 8.4 หมื่นล้านบาท โรงสีได้ 5.4 หมื่นล้านบาท โกดัง 9.6 พันล้านบาท เซอร์เวเยอร์ได้ 2.2 พันล้านบาท กิจกรรมลงทุนแสวงหาค่าเช่า เศรษฐกิจเหล่านี้เป็นการถลุงทรัพยากรแท้จริงของประเทศ และส่งผลเสียต่อการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ

ประการที่สี่ รัฐบาลบริหารจัดการนโยบายรับจำนำข้าว แบบขาดความรับผิดชอบต่อ ประชาชนและรัฐสภาพล่อยปะละเลยปัญหาการทุจริตในการระบายข้าว ไม่ใส่ใจกับรายงานข้าวหาย จากโกดังกลางโกหกประชาชน และการปิดบังข้อมูลการค้าข้าวแบบรัฐต่อรัฐการปล่อยให้ค่าใช้จ่าย ของโครงการรับจำนำบานปลาย โดยไม่เคยมีความพยายามที่จะจัดทำบัญชีของโครงการรับจำนำข้าว

โดยสรุปนโยบายรับจำนำข้าวจึงมีข้อบกพร่องทั้งในด้านนโยบายและด้านการบริหารจัดการ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 10 ข้อ ดังนี้ 1.แก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายงบประมาณรายจ่าย สำหรับโครงการแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตร เพื่อสร้างวินัยการคลังและความรับผิดชอบต่อประชน 2. จัดทำบัญชีรวมโครงการช่วยเหลือเกษตรกรทุกโครงการ 3.การเปิดเผยข้อมูลโครงการประชานิยมทุก โครงการ 4.การจำกัดบทบาทรัฐในการแทรกแซงตลาด 5.การจัดทำรายงานอิสระเรื่องผลกระทบจาก โครงการรับจำนำข้าว 6.การแปลงภาระขาดทุนให้เป็นหนี้การคลัง โดยออกพันธบัตรรัฐบาล 7. กำหนดแนวทางระบายข้าวในสต็อกให้ชัดเจน มิให้สต็อกข้าวมีผลกดดันราคาข้าว เช่น บริจาคให้ WFP 8.เสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติการประกันราคาพืชผลเกษตร¹ 9.รัฐควรเร่งปรับปรุงระบบ การชดเชยความเสียหายจากภัยธรรมชาติ 10.แนวทางช่วยเหลือเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน คือ การลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลิตภาพการผลิต

¹ ประสบการณ์จากโครงการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ทำให้ผู้วิจัยไม่ปรารถนาจะเสนอให้มีการประกันราคาพืชผลอีก

Abstract “Corruption in the paddy pledging policy”

The objectives of this paper are to identify corruption methods and to estimate the size of corruption in the government rice sale from the 2011/12 to 2013/14 rice pledging scheme. The paper will also attempt to analyze available evidence on corruption in order to connect all the pieces into a big picture which establishes a possible involvement of top politicians and senior government officials with such corruption. Other objectives of this paper include, assessing welfare costs, survey of participants' opinions on corruption, identifying rent-seeking activities by participants, and finally, offering constructive policy recommendations.

To evaluate the size of corruption and its effects, the researchers employ 3 main methods of study: (1) through an economic model that incorporates inclusively welfare costs; (2) through interviews and questionnaire surveys with 634 farmers, 73 rice millers, 16 warehouse owners and 2 surveyors; and (3) in-depth interviews and focus group discussion with key participants in the program, along with reviewing government documents and following news.

The paper finds that the five paddy pledging projects in two and a half year used as much as 985 billion baht to buy 54.4 million tons of paddy (or 35 million tons of milled rice) from farmers. The accounting loss is estimated at 539-750 billion baht, depending on the duration to sell all the remaining stock of rice. Although farmers nationwide receive the producer surplus of 0.56 trillion baht, most of the surplus falls on medium to large scale farmers. The accounting loss as of April 2014 is estimated at 539 billion baht. More important, the welfare loss of the policy exceeds the producer and consumer surplus by 0.123 trillion baht. The policy also has other negative impact on rice export, and creates various kinds of distortions (or dead weight loss). Yet the estimated welfare cost still does not include the loss from rent seeking activities, the negative impact of Thai rice quality and the replacement of competitive rice trading with crony capitalism.

The size of corruption in rice sale, estimating from the rice market model, is 84,476 million baht. To check the reliability of our estimate, the researchers employ another research method by estimating the value of corruption in three channels of rice sale. The results show that the biggest component is the corruption involving G-to-G deals (45,094 million baht), followed by sale to cronies who offered to buy rice at low price (21,512 million baht) and corruption of the cheap bagged rice policy (8,541 million baht). In addition, there is also another type of corruption that indirectly involve rice sale, i.e., a few influential connected brokers used their political connection to “borrow 2.9 million tons of rice” from some millers and sold them to the exporters or package rice suppliers. Then they bought low quality rice from the government old stockpiles (and from neighboring countries) to deliver back to the warehouses later. In addition some of the stolen rice were not returned. Such a corruption

amounted to 27,567 million baht. Therefore total corruption in rice sale deals is 102 billion baht. The figure is still underestimated given the fact that more than 55% of the remaining rice stock (17.82 million tons) It should be noted that the estimates do not include corruption at the upstream (farmers registration and rice sale to millers) and mid-stream levels (millers, surveyors warehouse owners, and government officers).

The researchers also provides a preliminary revised estimate of accounting loss and corruption after a preliminary report of stock checking in October 2014. The revised accounting loss jumps to 660 to 960 billion baht, depending on how long it takes to sell all the rice stock. The value of corruption arising from rice sale. The value of corruption arising from rice sale slightly increases to 109 billion baht.

The paper also finds both the participants and non-participants of the rice pledging program all agree to a high level of corruption in the program and that corruption exists in all levels of operation. Similarly, interviews and field surveys reveal widespread rent-seeking activities by all participants which include the farmers' additional cost to increase rice production, the millers' expansion of milling capacity and the investment in warehouses and storage capacity. Such activities are unsurprising by induced by the incentive to make more money (economic rent) from the scheme. Total economic rent is estimated at 585.4 billion baht, of which 296.5 billion baht went to the farmers, 138.5 billion to consumers, 84.5 billion baht to connected traders, 54 billion baht to millers, 9.6 billion baht to warehouse owners, and 2.2 billion baht to 20 surveyors. The investment in rent-seeking activities is the waste of real resources for the society. Lastly, the government concealed the information on rice sale and did not bother to prepare the consolidated financial accounts. As a result, there was substantial cost over run and shortage of liquidity to pay the farmers.

In conclusion, the failure of the paddy pledging policy is caused both by the policy mistakes (of buying every grain of rice at too high a price and government monopoly of the rice market) and by the execution failure.

Nine recommendations can be drawn by the researchers. 1. Amend the constitution and strengthen the law on the use of off budget to finance the government intervention policies 2. Government must prepare a consolidated financial account for each intervention policy. 3. Disclose all information on policy implementation to the public and revise the public information law. 4. Limit or terminate unnecessary government intervention in markets. 5. Independent reports on the actual impact of the rice pledging policy. 6. Fiscalize the loss after closing of the rice pledging scheme accounts. 7. Donate rice to World Food Programme (WFP). 8. Streamline the direct subsidy for small farmers 9. Changing the methods of compensation for crop loss due to disasters and pest out break. 10. Focus on reducing production cost and increasing production yields.

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร.....	i
บทคัดย่อ	vi
ABSTRACT	ix
บทที่ 1 บทนำ	1-1
<i>โดย นิพนธ์ พัวพงศกร และจิรัฐ เจนพิงพร</i>	
1.1 เป้าหลังการวิจัย.....	1-1
1.2 วัตถุประสงค์และแนวทางการศึกษา	1-2
1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1-4
1.4 การจัดสัมมนากับผู้เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการ	1-6
1.5 เกณฑ์การสุ่มตัวอย่าง.....	1-7
1.6 การสำรวจเก็บข้อมูลและตัวอย่าง	1-10
1.7 ลำดับความของรายงาน	1-12
บทที่ 2 การทุจริตในโครงการรับจำนำข้าว และหลักฐานบางประการ.....	2-1
<i>โดย นิพนธ์ พัวพงศกร และกัมพล บันตะแก้ว</i>	
2.1 สารสำคัญของโครงการรับจำนำข้าว	2-1
2.2 การทุจริตสามระดับ : ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ.....	2-6
2.3 ปัญหาข้าวหาย : หลักฐานและปฏิกิริยาตอบสนองของเจ้าหน้าที่รัฐ.....	2-16
2.4 หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ	2-28
2.5 การใช้มาตรการช่วยเหลือค่าครองชีพเป็นเครื่องมือทุจริตในการระบายข้าว.....	2-36
2.6 สรุป	2-36
บทที่ 3 ทศนคติของชาวนาเรื่องทุจริต และประโยชน์ของโครงการจำนำข้าว	3-1
<i>โดย ชมพูนุช นันทจิต และศุภนิชา สอาดเอี่ยม</i>	
3.1. ข้อมูลและลักษณะของเกษตรกรที่สำรวจ	3-1
3.2. ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากโครงการจำนำข้าว	3-4
3.3. ค่าเช่าทางเศรษฐกิจและการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกร	3-17
3.4. การรับรู้และความคิดเห็นของเกษตรกรเรื่องการทุจริตในโครงการจำนำข้าว.....	3-21
3.5. ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการประกันรายได้	3-28
3.6. สรุป	3-33

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการสำรวจโรงสีและโกดัง.....	4-1
<i>โดย คนพ อรุณคง จิรัฐ เจนพิงพร และกัมพล บันตะแก้ว</i>	
4.1 บทนำ.....	4-1
4.2 ภาพรวมโรงสี โกดัง และเซอร์เวย์เยอร์.....	4-2
4.3 การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือกำไรพิเศษ RENT-SEEKING.....	4-10
4.4 ทุจริต	4-14
4.5 การเปรียบเทียบโครงการ.....	4-16
4.6 สรุปผลการสำรวจโรงสี และโกดัง	4-21
บทที่ 5 ต้นทุนการคลัง ต้นทุนสวัสดิการของโครงการรับจำนำข้าว และการทุจริตในการระบายข้าว	5-1
<i>โดย อัมมาร สยามวาลา นิพนธ์ พัวพงศกร และกัมพล บันตะแก้ว</i>	
5.1 แนวคิดการสร้างแบบจำลองวัดต้นทุนสวัสดิการที่เกิดจากการแทรกแซงตลาด	5-1
5.2 แบบจำลองตลาดข้าวไทย 2 ยุค	5-5
5.3 ต้นทุนสวัสดิการและผลประโยชน์จากโครงการจำนำข้าว	5-12
5.4 การประมาณการมูลค่าความเสียหายจากการทุจริตในการระบายข้าว.....	5-16
5.5 สรุป	5-20
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ	6-1
<i>โดย นิพนธ์ พัวพงศกร และอัมมาร สยามวาลา</i>	
6.1 ความผิดพลาดของนโยบายการรับจำนำข้าว: นโยบายล้มเหลว หรือ บริหารจัดการบกพร่อง.....	6-1
6.2 สรุปผลการศึกษา.....	6-5
6.3 ข้อเสนอแนะ	6-9

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1	สรุปรูปแบบการทุจริต 1-5
ตารางที่ 1.2	วิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ 1-6
ตารางที่ 1.3	สัมมนากับผู้เกี่ยวข้อง 1-7
ตารางที่ 1.4	การคำนวณจำนวนตัวอย่างชาวนาในโครงการรับจำนำข้าว..... 1-8
ตารางที่ 1.5	จำนวนตัวอย่างชาวนานอกโครงการรับจำนำข้าว 1-8
ตารางที่ 1.6	การสุ่มเลือกจังหวัดสำหรับการสำรวจชาวนาทั้งที่เข้าร่วมและ ไม่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว..... 1-9
ตารางที่ 1.7	ภาพรวมจำนวนตัวอย่างจำแนกตามจังหวัด..... 1-10
ตารางที่ 1.8	จำนวนแบบสอบถามเกษตรกรที่เก็บได้จริง 1-11
ตารางที่ 1.9	จำนวนแบบสอบถามโรงสี โกดัง และเซอร์เวย์เยอร์ที่เก็บได้จริง 1-11
ตารางที่ 2.1	แสดงผลการจดทะเบียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร เทียบกับจำนวนเกษตรกรที่นำข้าวมาขายให้โครงการรับจำนำตามใบประทวน ที่ ธ.ก.ส. ได้รับ 2-4
ตารางที่ 2.2	ปริมาณการระบายข้าวของรัฐบาลในช่องทางต่างๆ เฉพาะที่ผู้วิจัยมีเอกสาร 2-5
ตารางที่ 2.3	การทุจริตในแต่ละขั้นตอนของโครงการรับจำนำข้าว..... 2-6
ตารางที่ 2.4	ข้าวหาย กับการขอปรับเพิ่มจำนวนข้าวคงคลัง ณ วันที่ 31 มกราคม 2556..... 2-17
ตารางที่ 2.5	ปริมาณการส่งออกข้าวของเอกชนและรัฐไปยัง 6 ประเทศ ที่มีสัญญา MOUs กับไทย 2-29
ตารางที่ 2.6	การคำนวณปริมาณข้าวคงคลังขั้นสูงและปริมาณการระบายข้าวขั้นต่ำ จากโครงการรับจำนำข้าว ตุลาคม 2554- 30 กันยายน 2556..... 2-33
ตารางที่ 2.7	ปริมาณข้าวคงคลัง และปริมาณระบายข้าวจากการคำนวณเปรียบเทียบกับปริมาณที่รัฐมนตรี เปิดเผยต่อสาธารณะ และรายงานของ อคส. อ.ต.ก. 30 กันยายน 2556 (ล้านตัน) 2-35
ตารางที่ 3.1	จำนวนตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการสำรวจ..... 3-1
ตารางที่ 3.2	ผลการวิเคราะห์สาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว 3-4
ตารางที่ 3.3	ระยะเวลาและฤดูที่รอใบประทวน 3-11
ตารางที่ 3.4	ระยะเวลาที่เกษตรกรในโครงการรอเงินจากธ.ก.ส..... 3-11
ตารางที่ 3.5	รอบการผลิตที่เกษตรกรได้เงินต่ำกว่าปกติ 3-12
ตารางที่ 3.6	วิธีการแก้ปัญหาการได้รับเงินล่าช้าของเกษตรกร 3-12
ตารางที่ 3.7	การใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไปของเกษตรกร..... 3-13
ตารางที่ 3.8	การใช้จ่ายเงินจากโครงการจำนำข้าวเพื่อการลงทุนด้านต่างๆ..... 3-13
ตารางที่ 3.9	ปัญหาการผ่อนชำระและการออมเงินของเกษตรกรในโครงการ 3-13
ตารางที่ 3.10	ความพอใจในโครงการจำนำข้าวก่อนและหลังปัญหาจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล ของเกษตรกรในและนอกโครงการจำนำข้าว 3-15

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.11 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจในโครงการจำหน่ายข้าวก่อนเกิดปัญหา	3-16
ตารางที่ 3.12 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจในโครงการจำหน่ายข้าวหลังเกิดปัญหา.....	3-17
ตารางที่ 3.13 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพยายามแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ	3-20
ตารางที่ 3.14 ผลกระทบต่อค่าเช่าและค่าจ้างในการทำนา	3-21
ตารางที่ 3.15 การรับรู้ทุจริตในโครงการจำหน่ายข้าวของเกษตรกร	3-23
ตารางที่ 3.16 การรับรู้ทุจริตในโครงการจำหน่ายข้าวของกลุ่มชาวนาผู้ชุมนุมเรียกร้องค่าจำหน่ายข้าว.....	3-24
ตารางที่ 3.17 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ทุจริตของเกษตรกรในโครงการจำหน่าย	3-25
ตารางที่ 3.18 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ทุจริตของเกษตรกรนอกโครงการจำหน่าย.....	3-26
ตารางที่ 3.19 ความเห็นเรื่องระดับการทุจริตในโครงการจำหน่ายข้าวของเกษตรกร	3-27
ตารางที่ 3.20 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุจริตของเกษตรกรในโครงการจำหน่าย	3-28
ตารางที่ 3.21 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโรงการประกันรายได้	3-30
ตารางที่ 3.22 เกษตรกรเลือกโครงการจำหน่ายข้าวหรือประกันรายได้ เมื่อกำหนดให้ราคาประกันที่ 15,000 บาทเท่ากัน	3-31
ตารางที่ 3.23 เหตุผลที่เลือกโครงการจำหน่ายข้าว	3-32
ตารางที่ 3.24 เหตุผลที่เลือกโครงการประกันรายได้	3-32
ตารางที่ 4.1 จำนวนผู้ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม	4-1
ตารางที่ 4.2 ดัชนีความหนาแน่นของโรงสี	4-2
ตารางที่ 4.3 ลักษณะของโรงสีในโครงการและโรงสีนอกโครงการ	4-3
ตารางที่ 4.4 จำนวนโรงสีในระยะ 20 กิโลเมตร.....	4-4
ตารางที่ 4.5 ระดับการแข่งขันในมุมมองของโรงสี.....	4-4
ตารางที่ 4.6 วิธีการแข่งขันของโรงสี	4-5
ตารางที่ 4.7 สาเหตุที่โรงสีไม่เข้าร่วมโครงการจำหน่ายข้าว	4-5
ตารางที่ 4.8 การปรับตัวของโรงสีนอกโครงการ.....	4-6
ตารางที่ 4.9 ธุรกิจขายข้าวถุงของโรงสี	4-7
ตารางที่ 4.10 ลักษณะทั่วไปของโกดัง.....	4-7
ตารางที่ 4.11 ปริมาณข้าวเปลือกเฉลี่ยในโครงการที่โรงสีได้รับ (ต้นต่อเดือนต่อโรงสี)	4-8
ตารางที่ 4.12 ปริมาณการสี	4-8
ตารางที่ 4.13 ระยะเวลาคืนทุนในกรณีที่สร้างโกดังใหม่.....	4-8
ตารางที่ 4.14 คะแนนความพึงพอใจต่อโครงการจำหน่ายข้าว	4-10
ตารางที่ 4.15 มูลค่าค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่กลุ่มต่างๆได้รับ.....	4-13
ตารางที่ 4.16 การรับรู้กระบวนการทุจริต.....	4-15

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.17	ระยะเวลาที่ใช้ในการส่งข้าวเข้าโกดัง 4-16
ตารางที่ 4.18	คะแนนระดับการทุจริตของโครงการจำหน่ายข้าวโดยโรงสี และโกดัง 4-16
ตารางที่ 4.19	เปรียบเทียบระดับทุจริตของโครงการจำหน่ายข้าว และโครงการประกันรายได้ 4-20
ตารางที่ 5.1	การคำนวณต้นทุนสวัสดิการสุทธิในโครงการรับจำนำข้าว ต.ค.54-เม.ย.57 5-13
ตารางที่ 5.2	การแจกแจงการทุจริตในการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำข้าว 5 รอบ (ตุลาคม 2554-เมษายน 2557)..... 5-17
ตารางที่ 6.1	ความคิดเห็นของเกษตรกรในการดำเนินนโยบายจำหน่ายข้าว 6-9
ตารางที่ 6.2	งบประมาณสำหรับโครงการประกันรายได้สำหรับเกษตรกร 6-16

สารบัญรูป

	หน้า
รูปที่ 2.1 ปริมาณและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำ (พฤษภาคม 2557)	2-3
รูปที่ 2.2 กระบวนการลักลอบขายข้าวเปลือกให้ผู้ส่งออกข้าวหนึ่ง แล้วนายหน้าใช้สิทธิพลซื้อข้าวเก่าของรัฐในราคาถูกมาคืนโกดังกลาง	2-10
รูปที่ 2.3 กระบวนการลักลอบนำข้าวสารใหม่จากโรงสีในโครงการรับจำนำไปขายและ ใช้สิทธิพลหาข้าวราคาถูกมาคืนโกดังกลาง	2-10
รูปที่ 2.4 การทุจริตในขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ : การขอซื้อข้าวในโครงการจำนำ จากโกดังกลางผ่านนายหน้า	2-13
รูปที่ 2.5 ปริมาณการส่งออกข้าวหนึ่ง.....	2-20
รูปที่ 2.6 ขายข้าวเก่า และมดิกข.ที่เอื้อประโยชน์แก่พ่อค้าที่ซื้อข้าวเก่าจากรัฐบาล.....	2-21
รูปที่ 2.7 ปัญหาการส่งมอบเข้าโกดังกลางเกิดขึ้นครั้งแรกในโครงการรับจำนำ รอบ 2/2555 (นาปรัง).....	2-23
รูปที่ 2.8 ปัญหาข้าวหาย 3 ล้านตัน และการปรับเปลี่ยนปริมาณข้าวคงเหลือ จนทำให้สต็อกข้าวมีมากกว่าปริมาณรับจำนำ.....	2-24
รูปที่ 2.9 ข้าวเปลือกแพง ข้าวสารถูก.....	2-31
รูปที่ 3.1 จำนวนเกษตรกร และมูลค่าข้าวของเกษตรกร นาปี 2554/55.....	3-5
รูปที่ 3.2 จำนวนเกษตรกร และมูลค่าข้าวของเกษตรกร นาปรัง 2554.....	3-6
รูปที่ 3.3 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2554/55	3-7
รูปที่ 3.4 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปรัง 2555	3-7
รูปที่ 3.5 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2555/56	3-8
รูปที่ 3.6 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปรัง 2556	3-8
รูปที่ 3.7 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2556/57	3-9
รูปที่ 3.8 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2555/56 จากการสำรวจ.....	3-9
รูปที่ 3.9 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าว ภาคอีสานและกลาง นาปี 2555/56.....	3-10
รูปที่ 3.10 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าว ภาคอีสานและกลาง นาปรัง 2556	3-10
รูปที่ 3.11 การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าว	3-19
รูปที่ 4.1 ความหนาแน่นของโรงสีเมื่อเทียบกับปริมาณผลผลิต.....	4-3
รูปที่ 4.2 ประเภทและจำนวนผู้ประสบปัญหาจากโครงการจำนำข้าว.....	4-9
รูปที่ 4.3 จำนวนผู้แสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ	4-11
รูปที่ 4.4 (ก) ข้อดีโครงการจำนำข้าว	4-17
รูปที่ 4.4 (ข) ข้อเสียโครงการจำนำข้าว.....	4-18
รูปที่ 4.5 (ก) ข้อดีโครงการประกันรายได้	4-19
รูปที่ 4.5 (ข) ข้อเสียโครงการประกันรายได้.....	4-19

สารบัญรูป (ต่อ)

	หน้า
รูปที่ 5.1 (ก) ราคาข้าวเปลือกแพง-ข้าวสารถูก	5-2
รูปที่ 5.1 (ข) ราคาส่งออก/ราคาขายส่งข้าว 3 ชนิด	5-3
รูปที่ 5.1 (ค) ราคาขายปลีก/ราคาขายส่งข้าวขาว 5%	5-3
รูปที่ 5.2 ราคาข้าวขาว 5% ส่งออกไทยเวียดนาม อินเดีย	5-4
รูปที่ 5.3 ยุคแรกตลาดข้าวไทยมี 2 ราคา	5-6
รูปที่ 5.4 รัฐบาลเร่งระบายข้าวเพื่อหาเงินชำระหนี้ทำให้ราคาในประเทศและราคาส่งออกลดลง	5-10
รูปที่ 6.1 ราคาข้าวขาว 5% และผลผลิตข้าวสารรายปีของประเทศเวียดนาม ตั้งแต่ปี 2550-2556	6-3
รูปที่ 6.2 ความคิดเห็นเรื่องนโยบายของเกษตรกรในโครงการจำนำ	6-10
รูปที่ 6.3 ความคิดเห็นเรื่องนโยบายของเกษตรกรนอกโครงการจำนำ	6-10

บทที่ 1

บทนำ

1.1 เบื้องหลังการวิจัย

ในระหว่างปี 2554-2557 โครงการจำนำข้าวทุกเม็ดถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งจากนักวิชาการ นักการเมืองฝ่ายค้าน องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชนทั้งในและนอกประเทศ ประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ ได้แก่ การขาดทุนจำนวนมาก การสร้างภาระหนี้สาธารณะ ผลกระทบต่อคุณภาพข้าวไทย การส่งออก เป็นต้น ประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคงหนีไม่พ้นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน แม้แต่รัฐบาลและนักวิชาการผู้สนับสนุนนโยบายจำนำข้าวก็ยอมรับว่าโครงการนี้มีการทุจริต จึงมีความพยายามวางมาตรการป้องกันการทุจริต แต่จากคำอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลโดยพรรคประชาธิปัตย์เมื่อเดือน พฤศจิกายน 2555 ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าโครงการจำนำข้าวมีการทุจริตในในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะปัญหาทุจริตในการระบายข้าวแสดงว่ามาตรการป้องกันการทุจริตตามข้อกล่าวอ้างของรัฐบาลไม่ได้ผล แม้กระทั่งหลังการอภิปรายไม่ไว้วางใจ หรือในช่วงที่รัฐบาลจำเป็นต้องประมุขข้าว เพื่อหาเงินให้หนี้ชานาในต้นปี 2557 รัฐบาลก็ยังปล่อยให้มีการระบายข้าวแบบลับๆผ่านบริษัทพรรคพวก จนทำให้พ่อค้าส่วนใหญ่เชื่อว่าราคาข้าวที่ตนประมูลได้แพงกว่าราคาข้าวที่รัฐบาลขายให้พรรคพวก

อย่างไรก็ตาม งานวิชาการที่ศึกษาเรื่องการทุจริตของโครงการรับจำนำข้าวยังมีจำนวนจำกัด งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นเพียงการบรรยายลักษณะของการทุจริต (นิพนธ์ และ จิตกรร 2553; จิตกรร 2553; สมพร 2553) งานเหล่านี้ไม่สามารถประมาณการขนาดของวงเงินทุจริตในภาพรวม ทั้งนี้เพราะนักวิจัยไม่สามารถรวบรวมข้อมูลการทุจริตแต่ละลักษณะว่ามีขนาดมากน้อยเพียงใด เนื่องจากการทุจริตเป็นธุรกรรมลับๆ ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่ในการดำเนินการหรือควบคุมดูแลโครงการกับผู้ประกอบการและเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ผู้เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายย่อมจะไม่ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิดของตนเอง (หรือที่เรียกว่าอาชญากรรมไร้เจ้าทุกข์) นอกจากนั้น สื่อมวลชนส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับการทุจริตในขั้นตอนของการรับซื้อข้าวเปลือก การสีข้าว และส่งมอบข้าวสารเข้าโกดังกลางของรัฐ แต่อันที่จริง การคอร์รัปชันที่มีมูลค่ามากที่สุดเกิดขึ้นในขั้นตอนของการระบายข้าวสารของรัฐ ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินการแบบลับๆ ระหว่างผู้มีอำนาจทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงกับบริษัทพรรคพวกของรัฐบาลไม่เกรงาย ฉะนั้นการวิจัยเรื่องการทุจริตจะต้องหาวิธีการศึกษาทางอ้อมเพื่อประมาณการขนาดความเสียหายจากการทุจริต ตัวเลขขนาดความเสียหายนี้เป็นตัวเลขสำคัญที่จะชี้ขนาดของโครงการรับจำนำข้าว และป้องกันความเสียหายต่อฐานะการคลังของประเทศและความเสียหายต่ออนาคตข้าวไทย

นอกจากความเสียหายจากการคอร์รัปชัน (ที่เป็นการโอนเงินหรือทรัพยากรจากผู้เสียภาษีไปยังผู้ทุจริตแล้ว) การจำนำข้าวทุกเม็ดในราคา 15,000 บาทต่อตัน (ซึ่งสูงกว่าราคาตลาดถึง 50%) ยังก่อให้เกิดพฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ¹ (economic rent หรือกำไรส่วนเกิน หรือ “กำไร”) อย่างกว้างขวาง พฤติกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายในรูปของการสูญเสียทรัพยากรที่มีค่าของประเทศ โดยที่ประเทศไม่ได้ผลผลิต (output) เพิ่มขึ้น เช่น การที่เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าว เพิ่มการใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลงเพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวมาจำนำแก่รัฐบาล ความเสียหายคือทรัพยากรที่ถูกดึงจากกิจกรรมอื่นๆ ในสังคมมาใช้ในการปลูกข้าว นั่นเป็นการใช้ทรัพยากรที่สูญเปล่า ข้าวที่ผลิตเพิ่มขึ้นกลับถูกนำมาเก็บกักในโกดังเป็นเวลาแรมปีทำให้เสื่อมมูลค่า ขณะเดียวกันสังคมก็ต้องสูญเสียผลผลิตในกิจกรรมอื่นๆ เช่น การลดผลผลิตอาหารอื่นๆ โรงสีหุงเงินลงทุนสร้างกำลังการผลิตมากขึ้นเพื่อให้ได้สิทธิ์ในการรับจำนำข้าวให้รัฐมากขึ้น เพราะการรับจำนำข้าวให้รัฐมีกำไรมากกว่ากำไรปกติที่เกิดขึ้นในธุรกิจสีข้าวที่มีการแข่งขันกัน ประเมินการว่าในปัจจุบันโรงสีสมัยใหม่ทั่วประเทศไทยมีกำลังสีข้าวปีละ 90-100 ล้านตันข้าวเปลือกต่อปี ขณะที่ ผลผลิตข้าวให้สีมีเพียงปีละ 35 ล้านตันข้าวเปลือกกำลังการสีข้าวส่วนเกินนี้ จึงเป็นการสูญเสียทรัพยากรที่มีค่าของประเทศ เพราะกำลังการสีที่เพิ่มขึ้น มิได้ทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์และแนวทางการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ² ได้แก่

(1) ประเมินการมูลค่าความสูญเสียด้านสวัสดิการสังคม ซึ่งประกอบด้วยต้นทุนการคลังที่เกิดจากโครงการรับจำนำข้าว รายรับจากการระบายข้าว ประโยชน์ที่ตกแก่ชาวนาทั่วประเทศ มูลค่าการส่งออกที่ลดลง การเสื่อมราคาของข้าวในโกดังกลาง ตลอดจนความสูญเสียของทรัพยากรที่เกิดจากการแทรกแซงตลาดข้าว (dead-weight loss)

(2) ประเมินการมูลค่าการทุจริตจากการระบายข้าวของรัฐบาล เพื่อให้ทราบขนาดความสูญเสียในภาพรวมของโครงการจำนำข้าว และ

¹ ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ คือ ส่วนต่างระหว่างผลตอบแทนที่ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับจากการร่วมโครงการกับผลตอบแทนในกรณีที่ไม่มีโครงการจำนำข้าว (หรือต้นทุนเสียโอกาส)

² การศึกษานี้ไม่ได้ประเมินผลของการรับจำนำข้าวต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะสั้น สำนักงานเศรษฐกิจการคลังเคยประเมินผลกระทบของนโยบายจำนำข้าว และนโยบายกระตุ้นการบริโภคและการลงทุน ต่อเศรษฐกิจมหภาคหลังจากรัฐบาลยังลักษณะบริหารประเทศครบหนึ่งปีในปี 2555 พบว่าอัตราการเติบโตของ GDP จะเพิ่มจาก 0.1% ในปี 2554 เป็น 4.5% ในปี 2555 แต่ผู้วิจัยพบว่าโครงการก่อให้เกิดภาระขาดทุนทางบัญชีไม่ต่ำกว่า 5.4-7.5 แสนล้านบาท การชำระหนี้ขาดทุนจะส่งผลทางลบต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะ 2-10 ปีข้างหน้า

(3) ศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับโครงการรับจำนำข้าว คือ ขวานา เจ้าของโรงสีและโกดังกลาง

(4) สำรวจทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องข้าวกับโครงการฯ ในเรื่องการทุจริตในทุกขั้นตอนของโครงการรับจำนำข้าว

วัตถุประสงค์สามข้อแรกมีความเกี่ยวพันกัน เพราะต่างก็ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม ต่างกันที่ว่าการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจเป็นพฤติกรรมที่ไม่จำเป็นต้องเป็นการทุจริตคอร์รัปชัน ส่วนการทุจริตเป็นพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย และเป็นการโอนทรัพยากรจากผู้เสียภาษีไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการ อย่างไรก็ตามการที่นโยบายจำนำข้าวก่อให้เกิดค่าเช่าทางเศรษฐกิจก่อนใดแก่ผู้เกี่ยวข้อง ค่าเช่าทางเศรษฐกิจดังกล่าวอาจเป็นแรงจูงใจก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันได้ ตัวอย่างเช่น การที่ขวานาได้กำไรส่วนเกิน (หรือค่าเช่าเศรษฐกิจ) จากการขายข้าวในโครงการรับจำนำ อาจมีขวานาบางคนนำที่ดินที่มีได้ปลูกข้าวมาจดทะเบียน แล้วขายสิทธิ์การจำนำให้โรงสีที่ซื้อข้าวจากนอกโครงการจำนำ หรือแตกครอบครัวจดทะเบียนเพื่อได้สิทธิ์จำนำข้าวมากขึ้น หรือโรงสีบางแห่งที่ซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อนำมาสวมสิทธิ์ในการจำนำ หรือร่วมกับเชอร์เวย์อร์ และเจ้าของโกดังส่งมอบข้าวคุณภาพต่ำหรือข้าวผิดประเภทเข้าโกดังกลางของรัฐ เป็นต้น

งานวิจัยนี้จะศึกษารูปแบบการคอร์รัปชันในโครงการรับจำนำข้าวโดยใช้วิธีประมวลและวิเคราะห์จากรายงานวิจัย รายงานข่าวจากสื่อมวลชน รายงานของวุฒิสภา คำอภิปรายไม่ไว้วางใจของพรรคฝ่ายค้าน การสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้ประกอบการและพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการจำนำ รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคอร์รัปชันในโครงการจำนำข้าว

เนื่องจากการทุจริตในการระบายข้าวจะกระทบต่อรายรับจากการระบายข้าว และภาระขาดทุนของโครงการรับจำนำข้าว การจะประมาณการมูลค่าทุจริตให้ถูกต้องไม่ให้มีมูลค่าสูงผิดปกติจึงต้องเริ่มต้นจากการประมาณการค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโครงการรับจำนำข้าว และรายรับรวมจากการระบายข้าว ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยคำนวณผลขาดทุนรวมของโครงการได้ ส่วนการทุจริตจากการระบายข้าวจะเป็นเพียงบางส่วนของผลขาดทุนของโครงการจำนำข้าว

นอกจากต้นทุนการคลังดังกล่าวแล้ว โครงการจำนำข้าวยังมีการแทรกแซงตลาดทั้งตลาดข้าวเปลือก ตลาดส่งออกและการรักษาเสถียรภาพของราคาขายปลีกข้าวสารของตลาดในประเทศ โครงการรับจำนำจึงมีผลต่อกลไกตลาด และสร้างผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรของสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องสร้างแบบจำลองตลาดข้าวที่สะท้อนภาพตลาดส่งออกข้าว และตลาดในประเทศที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2555-57 เพื่อใช้วัดต้นทุนสวัสดิการของสังคม รายละเอียดของวิธีการสร้างแบบจำลองอยู่ในบทที่ 3

งานวิจัยนี้จะศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจตั้งแต่การที่ชาวนาเพิ่มผลผลิตข้าว การลงทุนขยายกำลังการผลิตของโรงสี และโกดังกลาง เป็นต้น นอกจากนั้นหากมีข้อมูลเพียงพอจะมีการประมาณการมูลค่าความเสียหายต่อสังคมที่เกิดจากการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาการทุจริตจึงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการทุจริตโดยการตรวจเอกสารดังนี้

การศึกษาของ Calderón and Arce (2011) กล่าวว่า นักวิชาการควรมองการทุจริตเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้โดยง่ายถ้าไม่วิเคราะห์ลึกลงไปถึงองค์ประกอบของระบบ และค่อยๆ แยกแก้ปัญหาไปที่ละเรื่อง โดยที่ Calderón and Arce (2011) กล่าวว่าปัญหาคอร์รัปชันที่เริ่มมาจากปัญหาของการปกครอง ซึ่งสามารถแบ่งเป็นองค์ประกอบย่อยสำคัญ 3 องค์ประกอบหลักๆ คือ 1) โอกาส 2) ผลประโยชน์ และ 3) ความเสี่ยง ถ้าองค์กรหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งมีความอ่อนแอในระบบหรือมีนโยบายที่มีช่องโหว่ ก็จะเปิดโอกาสให้มีการทุจริต ตัวอย่างเช่น ถ้ามีช่องทางการหาผลประโยชน์ (rents) เข้าพรรคพวกของตนหรือตนเอง ผลที่ตามมาคือการเสี่ยงที่จะทุจริต ถ้าโทษเบาหรือไม่มีการบังคับใช้กฎหมาย ความเสี่ยงที่จะถูกทำโทษก็ลดลง โทษที่เบาเกินไปก็จะทำให้การทุจริตเป็นเรื่องที่คุ้มค่า Calderón and Arce (2011) ยังชี้แจงอีกว่าองค์ประกอบทั้ง 3 นี้ก็ยังมีองค์ประกอบย่อยลงไป เช่น ขนาดของเครือข่ายและความยากง่ายในการเข้าเครือข่ายทุจริต รวมไปถึงการเปิดเผยข้อมูลที่เที่ยงตรง องค์ประกอบย่อยเหล่านี้ของแต่ละที่จะแตกต่างกันไป

อนึ่ง Jeffrey Race (2009) ได้กล่าวไว้ว่าการทุจริตในเมืองไทยเป็นเรื่องปกติทั่วไปในสังคม (norm) กล่าวคือการทุจริตเป็นสิ่งที่อยู่ในได้สำนึกของคนไทยจนกลายเป็นเรื่องที่ไม่แปลก Race (2009) ได้ศึกษากรณีการทุจริตของพรรคไทยรักไทยในปี 2549 ที่ถูกตัดสินความผิดโดยศาลรัฐธรรมนูญ ผลการศึกษาพบว่านักการเมืองพรรคไทยรักไทยทั้ง 111 คน เห็นว่าการโกหก การบิดเบือนข้อมูล การดิดินบน เป็นต้น เป็นเรื่องปกติ เนื่องจากนักการเมืองรู้ดีว่าการทุจริตเป็นเรื่องที่คนในประเทศรู้และยอมรับได้ในระดับหนึ่ง ฉะนั้นตราบใดที่คนไทยยังเห็นการทุจริตเป็น “norm” การแก้ไขปัญหาทุจริตจะไม่มีทางสำเร็จ ไม่ว่าจะแก้ทางด้านกฎหมายหรือเพิ่มความเข้มงวดการตรวจสอบก็ตาม

เป็นที่น่าสนใจว่าความเห็นของทั้ง Calderón and Arce (2011) และ Race (2009) มีความคล้ายคลึงกันตรงที่การทุจริตเป็นปัญหาที่แก้ไขยากและต้องใช้เวลา ทว่า Race (2009) อ้างว่าการแก้ปัญหาในไทยนั้นมีแค่ทางเดียว คือ ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนค่านิยมโดยปลูกฝังความซื่อสัตย์ให้กับ

คนไทย แต่ทาง Calderón and Arce (2011) แนะนำให้เริ่มจากการหาค่าประกอบของปัญหาที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทุจริตแล้วแก้ทีละจุด ซึ่งจะนำไปถึงการปิดช่องทางทุจริต

ในมุมมองของคนไทยนั้น เตือนเด่น และคณะ (2554) พบว่าปัญหาทุจริตในเมืองไทยนั้น ยังคงเป็นการทุจริตในรูปแบบเดิมๆ เช่น การยกยอกทรัพย์สิน การตกแต่งบัญชี เป็นต้น สิ่งสำคัญที่กระตุ้นการทุจริต คือผลประโยชน์จากการทุจริตที่มีมูลค่าสูงกว่าบทลงโทษ และการไม่บังคับใช้กฎหมายตามที่ควร ฉะนั้นประเทศไทยควรปรับปรุงกฎ ระเบียบ และวิธีการทำงานของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญควรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการทุจริต ผลการวิจัยของ เตือนเด่น และคณะ (2554) ค่อนข้างตรงกันกับการศึกษาของทั้ง Race (2009) และ Calderón and Arce (2011)

ตามที่ Calderón and Arce (2011) ได้กล่าวไว้ว่า หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการทุจริตนั้นมาจากการแสวงหาผลประโยชน์ โครงการจำนำข้าวของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ เป็นที่ประจักษ์ในหมู่นักวิชาการว่าเป็นโครงการที่เปิดช่องว่างในการแสวงหาผลประโยชน์เข้าทางเศรษฐกิจ จากงานวิจัยของ Khoman et al (2008) พบว่าเมืองไทยมีรูปแบบการทุจริตหลักๆ 10 รูปแบบ ในนั้นโครงการจำนำข้าวมีความเสี่ยงที่เข้าข่ายรูปแบบการทุจริตมากถึง 4 รูปแบบ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 สรุปรูปแบบการทุจริต

รูปแบบการทุจริตตามการศึกษาของ Khoman et al (2008)	ความเสี่ยงของโครงการจำนำข้าวต่อการทุจริต
เอาหูไปนาเอาตาไปไร่	ทั้งๆที่มีเสียงต่อต้านจากนักวิชาการและผู้เกี่ยวข้อง รัฐบาลอาจทำหุ ทวนลม บางกรณีอาจมีข้ออ้างต่าง ๆ นานา และบางครั้งอาจไม่ตอบ คำถามเลยเหมือนกับว่าไม่เคยรับรู้เสียงต่อต้าน
ฉ้อราษฎร์ บังหลวง	รัฐออกงบประมาณมากเกินไป รวมถึงการยืมเงินจากสถาบัน ต่างๆ พฤติกรรมนี้เสี่ยงที่จะเป็นหนทางให้รัฐบาลเก็บเงินเข้ากระเป่า ตนเองและพรรคพวก
อำนาจบาตรใหญ่	ผู้ที่มีตำแหน่งสูงของรัฐบาล มักจะมีอำนาจที่จะเลือกผู้ประกอบการที่ สนิทหรือแบ่งปันผลประโยชน์กัน ผู้ที่มีตำแหน่งต่ำกว่าต้องตามเพราะ ไม่มีเสียงที่จะออกความเห็นและเสียงที่จะถูกทำโทษ
ซงเอง กินเอง	รัฐบาลอาจจะการออกนโยบายจะมีผลประโยชน์เข้าตนเองหรือพรรค พวกตนเอง มักจะทำควบคู่กับ ข้อ 3

ที่มา: สรุปและดัดแปลงจาก Khoman et al, 2008.

การตรวจสอบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการจำนำข้าว พบว่า งานวิจัยของ ปรีดียาธร (2556) ได้ออกแบบสอบถามสำรวจความเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับโครงการจำนำข้าว เช่น การรับรู้ของเกษตรกร เหตุผลในการเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วมโครงการ ความพึงพอใจในของเกษตรกรต่อโครงการ และปัญหาที่เกษตรกรพบในโครงการจำนำข้าว นอกจากนี้ วรงค์ (2557) ได้กล่าวถึงลักษณะการทุจริตในโครงการจำนำข้าวทุกขั้นตอน โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการลงทะเบียน

เกษตรกร การดำเนินงานในขั้นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ งานวิจัยของเราจึงใช้รูปแบบการสอบถาม โดยแบ่งคำถามตามขั้นตอนการทุจริตในโครงการจำนำข้าวคือ ขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับขบวนการขั้นตอนการที่ขบวนการนำข้าวไปส่งมอบให้โรงสีและรับเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ขั้นตอนการที่โรงสีส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง และขั้นตอนการระบายข้าวของรัฐบาล

ทางด้านการศึกษาผลกระทบของโครงการจำนำข้าวเปลือกนาปีฤดูกาลผลิต 2548/49 นิพนธ์ และคณะ (2553) พบว่าจากการขาดทุน 19,130 ล้านบาท เป็นค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (economic rent) ถึง 82.9% โดยผู้ที่ได้ผลประโยชน์ คือ ขบวนการรายกลางและใหญ่ โรงสี โกดังและเชอร์เวย์เยอร์และผู้ส่งออก ผลกระทบที่ตามมาคือความสูญเสียต่อเศรษฐกิจ (economics loss) จากพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่พยายามหาผลประโยชน์จากโครงการ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ ตารางที่ 1.2 แสดงให้เห็นถึงวิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากโครงการของผู้เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 1.2 วิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

ผู้เกี่ยวข้อง	วิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ
ขบวนการ	เพิ่มผลผลิตต่อไร่ (เช่น อัดปุ๋ย เปลี่ยนพันธุ์), เพิ่มรอบการปลูก, เพิ่มพื้นที่ปลูกข้าวโดยการนำพื้นที่เกษตรอื่นมาใช้
โรงสี	ค่าจ้างสีแปร่ง, ค่ากระสอบ, ค่าขนส่ง, แอบนำข้าวไปหมนขายในตลาด, สวมสิทธิ์ ขบวนการ, ลักลอบนำข้าวเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน, ขายข้าวคุณภาพต่ำ, เอาเปรียบ ขบวนการโดยหักน้ำหนัก ความชื้น และสิ่งเจือปน
โกดังและเชอร์เวย์เยอร์	ค่าจ้างเก็บรักษาข้าวสาร, ร่วมมือกับโรงสียอมให้ขายข้าวคุณภาพต่ำ, ร่วมมือกับโรงสีให้นำข้าวไปหมนขาย
ผู้ส่งออก	ประมูลข้าวที่ต่ำกว่าราคาตลาด

ที่มา: สรุปจาก นิพนธ์, 2553.

1.4 การจัดสัมมนากับผู้เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการ

คณะผู้วิจัยได้มีการเรียนเชิญผู้เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการมาร่วมสัมมนาเพื่อระดมความคิดถึงปัญหาของโครงการจำนำข้าว รวมถึงความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมต่อแบบสอบถามของคณะผู้วิจัยเพื่อทางคณะได้นำไปปรับปรุง ตาราง 1.3 ได้สรุปการสัมมนาทั้งหมด

ตารางที่ 1.3 สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

วันที่	แขกรับเชิญ	จุดประสงค์ของสัมมนา
29 สิงหาคม 2556	สส. 1 โรงสี 3 ผู้ส่งออก 1	หาข้อมูลรูปแบบการทุจริต
27 ธันวาคม 2556	ผู้ประกอบการโรงสีนอกโครงการ ผู้ประกอบการเครื่องจักร และชาวนา	หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทุจริตในระดับ เกษตรกรและโรงสี
25 กุมภาพันธ์ 2557	ประธานคณะอนุกรรมการปิดบัญชี ฯ	หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทุจริตในระดับการ ระบายข้าว
24 มีนาคม 2557 (เช้า)	ผู้ส่งออก 5 ท่าน	รับฟังแง่มุมทุจริตจากผู้ส่งออก และหาข้อมูล เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีทุจริตของผู้ส่งออก
24 มีนาคม 2557 (บ่าย)	เจ้าของโรงสี 6 ท่าน	รับฟังแง่มุมทุจริตจากโรงสี และหาข้อมูล เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีทุจริตของโรงสี

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557.

1.5 เกณฑ์การสุ่มตัวอย่าง

ก) กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้จะแบ่งออกเป็นชาวนาทั้งที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว ซึ่งในเบื้องต้นจะประกอบด้วยตัวอย่างชาวนาที่เข้าร่วมโครงการ 270 ตัวอย่าง และตัวอย่างชาวนาที่ไม่เข้าร่วมโครงการ 100 ตัวอย่าง

ข) การคำนวณตัวอย่างชาวนาที่เข้าร่วมโครงการในแต่ละภาคจะพิจารณาจากเกณฑ์จำนวนชาวนาที่ได้รับเงินจากโครงการรับจำนำข้าวในฤดูกาลผลิตปี พ.ศ. 2555/56 จากตารางที่ 1.4 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีจำนวนชาวนาที่ได้รับเงินจากโครงการรับจำนำข้าวมากที่สุดในปีการผลิต 55/56 คิดเป็นร้อยละ 24.2 ของจำนวนชาวนาทั้งประเทศที่ได้รับเงินจากโครงการฯ เมื่อนำสัดส่วนดังกล่าวไปคูณกับจำนวนตัวอย่างทั้งหมดในโครงการ จำนวนตัวอย่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเท่ากับ 65 ตัวอย่าง ในขณะที่ภาคตะวันออกซึ่งมีชาวนาที่ได้รับเงินจากโครงการฯ น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.3 ของชาวนาทั้งหมดที่ได้รับเงินนั้น เมื่อกำหนดจำนวนตัวอย่างแล้วจะได้เพียง 9 ตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้จำนวนตัวอย่างขั้นต่ำของชาวนาที่เข้าร่วมโครงการต่อภาคในการศึกษานี้เท่ากับ 35 ตัวอย่าง ดังนั้น จำนวนตัวอย่างของภาคตะวันออกจึงถูกปรับขึ้นมาเป็น 35 ตัวอย่าง

ตารางที่ 1.4 การคำนวณจำนวนตัวอย่างชาวนาในโครงการรับจำนำข้าว

ภาค	จำนวนชาวนาที่ได้รับเงินจากโครงการฯ			น้ำหนัก ตัวอย่าง	จำนวน ตัวอย่าง
	ปี 55/56	ปรัง 55/56	รวม 55/56		
1 ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและ ตอนกลาง	218,786	40,885	259,671	12.8%	35
2 ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	442,329	46,951	489,280	24.2%	65
3 เหนือ	175,432	99,400	274,832	13.6%	37
4 เหนือตอนล่าง	294,165	184,733	478,898	23.7%	64
5 กลาง	251,911	201,883	453,794	22.4%	61
6 ตะวันออก	41,279	25,544	66,823	3.3%	9
รวม	1,423,902	599,396	2,023,298	100.0%	271

ที่มา: ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557.

ค) การคำนวณตัวอย่างชาวนานอกโครงการรับจำนำข้าวในแต่ละภาคจะอาศัยข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่มีที่นาหักด้วยจำนวนชาวนาที่เข้าร่วมโครงการในรอบในปี 55/56 ทั้งนี้ สมมติให้ครัวเรือนที่มีที่นาและไม่ได้รับเงินจากโครงการรับจำนำข้าวในรอบดังกล่าวเป็นตัวแทนชาวนานอกโครงการ เพื่อคำนวณสัดส่วนของชาวนานอกโครงการในแต่ละภาค จากตารางที่ 1.5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและตอนกลางเป็นภาคที่มีชาวนานอกโครงการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.7 ของชาวนานอกโครงการทั้งประเทศ เมื่อนำน้ำหนักตัวอย่างดังกล่าวไปคูณกับจำนวนตัวอย่างนอกโครงการทั้งหมด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและตอนกลางจะได้จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 41 ตัวอย่าง ในขณะที่ภาคที่มีจำนวนตัวอย่างของชาวนานอกโครงการต่ำกว่า 10 ตัวอย่าง การศึกษานี้กำหนดให้จำนวนตัวอย่างชาวนานอกโครงการขั้นต่ำแต่ละภาคเท่ากับ 10 ตัวอย่าง ทำให้จำนวนตัวอย่างชาวนานอกโครงการของภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออก และภาคกลาง ถูกปรับเพิ่มขึ้นเท่ากับ 10 ตัวอย่าง

ตารางที่ 1.5 จำนวนตัวอย่างชาวนานอกโครงการรับจำนำข้าว

ภาค	ครัวเรือน ที่มีที่นา	ชาวนาที่ได้รับ เงินโครงการฯ	ตัวแทนชาวนา นอกโครงการฯ	น้ำหนัก ตัวอย่าง	จำนวน ตัวอย่าง
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและตอนกลาง	1,931,438	218,786	1,712,652	40.7%	41
ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	1,895,903	442,329	1,453,574	34.5%	35
เหนือ	743,275	175,432	567,843	13.5%	13
เหนือตอนล่าง	582,224	294,165	288,059	6.8%	7
กลาง	318,220	251,911	66,309	1.6%	2
ตะวันออก	164,242	41,279	122,963	2.9%	3
รวม	5,317,082	1,423,902	4,211,400	100.0%	101

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557.

ง) การสุ่มเลือกจังหวัดในแต่ละภาคพิจารณาจากจังหวัดที่มีจำนวนชาวนาได้รับเงินจากโครงการรับจำนำมากที่สุดในแต่ละภาค กอปกับใช้เกณฑ์จำนวนเงินที่จ่ายจากโครงการมากที่สุดในแต่ละภาค ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลรอบนาปี 55/56 จากตารางที่ 1.6 พบว่าจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีชาวนาเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง นอกจากนั้น ชาวนาในจังหวัดอุบลราชธานียังได้รับเงินจากโครงการรวมกันมากที่สุดในภาคเช่นกัน ดังนั้น ชาวนาในจังหวัดอุบลราชธานีจึงถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่การเลือกจังหวัดเป็นกลุ่มตัวอย่างในภาคอื่นๆ จะสุ่มเลือกตามเกณฑ์ข้างต้นเช่นเดียวกัน โดยตารางที่ 1.7 จะสรุปภาพรวมของจังหวัดที่ถูกสุ่มเลือกและจำนวนตัวอย่างทั้งในและนอกโครงการรับจำนำข้าว

ตารางที่ 1.6 การสุ่มเลือกจังหวัดสำหรับการสำรวจชาวนาทั้งที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว

จังหวัด	ชาวนาที่ได้รับเงินจากโครงการ		จำนวนเงินที่จ่ายจากโครงการ	
	(จำนวนราย)	% ต่อภาค	(ล้านบาท)	% ต่อภาค
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	442,329	100.0%	47,744	100.0%
1. อุบลราชธานี	95,546	21.6%	11,159	23.4%
2. สุรินทร์	88,854	20.1%	9,244	19.4%
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและตอนกลาง	218,786	100.0%	18,487	100.0%
1. ร้อยเอ็ด	64,879	29.7%	6,422	34.7%
2. มหาสารคาม	35,805	16.4%	2,915	15.8%
ภาคเหนือตอนล่าง	294,165	100.0%	69,625	100.0%
1. นครสวรรค์	63,738	21.7%	16,734	24.0%
2. พิษณุตร	52,278	17.8%	13,521	19.4%
ภาคกลาง	251,911	100.0%	64,686	100.0%
1. สุพรรณบุรี	54,716	21.7%	13,523	20.9%
2. ชัยนาท	28,400	11.3%	7,242	11.2%
ภาคเหนือ	175,432	100.0%	20,747	100.0%
1. เชียงราย	66,044	37.6%	8,285	39.9%
2. พะเยา	29,335	16.7%	3,388	16.3%
ภาคตะวันออก	41,279	100.0%	10,572	100.0%
1. ฉะเชิงเทรา	17,406	42.2%	4,962	46.9%
2. นครนายก	9,664	23.4%	2,629	24.9%

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557

ตารางที่ 1.7 ภาพรวมจำนวนตัวอย่างจำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	จำนวนตัวอย่างในโครงการรับจำนำข้าว	จำนวนตัวอย่างนอกโครงการรับจำนำข้าว	จำนวนตัวอย่างรวม	ตัวอย่างพิเศษ*
อุบลราชธานี	65	35	100	7-10
ร้อยเอ็ด	35	41	76	7-10
นครสวรรค์	64	10	74	7-10
สุพรรณบุรี	60	10	70	7-10
เชียงราย	37	13	50	7-10
ฉะเชิงเทรา	35	10	45	7-10
รวม	296	119	415	42-60

หมายเหตุ: *ตัวอย่างพิเศษ คือ เกษตรกรที่รวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจร่วมกัน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำ

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557.

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างพิเศษอีก 2 กลุ่มๆ แรก คือ ชาวนาที่เดินทางมาเรียกร้องเงินค่าข้าวที่กระทรวงพาณิชย์ จำนวน 38 ราย และกลุ่มที่สอง คือ ตัวอย่างพิเศษเพิ่มเติมอีกจังหวัดละ 7-10 ตัวอย่าง รวม 42-60 ตัวอย่าง

1.6 การสำรวจเก็บข้อมูลและตัวอย่าง

จากตาราง 1.8 เห็นได้ว่าคณะผู้วิจัยสามารถเก็บตัวอย่างแบบสอบถามได้ในจำนวนที่มากกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ การสัมภาษณ์ครั้งแรกเริ่มในเดือนพฤศจิกายน 2556 โดยคณะผู้วิจัยได้เริ่มลงสำรวจชาวนาที่มาร่วมเรียกร้องรัฐบาลเนื่องจากไม่ได้เงินค่าข้าว ทั้งนี้เพื่อต้องการข้อมูลจากปากผู้ที่ประสบปัญหาจากโครงการโดยตรงโดยหวังว่าข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่เที่ยงตรง จากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบถึงข้อบกพร่องของแบบสอบถาม จึงนำแบบสอบถามมาแก้ไขเพื่อให้เป็นกลางและง่ายต่อการเข้าใจมากขึ้น

สำหรับการลงสนามสัมภาษณ์เกษตรกรใจจังหวัดเป้าหมาย ทางทีมผู้วิจัยติดต่อ อบจ. ในจังหวัดเป้าหมาย เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับตำบลที่มีการเพาะปลูกข้าวมากที่สุด 3 ถึง 5 ตำบล จากนั้นจึงติดต่อ อบต. นั้นๆเพื่อขอข้อมูลเบอร์ติดต่อผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันหมู่บ้านที่เพาะปลูกข้าวมากที่สุด 5 หมู่บ้าน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ติดต่อผู้ใหญ่บ้าน 3 คนในแต่ละตำบลเพื่อขอความร่วมมือช่วยหาชาวนาที่พร้อมตอบแบบสอบถามหมู่บ้านละ 6 ถึง 8 ราย ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านหรือชาวนาไม่มาตามที่นัดหมายคณะผู้วิจัยใช้วิธีเคาะประตูขอสัมภาษณ์ชาวนา

ตารางที่ 1.8 จำนวนแบบสอบถามเกษตรกรที่เก็บได้จริง

จังหวัด/สถานที่	ระยะเวลา	จำนวนแบบในโครงการ	จำนวนแบบนอกโครงการ	รวมจำนวนแบบ
กระทรวงพาณิชย์	ม.ค. – ก.พ. 57	42	0	42
ฉะเชิงเทรา	28 เม.ย. – 2 พ.ค. 57	46	19	65
เชียงราย	12 พ.ค. – 15 พ.ค. 57	54	17	71
ร้อยเอ็ด	12 พ.ค. – 16 พ.ค. 57	39	46	85
นครสวรรค์	20 พ.ค. – 25 พ.ค. 57	78	12	90
อุบลราชธานี	19 พ.ค. – 30 พ.ค. 57	68	43	111
สุพรรณบุรี	28 พ.ค. – 30 พ.ค. 57	69	10	79
รวม		396	147	543

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557.

สำหรับแบบสอบถามโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์ คณะผู้วิจัยใช้วิธีส่งจดหมายไปยังผู้ประกอบการทั้งหมดตามรายชื่อที่ อคส. และ อ.ต.ก. มี โดยใช้เวลาผู้ประกอบการตอบตั้งแต่ต้นเดือนพฤษภาคม 2557 จนถึงกลางเดือนมิถุนายน 2557 จากตาราง 1.9 สังเกตได้ว่ามีผู้ให้ความร่วมมือน้อยมาก โดยที่โรงสีมีอัตราตอบรับเพียงแค่ 5% โกดังเพียง 1% และ เชอร์เวย์เยอร์เพียง 10% หรือ 2 รายเท่านั้น

เนื่องจากคณะผู้วิจัยทราบล่วงหน้าว่าจะได้อัตราตอบรับที่ต่ำ คณะผู้วิจัยจึงสัมภาษณ์โรงสีในจังหวัดที่ลงไปสำรวจเกษตรกรด้วยจังหวัดละ 2 ราย โดยแบ่งเป็นโรงสีในโครงการ 1 ราย และโรงสีนอกโครงการ 1 ราย ผู้วิจัยจะโทรไปนัดโรงสีล่วงหน้า และผลที่ได้รับคือโรงสีที่ได้นัดไว้ส่วนใหญ่มาให้สัมภาษณ์ตามนัด คณะผู้วิจัยยังได้พยายามโทรศัพท์ติดต่อขอความร่วมมือจากเชอร์เวย์เยอร์ทั้ง 20 รายอีกทีเพื่อขอความกรุณากรอกแบบสอบถาม แต่ก็ไม่เป็นผล

ตารางที่ 1.9 จำนวนแบบสอบถามโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์ที่เก็บได้จริง

ประเภทธุรกิจ	จำนวนแบบสอบถามที่ส่ง		จำนวนผู้ตอบกลับ		รวมแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับ	อัตราตอบรับ
	ในโครงการ	นอกโครงการ	ในโครงการ	นอกโครงการ		
โรงสี	826	341	35	34	69	5.91%
โกดัง	1,685	-	16	-	16	0.94%
เชอร์เวย์เยอร์	20	-	2	-	2	10%
รวม	2,659	341	53	34	87	

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2557.

1.7 ลำดับความของรายงาน

หลังจากบทนำ บทที่ 2 เป็นการบรรยายพฤติกรรมการทุจริตในโครงการรับจำนำข้าวตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยเน้นการทุจริตในการระบายข้าวและปัญหาข้าวหายจากโกดังกลาง

บทที่ 3 เป็นแบบจำลองตลาดข้าวที่ใช้ในการคำนวณต้นทุนสวัสดิการที่เกิดจากโครงการรับจำนำข้าว และการประมาณการมูลค่าการทุจริตจากการระบายข้าว รวมทั้งการทุจริตในการลักลอบนำข้าวจากโรงสีอื่นในโครงการรับจำนำออกไปขายก่อน

บทที่ 4 เป็นผลการสำรวจทัศนคติเกี่ยวกับการทุจริตของชาวนาทั้งในโครงการและนอกโครงการรับจำนำ

บทที่ 5 เป็นผลสำรวจทัศนคติเรื่องการทุจริตของโรงสีในและนอกโครงการรับจำนำ เจ้าของโกดังในโครงการฯและผู้ตรวจสอบข้าวของโครงการฯ

บทที่ 6 เป็นสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บทที่ 2

การทุจริตในโครงการรับจำนำข้าว และหลักฐานบางประการ

วัตถุประสงค์ของบทนี้ คือ การบรรยายรูปแบบและลักษณะของการทุจริตในโครงการรับจำนำข้าวทุกขั้นตอนและวิเคราะห์หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในการระบายข้าว ตอนที่ 2.1 เป็นการสรุปสาระสำคัญของโครงการรับจำนำข้าวในสมัยรัฐบาล นส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ตอนที่ 2.2 บรรยายพฤติกรรมทุจริตในโครงการรับจำนำข้าวตั้งแต่ขั้นต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตอนที่ 2.3 เป็นการวิเคราะห์ปัญหาข้าวหายจากโกดังกลางบรรยายปฏิกิริยาตอบสนองของเจ้าหน้าที่รัฐต่อปัญหาข้าวหาย วิเคราะห์ความผิดปกติของรายงานการส่งมอบข้าวเข้าโกดังและปริมาณข้าวคงคลังในโกดังกลาง ตลอดจนอธิบายวิธีการที่ผู้ลักลอบขโมยข้าวรัฐหาซื้อข้าวคุณภาพต่ำมาส่งคืนโกดังกลางในภายหลัง ตอนที่ 2.4 ศึกษาหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ ส่วนตอนสุดท้ายเป็นเรื่องการทุจริตโครงการข้าวถุง การศึกษาจะเน้นการนำเสนอหลักฐานทางราชการที่บ่งชี้ว่าการทุจริตในการระบายข้าวเกี่ยวข้องโดยตรงกับนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงที่มีอำนาจตัดสินใจระบายข้าว

2.1 สาระสำคัญของโครงการรับจำนำข้าว

โครงการรับจำนำสินค้าเกษตรเป็นหนึ่งในมาตรการแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตรของรัฐบาลหลายรัฐบาลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับราคาสินค้าเกษตรที่ระดับไร่นา ในระยะแรกที่รัฐบาลไทยเริ่มใช้นโยบายรับจำนำข้าว ในช่วงปี 2525 วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ การจัดสรรสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อให้ชาวนาชะลอการขายข้าวเปลือกในต้นฤดู ซึ่งเป็นช่วงที่ราคาข้าวตกต่ำ หลังจากนั้นเกษตรกรจึงมาไถ่ถอนนำผลผลิตไปขายในตลาด รัฐบาลจึงกำหนดราคารับจำนำในระดับร้อยละ 80-90 ของราคาตลาด และรับจำนำในปริมาณที่จำกัด แม้จะมีการเพิ่มราคาเป้าหมายของการรับในเวลาต่อมา แต่ราคายังไม่สูงเกินกว่าระดับราคาตลาด จนกระทั่งในปี 2543 นายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ขยับราคารับจำนำสูงขึ้นเท่ากับราคาตลาด ต่อมาในปี 2546 ได้ยกระดับราคารับจำนำให้สูงกว่าราคาตลาดเป็นครั้งแรก โดยให้ราคาสูงกว่าตลาดร้อยละ 35-43 ตามชนิดข้าว แต่รัฐบาลยังคงใช้ชื่อโครงการรับจำนำข้าว ทั้งๆที่โครงการนี้เป็นการรับซื้อข้าวในราคาขั้นต่ำที่สูงกว่าตลาด อีกทั้งรัฐบาลยังเพิ่มวงเงินต่อรายจากเดิมที่ไม่เกิน 1 แสนบาท เป็น 3.5 แสนบาท และเพิ่มปริมาณรับจำนำจากเดิม 2.5 ล้านตัน เป็น 9 ล้านตัน การที่ราคารับจำนำสูงกว่าราคาตลาดทำให้เกษตรกรไม่สนใจมาไถ่ถอนคืน จึงมีข้าวหลุดจำนำตกเป็นของรัฐเป็นจำนวนมากกลายเป็นภาระของรัฐในการระบายข้าว และก่อให้เกิดปัญหาทุจริตอย่างกว้างขวาง (นิพนธ์ และคณะ 2553)

นโยบายรับจำนำข้าว “ทุกเม็ด” ในราคา 15,000 บาท เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของการหาเสียงที่ช่วยให้พรรคเพื่อไทย และนส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งเพิ่งก้าวเข้ามาเล่นการเมืองไม่ถึงหนึ่งเดือน ชนะเลือกตั้งอย่างท่วมท้น นอกจากถ้อยคำหาเสียงที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายกว่าโปสเตอร์หาเสียงของ พรรคประชาธิปัตย์¹ นโยบายรับจำนำในราคาที่สูงราคาดลัดถึง 50% ยังโดนใจชาวนาทั่วประเทศว่า ตนคงก้าวพ้นจากความจนได้ วัตถุประสงค์ของโครงการรับจำนำข้าว คือ (1) เพื่อยกระดับรายได้ และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวนา (2) เพื่อสร้างความแข็งแกร่ง และความมีเสถียรภาพ และการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศด้วยการขยายตัวของภาคการบริโภคภายใน เพราะเมื่อชาวนามีรายได้ สูงขึ้นก็จะจับจ่ายมากขึ้น มีเงินหมุนเวียนภายในประเทศมากขึ้น (3) เพื่อดึงอุปทานข้าวเข้ามาอยู่ใน ความควบคุม ทำให้สามารถสร้างเสถียรภาพของราคาข้าวได้ (4) เพื่อยกระดับราคาข้าวไทยให้สูงขึ้น ทั้งระบบ เนื่องจากข้าวไทยเป็นที่นิยมและเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ จึงควรจะได้ ราคาสูงกว่าข้าวจากประเทศผู้ส่งออกรายอื่น (คณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ รู้ลึก รู้จริง จำนำ ข้าว 2555)

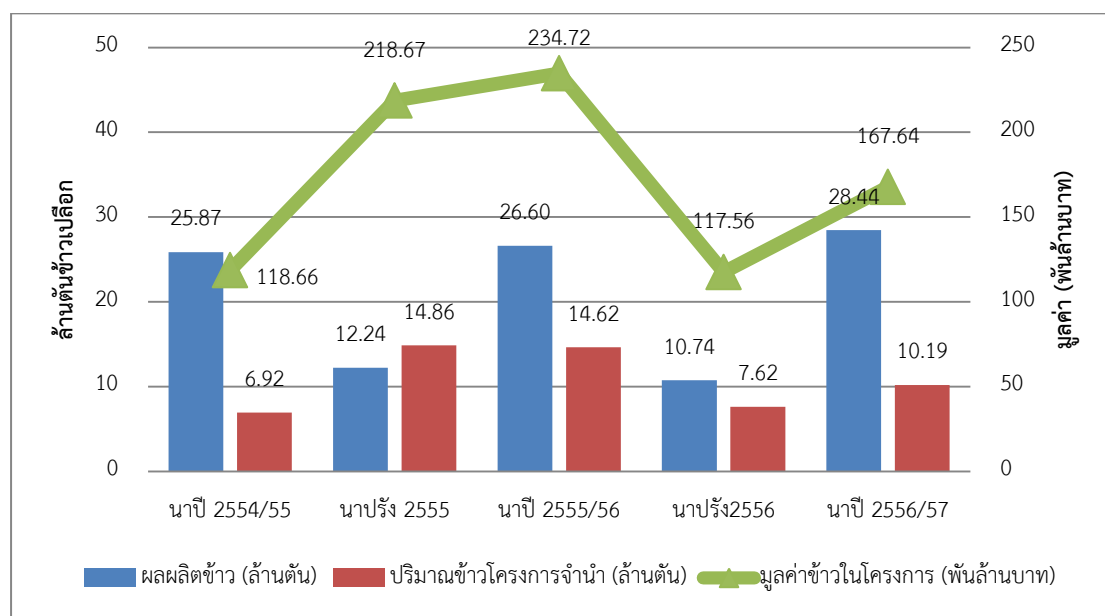
จะเห็นวัตถุประสงค์หลักของโครงการฯ มี 2 ประการ คือ วัตถุประสงค์ด้านการเมือง ที่ ต้องการได้เสียงสนับสนุนจากชาวนา ซึ่งเป็นเป็นกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลุ่มใหญ่ที่สุด และรัฐบาล ต้องการผูกขาดตลาดข้าว โดยเฉพาะการซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา และการผูกขาดตลาดส่งออกข้าว ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ปัญหาพื้นฐานของวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อนี้ว่าเป็นต้นตอของนโยบายที่ล้มเหลวใน บทสุดท้าย นอกจากนั้นนักวิจัยจะบรรยายปัญหาความล้มเหลวของการบริหารจัดการนโยบายที่ปล่อย ให้เกิดการทุจริตอย่างกว้างขวาง มีหน้าข้าราชการอาจมีส่วนรู้เห็นเป็นใจปล่อยให้พรรคพวกทุจริตใน การระบายข้าว

โครงการรับจำนำข้าวทุกเม็ดในราคาที่สูงลิบเป็นนโยบายที่ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายอย่าง มโหฬาร ผู้วิจัยคาดว่ารัฐบาลคงไม่เคยประมาณการภาระค่าใช้จ่าย รายรับ และสภาพคล่องของ โครงการฯ ตั้งแต่ตอนเริ่มต้นโครงการ หรือรัฐบาลอาจเชื่อว่าตนสามารถขายข้าวส่งออกได้ในราคาสูง ทำให้สามารถควบคุมภาระขาดทุนให้อยู่ในระดับต่ำได้ แต่กลับปรากฏว่าหลังจากที่มีการดำเนิน นโยบายโครงการรับจำนำทุกเม็ดเพียง 2 โครงการแรก ข้อจำกัดด้านการเงินทำให้รัฐบาลต้องปรับลด วงเงินรับจำนำมาเหลือไม่เกินรายละ 5 แสนบาท ในฤดูนาปี 2555/56 และลดลงเหลือ 3.5 แสนบาท ในฤดูนาปี 2556/57 โดยปริมาณและวงเงินที่ใช้ในการรับจำนำแสดงดังรูปที่ 2.1

¹ พรรคประชาธิปัตย์หาเสียงว่าชาวนาจะได้กำไรเพิ่มขึ้น 25% และจะปรับค่าจ้างขั้นต่ำ 25% ในสองปี แต่พรรคเพื่อไทยแก้กับว่า “จำนำทุกเม็ดในราคา 15,000 บาท” และ “300 บาททั่วประเทศ”

ก่อนที่จะเกิดการปฏิวัติยึดอำนาจในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 รัฐบาลสามารถดำเนินโครงการรับจำนำข้าวได้ 5 รอบ (หรือ 5 โครงการ) โดยรัฐบาลใช้เงินทั้งสิ้น 8.57 แสนล้านบาท (คิดเป็นร้อยละ 17.4 ของงบประมาณรายจ่ายในปี 2555/56-2556/57 ปริมาณข้าวเปลือกที่รับซื้อ 5 โครงการ คือ 54.21 ล้านตัน หรือร้อยละ 53 ของผลผลิตข้าวเปลือกตลอดฤดูกาลผลิต

รูปที่ 2.1 ปริมาณและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำ (พฤษภาคม 2557)

ที่มา: ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

ผลการดำเนินงานโครงการจำนำมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการกว่า 1.778 ล้านราย (ตารางที่ 2.1) โรงสีจำนวน 826 ราย โกดัง 1,685 แห่ง ผู้ตรวจสอบคุณภาพ 20 บริษัท และใช้บุคลากรในหน่วยงานรัฐอีกเป็นจำนวนมาก อาทิ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการค้าภายใน กรมการค้าต่างประเทศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร องค์การคลังสินค้า องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร รวมทั้งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

รูปแบบการดำเนินงานของโครงการจำนำในครั้งนี้ เริ่มจากเกษตรกรต้องมาแสดงตัว และจดทะเบียนกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล โดยต้องนำหลักฐานการถือครองที่ดิน หรือหลักฐานการเช่าที่ดินมาแสดง หลังจากตรวจสอบเอกสารเสร็จสิ้นก็จะนัดวันทำประชาคมในหมู่บ้าน หรือตำบล เพื่อให้กรรมการและเพื่อนบ้านรับรองการเป็นเกษตรกร หลังจากนั้นจึงจะได้รับเอกสารยืนยันการขึ้นทะเบียน ซึ่งจะระบุขนาดถือครอง พันธุ์ที่ปลูก วันที่ปลูก วันที่คาดว่าจะเก็บเกี่ยว ปริมาณที่คาดว่าจะได้รับ นำไปใช้ประกอบการจำนำ

ตารางที่ 2.1 แสดงผลการจดทะเบียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร เทียบกับจำนวนเกษตรกรที่นำข้าวมาขายให้โครงการรับจำนำตามใบประทวนที่ ธ.ก.ส. ได้รับ

	จำนวนเกษตรกรที่ออกใบรับรอง (ครัวเรือน)*	เกษตรกรเข้าโครงการ (ราย)**
นาปี 2554/55	3,490,483	1,127,571
นาปรัง 2555	774,568	1,409,719
นาปี 2555/56	3,499,921	1,777,996
นาปรัง 2556	646,202	765,628
นาปี 2556/57	2,603,347	1,663,438***

ที่มา: *กรมส่งเสริมการเกษตร และ **ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.

หมายเหตุ: ***ข้อมูล ณ วันที่ 14 กรกฎาคม 2557

ในขั้นตอนการจำนำ เกษตรกรต้องนำข้าวที่เกี่ยวจนเสร็จแล้วมาส่งที่โรงสีในโครงการ ในระยะแรกมีการจำกัดว่าต้องเป็นโรงสีในอำเภอเดียวกันเท่านั้น ภายหลังได้ผ่อนผันโดยอนุญาตให้เกษตรกรที่อยู่ชายขอบอำเภอสามารถนำข้าวไปจำนำที่โรงสีที่ใกล้กว่าได้ เมื่อเกษตรกรมาถึงโรงสี ข้าวจะได้รับการชั่งน้ำหนัก ตรวจสอบความชื้น และทดสอบเปอร์เซ็นต์ตันข้าว เพื่อใช้ประกอบการคำนวณราคาที่จะได้รับ² โดยโรงสีจะมีการออกเอกสารรับข้าวที่เรียกว่า “ใบชั่ง” ให้เกษตรกร ซึ่งเกษตรกรต้องนำใบชั่งพร้อมเอกสารการจดทะเบียนเกษตรกรไปยื่นต่อเจ้าหน้าที่องค์การคลังสินค้า (อคส.) หรือองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ที่ประจำจุดรับจำนำ เจ้าหน้าที่จะออกเอกสารจำนำที่เรียกว่า “ใบประทวน” ให้ภายใน 3 วัน³

เมื่อเกษตรกรได้ใบประทวน ก็จะนำใบประทวนไปขอขึ้นเงินที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ โดยธนาคารจะให้เกษตรกรเปิดบัญชีของธนาคารเพื่อนำเงินเข้าบัญชี หากไม่มีปัญหาเงินจะเข้าบัญชีเกษตรกรภายใน 7 วันทำการ

ขั้นตอนการดำเนินงานของโรงสี เมื่อโรงสีได้รับข้าวก็ต้องบันทึกข้อมูลลงระบบของโครงการรับจำนำ เพื่อให้ระบบสรุปยอด โรงสีจะทำการสีแปรตามคำสั่งของ อคส. หรือ อ.ต.ก. ภายใน 7 วัน เพื่อนำส่งโกดังที่กำหนด

² ข้าวที่รับซื้อทั้งหมด 5 ชนิด กำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกที่ความชื้น 15% ข้าวเปลือกเจ้า 15,000 บาท/ตัน ข้าวเปลือกหอมมะลิที่ 20,000 บาท/ตัน ข้าวเปลือกหอมจังหวัด 18,000 บาท/ตัน ข้าวปทุมธานี 16,000 บาท/ตัน และข้าวเหนียว 16,000 บาท/ตัน โดยจะทำการหักความชื้น สิ่งเจือปน และเปอร์เซ็นต์ตันข้าวตามตารางที่กรมการค้าภายในกำหนด

³ ในการดำเนินงานปกติพบว่ามีการออกใบประทวนล่าช้า 7 – 14 วัน (ดูบทที่ 4)

ที่โกดังจะมีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพข้าว หรือที่รู้จักกันในนาม “เซอร์เวย์อร์” จะทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพและน้ำหนักของข้าวว่าตรงกับคำสั่งของ อคส. หรือ อ.ต.ก. หรือไม่ ถ้าตรงก็จะปล่อยผ่านให้เข้าไปเก็บในโกดัง โดยส่วนใหญ่เซอร์เวย์อร์จะรวบรวมหน้าที่มยารักษาสภาพข้าวด้วย

ที่โกดังจะมีเจ้าหน้าที่ของ อคส. หรือ อ.ต.ก. ประจำโกดังคอยบันทึกปริมาณข้าวในโกดังแล้วส่งรายงานไปยังส่วนกลางเพื่อการบริหารจัดการทุกวัน เมื่อรัฐบาลระบายข้าวได้ก็จะออกเอกสารรับข้าวให้กับผู้ซื้อ ผู้ซื้อต้องนำเอกสารรับข้าวมายื่นต่อเจ้าหน้าที่ประจำโกดัง จึงจะรับข้าวออกไปได้

การระบายข้าวของรัฐบาล รัฐบาลกำหนดวิธีการระบายในช่วงเริ่มต้นโครงการไว้ 5 วิธี ดังที่ปรากฏในเอกสารประชาสัมพันธ์ “รู้จัก รู้จริง จำนำข้าว” ของคณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ (กขช.) ประกอบไปด้วย การเปิดประมูลทั่วไป การประมูลผ่านตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า การเจรจาซื้อขายกับรัฐบาลต่างประเทศ การระบายผ่านโครงการช่วยเหลือค่าครองชีพ เช่น ข้าวธงฟ้า ข้าวถูกใจ เป็นต้น และการขายข้าวให้องค์กรสาธารณะประโยชน์หรือหน่วยงานราชการ ต่อมาจึงมีการเปิดช่องทางใหม่ขึ้นอีก 1 ช่อง คือ ผู้ส่งออกรายใดที่มีคำสั่งซื้อจากลูกค้าต่างประเทศ สามารถนำคำสั่งซื้อมายื่นขอซื้อข้าวจากรัฐบาลได้โดยตรง

ผู้วิจัยสามารถหาเอกสารยืนยันการระบายข้าวตามช่องทางต่างๆ ได้ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ปริมาณการระบายข้าวของรัฐบาลในช่องทางต่างๆ เฉพาะที่ผู้วิจัยมีเอกสาร

ปี	เดือน	วิธีขาย					รวม (ตัน)
		AFET	GtoG	ธงฟ้า/ข้าวถูกใจ	ยื่นเสนอราคาซื้อ	เปิดประมูลทั่วไป	
2554	พ.ย.			92,081			92,081
2555	ก.พ.				13,706		13,706
	มี.ค.				24,789		24,789
	มิ.ย.			300,000	250,537		550,537
	ส.ค.				753,856		753,856
	ก.ย.				1,172,386	210,000	1,382,386
	ธ.ค.				200,000		200,000
2556	ม.ค.			300,000			300,000
	ก.พ.			300,000			300,000
	มี.ค.			300,000			300,000
	เม.ย.			300,000			300,000
	พ.ค.			300,000			300,000
	มิ.ย.			300,000	353,599		653,599
	ก.ค.				200,000		200,000
	ส.ค.				201,666		201,666
	ก.ย.		250,000	200,000	300,340	750,000	1,500,340
	พ.ย.				452,538		452,538
	ธ.ค.	94,858					94,858
2557	ม.ค.	111,083			200,000		311,083
	ก.พ.	216,892			467,623		684,514
	มี.ค.	37,708			517,654		555,362
	เม.ย.	331,047	100,000		607,177		1,038,224
รวม (ตัน)		791,587	350,000	2,392,081	5,715,870	960,000	10,209,538

ที่มา:เอกสารเชิญชวนของกรมการค้าต่างประเทศ และองค์การคลังสินค้า รอบต่างๆ.

2.2 การทุจริตสามระดับ : ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

ผู้วิจัยขอแบ่งการทุจริตในโครงการรับจำนำข้าวออกเป็น 3 ระดับตามขั้นตอนของการรับจำนำข้าวเหมือนกับในหนังสือเรื่องหมอข้าว ของสส. วรงค์ เดชกิจวิกรม (2557) คือ **ระดับต้นน้ำ** ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจดทะเบียนเกษตรกรจนถึงการที่เกษตรกรนำข้าวเปลือกไปส่งมอบให้โรงสีในโครงการรับจำนำข้าว และรับเงินจาก ธ.ก.ส. **ระดับกลางน้ำ** คือ ช่วงที่โรงสีต้องสีข้าวเปลือกแล้วนำข้าวสารไปส่งมอบให้โกดังกลาง โดยมีเซอร์เวย์เยอร์เป็นผู้ตรวจปริมาณประเภทและลักษณะของข้าว **ระดับปลายน้ำ** คือ การระบายข้าวของรัฐ ตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การทุจริตในแต่ละขั้นตอนของโครงการรับจำนำข้าว

ขั้นตอนต้นน้ำ	จดทะเบียนเกษตรกร	- จดทะเบียนเกินความเป็นจริง - ขายสิทธิ์จำนำข้าวให้เพื่อนบ้านหรือโรงสี
	ชวมนาขายข้าวให้โรงสี	- โรงสีสวมสิทธิ์ชวมนา (ซื้อสิทธิ์) - โรงสีออกใบประทวนล่าช้า/ใบประทวนปลอม - โกนน้ำหนัก ความชื้น สิ่งเจือปน - โรงสีต้องวิ่งเต้นจ่ายเงินใต้โต๊ะเพื่อเข้าร่วมโครงการ หรือเปิดจุดรับซื้อในต่างจังหวัด - โรงสีจ่ายเบี้ยเลี้ยงให้เจ้าหน้าที่ อคส./อ.ต.ก. และตำรวจที่มาอยู่ประจำ ณ จุดรับจำนำข้าว
ขั้นตอนกลางน้ำ	โรงสี	- ร่วมมือกับนายหน้าผู้ถือสิทธิทางการเมืองลักลอบนำข้าวในโครงการไปขายในตลาดแล้วซื้อข้าวเก่า/คุณภาพต่ำเข้าโกดังจนเกิดปัญหาข้าวหาย 2.9 ล้านตัน - ซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าโกดังกลาง
	ผู้ตรวจสอบข้าว (เซอร์เวย์เยอร์)	- เรียกเก็บเงินพิเศษ ค่ารับข้าวเข้าโกดัง จากโรงสี - เซอร์เวย์เยอร์ส่วนใหญ่เป็นบริษัทตั้งใหม่ เฉพาะกิจ บางรายประมูลงานในราคาต่ำกว่าราคากลาง (ตันละ 16 บาท) - รวมหัวกับเจ้าหน้าที่ โรงสีและโกดังนำข้าวคุณภาพต่ำเข้าโกดังกลาง
	เจ้าของโกดัง	- เรียกเก็บค่าเหยียบแผ่นดินจากโรงสี - เรียกค่าแรงคิวขนข้าวเข้าโกดังจากโรงสี - ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่และเซอร์เวย์เยอร์นำข้าวคุณภาพต่ำเข้าโกดัง โดยจัดวางไว้ใจกลางกองข้าว หรือทำห้างหลอกตากว่ามีข้าวอยู่ตรงกลาง - ลักลอบนำข้าวในโกดังไปขายก่อน - ปัญหารมยาไม่ครบตามข้อกำหนดของราชการ
ขั้นตอนปลายน้ำ	ระบายข้าว	- การขายแบบรัฐต่อรัฐเป็นเพื่อหน้าขายข้าวราคาต่ำให้พรรคพวก และเปิดช่องให้นายหน้าได้ข้าวฟรีจากโครงการ ซึ่งสามารถนำไปขายให้พ่อค้าในราคาตลาด หรือนำไปส่งคืนโกดังกลาง แทนข้าวที่ลักลอบออกจากโรงสีไปขายก่อน - การยื่นเสนอราคาซื้อ รัฐบาลเลือกขายให้เฉพาะพ่อค้าพรรคพวกที่ยื่นเสนอราคา - ข้าวถุงของอคส. ข้าวส่วนใหญ่ไม่ถึงมือประชาชน เพราะถูกลักลอบนำไปขายในตลาด

ที่มา: ดัดแปลงจากรวงค์ (2557) และจากการศึกษาของผู้วิจัย

2.2.1 ระดับต้นน้ำ

ปัญหาการทุจริตที่สำคัญที่สุดในระดับเกษตรกร คือ การจดทะเบียนเกินความเป็นจริง เกษตรกรบางคนนำที่ดินที่ไม่ได้ใช้ปลูกข้าวมาจดทะเบียน แล้วขายสิทธิ์ดังกล่าวให้แก่เพื่อนบ้านที่เป็นนายหน้าของโรงสี หรือขายให้โรงสีโดยตรง ในราคาต้นละ 500-2,000 บาท อนึ่งเกษตรกรบางคนในจังหวัดเชียงรายให้สัมภาษณ์ผู้วิจัยว่ามีพ่อค้าลักลอบนำเข้าเปลือกจากพม่าเข้ามาขายให้เกษตรกรบางคนที่จดทะเบียนไว้เกินกว่าปริมาณผลผลิตข้าวของตน

การสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหลายแห่งพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “เงินไม่ใช่ของเอ็ง ถ้าจดทะเบียนให้ เอ็งก็จะได้รับเลือกตั้งในครั้งต่อไป” นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรและเจ้าพนักงานที่เข้าร่วมการจดทะเบียนในขั้นตอนของเวทีประชาคม ยังเกรงใจนักการเมืองท้องถิ่น ทำให้จำเป็นต้องจดทะเบียนเกินกว่าพื้นที่ปลูกข้าวของเกษตรกร ปัญหานี้จะแก้ไขได้หากมีการจัดทำแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม

ผลของการจดทะเบียนเกินทำให้มีข้าวนาปรังเข้าโครงการรับจำนำมากกว่าปริมาณผลผลิตข้าวที่กระทรวงเกษตรพาณิชย์ไว้ เช่น ในฤดูนาปรังปี 2555 มีข้าวในโครงการจำนำ 14.7 ล้านตัน จากประมาณการผลผลิต 11 ล้านตัน (แต่ข้าวส่วนเกินบางส่วนมาจากพื้นที่น้ำท่วมในปี 2554 เมื่อน้ำลดชาวบ้านก็ลงมือเพาะปลูก แต่ไม่อาจเข้าโครงการจำนำในปี 2554/55 ท้น รัฐบาลจึงยอมให้นำมาจำนำเป็นข้าวนาปรังปี 2555

การทุจริตอีกแบบหนึ่งเกิดขึ้น หลังจากรัฐบาลเริ่มจำกัดมูลค่าการรับจำนำข้าวต่อเกษตรกรแต่ละครัวเรือนไม่เกิน 500,000 บาท ในปีการผลิต 2555/56 และ 350,000 บาท ในปี 2556/57 ปรากฏว่าเกษตรกรบางรายที่มีที่ดินจำนวนมากเริ่มแตกครัวเรือน โดยแบ่งที่ดินบางส่วนให้ลูกหลานญาติ พี่น้อง อย่างไรก็ตามโครงการจดทะเบียนครั้งที่ 4-5 ข้าราชการเริ่มเข้มงวดกับการจดทะเบียน เพราะรัฐบาลเริ่มมีปัญหาสภาพคล่อง ทำให้เกษตรกรที่ได้ใบรับรอง มีจำนวนลดลง (ดูตารางที่ 2.1)

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ เกษตรกรบางรายนำข้าวมาขายให้รัฐบาลเกินกว่าปริมาณที่จดทะเบียน แต่ในการจำนำ 3 รอบแรกรัฐบาลอะลุ่มอล่วยยอมให้เกษตรกรขายข้าวส่วนเกินได้ไม่เกิน 20% ของปริมาณ อย่างไรก็ตามหลังจากที่รัฐบาลเริ่มมีปัญหาสภาพคล่องไม่เพียงพอต่อการจ่ายเงินให้เกษตรกร รัฐบาลจึงเริ่มจำกัดวงเงินการรับจำนำ และไม่ยินยอมให้ชาวนาขายข้าวเกินกว่าปริมาณที่จดทะเบียนไว้ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีชาวนาบางคนขายข้าวเกินจำนวนให้แก่องค์การคลังสินค้า (อคส.) และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) โดยวิธีนำข้าวเปลือกไปส่งให้โรงสีมากกว่า 1 แห่ง ทำให้เจ้าหน้าที่ อ.ต.ก./อคส. ที่มีได้ตรวจสอบปริมาณข้าวทั้งหมดของเกษตรกรแต่ละราย ออกใบประทวนเกินปริมาณการจดทะเบียนให้แก่เกษตรกรบางราย ในโครงการรับจำนำครั้งสุดท้าย (นาปี 2556/57) มีเกษตรกรที่ได้รับใบประทวนเกินกว่าปริมาณการจดทะเบียนกว่า 20,000 ตัน แต่โชคดีที่ ธ.ก.ส.

ตรวจพบจากระบบคอมพิวเตอร์ของตน จึงปฏิเสธการจ่ายเงินให้แก่เกษตรกรดังกล่าว ปัญหานี้สะท้อนความหละหลวมของการทำงานของเจ้าหน้าที่ อ.ต.ก./อ.ค.ส. ทั้งๆที่รัฐบาลได้จัดหางบประมาณซื้อคอมพิวเตอร์และเชื่อมโยงระบบคอมพิวเตอร์ที่ติดตั้งตามโรงสีในโครงการไปแล้ว นอกจากนี้ปัญหานี้ยังสะท้อนว่ารัฐบาลมุ่งแต่การหาเสียงกับชาวนาโดยไม่สนใจกับภาระการคลัง จึงปล่อยให้ชาวนาผลิตและขายข้าวไม่จำกัดจำนวนให้รัฐบาล ในประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศพัฒนาที่ร่ำรวยซึ่งมีนโยบายอุดหนุนเกษตรกรยังพยายามจำกัดปริมาณการผลิตของเกษตรกร และมีบทลงโทษเกษตรกรที่บิดพลิ้วข้อตกลงกับรัฐบาล

มีข้อกล่าวหาว่าโรงสีโกงชาวนาที่นำข้าวมาขายในโครงการรับจำนำ โดยการโกงน้ำหนัก ความชื้นและสิ่งเจือปน ทำให้ชาวนาขายข้าวได้ราคาต่ำกว่าราคารับจำนำค่อนข้างมาก เช่น ข้าวเปลือกเจ้า มีราคาจำนำ 15,000 บาท ชาวนาขายได้เงินเพียง 12,500-13,000 บาทต่อตัน ข้าวหอมมะลิขายได้ ราคา 15,000-17,000 บาทจากราคาจำนำ 20,000 บาทต่อตัน (วงศ์, 2557) ประเด็นนี้ผู้วิจัยจะสอบถามจากเกษตรกรว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร

การทุจริตประการสุดท้าย คือ โรงสีบางแห่งออกใบประทวนให้เกษตรกรล่าช้าเป็นเวลาหลายสัปดาห์ ปัญหานี้เกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรงสีจำนวนน้อย (ดูข้อมูลความหนาแน่นของโรงสีในบทที่ 5) เหตุผลที่โรงสีส่วนใหญ่ออกใบประทวนล่าช้า เพราะปริมาณการรับจำนำอาจเต็มโควต่ากำลังการผลิตของตน ทำให้โรงสีไม่อาจสีแปรสภาพเพื่อนำข้าวสารส่งโกดังกลางได้ตามกำหนดเวลาของกระทรวงพาณิชย์ แต่การสัมภาษณ์เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ อ.ต.ก.ส. บางแห่งพบว่าโรงสีบางแห่งต้องการบีบให้เกษตรกรที่ร้อนเงินต้องขายข้าวเปลือกให้ตนในราคาตลาดเพื่อโรงสีจะได้นำไปสวมสิทธิ์ โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ

แต่น่าประหลาดใจมาก คือ มีโรงสีหลายราย (โดยเฉพาะโรงสีนอกโครงการ) และเกษตรกรบางรายที่ระบุว่ามิโรงสีบางแห่งออกใบประทวนปลอมในแบบสอบถามของผู้วิจัย (ดูบทที่ 5)

2.2.2 การทุจริตระดับกลางน้ำ

การทุจริตระดับกลางน้ำที่เกี่ยวข้องกับโรงสีมี 2 เรื่องๆ แรกคือ การลักลอบซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาสวมสิทธิ์ของเกษตรกร (ดูรายงานการลักลอบในสื่อต่างประเทศ เช่น Reuters (2013) Eimer (2014)) องค์การอาหารแห่งสหประชาชาติ และเจ้าหน้าที่ธนาคารโลกในกัมพูชาคาดคะเนว่า น่าจะมีการลักลอบส่งข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้าสู่จังหวัดชายแดนของไทยในปี 2555 ถึงต้นปี 2556 ไม่ต่ำกว่า 0.5-1.5 ล้านตัน หนังสือเรื่องมหากาพย์จำนำข้าวของหมอวรงค์ก็ได้ส่งคนไปถ่ายรูปกระบวนการดังกล่าว (ดู วงศ์ 2557) เจ้าของโรงสีบางแห่งให้ข้อมูลว่าโรงสีที่ลักลอบนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาสวมสิทธิ์ของเกษตรกร มักเป็นโรงสีที่อยู่ในกรุงเทพฯ หรือในจังหวัดของผู้มีอิทธิพลทางการเมือง

การทุจริตของโรงสีเรื่องที่สอง คือ โรงสีบางแห่งโดยเฉพาะโรงสีที่อยู่ในเครือข่ายของผู้มีอิทธิพลทางการเมือง ได้ลักลอบนำข้าวสารของโครงการจำนำออกไปหมุนขายหาเงินก่อน แล้วจึงหาซื้อข้าวราคาถูกมาส่งคืนในภายหลัง

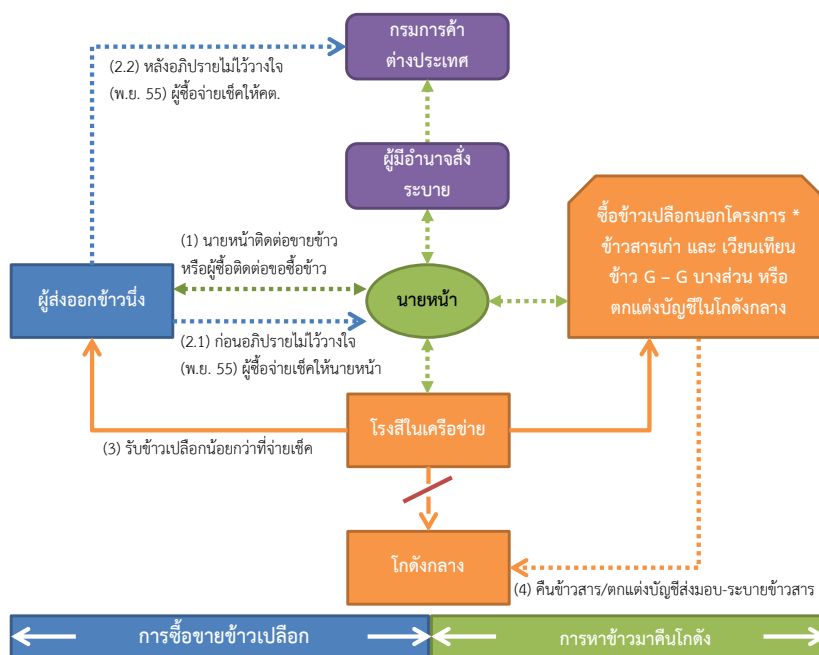
การลักลอบดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาข้าวหายจากโกดังกลางถึง 2.9 ล้านตัน ตามรายงานของคณะกรรมการปิดบัญชี ที่ปรากฏเป็นข่าวในเดือนมิถุนายน 2556 (กรุงเทพธุรกิจ ออนไลน์ 18 มิถุนายน 2556) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในตอนที่ 2.2)

การลักลอบนำข้าวสารจากโรงสีไปขายก่อนเกิดจากการที่ผู้ส่งออกข้าวและผู้ค้าส่งข้าวถุงไม่สามารถซื้อข้าวได้ในตลาดเอกชน เพราะข้าวส่วนใหญ่อยู่ในมือรัฐบาล จึงมีนายหน้าติดต่อกับผู้ส่งออก (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ส่งออกข้าวหนึ่ง เพราะข้าวหนึ่งมีราคาสูงกว่าข้าวขาวทั่วไป) และผู้ค้าข้าวถุง ว่าตนสามารถจัดหาข้าวที่ผู้ซื้อต้องการได้ โดยคิดค่านายหน้าจากผู้ซื้อ จากนั้นนายหน้าดังกล่าวก็จัดการให้โรงสีในเครือข่ายนำข้าวเปลือกจากโครงการจำนำไปส่งมอบให้โรงสีข้าวหนึ่งของผู้ส่งออก⁴ หรือนำข้าวสารจากโครงการจำนำไปปรับปรุงสภาพตามเกรดข้าวที่ผู้ซื้อต้องการ แล้วส่งมอบให้ผู้ซื้อ⁵ หลังจากนั้นนายหน้าดังกล่าวก็จะติดต่อหาซื้อข้าวเก่าจากรัฐบาล (ซึ่งเป็นข้าวจากโครงการจำนำก่อนสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์) ในราคาถูก หรือข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านมาส่งมอบให้แก่โกดังกลาง แทนโรงสี วิธีนี้นายหน้าจะต้องได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีอำนาจในการระบายข้าวเก่ารวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐประจำโกดัง เซอร์เวย์อร์ และเจ้าของโกดังที่เป็นผู้ร่วมกระบวนการในเครือข่ายเดียวกัน เพราะหากปราศจากการคุ้มครองทางการเมือง เจ้าของโกดังเสี่ยงถูกลงโทษสูง (ดูรูปที่ 2.2-2.3)

⁴ โรงสีในโครงการรับจำนำบางแห่งเป็นโรงสีข้าวหนึ่งเอง ฉะนั้นโรงสีเหล่านี้จะนำข้าวเปลือกจากโครงการรับจำนำไปทำข้าวหนึ่งส่งออก หลังจากนั้นจึงติดต่อให้นายหน้าหาข้าวสารไปส่งโกดังกลางแทน

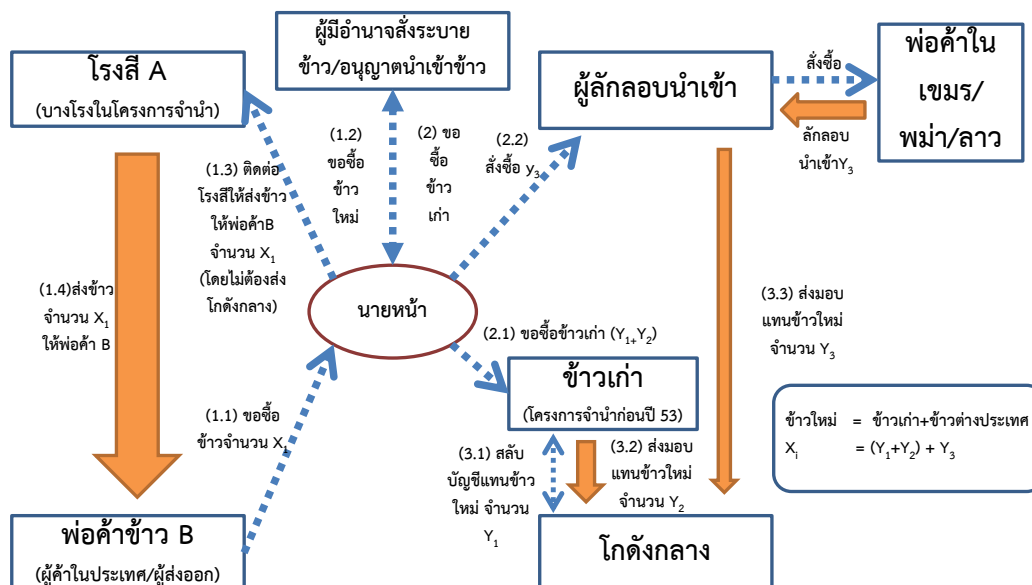
⁵ วิธีการนี้เลียนแบบธรรมเนียมการค้าข้าวที่เรียกว่า “เปาเกา” ซึ่งเป็นศัพท์ภาษาจีน หมายความว่า มีนายหน้าที่รับหน้าที่จัดหาข้าวตามชนิดและคุณภาพที่ผู้ส่งออกต้องการ โดยนายหน้าจะติดต่อกับโรงสีที่มีข้าวและอาจต้องมีการปรับปรุงสภาพด้วยก่อนที่จะนำส่งมอบให้ผู้ส่งออกข้าว

รูปที่ 2.2 กระบวนการลักลอบขายข้าวเปลือกให้ผู้ส่งออกข้าวหนึ่ง แล้วนายหน้าใช้สิทธิพลซื้อข้าวเก่าของรัฐในราคาถูกมาคืนโกดังกลาง

ที่มา : ดูนื้อหา

รูปที่ 2.3 กระบวนการลักลอบนำข้าวสารใหม่จากโรงสีในโครงการรับจำนำไปขายและใช้สิทธิพลหาข้าวราคาถูกมาคืนโกดังกลาง

ที่มา : ดูนื้อหา

การทุจริตในระดับเซอร์เวย์อร์ คือ การที่เซอร์เวย์อร์บางรายร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐเรียกว่า เก็บเงินพิเศษค่ารับข้าวของโรงสีเข้าโกดังกลาง เจ้าของโรงสีบางคนให้สัมภาษณ์ว่า ปกติโรงสีเจ้าของข้าวก็มักจะต้องจ่ายเงินค่าตรวจให้แก่เซอร์เวย์อร์กระสอบละ 2 บาท ซึ่งเป็นอัตราการจ่ายตามธรรมเนียมปฏิบัติ แต่เซอร์เวย์อร์บางรายเรียกค่าตรวจสอบเพิ่มเป็นกระสอบละ 7-10 บาท⁶ มิฉะนั้นรถบรรทุกข้าวของโรงสีจะต้องจอดรอคิวการขนขึ้นโกดังเป็นเวลาหลายวัน ทำให้โรงสีเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าการจ่ายเงินพิเศษให้เซอร์เวย์อร์

สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เคยรายงานข่าว เทปอัดเสียงการพูดคุยทางโทรศัพท์ระหว่างเจ้าของโรงสีกับเซอร์เวย์อร์ที่เรียกรับเงินค่ารับข้าวเข้าโกดังกระสอบละ 7 บาท โดยอ้างว่าจะต้องนำไปให้เจ้าหน้าที่ อ.ต.ก. หากโรงสีไม่จ่ายเงิน ก็ต้องเอาข้าวไปส่งที่อื่น โรงสีจึงนำเรื่องไปแจ้งความ แต่ในที่สุดเจ้าของโรงสีก็ถูกผู้ใหญ่ขอร้องให้ถอนฟ้อง นี่แสดงถึงปัญหาความจริงใจของรัฐบาลในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในโครงการรับจำนำข้าว

แต่ที่ร้ายกว่านั้น คือ มีโรงสีบางแห่งที่ส่งข้าวคุณภาพต่ำ ข้าวที่มีความชื้นสูงเกิน 15% เข้าโกดังกลาง โดยยอมจ่ายเงินใต้โต๊ะให้เซอร์เวย์อร์เพิ่มขึ้นเป็นกระสอบละ 100-200 บาท การส่งข้าวความชื้นสูงและข้าวคุณภาพต่ำเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ข้าวจำนวนมากในโกดังกลางมีปัญหาคุณภาพ (เพราะความชื้นเป็นเหตุให้ข้าวเกิดเชื้อราได้ง่าย) ผลการตรวจโกดังกลางจำนวน 1,376 แห่ง ของคณะกรรมการตรวจสอบสต็อกข้าวที่มี มล.ปนัดดา ดิศกุล ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธานในระหว่างวันที่ 3 มิถุนายน ถึง 24 กรกฎาคม 2557 พบว่าร้อยละ 17 ของโกดังที่ตรวจมีปัญหาคุณภาพข้าวและข้าวผิวดิน และแม้แต่ข้าวที่ผ่านการสุ่มตรวจแล้วเมื่อนำออกประมุลก็พบว่ามีความชื้นสูงเกินมาตรฐาน จนผู้ประมุลขอเจรจาต่อรองราคาใหม่

เจ้าของโกดังบางแห่งก็มีพฤติกรรมการทุจริต เช่น การเรียกค่าเหยียบแผ่นดินจากเจ้าของโรงสี การมยาในปริมาณที่ต่ำกว่าเงินค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลจ่ายให้ ทำให้ข้าวเป็นมอดง่ายขึ้น หรือแอบขโมยข้าวในโกดังไปขาย

อย่างไรก็ตามโรงสีจำนวนมากที่มีโกดังของตนเอง และส่งข้าวจากโรงสีของตนเข้าโกดังของตน เจ้าของโรงสีเหล่านี้มักจะมีการดูแลข้าวในโกดังเป็นอย่างดี เพราะทราบดีว่าเมื่อไรที่มีการประมุลขายข้าว ตนสามารถชนะประมุลในราคาที่ค่อนข้างต่ำ เพราะไม่ค่อยมีผู้ซื้อรายอื่นกล้าแข่งราคากับตน

⁶ ในช่วงที่โกดังกลางขาดแคลนเจ้าของโรงสีรายหนึ่งให้ข้อมูลว่า เซอร์เวย์อร์ เจ้าของโกดัง เรียกเก็บค่าใช้จ่ายพิเศษนี้สูงถึงกระสอบละ 20 บาท

2.2.3 การทุจริตระดับปลายน้ำ

การทุจริตในสองขั้นตอนแรกมักจะเป็นการทุจริตของเกษตรกรบางคน โรงสีบางแห่ง เจ้าของโรงสีกับ เซอร์เวย์เยอร์บางราย และโกดังบางแห่ง ยกเว้นกระบวนการลักลอบนำข้าวจากโรงสีไปขายก่อน ซึ่งที่ต้องอาศัยอำนาจทางการเมืองของผู้มีอิทธิพลทางการเมือง การทุจริตสองขั้นตอนแรกจึงเป็นการทุจริตขนาดเล็ก (แต่เมื่อรวมมูลค่าการทุจริตทั้งหมดอาจมีมูลค่าสูงมาก) ส่วนการทุจริตในการระบายข้าวเป็นการทุจริตที่ต้องอาศัยอำนาจการระบายข้าว ซึ่งเป็นอำนาจของรัฐมนตรี และผู้มีอิทธิพลทางการเมืองเท่านั้น ยิ่งกว่านั้นมูลค่าการทุจริตจะมีมูลค่ามหาศาล เพราะรัฐบาลมีข้าวสารอยู่ในมือกว่า 35 ล้านตันข้าวสาร การทุจริตในการระบายข้าวจึงเป็นการทุจริตที่สำคัญที่สุด และเกี่ยวข้องโดยตรงกับนักการเมืองผู้มีอำนาจ

รูปแบบการทุจริตในการระบายข้าวมี 3 รูปแบบ ได้แก่ การทุจริตที่เกิดจากการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (government to government sale หรือ G-to-G) การทุจริตในการขายข้าวให้ผู้เสนอราคาซื้อแบบลับๆ และการทุจริตในโครงการข้าวถูกราคาถูกของกระทรวงพาณิชย์⁷

การทุจริตทั้งสามรูปแบบมีวิธีการทุจริตที่เหมือนกัน คือ รัฐบาลขายข้าวให้ผู้ซื้อในราคาที่ต่ำกว่าราคาขายส่งในตลาดค่อนข้างมาก จากนั้นผู้ซื้อก็นำข้าวดังกล่าวไปขายต่อให้พ่อค้าส่งออกหรือพ่อค้าข้าวถุงในราคาตลาด (ราคาขายส่ง) ทำกำไรมหาศาลให้กับผู้มีสิทธิซื้อข้าวจากรัฐบาล เพียงแต่วิธีการขายทั้งสามรูปแบบแตกต่างกัน ในกรณีจีทูจี รัฐบาลจะปิดบังข้อมูลทั้งปริมาณขายและราคาที่ขายให้บริษัทหรือพ่อค้าบางราย โดยอ้างว่าเป็นความลับทางการค้า การอภิปรายไม่ไว้วางใจของ สส. วรงค์ เดชกิจวิกรม (2557) พบหลักฐานว่าบริษัทจีน (GSSG) ผู้ทำสัญญาซื้อแบบ G-to-G จากรัฐบาลไทย จดทะเบียนในเชียงใหม่ เป็นบริษัทค้าเฟอร์นิเจอร์สำนักงานและไม่มีใบอนุญาตค้าข้าวในประเทศไทย แต่บริษัทมีคนไทยเป็นตัวแทนผู้มีอำนาจ ตัวแทนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับนักการเมืองในพรรครัฐบาล นอกจากนั้นหลักฐานการจ่ายเช็คให้กับกรมการค้าต่างประเทศ และเส้นทางการเงินของบริษัทดังกล่าวทำให้ สส. วรงค์ สรุปว่าสัญญาดังกล่าว ไม่ใช่การซื้อขายแบบจีทูจี แต่รัฐบาล (ทั้งรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ และนายกรัฐมนตรี) ต่างก็ยืนยันว่ามีการขายข้าวแบบจีทูจีถึง 1.76 ล้านตัน ในระหว่างปี 2555 และจะสูงถึง 7.3-8 ล้านตัน ในปี 2555-2556 (ดูหลักฐานในตอนต่อไป)

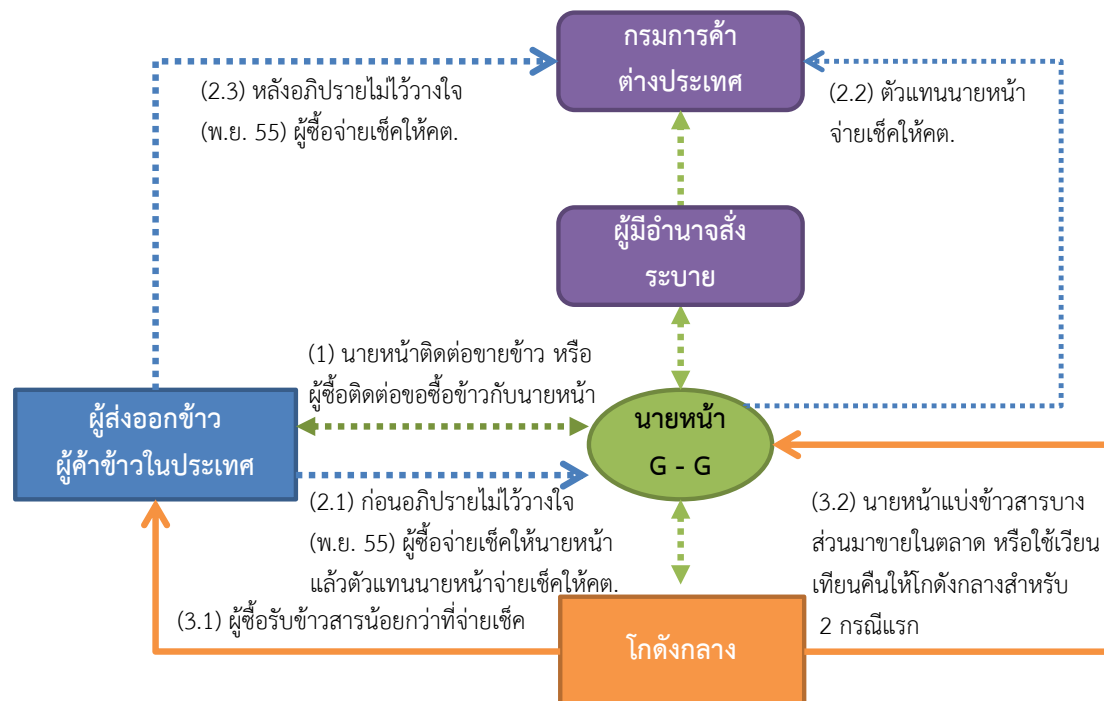
ในตอนี่ 2.3 ผู้วิจัยจะแสดงหลักฐานว่าการขายแบบรัฐต่อรัฐจำนวน 7.3-8 ล้านตันไม่มีจริง แต่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการทุจริตของผู้มีอิทธิพลทางการเมือง โดยอาศัยข้ออ้างว่าการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐต้องเป็นความลับทางการค้า จึงไม่สามารถเปิดเผยปริมาณ และราคาขายที่ตกลงกับรัฐบาลผู้

⁷ ข้าวถูกราคาถูกของกระทรวงพาณิชย์มี 3 ประเภท ได้แก่ ข้าวถุงธงฟ้า-ข้าวถุงช่วยเหลือค่าครองชีพข้าราชการ ข้าวถุงร้านถูกใจ และข้าวถุงออส. เจ้าหน้าที่กระทรวงพาณิชย์ให้สัมภาษณ์ว่าปัญหาการทุจริตเกิดขึ้นเฉพาะกรณีข้าวถุงที่ดำเนินงานโดยองค์การคลังสินค้า

ซื้อได้ แต่แท้ที่จริงแล้วข้าวส่วนใหญ่ไม่ได้ขายให้แก่รัฐบาลต่างประเทศ แต่เป็นการขายให้ผู้ประกอบการในประเทศ วิธีการทุจริต คือ นายหน้านักการเมืองจะเป็นผู้เดียวที่สามารถขอซื้อข้าวราคาถูกจากรัฐบาลเพื่อนำไปขายให้แก่พ่อค้าข้าว แต่รัฐบาลปิดบัง “ราคาขาย” ในระยะแรกผู้ซื้อเอกชนจะต้องจ่ายเช็คให้แก่ตัวแทนของนายหน้า แต่เมื่อนายวรรงค์ เดชกิจวิกรม สส.พรรคประชาธิปัตย์ พบว่าไม่มีการซื้อขายแบบรัฐต่อรัฐจริง และพบหลักฐานการจ่ายเช็คให้ตัวแทนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนายหน้าและนักการเมืองบางคน นายหน้าดังกล่าวก็เปลี่ยนให้ผู้ซื้อข้าวจ่ายแคชเชียร์เช็คโดยตรงให้แก่กรมการค้าต่างประเทศ (ดูรูปที่ 2.4)

การทุจริตรูปแบบที่สองคือ การขายข้าวให้แก่ผู้เสนอราคาซื้อ กระทรวงพาณิชย์รายงานว่าระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2557 มีการขายข้าวด้วยวิธีดังกล่าวถึง 5.7 ล้านตัน แต่พ่อค้าส่งออกบางรายให้สัมภาษณ์ว่ารัฐบาลอนุมัติขายข้าวให้เฉพาะแก่ผู้ซื้อบางรายที่ให้การสนับสนุนนโยบายรับจำนำข้าว เช่น บริษัท ซีพีอินเตอร์เทรด จำกัด (ดูคำให้สัมภาษณ์ของผู้บริหารบริษัท ซีพีอินเตอร์เทรดใน The Nation ฉบับวันที่ 12 กรกฎาคม 2556) ยิ่งกว่านั้นมีกระแสข่าวว่าผู้เสนอซื้อข้าวบางรายต้องเสนอซื้อผ่านนายหน้าผู้มีอิทธิพลทางการเมือง โดยสรุปก็คือ การขายข้าวแบบนี้เป็นการขายข้าวแบบไม่โปร่งใส และรัฐบาลจะขายข้าวให้ในราคาต่ำกว่าราคาตลาด

รูปที่ 2.4 การทุจริตในขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ : การขอซื้อข้าวในโครงการจำนำจากโกดังกลางผ่านนายหน้า

หมายเหตุ: *การแอบนำข้าวเปลือกในโครงการไปขายให้พ่อค้าส่งออกข้าวหนึ่งจะได้กำไรมากเป็นพิเศษ เพราะราคาส่งออกข้าวหนึ่งสูงกว่าราคาส่งออกข้าวขาว ดังนั้นจึงคุ้มที่โรงสีบางแห่งจะลักลอบนำข้าวเปลือกเจ้าในโครงการจำนำไปขายก่อน แล้วค่อยหาซื้อข้าวเปลือกเจ้ามาสีแปรสภาพส่งคืนคลังภายหลัง

ที่มา: จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับโรงสีและผู้ประกอบการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าข้าวกับรัฐบาล

หลักฐานเรื่องการขายข้าวในราคาต่ำกว่าราคาตลาด คือ เงินรายได้จากการระบายข้าวที่กระทรวงพาณิชย์ส่งคืนใช้หนี้ให้แก่ ธ.ก.ส. กับตัวเลขปริมาณการระบายข้าวตลอดสมัยรัฐบาล นส.ยิ่งลักษณ์ (หรือ 16.37 ล้านตัน)⁸ ดังนั้นราคาข้าวที่รัฐบาลขายได้จึงเฉลี่ยเพียงตันละ 11,122.9 บาท เทียบกับราคาขายส่งของข้าวสารทุกชนิดในโครงการรับจำนำ 17,809.6 บาท ต่อตันในระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึงตุลาคม 2556 และ 15,190.45 บาทต่อตันในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2556 ถึงเมษายน 2557

หลังจากการอธิบายไม่ไว้วางใจของพรรคประชาธิปัตย์ในเดือนพฤศจิกายน 2555 พฤติกรรมการทุจริตในการระบายข้าวก็เปลี่ยนไป แทนที่นักการเมืองจะตั้งบริษัทตัวแทนมาเป็นคู่สัญญาการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ รัฐบาลก็พยายามนำเอารัฐวิสาหกิจระดับมณฑลของจีน เช่น บริษัทเป่ย์ต้าหวงกรุ๊ป⁹ มาเป็นคู่สัญญากับรัฐบาล ทั้งๆที่โดยข้อเท็จจริง รัฐวิสาหกิจที่ได้รับโควตาการนำเข้าข้าวจากรัฐบาลจีนมีเพียง บริษัทเดียว คือ บริษัท COFCO¹⁰

เนื่องจากการตั้งบริษัทตัวแทนมาเป็นคู่สัญญากับกรมการค้าต่างประเทศเริ่มถูกฝ่ายค้านเฝ้ามองอย่างใกล้ชิด ฝ่ายการเมืองและบริษัทนายหน้าจึงเริ่มใช้วิธีการขายข้าวโดยตรงให้ผู้ส่งออกข้าวและพ่อค้าขายส่งข้าวถุง (รูปที่ 2.3) วิธีการคือ นายหน้ากับผู้ซื้อจะตกลงราคาและปริมาณรับซื้อกัน เช่น ผู้ซื้อต้องการซื้อข้าว 3,000 ตัน ในราคาตันละ 15,000 บาท คิดเป็นเงิน 45 ล้าน ผู้ซื้อต้องจ่ายเช็คให้กับทางราชการ 45 ล้านบาท และนายหน้าจะสั่งให้ผู้ซื้อไปรับข้าวจากโกดังกลางของออคส.หรือ อ.ต.ก. จำนวน 3,000 ตัน แต่นายหน้าจะใช้สิทธิพลการเมืองซื้อข้าว (ในนามของบริษัทผู้ซื้อ) ในราคา 12,000 บาทต่อตันจำนวน 3,750 ตัน ฉะนั้น นายหน้าจะได้ข้าวฟรีจากโกดังกลางของรัฐบาล 750 ตัน ข้าวฟรีจำนวนนี้ส่วนหนึ่งจะถูกนำไปส่งคืนโกดังกลางแทนข้าวสารจากโรงสีในเครือข่ายที่ร่วมมือกับนายหน้าแอบนำไปขายก่อน ข้าวส่วนที่เหลือก็สามารถนำไปขายให้ผู้ส่งออกหรือพ่อค้าขายส่งข้าวถุงได้ จากการสัมภาษณ์ผู้ซื้อข้าวจากนายหน้า ผู้ซื้อที่เป็นผู้ส่งออกบอกว่าตนได้รับคำสั่งจากนายหน้าให้ไปรับข้าวจำนวนที่ตกลงกันที่โกดังกลาง และเขียนเช็คให้กรมการค้าต่างประเทศ แต่ตนไม่ทราบว่านายหน้าไปรับข้าวที่เหลือจำนวนเท่าไร¹¹

⁸ ปริมาณระบายข้าว เท่ากับปริมาณรับจำนำ (35.07 ล้านตัน) ลบด้วยสต็อกข้าวที่เหลืออยู่ 18.6 ล้านตัน ในวันที่ 30 พฤษภาคม 2557

⁹ บริษัท เป่ย์ต้าหวง กรุ๊ป ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของเมืองฮาร์บิน มณฑลเฮยหลงเจียง

¹⁰ เจ้าหน้าที่ FAO ประจำประเทศจีนนำเสนอข้อมูลหลักเกณฑ์การนำเข้าข้าวของรัฐบาลจีนดังนี้ ตามข้อตกลง WTO เรื่อง tariff quota รัฐบาลจีนมอบโควตาการนำเข้าข้าว 50% ให้แก่รัฐวิสาหกิจเพียงแห่งเดียว คือ บริษัท COFCO ที่เหลือจัดสรรให้กับบริษัทเอกชน (Liu An 2013) ในปี 2555/56 ผลผลิตข้าวของจีนมี 204 ล้านตัน รัฐจะให้นำเข้า 3.1 ล้านตัน (Zhou Hui 2013)

¹¹ การที่ ปปช. ตั้งข้อกล่าวหาบุคคลและบริษัทเอกชนรวม 35 ราย ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับทุจริตข้าวแบบรัฐต่อรัฐ น่าจะเป็นการทุจริตในกรณีดังกล่าวข้างต้น

การทุจริตแบบที่สาม คือ นโยบายการขายข้าวถูกราคาถูก พฤติกรรมการทุจริตมีดังต่อไปนี้ การจัดทำข้าวถูกราคาถูกเป็นวิธีหนึ่งในวิธีการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำของรัฐบาล โดยมติของคณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ (กขช.) อนุมัติให้มีการจัดทำข้าวถูกราคาถูกชนิดถูกละ 1 และ 5 กิโลกรัม จำนวน 2.5 ล้านตัน โดยแบ่งการอนุมัติเป็น 4 รอบ แต่ละรอบมีการอนุมัติต่างกัน เริ่มตั้งแต่ 1 แสนตัน ไปจนถึงรอบละ 1.8 ล้านตัน ปรากฏหลักฐานว่าการอนุมัติเพื่อจัดทำข้าวถูกราคาถูกเป็นรอบๆ นั้น แต่ละรอบยังไม่สามารถดำเนินการจนแล้วเสร็จก็มีการอนุมัติรอบใหม่เพิ่มขึ้นตลอด (ดู วงศ์ 2557)

การศึกษาของ คณะกรรมการการกฤษฎีกาและสหกรณ์ของวุฒิสภา สอบสวนพบว่าการทุจริตในโครงการข้าวถูกราคาถูกมีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ในการจัดทำข้าวถูกราคาถูก อคส. ต้องว่าจ้างโรงสีรวม 6 ราย ให้ปรับปรุงสภาพข้าว แบ่งบรรจุ และขนส่งไปยังร้านค้าในโครงการ โดยส่วนหนึ่งอคส.ได้ว่าจ้างบริษัทเอกชนอีกสามรายเข้ามา รับหน้าที่ระบายข้าวถูกราคาถูก บริษัทเอกชนเหล่านั้นต้องซื้อข้าวถูกราคาถูกจาก อคส. ในราคา 65.6 บาทต่อถุง 5 กิโลกรัม เพื่อนำไปส่งมอบให้กับร้านค้าในโครงการ และให้ร้านค้าในโครงการขายในราคาไม่เกิน 70 บาทต่อถุง 5 กิโลกรัม

การทุจริตเกิดขึ้นภายหลังการปรับปรุงสภาพ ซึ่งโรงสีต้องส่งมอบข้าวให้กับ อคส. แต่ในความเป็นจริงแล้ว อคส.ไม่ได้รับข้าวจำนวนนี้ทั้งหมดมาไว้ที่คลังของตนเอง ส่วนใหญ่ยังฝากไว้ที่คลังของผู้ปรับปรุง แต่ให้ผู้รับจ้างระบายไปรับข้าวจากผู้ปรับปรุงนำไปกระจายให้ร้านค้าต่างๆ คณะอนุกรรมการตรวจสอบการระบายข้าวถูกราคาถูก ที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการการกฤษฎีกาและสหกรณ์ วุฒิสภา ตรวจสอบพบว่า บริษัทที่รับจ้างระบาย ได้ทำสัญญาขายสิทธิ์ในการรับจ้างให้กับโรงสีผู้รับจ้างปรับปรุงพื้นที่ และมีกรณีที่บริษัทรับจ้างระบายให้ปากคำต่อคณะอนุกรรมการว่าตนเองเงินของโรงสีที่รับจ้างปรับปรุงมาจ่ายเป็นค่าข้าวถูกราคาถูกให้แก่ อคส. บริษัทรับจ้างระบายข้าวถูกราคาถูก จึงไม่ได้รับข้าวออกจากโกดังของผู้ปรับปรุง ข้าวจำนวนนี้จึงไม่ได้นำออกสู่ตลาดในนามของข้าวถูกราคาถูก แต่ถูกนำบริษัทปรับปรุงข้าวไปขายในรูปของข้าวถูกราคาปกติทั่วไปของโรงสีบางแห่งที่รับจ้างปรับปรุงข้าว

ความเสียหายที่เกิดขึ้น คือ รัฐบาลขายข้าวจำนวนนี้ให้กับโรงสีผู้ปรับปรุงในราคา 65.60 บาท โดยที่จ่ายเงินค่าจ้างปรับปรุง 22.6-26 บาทต่อถุง ให้กับผู้ปรับปรุง เท่ากับผู้ปรับปรุงสามารถซื้อข้าวได้ในราคา 8.32 บาทต่อกิโลกรัม และยังได้รับเงินค่าปรับปรุงอีกต่อหนึ่ง แต่กลับนำข้าวส่วนใหญ่ไปขายในราคาตลาดที่สูงถึง 17-18 บาทต่อกิโลกรัม ทำกำไรเข้ากระเปาะเกือบ 100% แน่แน่นอนว่ากำไรบางส่วนคงต้องแบ่งสรรปันส่วนให้นักการเมืองผู้อยู่เบื้องหลัง

2.3 ปัญหาข้าวหาย : หลักฐานและปฏิกิริยาตอบสนองของเจ้าหน้าที่รัฐ

วัตถุประสงค์ของตอนนี คือ การวิเคราะห์ปัญหาข้าวหายจากโกดังกลาง 2.9 ล้านตัน คำถามสำคัญ คือ มีหลักฐานอะไรที่บ่งชี้ว่ามีข้าวหายจากโกดังกลางจริงๆ ไม่ใช่ความบกพร่องของการทำบัญชี ตามข้ออ้างของกระทรวงพาณิชย์และมีหลักฐานอะไรที่บ่งชี้ว่าปัญหาข้าวหายเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐที่อยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ระดับสูง และผู้มีอิทธิพลทางการเมือง

ผู้วิจัยมีสมมุติฐานว่าปัญหาข้าวหายและการทุจริตในการระบายข้าวมิใช่เป็นเพียงการทุจริตของเจ้าของโรงสีและโกดังบางแห่งหรือเจ้าหน้าที่ อ.ต.ก./อคส.บางคน หรือถ้าหากมีการทุจริตโดยบุคคลเหล่านี้ก็เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ปัญหาข้าวหายและการทุจริตในการระบายข้าวเป็นการทุจริตระดับใหญ่ไม่โหดร้ายที่ต้องอาศัยอำนาจรัฐซึ่งอยู่ในมือของผู้มีอิทธิพลทางการเมืองระดับสูงเท่านั้น

ก่อนที่จะตอบคำถามทั้งสองข้อ ผู้วิจัยของนำเสนอข้อมูลเรื่องข้าวหายก่อน ในรายงานการปิดบัญชีโครงการรับจำนำข้าว ณ วันที่ 31 มกราคม 2556 (ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2556) คณะอนุกรรมการปิดบัญชีโครงการรับจำนำผลผลิตการเกษตร รายงานว่ามีข้าวหายจากโกดังกลางของ อคส. และอ.ต.ก. 2.5 ล้านตัน (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 18 มิถุนายน 2556) แม้ว่านายวรเทพรัตนกร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีจะปฏิเสธเรื่องข้าวหายโดยแก้ตัวว่าเกิดจากความผิดพลาดทางบัญชี เพราะข้าวที่อยู่ระหว่างการสีแปรสภาพมิได้ถูกบันทึกลงในรายงานของคณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯ (กรุงเทพธุรกิจ ออนไลน์ 18 มิถุนายน 2556) แต่คณะกรรมการข้าวแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อมูลปริมาณข้าวคงเหลือ¹² ให้ตรวจนับสินค้าข้าวคงเหลือทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2556 รวมเวลา 1 วัน นอกจากนั้น กชช. ยังได้ขอให้กระทรวงพาณิชย์ปรับปรุงข้อมูลจำนวนข้าวคงคลังให้ถูกต้อง

ต่อมาเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2556 รายงานของคณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯ ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2556 ระบุว่ากระทรวงพาณิชย์ขอปรับเพิ่มจำนวนข้าวคงคลัง เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2556 โดยแจ้งเพิ่มขึ้นอีก 2.98 ล้านตัน (ตารางที่ 2.4)

ตารางที่ 2.4 ข้าวหาย กับการขอปรับเพิ่มจำนวนข้าวคงคลัง ณ วันที่ 31 มกราคม 2556

¹² มีข้อสังเกตว่าประธานคณะทำงานชุดนี้ คือ เป็นรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง (พล.ต.ธวัช บุญเรือง) คณะทำงานจึงเป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายการเมือง แม้จะมีแหล่งข่าวรายงานว่าคณะทำงานฯตรวจสอบพบว่ามีข้าวขาดหายไปจากโกดังกลางจำนวนมาก แต่รัฐบาลกลับไม่เคยเปิดเผยผลรายงานการตรวจสอบต่อสาธารณะ มีหน้าข้าราชการยังไม่ยอมรับรายงานของคณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯสำหรับการจำนำข้าวรอบที่ 1 ในปี 2555/56 (การจำนำครั้งที่ 3 ในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์) และไม่มีการตั้งคณะกรรมการอิสระขึ้นสอบสวนปัญหาดังกล่าว

โครงการ	ปริมาณเดิม	ขอแจ้งเพิ่ม	รวมเป็น
อคส.			
ข้าวเปลือกนาปี 54/55	1,640,823.69	5,601.36	1,646,425.05
ข้าวเปลือกนาปรัง 55	5,129,392.33	65,371.39	5,194,763.72
ข้าวเปลือกนาปี 55/56	1,249,160.36	2,582,542.40	3,831,702.76
รวม	8,019,376.38	2,653,515.15	10,672,891.53
อ.ต.ก.			
ข้าวเปลือกนาปี 54/55	746,190.74	196.58	746,387.32
ข้าวเปลือกนาปรัง 55	2,025,653.71	101,100.29	2,126,454.00
ข้าวเปลือกนาปี 55/56	178,754.70	222,385.43	401,140.26
รวม	2,950,599.15	323,682.30	3,274,281.45
รวมทั้งสิ้น	10,969,975.53	2,977,197.45	13,947,172.98

ที่มา : คณะกรรมการปิดบัญชีฯ “ผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะจากการปิดบัญชีโครงการรับจำนำข้าวเปลือก”

ณ วันที่ 31 พ.ค. 2556 หนังสือกระทรวงการคลังถึงประธาน กชช. เลขที่ กค.0201/17315 ลงวันที่ 10 ต.ค. 2556

รายงานข้าวหายดังกล่าวน่าจะก่อให้เกิดความตื่นตระหนกในหมู่เจ้าหน้าที่ระดับสูงและนักการเมืองผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดูแลรักษาสต็อกข้าวและการระบายข้าวของรัฐ ดังนั้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2556 เป็นต้นมา จึงเกิดกระบวนการแต่งตั้งบัญชีสต็อกข้าวจากโครงการรับจำนำรอบที่ 1 และ 2 ปี 2555/56 โดยการเร่งรัดให้มีการนำข้าวส่งคืนโกดังกลางขนานใหญ่ (หรือเร่งปรับแต่งบัญชีในโกดังต่างๆ) ทำให้ตัวเลขข้าวคงเหลือในบัญชีของโกดังกลางพุ่งพรวดอย่างรวดเร็ว จนมีจำนวนมากกว่าปริมาณการรับจำนำ กล่าวคือ จากการตรวจสอบตัวเลขปริมาณข้าวคงเหลือในโกดังกลางของ อคส. และอ.ต.ก. พบว่า ระหว่างเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม 2556 ตัวเลขปริมาณข้าวคงเหลือจากโครงการรับจำนำรอบที่ 1 ปี 2555/56 พุ่งพรวดขึ้นถึง 3 ล้านตัน (ดูภาพผนวกที่ 1) ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติมากและเป็นไปไม่ได้ยาก เพราะถ้าเป็นจริงจะต้องมีการว่าจ้างรถบรรทุก 10 ล้อ จำนวนไม่ต่ำกว่า 0.15 ล้านคัน-เที่ยว .ในเวลา 1 เดือน ผลของการเร่งรายงานตัวเลขข้าวคงเหลือในโกดังกลางนับพันแห่งทั่วประเทศ จึงทำให้เกิดปัญหาว่า ณ วันที่ 30 กันยายน 2556 หรือ (5 เดือนหลังสิ้นสุดการจำนำรอบที่ 1 ปี 2555/56) จำนวนข้าวในสต็อกที่มาจากโครงการจำนำรอบ 1 ปี 2555/56 มีมากกว่าปริมาณการรับจำนำ (รูปที่ 2.2) ตัวเลขนี้เป็นไปไม่ได้ อนึ่งตัวเลขสต็อกคงเหลือนี้ยังไม่ได้รวมปริมาณการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำรอบ 1 ปี 2555/56

แต่สิ่งที่ผิดสังเกต คือ อคส.ยุติการรายงานสต็อกข้าวคงเหลือจากโครงการรับจำนำรอบที่ 2 ปี 2555/56 นอกจากนั้นในรายงานข้าวคงเหลือ อคส.รายงาน เฉพาะปริมาณ “ข้าวเปลือกจากโครงการรับจำนำที่จะต้องส่งมอบเข้าโกดังของอคส. “ตั้งเลขนี้คงที่ตลอดช่วงเวลาระหว่างเดือนตุลาคม 2556 ถึง เมษายน 2557

2.3.1 ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์มาจากหน่วยงานของรัฐดังนี้

- ก. รายงานปริมาณข้าวที่เข้าโครงการรับจำนำข้าวตามใบประทวนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
- ข. รายงานปริมาณข้าวคงคลังที่เจ้าหน้าที่ขององค์การคลังสินค้า (อคส.) และองค์การตลาดกลางเกษตรกร (อ.ต.ก.) ซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อรายงานต่อผู้บริหารและจัดส่งให้ ธ.ก.ส. เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการปฏิบัติงานตามโครงการรับจำนำข้าวเปลือก รายงานนี้ออคส. และอ.ต.ก.ได้รับจากเจ้าหน้าที่อคส. และอ.ต.ก. ซึ่งประจำอยู่ที่โรงสี และโกดังกลางทั่วประเทศโดยส่งเป็นโทรสารเข้ามายังส่วนกลาง เพื่อใช้ในการบริหารจัดการ ธ.ก.ส.ได้นำจัดทำเป็นตารางสถิติมาประมวลผลเป็นรายเดือน ฉะนั้น ตัวเลขนี้จึงเป็นตัวเลขทางบัญชีเบื้องต้นที่ไม่มีการตรวจสอบทั้งด้านความถูกต้องทางบัญชีและด้านปริมาณข้าวคงคลังที่มีอยู่จริงในโกดังต่างๆ
- ค. ข้อมูลรายรับจากการระบายข้าวที่กรมการค้าต่างประเทศ (คต.) นำส่งธ.ก.ส. เพื่อชำระหนี้เงินกู้จาก ธ.ก.ส. ผู้วิจัยนำข้อมูลนี้มาคำนวณหาปริมาณการระบายข้าว โดยหารมูลค่าการระบายข้าวด้วยราคาการขายข้าวเฉลี่ยของการขายข้าวจากโครงการรับจำนำรอบที่ 1 และ 2 ปี 2554/55 ข้อมูลราคาข้าวเฉลี่ยได้จากคณะกรรมการปิดบัญชี
- ง. รายงานการปิดบัญชีโครงการจำนำข้าวของคณะกรรมการปิดบัญชีฯ 3 ฉบับ คือ (ก) รายงานการปิดบัญชี ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2555 (ข) รายงานการปิดบัญชี ณ วันที่ 31 มกราคม 2556 และ (ค) รายงาน ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2556 รายงานนี้มีข้อมูลปริมาณข้าวคงคลังและปริมาณการระบายข้าวจากหลักฐานที่รวบรวมจาก อคส. และอ.ต.ก. และราคาข้าวที่รัฐบาลขายจำแนกตามชนิดข้าวและโครงการรับจำนำ
- จ. ปริมาณการระบายข้าวเก่าจากโครงการรับจำนำที่ดำเนินการก่อนรัฐบาลยิ่งลักษณ์ การระบายข้าวเท่านี้เกิดขึ้นในระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึง ธันวาคม 2556 ตัวเลขนี้คำนวณจากการรายงานสต็อกข้าวเก่ารายเดือนของอคส.และอ.ต.ก. ดังสูตรต่อไปนี้
 ปริมาณการระบายข้าวระหว่างเดือนปัจจุบัน (t) กับ เดือนก่อน (t-1) = สต็อกข้าวในเดือนก่อน (t-1) ลบ สต็อกข้าวในเดือน t
- ฉ. ปริมาณและมูลค่าการส่งออกข้าวจากกรมศุลกากร และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

2.3.2 ข้าวหายไปไหน

ก่อนที่จะวิเคราะห์ปัญหาความผิดปกติของรายงานสต็อกข้าวของ อคส. และอ.ต.ก. เราจำเป็นต้องทราบก่อนว่าข้าวหายไปไหน และมีหลักฐานอะไร ข้อมูลต่อไปนี้จะแสดงว่าข้าวหายส่วนหนึ่งถูกส่งออกเป็นข้าวหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งถูกนำออกมาขายในประเทศ จากนั้นผู้มีอำนาจทางการเมืองก็หาข้าวราคาถูกมาส่งคืนโกดังกลาง ทำให้สามารถบอโกยกกำไรเข้ากระเป๋าจากส่วนต่างระหว่างราคาข้าวให้ที่มีคุณภาพดี กับราคาข้าวคุณภาพต่ำที่นำมาส่งคืนให้โกดังกลาง

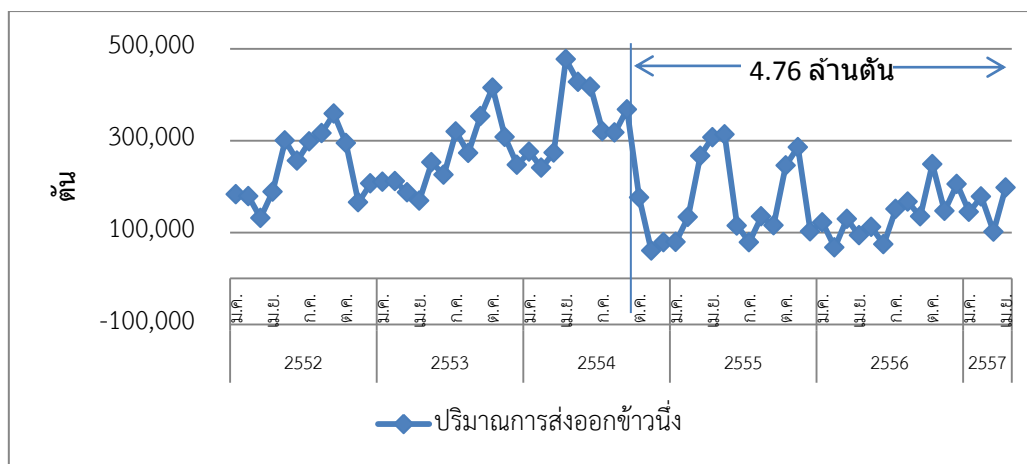
ก) ผู้ส่งออกข้าวหนึ่งเอาข้าวเปลือกมาจากที่ไหน โครงการรับจำนำข้าวไม่เคยมีระเบียบให้โรงสีผลิตข้าวหนึ่ง¹³ ข้าวเกือบทุกเม็ดจะต้องถูกสีแปรสภาพตามปกติแล้วส่งเข้าโกดังกลาง¹⁴ แต่สถิติการส่งออกข้าวของไทยในช่วงที่มีการจำนำข้าวกลับปรากฏว่าไทยยังคงมีการส่งออกข้าวหนึ่งจำนวน 4.76 ล้านตัน ในระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึงเมษายน 2557 แม้ว่าปริมาณการส่งออกจะลดต่ำกว่าช่วงก่อนที่จะมีการรับจำนำข้าวก็ตาม (รูปที่ 2.6) ข้าวหนึ่งจำนวนดังกล่าวบางส่วนมาจากการที่พ่อค้าหาซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาตอนต้นฤดูนาปี เพราะชาวนาในพื้นที่ห่างไกลจากโรงสีในโครงการจำนำ มักขายข้าวให้โรงสีนอกโครงการที่อยู่ใกล้บ้าน แต่ในโครงการรับจำนำนาปี ปี 2555 และ 2556 อาจพูดได้ว่าข้าวเปลือกเจ้าทุกเม็ดถูกขายให้โครงการรับจำนำดังสถิติที่น่าเสนอในรูปที่ 2.1 ดังนั้นผู้ส่งออกข้าวหนึ่งจะต้องสามารถหาซื้อข้าวเปลือกจำนวนมากจากโครงการรับจำนำข้าว มิฉะนั้นไทยจะไม่สามารถส่งออกข้าวหนึ่งได้ถึง 4.76 ล้านตัน ซึ่งถ้าคิดเป็นข้าวเปลือกจะเท่ากับ 7.9-8 ล้านตันข้าวเปลือก

คำถามคือ ผู้ส่งออกข้าวหนึ่งหาซื้อข้าวเปลือกได้จากที่ไหน คำตอบคือ จากนายหน้าผู้มีอิทธิพลทางการเมือง ร่วมมือกับโรงสีบางโรงในโครงการรับจำนำแอบนำข้าวเปลือกไปขายให้ผู้ส่งออกข้าวหนึ่ง จากนั้นนายหน้าก็ต้องหาซื้อข้าวสารไปคืนโกดังในภายหลัง (ดูหัวข้อถัดไป) นอกจากนั้นโรงสีที่อยู่ในโครงการรับจำนำข้าวบางแห่ง (ประมาณ 20 ราย) ก็เป็นโรงสีข้าวหนึ่ง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะมีโรงสีบางโรง ที่นำข้าวจากโครงการจำนำไปทำเป็นข้าวหนึ่งส่งออก แล้วหาซื้อข้าวสารราคาถูกจากตลาดมาส่งคืนภายหลัง ผู้วิจัยเชื่อว่าโรงสีเหล่านี้ต้องมีเส้นสายทางการเมืองจึงจะสามารถลักลอบนำข้าวเปลือกในโครงการรับจำนำไปทำข้าวหนึ่งได้

¹³ ข้าวหนึ่งเป็นการนำข้าวเปลือกเจ้านึ่งไอน้ำ ก่อนที่จะอบแห้งและสี การนึ่งทำให้ข้าวที่สีได้มีเม็ดหักน้อยลง กลิ่นและรสชาติของข้าวจะเปลี่ยนไป ข้าวหนึ่งเป็นที่นิยมในตลาดแอฟริกา (โดยเฉพาะไนจีเรีย) และตะวันออกกลาง ราคาข้าวหนึ่งจะสูงกว่าราคาข้าวขาวทั่วไปต้นหลายสิบเหรียญดอลลาร์ ดังนั้นการลักลอบนำข้าวเปลือกในโครงการรับจำนำไปขายให้ผู้ส่งออกข้าวหนึ่งจึงทำให้นายหน้าและโรงสีในโครงการได้กำไรพิเศษ

¹⁴ ยกเว้นกรณีข้อตกลงพิเศษเรื่องการส่งออกข้าวหอมมะลิ (รวม 4 แสนตัน) ระหว่างสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยกับกระทรวงพาณิชย์ในปลายปี 2555 และ 2556

รูปที่ 2.5 ปริมาณการส่งออกข้าวหนึ่ง

ที่มา: กรมศุลกากร.

เจ้าของโรงสีข้าวหนึ่ง 3 ราย ให้สัมภาษณ์ว่าการจะปรับเปลี่ยนขบวนการผลิตของโรงสีจากการผลิตข้าวหนึ่งเป็นการผลิตข้าวสารปรกติ แล้วภายหลังหันกลับมาทำข้าวหนึ่งใหม่จะมีค่าใช้จ่ายสูง นอกจากนั้นตลาดข้าวหนึ่งเป็นตลาดพิเศษที่มีราคาสูง ผู้ส่งออกข้าวหนึ่งที่เป็นเจ้าของโรงสีได้ลงทุนสั่งสมความรู้ความชำนาญมานานหากเลิกทำข้าวหนึ่งก็เท่ากับทุบหม้อข้าวของตนเอง (ภาษาวิชาการเรียกค่าใช้จ่ายและเวลาในการลงทุนดังกล่าวมีต้นทุนจมสูง (sunk cost))

ข) โรงสีบางแห่งในโครงการรับจำนำอาจแอบนำข้าวเปลือก หรือข้าวสารจากโครงการรับจำนำไปหมุนขายในตลาดก่อน จากนั้นจึงค่อยหาซื้อข้าวราคาถูกมาคั้นโกดังกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวจากต่างประเทศ หรือใช้วิธีนำข้าวจากโครงการที่รับซื้อที่หลัง มาคั้นคลัง แต่ในที่สุดโรงสีก็ต้องหาซื้อข้าวจากตลาดมาคั้นคลัง ผู้วิจัยเชื่อว่าคงมีกรณีแบบนี้ไม่มากนัก และอาจไม่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง

2.3.3 นายหน้าผู้มีอิทธิพลหาข้าวที่ไหนดมาคั้นโกดังกลาง

หลังจากที่จัดหาซื้อข้าวสารใหม่/ข้าวเปลือกให้แก่ผู้ส่งออกและพ่อค้าในประเทศแล้ว นายหน้าสามารถหาซื้อข้าวราคาถูกมาส่งคั้นแทนโรงสีในเครือข่ายที่ลักลอบนำข้าวเปลือก (หรือข้าวสารใหม่) จากโครงการออกไปขายก่อนได้ 3 แห่ง¹⁵ ทั้งสามแหล่งล้วนต้องใช้อิทธิพลทางการเมือง (ดังที่อธิบายในรูปที่ 2.2-2.3)

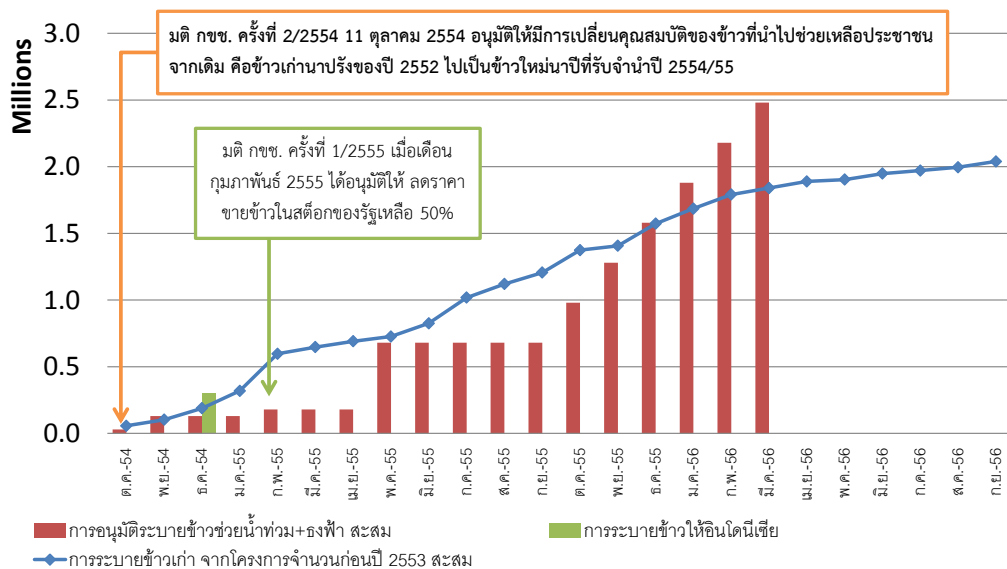
¹⁵ นอกจากนี้โรงสียังมีข้าวสารที่จะนำส่งโกดังกลางได้อีก 3 แหล่ง คือ การซื้อข้าวจากชาวนานอกโครงการ โรงสีที่มีประสิทธิภาพบางแห่งจะมีข้าวสารส่วนเกินเหลือหลังจากส่งมอบข้าวให้โกดังกลางแล้ว นอกจากนี้โรงสีส่วนใหญ่จะมีข้าวที่ตกเกรดจากกระบวนการสี ซึ่งสามารถนำส่งให้โกดังกลางได้หากมีการจ่ายเงินใต้โต๊ะ ให้แก่เจ้าหน้าที่ และเซอร์เวย์เยอร์

ก) การซื้อข้าวเก่าจากรัฐบาล โดยปกติพ่อค้าจะไม่สนใจซื้อข้าวเก่าในโกดังกลางของรัฐบาล โดยเฉพาะข้าวเก่าที่มีอายุเกิน 2-3 ปี เช่น ข้าวจากโครงการรับจำนำในสมัยรัฐบาลทักษิณ รัฐบาลสมชาย และรัฐบาลสมัคร เพราะข้าวเหล่านี้นอกจากมีคุณภาพแย่มากแล้ว บางส่วนอาจเป็นข้าวเน่าเสียไม่มีราคา แต่ในระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึงธันวาคม 2556 ปรากฏสิ่งมหัศจรรย์ คือ รัฐบาลสามารถระบายข้าวเก่าถึง 2 ล้านตัน¹⁶ (ดูรูปที่ 2.6)

การที่นายหน้าจะสามารถซื้อข้าวเก่าจากรัฐบาลได้ย่อมต้องมีอิทธิพลทางการเมือง เพราะอำนาจการอนุมัติขายข้าวเป็นของรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์

ข) **นายหน้านำข้าวค่านายหน้ามาคืนโกดังกลาง** ดังที่กล่าวในตอนต้นว่านายหน้าที่มีอิทธิพลในการหาซื้อข้าวจากรัฐบาลในราคาถูกส่งให้แก่ผู้ส่งออกและพ่อค้าขายส่งข้าวถุง ได้รับค่านายหน้าเป็น “ข้าวฟรี” จำนวนมาก ผู้ส่งออกและพ่อค้าข้าวถุงบางคนให้สัมภาษณ์ว่า เขาเชื่อว่าข้าวฟรีเหล่านี้ถูกนำไปส่งคืนให้โกดังกลาง แทนข้าวใหม่ที่นายหน้าขอให้โรงสีในโครงการนำออกไปขายก่อน น่าเสียดายว่าผู้วิจัยไม่มีหลักฐานที่จะประมาณการปริมาณข้าวฟรีดังกล่าว แต่การจัดทำบัญชีรวม โดยเฉพาะบัญชีการขายข้าวของกรมการค้าต่างประเทศจะทำให้เราทราบมูลค่าข้าวฟรี และปริมาณการเงินค่านายหน้าได้ในภายหลัง

รูปที่ 2.6 ขายข้าวเก่า และมติ กชช. ที่เอื้อประโยชน์แก่พ่อค้าที่ซื้อข้าวเก่าจากรัฐบาล

ที่มา: ThaiPublica 26 มิถุนายน 2013.

¹⁶ เจ้าของโรงสีข้าวในโครงการเล่าว่าการนำข้าวเก่าส่งคืนคลัง อาจไม่มีการเคลื่อนย้ายข้าวเก่าที่ขายออกจากโกดังเลย แต่ใช้วิธีสับเปลี่ยนบัญชีที่โกดังกลาง

ค) การซื้อข้าวราคาถูกจากต่างประเทศมาคืนโกดังกลาง (และมาสวมสิทธิ์ข้าวนา)

ข้อมูลสำคัญอีกชุดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบข้าวจากการรับจำนำเข้าโกดังกลาง คือ มีการลักลอบนำเข้าข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นจำนวนมาก มาส่งมอบให้โกดัง FAO ประมาณการว่าในปี 2555 มีข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านลักลอบเข้าไทยประมาณ 0.5-2 ล้านตัน ส่วนเจ้าหน้าที่ธนาคารโลกประจำกัมพูชาเคยประมาณการว่าปี 2555 น่าจะมีข้าวจากเขมรลักลอบเข้าไทยประมาณ 0.6 ล้านตัน ส่วนในปี 2556 เว็บไซต์ของเดลีเทเลกราฟรายงานว่าการลักลอบนำเข้าข้าวราคาถูกจากเมืองเมียวดีในพม่าข้ามแม่น้ำเมยเข้ามาในฝั่งไทย ข้าวในเมียวดีราคา 850 บาทต่อกระสอบ 50 กก. แต่ขายในประเทศได้ราคาถึง 1,600 บาท นอกจากนี้ไทยพีบีเอสรายงานว่ามีผู้พบกระสอบเปล่าตีตราข้าวหอมมะลิในโครงการรับจำนำปี 2555/56 ถูกทิ้งบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเมย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่านายหน้าผู้มีอิทธิพลทางการเมืองคงไม่จำเป็นต้องใช้วิธีลักลอบนำเข้าข้าวมาส่งคืนโกดัง เพราะจะเกิดปัญหายุ่งยากมากเกินไป¹⁷

2.3.4 ความผิดปกติของการรายงานข้อมูลสต็อกข้าวของอ.ค.ส.และอ.ต.ก.

ดังที่กล่าวแล้วว่าปัญหาข้าวหายจากโกดังกลางเกี่ยวข้องกับการส่งข้าวสารเข้าโกดังกลางและรายงานข้าวคงคลังของอ.ค.ส./อ.ต.ก.5 การวิเคราะห์ข้อมูลจากรายงานดังกล่าวพบความผิดปกติต่อไปนี้

ก) การส่งข้าวสารเข้าโกดังกลางล่าช้า

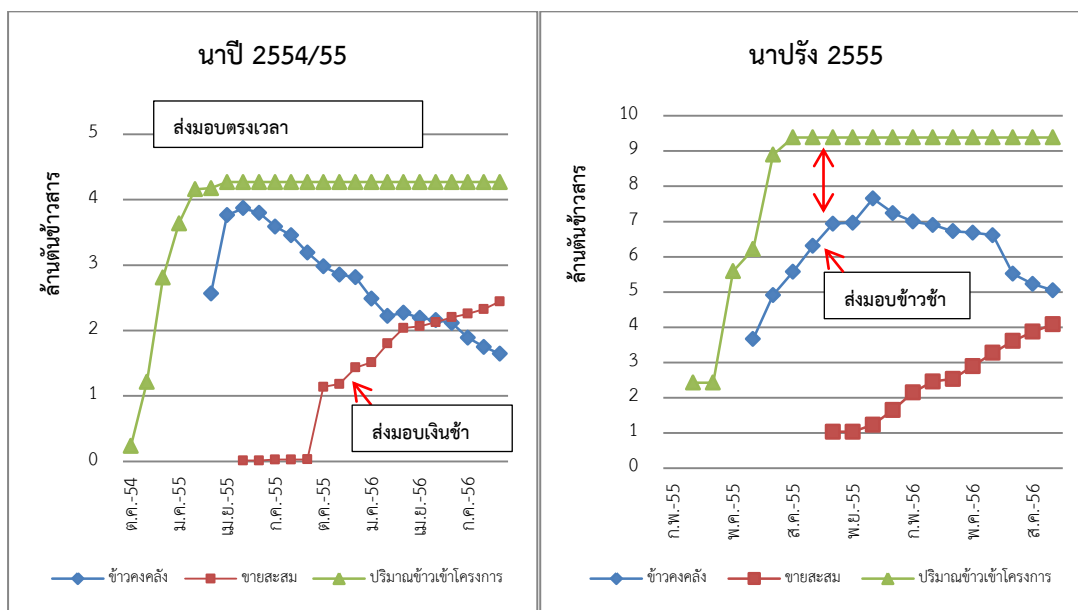
อันที่จริงปัญหาโรงสีส่งข้าวสารเข้าโกดังกลางของอ.ค.ส./อ.ต.ก. ล่าช้า เกิดขึ้นครั้งแรกในโครงการรับจำนำรอบที่ 2 ปี 2555 เมื่อสิ้นสุดการรับจำนำ ณ วันที่ 30 กันยายน 2555 ปริมาณการรับจำนำเท่ากับ 9.3 ล้านตันข้าวสาร แต่โกดังกลางมีข้าวสารจากโครงการรอบที่ 2 เพียง 6.31 ล้านตัน¹⁸ จากนั้นก็มีการทยอยส่งมอบจนโกดังกลางมีข้าวคงเหลือสูงสุดในเดือนธันวาคม 2555 โปรดสังเกตว่าในการจำนำครั้งแรก (รอบ 1 ปี 2554/55) ไม่ได้มีปัญหาความล่าช้าในการส่งมอบเข้าโกดังกลาง (รูปที่ 2.7)

¹⁷ อย่างไรก็ตามก้านรายหนึ่งในสุพรรณบุรีเล่าให้นักวิจัยฟังว่าตนเป็นผู้ขับรถบรรทุกนำข้าวสารที่ลักลอบมาจากเขมรไปส่งให้โรงสีในเครือข่ายของนักการเมืองรายหนึ่งในสุพรรณบุรี

¹⁸ ปัญหานี้เกิดจากในรอบที่ 2 ของโครงการรับจำนำ ยังมีโกดังกลางจำนวนไม่เพียงพอทำให้กระทรวงพาณิชย์ต้องผ่อนผันชะลอการสีแปร และการส่งมอบข้าวสารเข้าโกดังกลาง

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากปริมาณการระบายข้าว บวกกับปริมาณข้าวคงเหลือของโครงการรับจำนำรอบที่ 2/2555 ไม่ปรากฏว่ามีปัญหาข้าวหาย หรือข้าวในสต็อกมีปริมาณมากกว่าปริมาณการรับจำนำเหมือนกับโครงการรับจำนำรอบที่ 1 ปี 2555/56 (ดูรูปที่ 2.8)

รูปที่ 2.7 ปัญหาการส่งมอบเข้าโกดังกลางเกิดขึ้นครั้งแรกในโครงการรับจำนำรอบ 2/2555 (นาปรัง)

หมายเหตุ : 1. ปริมาณการขายคำนวณจากเงินได้รับชำระหารด้วยราคาขายเฉลี่ยจากคณะกรรมการปิดบัญชี
2. ปริมาณการขายในโครงการปี 2555/56 รอบที่ 1 มีปัญหาในการจำแนกระหว่างรอบที่ 1 และ 2 เนื่องจากกรมการค้าต่างประเทศรายงานการขายรวมกัน

ที่มา : คำนวณจาก รายงานปริมาณข้าวคงคลังของ อคส. อ.ต.ก. และปริมาณการรับชำระค่าผลผลิตโครงการรับจำนำ โดย ธ.ก.ส.

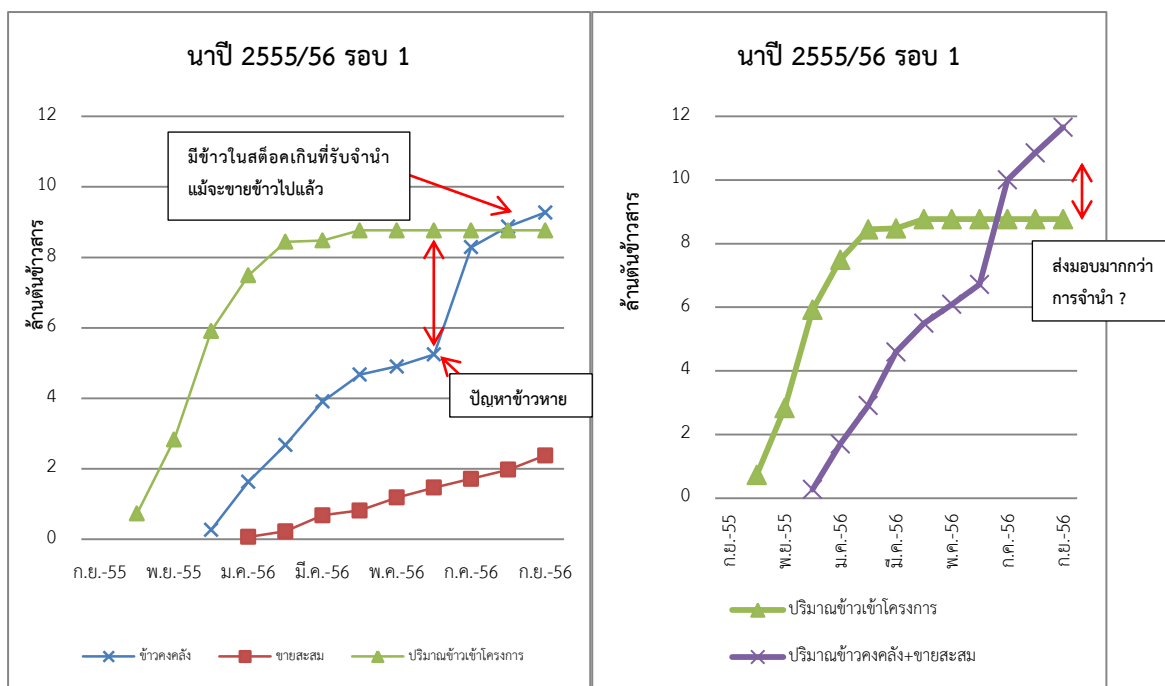
ดังนั้นการส่งมอบข้าวในการจำนำรอบที่ 2 ปี 2555 ล่าช้าจึงเป็นเพียงความล่าช้าชั่วคราวระยะเวลาเพียง 3 เดือน เพราะปัญหาโกดังกลางไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตามเนื่องจากสต็อกข้าวคงเหลือไม่เคยสูงเท่ากับปริมาณการรับจำนำ แสดงว่ากระทรวงพาณิชย์น่าจะสั่งให้โรงสีบางแห่งระบายข้าวจำนวนหนึ่งจากโครงการรับจำนำรอบที่ 2/2555 ให้แก่พ่อค้าโดยตรง โดยมีได้ส่งมอบเข้าโกดังกลาง¹⁹

¹⁹ ปัญหาเล็กๆที่ตามมา คือ โรงสีเหล่านี้มีการเบิกค่าขนส่งข้าวและค่ากระสอบหรือไม่และกระทรวงพาณิชย์ได้ส่งเงินค่าระบายข้าวจำนวนดังกล่าวให้ธ.ก.ส.หรือยัง

ข) ความผิดปกติของสต็อกข้าวจากโครงการรับจำนำรอบที่ 1 ปี 2555/56

ปัญหาการส่งมอบเข้าโกดังล่าช้าเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นในโครงการรับจำนำครั้งที่ 3 (รอบ 1 ปี 2555/56) เมื่อสิ้นสุดโครงการจำนำรอบที่ 1 ปี 2555/56 ในวันที่ 30 เมษายน 2556 มีข้าวสารเข้าสต็อกน้อยกว่าปริมาณการรับจำนำตามรายงานการจ่ายเงินตามใบประทวนของ ธ.ก.ส. กล่าวคือ มีข้าวในคลังเพียง 4.67 ล้านตันข้าวสาร ขณะที่ปริมาณรับจำนำสูงถึง 8.798 ล้านตันข้าวสาร หากรวมปริมาณข้าวที่ขายไปแล้ว 0.84 ล้านตัน ผลรวมของสต็อกและปริมาณการระบายข้าวก็ยังไม่พอกับปริมาณรับจำนำ เหตุการณ์นี้ยังเป็นจริงในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2556 (รูปที่ 2.8) แต่หลังจากการเปิดเผยผลการปิดบัญชีที่พบว่าข้าวหาย 2.9 ล้านตัน รัฐบาลรับสั่งให้มีการทำบัญชีใหม่ ปรากฏว่าในเดือนกันยายน 2556 ปริมาณข้าวในสต็อกและยอดขายสะสมมีมากกว่าปริมาณข้าวที่รับจำนำในรอบ 1 ปี 2555/56 (ดูรูปที่ 2.8)

รูปที่ 2.8 ปัญหาข้าวหาย 3 ล้านตัน และการปรับเพิ่มปริมาณข้าวคงเหลือจนทำให้สต็อกข้าวมีมากกว่าปริมาณรับจำนำ

หมายเหตุ: คณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯ รายงานข้าวคงคลังจำนวน 1.368 ล้านตัน ณ 31 พ.ค. 2556

ที่มา: (1) อคส.และอ.ต.ก. รายงานข้าวคงเหลือรายเดือน

(2) คณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯ

ค) ปัญหาอคส.ไม่บันทึกสต็อกข้าวรอบที่ 2 ในปีการผลิต 2555/56 ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกติที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

ขณะที่อ.ต.ก. เริ่มรายงานปริมาณข้าวที่เข้าสต็อกตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2556 เป็นต้นมา อคส.กลับไม่รายงานสต็อกข้าวสารคงเหลือของโครงการรับจำนำข้าวรอบที่ 2 ปีการผลิต 2555/56

(ตารางภาคผนวกที่ 2.1) มีแต่การรายงานตัวเลขยอดรวมของข้าวเปลือกจากโครงการรับจำนำในรอบที่ 2 ปี 2555/56

ความผิดปกติที่เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเปลี่ยนแปลงรายงานการส่งเงินค่าระบายนข้าวคืนให้ ธ.ก.ส. กล่าวคือ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2556 เป็นต้นมา กรมการค้าต่างประเทศ (คต.) ส่งเงินระบายนข้าวคืน ธ.ก.ส. โดยไม่แยกรอบการผลิต แต่กลับรวมข้อมูลรายรับจากการระบายนข้าวจากรอบ 1 และรอบ 2 ปี 2555-56 เข้าด้วยกัน (ตารางภาคผนวกที่ 2.2)

ข้อสังเกต คือ ความผิดปกติที่เกิดขึ้นหลังจากมีรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์คนใหม่ ซึ่งเข้ารับตำแหน่งเมื่อเดือน มิถุนายน 2556²⁰

2.3.5 พยานหลักฐานแวดล้อมเรื่องการทุจริต มีดังนี้

ก) **หลักฐานสำคัญที่เปิดโอกาสให้นายหน้าสามารถร่วมมือกับโรงสีแอบขโมยข้าวจากโครงการรับจำนำไปขายในตลาดก่อน** คือ การเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ระยะเวลาการสีแปรสภาพข้าว กล่าวคือ คณะอนุกรรมการกำกับดูแลโครงการรับจำนำข้าวได้เปลี่ยนหลักเกณฑ์การดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือกประจำปีการผลิต 2555/56 (ในการประชุมครั้งที่ 15/2555) ดังนี้ “... อคส./อ.ต.ก. สามารถชะลอการสีแปรสภาพได้จนกว่าปริมาณข้าวเปลือกของโรงสีจะมีเพียงพอคุ้มกับค่าใช้จ่ายในการส่งมอบ.....”

ข) **ส่วนหลักฐานที่เอื้ออำนวยให้นายหน้าสามารถนำข้าวเก่า/ข้าวคุณภาพต่ำ (ซึ่งมีราคาถูกกว่าข้าวใหม่) มาคืนโกดังกลางมีดังนี้**

- มีการระบายนข้าวเก่าจากโครงการจำนำก่อนปี 2554 ในช่วงเดือน ต.ค. 2554-ก.ย. 2556 จำนวน 2,039,411 ตัน (รูปที่ 2.6)
- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์มีประกาศอนุญาตให้สามารถนำเข้าข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านได้ทุกเดือน จากเดิมที่มีการอนุญาตเพียงบางเดือน โดยอาศัยข้อตกลง WTO (ระเบียบกระทรวงพาณิชย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการออกหนังสือรับรองแสดงการได้รับสิทธิชำระภาษีในโควตา ตามพันธกรณีตามความตกลงการเกษตรภายใต้องค์การการค้าโลก (WTO) สำหรับสินค้าข้าว ปี 2556 พ.ศ.2555)

²⁰ ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ในเดือนกันยายน 2556 มีข้าวเปลือกส่วนเกินจากใบประทวนทำให้รัฐบาลต้องนำงบกลางมาจ่ายเป็นส่วนต่างราคาให้เกษตรกร ประเด็นคือ ข้าวเปลือกจำนวนดังกล่าวถูกนำส่งโกดังกลาง หรือตกเป็นของโรงสีที่จ่ายเงินซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา

หลักฐานทางราชการข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของผู้อยู่ในวงการค้าข้าวว่ามีการทุจริตขโมยข้าวใหม่จากโครงการรับจำนำออกไปขายในตลาดก่อน แล้วค่อยนำข้าวเก่าข้าวคุณภาพต่ำมาส่งคืนโกดังกลางในภายหลัง แสดงว่าการทุจริตนี้เป็นกระบวนการเชื่อมโยงกันโดยมีการวางแผนตั้งแต่ต้น การทุจริตเช่นนี้ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจทางการเมืองระดับสูงโดยมีพ่อค้าผู้เชี่ยวชาญด้านตลาดข้าวช่วยบงการ ไม่ใช่การทุจริตที่เกิดจากเจ้าของโรงสีบางรายที่ต่างคนต่างทำเท่านั้น เพราะกระบวนการลักลอบนำข้าวไปขายก่อนหลายล้านตัน และการหาซื้อข้าวเก่าจากรัฐ รวมทั้งการลักลอบนำข้าวจากเพื่อนบ้านมาคืนโกดังกลาง เป็นจำนวนมากจะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากการใช้อำนาจอันมีขอบของผู้มีอำนาจระดับสูง ตั้งแต่อำนาจการอนุมัติให้ระบายข้าวเก่าราคาถูกจากโครงการรับจำนำก่อนปี 2553 อำนาจการสั่งชะลอการสีแปรสภาพ อำนาจการอนุญาตให้มีการนำเข้าข้าวสารจากประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนอำนาจการสั่งให้ปกปิดข้อมูลสินค้าคงคลังของ อคส.และปกปิดข้อมูลปริมาณและราคาข้าวที่ระบาย หรือมิฉะนั้นก็ต้องเป็นความบกพร่องอย่างร้ายแรงต่อการไม่ตรวจสอบป้องกันการขโมยข้าวและการนำข้าวเก่า/ข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านมาคืนโกดังกลาง แต่กลับปล่อยปะละเลยให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเวลาเกือบ 2 ปีติดต่อกัน

ดังนั้นทั้งโรงสีผู้ส่งออกและนายหน้าต่างก็ได้ประโยชน์จากการร่วมกันทุจริต แต่เกิดความเสียหายต่อประเทศจะ 2 ต่อ คือ รัฐขายข้าวได้ราคาต่ำกว่าตลาดมาก และมีการทุจริตส่งข้าวคุณภาพเลวจำนวนมากเข้าโกดังกลาง

ค) การประกอบภาพจิ๊กซอ (jigsaw) เรื่องข้าวหายกับรายงานสต็อกข้าวของอคส. และรายงานรายรับจากการระบายข้าว เพื่อเชื่อมโยงกับการทุจริตโดยผู้มีอำนาจทางการเมือง

นายหน้าผู้มีอิทธิพลทางการเมืองคงประมาทมากจนคิดว่าการลักลอบนำข้าวออกไปขายก่อนแล้วค่อยหาข้าวราคาถูกมาคืนในภายหลัง คงจะไม่มีใครรู้ ไม่มีใครจับได้ เพราะตลอดเวลาหนึ่งปีที่มีการจำนำข้าวมาถึง 2 รอบ การแอบนำข้าวใหม่จากโครงการจำนำออกไปขายในตลาดก่อนไม่เคยมีปัญหาอะไร เมื่อมาถึงโครงการจำนำโครงการที่สาม (รอบ 1 ปี 2555/56) นายหน้าจึงตัดสินใจนำข้าวจำนวนมากจากโรงสีในโครงการออกไปจำหน่าย แต่โชคร้าย (สำหรับนายหน้า) ที่คณะกรรมการปิดบัญชีฯ พบความผิดปกติของสต็อกข้าวจำนวน 2.5 ล้านตัน ณ วันที่ 31 มกราคม 2556 ในรายงานเดือนพฤษภาคม 2556 และสื่อมวลชนบางฉบับที่รับทราบข้อมูลดังกล่าว เริ่มตีพิมพ์ข่าวข้าวหายจากโกดังกลาง ทำให้รัฐบาลต้องแก้เกมโดยการสั่งตรวจสอบสต็อกข้าวทั่วประเทศ และสั่งให้มีการนำข้าวส่งคืนโกดังกลางโดยด่วน

แต่การหาข้าวสารจำนวนเกือบ 3 ล้านตันมาส่งคืนโกดังกลางภายในเวลา 1 เดือนไม่ใช่เรื่องง่าย²¹ การขอซื้อข้าวเก่าจากโครงการรับจำนำก่อนปี 2553 และการลักลอบนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านคงจะไม่สามารถหาข้าวได้ถึง 3 ล้านตันในเวลาอันสั้น

โชคดี (ของนายหน้า) คือ ในเดือนมิถุนายน 2556 โครงการรับจำนำนาปรังรอบ 2 ปี 2556 ล่วงเลยเข้าสู่เดือนที่สี่ทำให้มีข้าวเปลือกไหลเข้าโครงการรับจำนำอย่างน้อย 3.3-3.8 ล้านตันข้าวสาร (ดูภาคผนวก 2.1) อคส.และอ.ต.ก. จึงขอปรับเพิ่มปริมาณข้าวคงคลังของโครงการรับจำนำรอบ 1 ปี 2555/56 ผู้วิจัยมั่นใจว่าตัวเลขข้าวที่เพิ่มขึ้นนี้เป็น การ “ยืม” ข้าวบางส่วนจากโครงการรับจำนำรอบ 2 ปี 2556 ไปส่ง แทนข้าวที่หายไปจากโครงการรับจำนำรอบ 1 ปี 2555/56 ปริมาณข้าวคงคลังจึงเพิ่มจาก 5.25 ล้านตันในเดือนมิถุนายน 2556 เป็น 8.29 ล้านตัน ในเดือนกรกฎาคม 2556 (รูปที่ 2.10) อันที่จริง ข้าวบางส่วนจากโครงการรับจำนำรอบ 2/2556 อาจอยู่ในโกดังกลางแล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายใดๆ สิ่งที่ต้องทำ คือ การเปลี่ยนบัญชีจากรอบ 2 ปี 2556 เป็นรอบ 1 ปี 2556 เท่านั้น (และอาจต้องติดรากระสอบเท่านั้น)

แต่ถ้าเช่นนั้นเมื่อสิ้นสุดโครงการจำนำรอบ 2 ปี 2556 ก็จะมีข้าวหายไปจากสต็อก วิธีแก้ผ้าเอาหน้ารอดวิธีสุดท้าย คือ การให้อคส.หยุดรายงานปริมาณข้าวสารคงเหลือจากโครงการรับจำนำรอบ 2/2556 แต่ให้อคส.รายงานเฉพาะปริมาณข้าวเปลือกจากโครงการจำนำรอบดังกล่าว มีหน้าข้าวปริมาณข้าวเปลือกที่ อคส.รายงานในระหว่างเดือนมิถุนายน 2556 ถึงธันวาคม 2556 กลับมีจำนวนคงที่ ทั้งๆที่มีการระบายข้าวบางส่วนจากโครงการนี้ออกไปแล้ว

แต่การปิดบังอำพรางข้อมูลดังกล่าวต้องทำตลอดสายห่วงโซ่ของการจำนำ ดังนั้นผู้มีอำนาจคงจะสั่งให้กรมการค้าต่างประเทศเลิกจำแนกเงินที่ได้จากการระบายข้าวจำแนกตามโครงการฯ แต่ให้ส่งเงินค่าระบายข้าวแก่ธ.ก.ส.และรายงานยอดเงินระบายข้าวจากโครงการรับจำนำรอบที่ 1 ปี 2555/56 รวมกับ ยอดเงินระบายข้าวจากโครงการรับจำนำรอบที่ 2 ปี 2555

2.3.6 การตรวจสอบสต็อกข้าว

หลังจากการปฏิบัติเมื่อ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ตั้งคณะอนุกรรมการตรวจสอบปริมาณและคุณภาพข้าวคงเหลือของรัฐ ผลการตรวจระหว่างวันที่ 3-24 กรกฎาคม 2557 พบว่ามีโกดังที่ปริมาณข้าวตรงตามบัญชีหน้าโกดัง 1,138 แห่ง (หรือร้อยละ 82.7 ของโกดังที่ตรวจทั้งหมด) มีข้าวผิดปกติ (คือ เสื่อมสภาพมีสีเหลืองมีข้าวปอดปน มีมอด ไร ฯลฯ) ใน 308 คลัง และมีข้าวหายประมาณใน 75 โกดัง รวมข้าวหาย 2 แสนตันนับว่ามีข้าวหายจำนวนไม่

²¹ หากใช้รถบรรทุกหัวคันละ 20 ตัน ก็จะต้องว่าจ้างรถบรรทุกถึง 1.5 แสนคันในเวลา 1 เดือน

มาก จึงเกิดคำถามว่าปัญหาข้าวหาย 2.9 ล้านตัน เป็นเรื่องจริงหรือไม่ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าข้าวหายเป็นเรื่องจริงตามหลักฐานที่นำเสนอข้างต้น แต่สาเหตุที่ คสช. พบข้าวหายจำนวนน้อยก็เพราะปัญหาข้าวหาย 2.9 ล้านตัน เกิดขึ้นตั้งแต่เดือนมกราคม 2556 หลังจากที่สื่อมวลชนรายงานข่าวข้าวหายเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบเริ่มเอาใจใส่กับปัญหานี้ มีการเร่งรัดให้โรงสีและโกดังกลางนำข้าวมาคืนแต่ที่สำคัญ คือ นับตั้งแต่การยุบสภาเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2556 รัฐบาลต้องเร่งระบายข้าวในสต็อกเพื่อหาเงินมาจ่ายคืนให้ชาวนา เนื่องจากรัฐบาลค้างจ่ายเงินค่าข้าวถึง 1.3 แสนล้านบาท การประกาศระบายข้าวเดือนละ 1 ล้านตัน ทำให้ราคาข้าวในตลาดลดลงอย่างรวดเร็ว จนราคาข้าวส่งออกของไทยต่ำกว่าเวียดนามเป็นครั้งแรก นอกจากการระบายข้าว โดยวิธีประมูลแล้ว รัฐบาลก็เริ่มระบายข้าวผ่านตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นครั้งแรก ข้อมูลการระบายข้าวที่มีการเปิดเผย ต่อสาธารณะในระหว่างเดือนธันวาคม 2556 ถึง เมษายน 2557 แสดงว่ารัฐบาลได้ระบายข้าวออกไปถึง 2.68 ล้านตัน ในราคาที่ต่ำมาก (ตารางที่ 2.1) อย่างไรก็ตามรัฐบาลยังคงระบายข้าวแบบลับๆ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยคาดว่าเจ้าของโกดังและเจ้าของโรงสีหลายแห่งได้ประมูลซื้อข้าวจากรัฐ เพื่อนำไปส่งคืนโกดังกลาง

แม้ปริมาณข้าวหายจะมีจำนวนน้อย แต่มีโกดังจำนวน 308 แห่ง ที่มีปัญหาคุณภาพข้าวค่อนข้างมาก ผลการตรวจทางกายภาพ 980 ตัวอย่าง พบว่ามีตัวอย่างไม่ผ่านเกณฑ์ 829 ตัวอย่าง (หรือร้อยละ 84.6) และผลการตรวจ DNA ของข้าวหอมมะลิ 62 ตัวอย่าง มีตัวอย่างที่ไม่ผ่าน 38 ตัวอย่าง ข้อมูลนี้แสดงว่าข้าวคงคลังจำนวนมากมีปัญหาคุณภาพต่ำ ข้อเสนอแนะพื้นฐานที่ว่าการซื้อเก่าและข้าวต่างประเทศที่มีคุณภาพต่ำมาส่งคืนคลังแทนข้าวใหม่จากโครงการรับจำนำ จึงเป็นข้อสันนิษฐานที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ

2.4 หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ

แม้ว่า สส. วรงค์ จะแสดงหลักฐานในการอภิปรายไม่ได้วางใจรัฐบาลว่า การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐไม่มีจริง จนเกิดแรงกดดันให้นายกรัฐมนตรีตัดสินใจปรับเปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในกลางปี 2556 แต่การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่รัฐบาลอย่างมหาศาล เพราะรัฐบาลสามารถขายข้าวแบบลับให้ใครก็ได้โดยอ้างว่าเป็นความลับทางการค้า ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่รัฐมนตรีพาณิชย์คนใหม่ ยังคงยืนยันว่าการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐมีจริงดังที่ปรากฏในหนังสือที่นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาลรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ตอบคณะกรรมการการเกษตรฯ วุฒิสภาลงวันที่ 11 ตุลาคม 2556 โดยอ้างรายงานของกรมการค้าต่างประเทศว่านับตั้งแต่มีโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปี 2554/55 นาปี 2555 นาปี 2555/56 รอบ 1 และนาปี 2555/56 รอบ 2 รัฐบาลได้ระบายข้าวไปแล้ว 9.65 ล้านตันข้าวสาร (นับถึงวันที่ 16 กันยายน 2556) ซึ่งจำแนกเป็นการขายแบบรัฐต่อรัฐ 8.3 ล้านตัน ขายให้

ผู้ประกอบการภายในประเทศเพื่อการส่งออก และ/หรือจำหน่ายในประเทศ 7.2 แสนตัน²² ขายให้กับองค์กร/หน่วยงานต่างๆทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อสาธารณประโยชน์ประมาณ 6.28 แสนตัน และบริจาคให้ประเทศต่างๆที่ประสบภัยพิบัติ 500 ตัน (เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2557)

ก) สถิติการส่งออกข้าวแบบรัฐต่อรัฐ

ในเดือนตุลาคม 2555 นายบุญทรง บุญทรงไพศาล รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ยืนยันว่ารัฐบาลได้ขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐจำนวน 1.46 ล้านตัน และภายในเดือนธันวาคม 2555 น่าจะส่งออกได้รวม 1.76 ล้านตัน เนื่องจากกระทรวงพาณิชย์เคยรายงานว่าไทยมีข้อตกลงขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐให้ 6 ประเทศ (คือ จีน อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บังคลาเทศ ไต้หวัน ฮ่องกง และกีนี) ผู้วิจัยจึงตรวจสอบปริมาณข้าวที่ไทยส่งออกแบบรัฐต่อรัฐจากข้อมูลของกรมศุลกากร และข้อมูลของสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ตารางที่ 2.5 แสดงว่าตลอดปี 2555 มีการส่งออกข้าวไปยัง 6 ประเทศ เพียง 0.883-0.887 ล้านตัน น้อยกว่าตัวเลข 1.46 ล้านตัน ของรัฐมนตรี โปรดสังเกตว่าตัวเลขส่งออกไป 6 ประเทศของกรมศุลกากร และสมาคมผู้ส่งออกข้าว รวมการส่งออกข้าวของภาคเอกชนด้วย

ตารางที่ 2.5 ปริมาณการส่งออกข้าวของเอกชนและรัฐไปยัง 6 ประเทศ ที่มีสัญญา MOUs กับไทย

	2010	2011 ⁽²⁾		2012 ⁽³⁾	2013
	(Jan-Dec)	(Jan-Aug)	(Jan-Dec)	(Jan-Dec)	(Jan-Mar)
G-to-G					
● สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย	0	267.87 ⁽⁴⁾	267.84	0	0
● กรมศุลกากร	9.79	n.a	29.85 ⁽⁵⁾	0.21 ⁽⁶⁾	0
ปริมาณส่งออกไป 6 ประเทศ ⁽⁷⁾					
● สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย	1,840.53	2,212.66	2,703.70	886.76 ⁽⁸⁾	138.82
● กรมศุลกากร	1,841.84	2,219.92	2,745.03	882.64 ⁽⁸⁾	758.21

- หมายเหตุ : 1) 6 ประเทศที่มีการเซ็นสัญญาเอ็นโอยูกับประเทศไทย คือ บังกลาเทศ จีน ไต้หวัน ฮ่องกง กีนี อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์
 2) รัฐบาลยังลักลอบนำเข้ามีอำนาจตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม 2554 โครงการจำนำข้าวเริ่มขึ้นในวันที่ 7 ตุลาคม 2554 ไม่มีการรายงานของการค้าข้าวแบบจีทูจีในรอบครึ่งหลังของปี 2554 บทเว็บไซต์ของสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย (ข้อมูลสหภาพการค้า)
 3) เดือนธันวาคม 2554 กรมการค้าต่างประเทศได้แจ้งกับทางกระทรวงพาณิชย์ว่ากรมจะขอเป็นผู้ถือสิทธิอนุญาตการส่งออกนอกประเทศอีกครั้ง กรมการค้าต่างประเทศได้เริ่มเป็นผู้ให้สิทธิอนุญาตส่งออกข้าว ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2555
 4) การค้าแบบจีทูจีกับประเทศบังกลาเทศ (220 พันตัน) และอินโดนีเซีย (50 พันตัน)
 5) การค้าแบบจีทูจีกับประเทศจีน (0.107 พันตัน) ปากีสถาน (20 พันตัน) และเฮติ (9.74 พันตัน)
 6) การค้าแบบจีทูจีกับประเทศจีนมีข้าวหอมมะลิจำนวน 169.5 ตัน และข้าวหอมปทุมธานีจำนวน 42.96 ตัน

²² นาประหลาดมากที่ตัวเลขนี้ไม่ตรงกับรายงานของกรมการค้าต่างประเทศที่รายงานว่าเมื่อสิ้นกันยายน 2556 รัฐบาลระบายข้าว 7.03 ล้านตัน ประกอบด้วยข้าว G-to-G เพียง 0.25 ล้านตัน การเสนอราคาซื้อ 3.47 ล้านตัน ฯลฯ (ดูตารางที่ 2.2)

- 7) ปริมาณส่งออกทั้งหมดโดยเอกชนและรัฐบาล
- 8) ข้าวส่งออกไปอินโดนีเซีย 0.338 ล้านตัน เป็นจีทูจี 0.28 ล้านตัน โดยจัดส่งโดยบริษัทสยามอินดิกาในเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์เอ็มไอยูระหว่างไทยกับอินโดนีเซียได้มีการเซ็นสัญญากันตั้งแต่สมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ในปี 2554
- 9) ข้าวส่งออกไปไต้หวัน 0.657 ล้านตัน ทั้งนี้มีจำนวน 0.24 ล้านตัน ที่กระทรวงพาณิชย์ได้ยืนยัน (ไทยรัฐออนไลน์ 15 ตุลาคม 2555) ส่วนต่างจึงเป็นการส่งออกข้าวโดยผู้ส่งออกเอกชน

ที่มา : (1) สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย (2) กรมศุลกากร

ข) การประมาณ ปริมาณการระบายข้าวของรัฐและปริมาณข้าวคงคลังในสต็อกของ

อคส. และอ.ต.ก.

เมื่อไม่มีการส่งออกข้าวแบบรัฐต่อรัฐ รัฐบาลขายข้าวให้ใครเป็นจำนวนเท่าไร เนื่องจาก รัฐบาลไม่ยอมเปิดเผยตัวเลขการระบายข้าวทั้งหมด รวมทั้งตัวเลขจำนวนข้าวคงคลัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องหาวิธีประมาณการปริมาณการระบายข้าวของรัฐ

ถ้าแม้ผู้วิจัยจะมีเอกสารรายงานปริมาณสต็อกข้าวของ อคส. และ อ.ต.ก. แต่เอกสารนี้เป็น การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นที่ได้รับจากโกดังกลางกว่า 1,600 แห่ง โดยไม่มีการตรวจสอบปริมาณ สต็อกที่มีอยู่จริง ตัวเลขรายงานสต็อกของ อคส./อ.ต.ก. จึงเป็นเพียงรายงานเบื้องต้นเพื่อใช้ ประกอบการดำเนินงานเท่านั้น ตัวเลขสต็อกจริงอาจไม่เท่ากับรายงานเบื้องต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึง จำเป็นต้องคำนวณหา ปริมาณสต็อกข้าว “**ขั้นสูง**” ที่รัฐบาลควรจะมีอยู่จริง ณ วันที่ 30 กันยายน 2556 ตัวเลขจากการคำนวณนี้จะช่วยให้ นักวิจัยสามารถตรวจสอบได้ว่ารายงานปริมาณข้าวคงคลังใน โกดังกลางและโรงสีในสังกัด อคส. และอ.ต.ก. ณ วันที่ 30 กันยายน 2556 สอดคล้องใกล้เคียงกับผล การคำนวณตามวิธีบัญชีสมดุลข้าวของนักวิจัยหรือไม่²³ และตรวจสอบว่าข้อมูลของอคส. อ.ต.ก.มี ความสอดคล้องกับข้อมูลที่รัฐมนตรีเปิดเผยต่อสาธารณะในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันและรายงานของ คณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯ หรือไม่

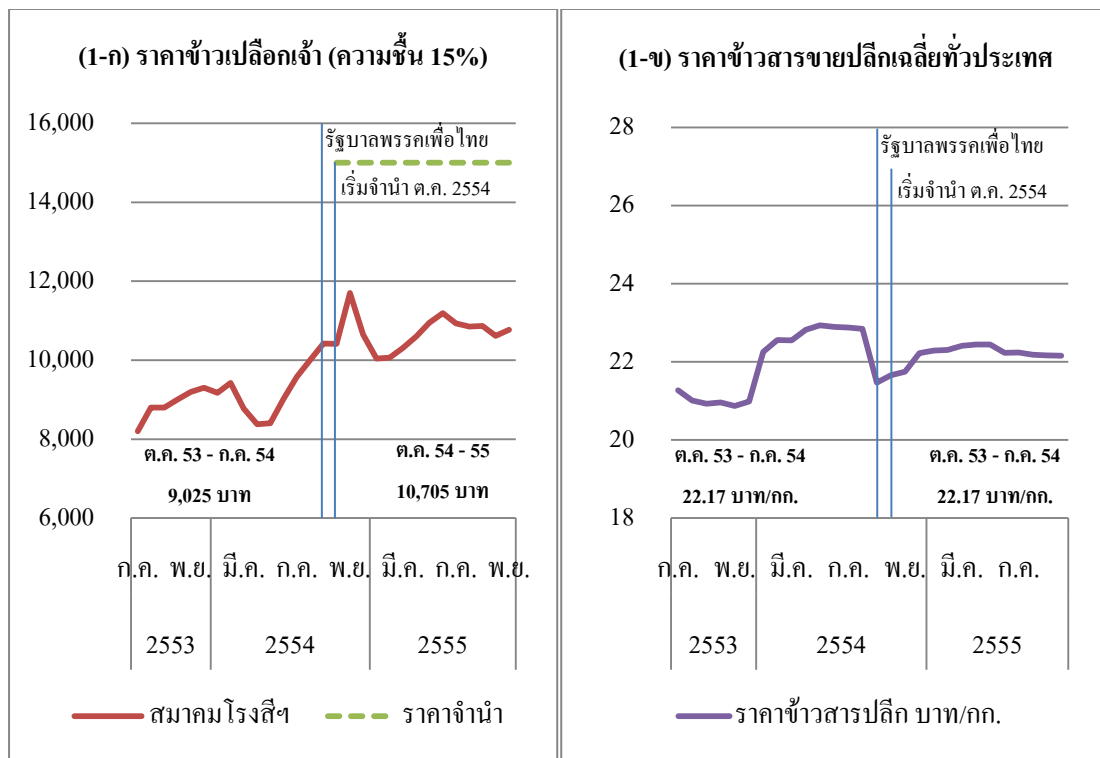
ค) ปริมาณข้าวในสต็อกตามรายงานของ อคส. และ อ.ต.ก. มีจำนวนสูงผิดปกติ เพราะ สูงกว่าปริมาณสต็อกขั้นสูงที่ควรจะมีอยู่จริงและปริมาณการระบายข้าวขั้นต่ำจากการคำนวณสูงกว่าปริมาณที่รัฐบาลแถลง แสดงว่ามีการแอบขายข้าวโดยไม่เปิดเผย (ตารางที่ 2.4.25)

วิธีคำนวณหา “ปริมาณข้าวคงคลัง**ขั้นสูง**ที่ควรจะมีอยู่จริง” มาจากแนวคิดง่ายๆว่าโครงการรับ จำนำข้าวเปลือกมีการรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรถึงร้อยละ 55 ของผลผลิตข้าวเปลือกในแต่ละปี ทำให้ปริมาณข้าวที่เหลืออยู่ในตลาดเอกชนไม่เพียงพอต่อการบริโภคและส่งออกที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น รัฐบาลจึงกำหนดเป้าหมายของการจำนำข้าวอย่างชัดเจนว่า “จะทยอยระบายข้าวสารตามสภาวะ

²³ ผู้เชี่ยวชาญในการข้าวหลายคนตั้งข้อสังเกตว่าจำนวนข้าวคงเหลือในโกดังกลางของรัฐที่มีการเปิดเผยต่อสาธารณะ น่าจะสูงเกินความจริง

ตลาดและโอกาสที่เหมาะสมเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของประเทศ ไม่ให้มีผลกระทบต่อราคาข้าวในประเทศ...” (รัฐлік รัฐจริง จำนำข้าว หน้า 15) รัฐบาลจึงต้องระบายข้าวจำนวนขั้นต่ำ ออกสู่ตลาดข้าว เพื่อมิให้เกิดการขาดแคลนข้าว มิฉะนั้นราคาข้าวสารในตลาดจะแพงขึ้นมากจนกระทบเสถียรภาพของรัฐบาล ผลก็คือ แม้ว่าราคาข้าวเปลือกในประเทศจะแพงขึ้นกว่าสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ แต่ข้าวสารขายปลีก กลับทรงตัวในปี 2555-56 (ดูรูปที่ 2.9) แสดงว่ารัฐบาลได้ระบายข้าวจากสต็อกออคส./อ.ต.ก. ให้แก่พ่อค้าในจำนวนพอเพียงกับความต้องการของตลาดในประเทศ และการส่งออกที่เกิดขึ้นจริง

รูปที่ 2.9 ข้าวเปลือกแพง ข้าวสารถูก

ที่มา: ราคาข้าวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมาคมโรงสีข้าวไทย และ สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์.

เนื่องจากเราทราบข้อมูลการผลิต การจำนำ การบริโภคในประเทศ และการส่งออก ทำให้เราสามารถคำนวณสต็อกขั้นสูงที่ควรมีอยู่จริงได้ โดยใช้วิธีบัญชีสมดุลข้าว (rice balance sheet)

ในการคำนวณบัญชีสมดุลข้าว (rice balance sheet) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลเป็นของข้อมูลทางราชการส่วนใหญ่ ได้แก่ ปริมาณผลผลิตข้าว (จากสศก.) ข้อมูลปริมาณการรับจำนำข้าวเปลือก (จาก ธ.ก.ส.) ข้อมูลการส่งออก (จากสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย) การบริโภคในประเทศ (ประมาณการจากข้อมูลการสำรวจรายได้-รายจ่ายครัวเรือนปี 2554 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ) และความต้องการพันธุ์ข้าว (จากกรมการข้าว และพื้นที่เพาะปลูกจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) ฉะนั้นตัวเลขที่

ต้องการประมาณการ คือ ปริมาณการระบายข้าว ขั้นต่ำ เพื่อให้อุปสงค์สมดุลกับอุปทาน โดยมีสูตรในการคำนวณดังนี้ (ดูผลคำนวณในตารางที่ 2.6)

$$\begin{aligned} \text{ปริมาณข้าวคงคลังขั้นสูง} &= \text{ปริมาณรับจำนำ} - \text{ปริมาณระบายขั้นต่ำ} \\ \text{ปริมาณระบายขั้นต่ำ} &= \text{ปริมาณข้าวในตลาดภายหลังจำนำ} - \text{ปริมาณความต้องการใช้เพื่อการบริโภค ส่งออก และทำพันธุ์} \\ \text{ปริมาณข้าวในตลาดภายหลังจำนำ} &= \text{ปริมาณผลผลิตข้าว} - \text{ปริมาณรับจำนำ} \end{aligned}$$

การคำนวณมีสองกรณีแรกสมมติว่าปริมาณข้าวเก่าที่รัฐบาลระบายจากโครงการรับจำนำก่อนปี 2553 ถูกผู้มีอิทธิพลทางการเมืองนำไปส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวใหม่จากโครงการจำนำในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ กรณีที่สองสมมติว่าข้าวเก่าที่ระบายจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 ถูกนำออกจำหน่ายในตลาดทั้งหมด

ตารางที่ 2.6 เสนอผลการคำนวณปริมาณข้าวคงคลังขั้นสูงที่ควรเหลืออยู่และปริมาณการระบายข้าวขั้นต่ำส่วนตารางที่ 2.5 เปรียบเทียบผลการคำนวณ กับปริมาณข้าวคงคลังและปริมาณการระบายข้าวที่มาจากรายงานของหน่วยงานรัฐ (อคส./อ.ต.ก. คณะอนุกรรมการปิดบัญชีฯ และคณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ) และข้อมูลที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าว และรายงานต่อวุฒิสภา

(ก) ณ วันที่ 30 กันยายน 2555 อคส./อ.ต.ก. รายงานว่ามีสต็อกข้าวคงเหลือ 9.5 ล้านตันข้าวสาร ซึ่งมากกว่าสต็อกที่ควรมีอยู่จริง (7.29 ล้านตันข้าวสาร)

(ข) หนึ่งปีถัดมาสต็อกขั้นสูงที่ควรมีอยู่จริง ณ วันที่ 30 กันยายน 2556 ไม่ควรเกิน 14.80 ล้านตันข้าวสาร แต่รายงานข้าวคงเหลือในโกดังกลางของอคส.และอ.ต.ก. กลับสูงผิดปกติถึง 16.5+ ล้านตัน ทั้งๆที่ตัวเลขนี้ยังไม่ได้รวมข้าวสารจากโครงการรับจำนำรอบที่ 2 ปีการผลิต 2555/56 (หรือเท่ากับ 14.28 ล้านตัน ในตารางที่ 2.4) เพราะไม่มีรายงานข้าวสารคงเหลือของ อคส. นอกจากนั้นในเวลาใกล้เคียงกัน (11 ตุลาคม 2556) รมว.พาณิชย์รายงานต่อ กมธ.ของวุฒิสภาว่ารัฐบาลมีข้าวคงเหลือ 16.30 ล้านตัน ซึ่งก็ยิ่งสูงผลการคำนวณสต็อกขั้นสูงของผู้วิจัย

ผู้วิจัยเชื่อว่าตัวเลขสต็อกขั้นสูง (14.80 ล้านตัน) ที่คำนวณจากข้อสมมติว่าข้าวเก่าที่รัฐบาลระบายออกในสองปีถูกเวียนเทียนส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวใหม่จากโครงการจำนำในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ น่าจะใกล้เคียงความจริง เพราะผลการสัมภาษณ์โรงสีและพ่อค้าบางคนยืนยันว่ามีการซื้อข้าวเก่าจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 ไปส่งโกดังกลางแทนข้าวจากโครงการจำนำในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ยิ่งกว่านั้นตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมาปรากฏว่ามีปัญหาผู้บริโภคในประเทศร้องเรียนเรื่องข้าวหมิ่นข้าวไม่ได้คุณภาพเพียงครั้งเดียวในปลายปี 2555 หลังจากนั้นก็ไม่มีปัญหาข้าวหมิ่นข้าวเน่าในตลาดข้าว แสดงตัวเก่า (ที่น่าจะมีคุณภาพเสื่อมมาก) ที่รัฐบาลขายให้พ่อค้าบางราย น่าจะถูกนำมา

เวียนเทียนส่งกลับเข้าโกดังกลางในนามของข้าวใหม่จากโครงการจำนำระหว่างปี 2554-56 ดังนั้นตัวเลขสต็อกขั้นสูงที่คำนวณได้จากข้อสมมุติข้อแรกน่าจะเป็นตัวเลขที่ใกล้เคียงความจริง ส่วนตัวเลขสต็อกขั้นสูงจากข้อสมมุติข้อสองที่สูงกว่ากรณีแรกไม่น่าจะสมจริง แม้ว่าตัวเลขดังกล่าวจะใกล้เคียงกับตัวเลขที่รัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์เคยให้สัมภาษณ์ในเดือนตุลาคม 2556 (16.3 ล้านตัน) ก็ตามแต่ดังที่กล่าวแล้วว่าผู้วิจัยเชื่อว่าสต็อกขั้นสูงที่คำนวณจากข้อสมมุติแรกน่าจะถูกต้องมากกว่า เพราะว่าถ้าข้าวเก่าถูกขายออกสู่ตลาดจริง(อย่างน้อย 1.7 ล้านตัน) จะมีปัญหาผู้บริโภคข้าวร้องเรียนปัญหาข้าวเน่า ข้าวเสื่อมคุณภาพอย่างกว้างขวาง เพราะข้าวเก่าที่เก็บมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลทักษิณ (ปี 2546/47 เป็นต้นมา) คงเสื่อมคุณภาพมากแล้วนัยจากผลการคำนวณข้าวต้น คือ ถ้าข้าวเก่าจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 ถูกนำมาเวียนเทียนส่งคืนคลังในนามข้าวใหม่จากโครงการจำนำตั้งแต่ปี 2554/55 ถึงปี 2555/56 จริง ก็แสดงว่าปริมาณข้าวเก่านี้ คือ ตัวชี้วัดปริมาณข้าวใหม่ที่ถูกคนบางกลุ่มลักลอบไปขายในราคาสูง แล้วซื้อข้าวเก่าราคาถูกจากรัฐบาลมาส่งคืน ส่วนต่างของราคาข้าวใหม่กับราคาข้าวเก่า คือ มูลค่าการทุจริตบางส่วนนั่นเอง

ตารางที่ 2.6 การคำนวณปริมาณข้าวคงคลังขั้นสูงและปริมาณการระบายข้าวขั้นต่ำจากโครงการรับจำนำข้าว ตุลาคม 2554- 30 กันยายน 2556

รายการ	(1) ข้าวจากจำนำก่อนปี 2553 ถูกเปลี่ยนกับข้าวใหม่ ^a				(2) ข้าวจากการจำนำก่อนปี 2553 ถูกระบายสู่ตลาดในปี 2554-56 ^b			
	2553/54 (ค.ค.53- ก.ย.54)	2554/55 (ค.ค.54- ก.ย.55)	2555/56 (ค.ค.55- ก.ย.56)	รวม 2 ปี (2554- 2556) ^a	2554/55 (ค.ค.54- ก.ย.55)	2555/56 (ค.ค.55- ก.ย.56)	รวม 2 ปี 2554- 2556	
(1) ข้าวที่เหลือในตลาดยกมาจากปีก่อน	0.00	2.45	0.00		2.45	0.00		
(2) ปริมาณระบายข้าวจากโครงการก่อนปี 2553	1.55	0.30 ^c	0.00	0.30	1.21	0.83	2.04	
(3) สต็อกรัฐบาลต้นปี(ตั้งแต่ค. 2554)	0.00	0.00	9.13		0.00	9.63		
(4) ผลผลิต (ข้าวสาร)								
- นาปี	15.67	21.92	23.47	23.39	23.47	23.39	46.86	
- นาปรัง	6.25	7.54	6.62		7.54	6.62		
(5) ข้าว(สาร)เข้าโครงการจำนำ (หักค่าจ้างสี)								
- นาปี	0.00	4.39	9.01		4.39	9.01		
- นาปรัง	0.00	9.69	4.83		9.69	4.83		
- หักค่าจ้างโรงสี(จ่ายเป็นข้าวสาร) ^c	0.00	0.42	0.37		0.42	0.37		
(6) มีข้าวสารเหลือในตลาด ((1)+(2)+(4)-(5))	23.47	12.57	9.92	22.48	13.47	10.76	24.23	
(7) ความต้องการบริโภค-ทำพันธุ์								
- ทำพันธุ์	1.17	1.17	1.13		1.17	1.13		
- บริโภค	9.18	9.22	9.26		9.22	9.26		
- ส่งออก	10.67	6.70	7.34		6.70	7.34		
(8) ข้าวเหลือ(+)/ข้าวขาด (-) = (6)-(7)	2.45	-4.52	-7.80	-12.32	-3.61	-6.97	-10.58	
(9) ถ้ารัฐบาลระบายข้าวตามปริมาณที่ขาด	0.00	4.52	7.80	12.32	3.61	6.97	10.58	
(10) สต็อกรัฐบาลที่ควรเหลืออยู่ (3) + (5) - (9)	0.00	9.14	14.81	14.81	10.05	16.55	16.55	
(11) เหลือข้าวในตลาด (9)-(8)	2.45	0.00	0.00		0.00	0.00		
(12) รายงานสต็อกของ อคส. (สิ้น ก.ย.)		9.50	16.50+5 ^d	16.50+5 ^d	9.50	16.50+5 ^d	16.50+5 ^d	
(13) รายงานสต็อกของ รมท. (ใกล้ ก.ย.)		6-7	15.72	15.72	6-7	15.72	15.72	

หมายเหตุ : a) สมมุติว่าในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ปริมาณข้าวจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 ที่รัฐบาลขายมิได้ถูกนำออกจากโกดังกลาง แต่ถูกนำไปแทนข้าวใหม่จากโครงการจำนำตั้งแต่ ตุลาคม 2554
(ยกเว้นปริมาณส่งออกไปอินโดนีเซีย 3 แสนตัน)

b) สมมุติว่าปริมาณข้าวจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 ที่ระบายในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ถูกนำออกจำหน่ายในตลาดทั้งหมด

- c) มีการระบายข้าวจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 เพื่อขายให้รัฐบาลอินโดนีเซีย รวม 3 แสนตันโดยบริษัทสยามอินดิก้า แต่การส่งมอบไม่ครบ เพราะปัญหาคุณภาพข้าว
- d) ยังไม่รวมข้าวสารคงเหลือจากโครงการรับจำนำนาปี (รอบ 2) ปี 2556 อีกประมาณ 4 ล้านตัน
- e) ค่าจ้างโรงสีคำนวณจากอัตราที่กษ.ประกาศ (ค่าสีแปร ค่ากระสอบ) ค่าขนส่งคำนวณที่ 300 กม.

- ที่มา: (1) ปริมาณข้าวที่เหลือในตลาดยกมาจากรายปี 2553/54
- (2) ปริมาณการระบายข้าวจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 จากกระทรวงพาณิชย์และนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี อดีตรองนายกรัฐมนตรีในปี 2552-พ.ศ. 2554
- (4) ผลผลิตข้าวคำนวณจากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- (5) ปริมาณข้าวเข้าโครงการจำนำคำนวณจากข้อมูล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
- (7) ความต้องการใช้ทำพันธุ์คำนวณจาก กรมการข้าว สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และ มาฆะสิริ (2556) ความต้องการบริโภคคำนวณจากการสำรวจ
- เศรษฐกิจสังคมครัวเรือน 2554 ของสำนักงานสถิติ ปรับฐานประชากรจากข้อมูลกรมการปกครอง และปริมาณการส่งออกจากกระทรวงพาณิชย์
- อ้างอิงในสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย
- (12) เอกสารเพื่อการบริหารคลังของ อ.ต.ก. และอ.ค.ส. เรียบเรียงโดย ธ.ก.ส.
- (13) หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ 27-30 ต.ค. 2556 รศ.พณีย์ทำหนังสือตอบ กมธ.วุฒิสภา ระบายข้าว 4 ฤดู 9.65 ล้านตัน

ง) การระบายข้าวสารตามการให้สัมภาษณ์ของรัฐมนตรี มีปริมาณ น้อยกว่า ปริมาณการระบายขั้นต่ำที่คำนวณจากบัญชีสมดุลข้าว

ข้อมูลการระบายข้าวสารที่คำนวณจากรายงานเงินค่าระบายข้าวที่คต.ส่งคืนให้ ธ.ก.ส. พบว่าระหว่างเดือนตุลาคม 2554-ถึงสิ้นเดือนกันยายน 2556 คต.ได้ ระบายข้าวออกจากคลังทั้งสิ้น 8.91-9.27 ล้านตัน²⁴ ขณะที่การคำนวณตามหลักบัญชีสมดุลข้าว พบว่า รัฐบาลต้องระบายข้าวอย่างน้อยที่สุด 12.33 ล้านตัน (ตารางที่ 2.6-2.7) จึงจะทำให้ตลาดข้าวมีความสมดุล (คือ ปริมาณการขายข้าวเท่ากับปริมาณความต้องการบริโภคข้าว) ไม่เกิดการขาดแคลนจนทำให้ข้าวสารในตลาดขายปลีกพุ่งขึ้นสูง ดังที่อธิบายไปแล้วข้างต้น ตัวเลขการระบายข้าวของรัฐบาลต่ำกว่าการคำนวณถึง 3.06-3.42 ล้านตัน

ทำไมตัวเลขปริมาณการระบายข้าวของคต. (8.91-9.27 ล้านตัน)²⁵ จึงน้อยกว่าตัวเลขการระบายข้าวขั้นต่ำที่คำนวณจากบัญชีสมดุลข้าว (12.33 ล้านตัน) คำตอบคือ มีขบวนการทุจริตลักลอบขายข้าวเปลือกและข้าวสารโดยตรงออกจากโรงสีบางแห่งในโครงการรับจำนำข้าว ก่อนที่จะส่งมอบเข้าโกดังกลางหรือเป็นเพราะข้าวที่ถูกลักลอบออกไปขายก่อนยังไม่ได้ถูกบันทึกในรายงานข้าวคงคลังของ อ.ค.ส./อ.ต.ก. นี่คือนิสัยที่ทำให้คณะกรรมการปิดบัญชีฯ พบว่ามีข้าวหายจากคลังจำนวน 2.9 ล้าน

²⁴ รายงานของคณะกรรมการปิดบัญชีฯ พบว่า ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2556 รัฐบาลได้ระบายข้าวเป็นจำนวน 6.738 ล้านตัน ตัวเลขนี้ใกล้เคียงกับตัวเลขที่ผู้วิจัยคำนวณจากรายงานการระบายข้าวของคต. เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2556

²⁵ ตัวเลขการระบายข้าวที่รวบรวมจากเอกสารชี้ชวนของ คต.และอ.ค.ส. ปรากฏว่าเมื่อสิ้นเดือนกันยายน 2556 มีการระบายข้าวเพียง 7.07 ล้านตัน (ดูตารางที่ 2.2)

ต้น ในงวดการปิดบัญชี ณ วันที่ 31 มกราคม 2556 และต่อมาในงวดการปิดบัญชี ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2556 อคส.และอ.ต.ก. ได้แจ้งขอปรับปริมาณข้าวสารและผลิตภัณฑ์คงเหลือในรายงานการปิดบัญชี โครงการรับจำนำผลผลิตการเกษตร ณ วันที่ 31 มกราคม 2556 เพิ่มขึ้นอีก 2.98 ล้านตัน

ดังนั้นตัวเลขสต็อกข้าวจึงเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2556 ปริมาณข้าวคงเหลือของอคส./อ.ต.ก. (16.5 ล้านตัน+สต็อกข้าวจากการจำนำรอบ 2 ปี 2556) มีมากกว่าปริมาณข้าวคงเหลือที่คำนวณจากบัญชีสมดุลข้าว (14.80 ล้านตัน) เพราะข้าวที่นำมาเพิ่มในสต็อกเป็นข้าวที่ขายไปก่อนแล้ว โกดังกลางจึงมีสต็อกข้าวเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีการระบายออก นอกจากนั้นอาจเป็นไปได้ว่าสต็อกข้าวบางส่วนที่เพิ่มขึ้นเป็น “สต็อกกลม”

ทำไมสต็อกขึ้นสูงจากการคำนวณ จึงต่ำกว่ารายงานสต็อกของอคส./อ.ต.ก. คำตอบโดยสรุปคือ มีบุคคลบางกลุ่มอาศัยอิทธิพลทางการเมืองนำข้าวจากโรงสีในโครงการจำนำ ไปขายได้ตลาดก่อนส่งเข้าโกดังกลาง หลังจากนั้นจึงได้นำข้าวเก่าไปส่งคืนโกดังกลาง จึงทำให้ปริมาณข้าวที่ส่งเข้าสต็อกมีมากกว่าปริมาณการระบายออกจากสต็อก ดังนั้น รายงานสต็อกของ อคส./อ.ต.ก. จึงสูงกว่าตัวเลขสต็อกที่ผู้วิจัยคำนวณได้

ตารางที่ 2.7 ปริมาณข้าวคงคลัง และปริมาณระบายข้าวจากการคำนวณเปรียบเทียบกับปริมาณที่รัฐมนตรีเปิดเผยต่อสาธารณะ และรายงานของ อคส. อ.ต.ก. 30 กันยายน 2556 (ล้านตัน)

ปริมาณข้าวสาร (ล้านตัน)	ปริมาณการระบายข้าวใหม่ (ต.ค.54- ก.ย. 56)	สต็อกข้าวคงเหลือ (ณ 30 ก.ย. 56 หรือใกล้เคียง)
(1) บัญชีสมดุลข้าว /1		
- ข้าวเก่าที่รัฐบาลขายถูกเวียนเทียนส่งเข้าโกดังกลาง	12.32	14.81
- ข้าวเก่าที่รัฐบาลขายระบายเข้าสู่ตลาด	10.58	16.55
(2) รมว. พาณิชย์ฯ แกลง		
- การแถลงผลงานรัฐบาล 25 ก.ย. 56 /2	11.69	15.72*
- หนังสือตอบกรรมการวิสามัญฯ 11 ต.ค. 56 /3	9.65	17.76**
- การให้สัมภาษณ์ที่อินโดนีเซีย 5 ธ.ค. 56 /4		16.00
- คณะอนุกรรมการพิจารณาระบายข้าว ม.ค. 57 /5		12.0-13.0
- คณะอนุกรรมการพิจารณาระบายข้าว ก.พ. 57 /6		16.00***
(3) แหล่งข่าวอื่นๆ		
- องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ(FAO) 8 พ.ค. 56 /7		16.30
- กระทรวงเกษตรแห่งสหรัฐอเมริกา (USDA) 17 ต.ค. 56 /8		15.50
- แหล่งข่าวในกระทรวงพาณิชย์ 7 ธ.ค. 56 /9		16.00

หมายเหตุ: *คำนวณจากปริมาณจำนำที่ รมต. นำเสนอในการแถลงผลงานรัฐบาล 25 ก.ย. 56 จำนวน 27.413 ล้านตันข้าวสารหักด้วยปริมาณระบาย 11.69 ล้านตันข้าวสาร

**คำนวณจากปริมาณจำนำที่ รมต. นำเสนอในการแถลงผลงานรัฐบาล 25 ก.ย. 56 จำนวน 27.413 ล้านตันข้าวสารหักด้วยปริมาณระบาย 9.65 ล้านตันข้าวสาร

*** ปริมาณสต็อกปรับเพิ่มขึ้นเนื่องจากข้าวฤดูนาปี 2556/57 รอบที่ 1 เริ่มเข้าสู่โกดังกลาง

ที่มา: 1 จากการคำนวณ, 2 การแถลงผลงานรัฐบาลครั้งที่ 1 25 ก.ย. 56 ถ่ายทอดทางโทรทัศน์ (สทท.), 3 หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ 27-30 ต.ค. 2556,

4 หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ 5 ธันวาคม 2556, /5 สำนักข่าวไทย TNA News 24 ก.พ. 2557, 6 หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ 8 มีนาคม 2014, 7 หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ 8 พฤษภาคม 2556, 8 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ 17 ตุลาคม 2556, 9 หนังสือพิมพ์บ้านเมือง 7 ธันวาคม 2556

2.5 การใช้มาตรการช่วยเหลือค่าครองชีพเป็นเครื่องมือทุจริตในการระบายข้าว

คณะอนุกรรมการตรวจสอบการระบายข้าวของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ได้เชิญผู้ประกอบการที่ดำเนินงานระบายข้าวให้กับ อคส. มาให้ข้อมูลที่รัฐสภา โดยมีหลักฐานยืนยันชัดเจนว่า บริษัทเอกชน 3 ราย ที่เข้ามารับหน้าที่ระบายข้าวของรัฐบาล คือ บริษัท ร่มทอง จำกัด บริษัท คอนโซน เทรดดิ้ง จำกัด และบริษัท สยามรักษ์ จำกัด ไม่ได้ทำธุรกิจเกี่ยวกับเรื่องข้าวแต่อย่างใด บริษัท ร่มทอง จำกัด และบริษัท คอนโซน เทรดดิ้ง จำกัด มีหลักฐานการจดทะเบียนกับกรมพัฒนาธุรกิจการค้าว่าทำธุรกิจจอสั่งหาทรัพย์สิน ไม่เคยทำธุรกิจค้าข้าว มีผลการดำเนินงานขาดทุนติดต่อกัน 2 ปี ส่วนบริษัท สยามรักษ์ จำกัด ทำธุรกิจดอกไม้แห้ง แต่มีความสัมพันธ์กับเลขานุการรัฐมนตรีช่วยพาณิชย์ ซึ่งเคยนั่งเป็นกรรมการบริษัทก่อนจะลาออกมารับตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรี

ในคำให้การของบริษัทตัวแทนจำหน่ายข้าวที่นำข้าวจากโรงสีผู้ปรับปรุงข้าวไปจำหน่ายซึ่งมี 3 บริษัท ให้การรับสารภาพว่าเป็นแค่ตัวแทน (นอมินี) ไม่มีความสามารถและไม่มีประสบการณ์ในการจำหน่ายข้าว เมื่อรับข้าวมาจึงได้ขายข้าวนี้กลับคืนให้โรงสีผู้ปรับปรุงคุณภาพข้าวประกอบด้วย เจียเม้ง โซโครลักซ์ และสิงโตทองไรซ์ โดยทั้ง 3 บริษัทออกเงินให้ก่อนเป็นแคชเชียร์เช็คนำไปจ่ายค่าข้าวกับ อคส. เพื่อให้เบิกข้าวออกมา ซึ่งผู้บริหารของ บจก.คอน-โซน เทรดดิ้ง และ บจก.ร่มทองได้ยืนยันด้วยวาจา และมีเอกสารยืนยันกับคณะกรรมการ(กมธ.)การพัฒนาเศรษฐกิจสภาผู้แทนราษฎรว่าได้กระทำการดังกล่าวจริง ส่วน บจก.สยามรักษ์ได้ยืนยันในที่ประชุมคณะอนุกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภาว่าได้ลงนามขายข้าวให้กับโรงสีโซโครลักซ์

คณะอนุกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ วุฒิสภา ยังพบหลักฐานอีกว่ามีข้าวถูกราคาถูกกระจายถึงมือประชาชนเพียง 1.86 แสนตัน จากทั้งหมด 2.5 ล้านตัน โดยนายชนุตร์ปกรณ์ วงศ์สีนิล ผู้อำนวยการองค์การคลังสินค้าเคยให้ข่าวกับสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (29 พฤศจิกายน 2556) ว่าอนุมัติให้เบิกไปเพียง 1.1 ล้านตัน ดังนั้นจะมีข้าวหายไปจากโครงการจำนวน 9 แสนตัน นอกจากนั้นคณะอนุกรรมการฯ ยังพบว่า ร้านค้าที่จำหน่ายข้าวในโครงการต้องซื้อข้าวสารในราคาที่สูงกว่าราคาที่ กชช. กำหนด 5-10 บาทต่อถุง บางร้านระบุว่าต้องเดินทางไปรับข้าวถึงคลังด้วยตนเอง

2.6 สรุป

บทนี้เป็นบรรยายรูปแบบการทุจริตในทุกขั้นตอนของโครงการรับจำนำข้าว และนำเสนอหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในการระบายข้าว โดยเน้นเรื่องข้าวหาย 2.9 ล้านตัน การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ และการขายข้าวถูกราคาถูกเพื่อช่วยค่าครองชีพของผู้บริโภค และหลักฐานที่เชื่อมโยงการทุจริตกับนักการเมืองระดับสูงและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่

บทที่ 3

ทัศนคติของชาวนาเรื่องทุจริต และประโยชน์ของโครงการจำนำข้าว

งานวิจัยในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบว่าโครงการจำนำข้าวมีประโยชน์อย่างไรกับเกษตรกร มีการทุจริตอะไรบ้างที่ชาวนารับรู้ และชาวนามีทัศนคติเรื่องการทุจริตในโครงการฯเป็นอย่างไร บทนี้แบ่งเป็น 6 ตอน ดังนี้ 1. ข้อมูลและลักษณะของเกษตรกรที่สำรวจ 2. ประโยชน์ที่เกษตรกรได้จากโครงการจำนำข้าว 3. ค่าเช่าทางเศรษฐกิจและการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกร 4. การรับรู้และความคิดเห็นของเกษตรกรเรื่องการทุจริตในโครงการจำนำข้าว 5. ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการประกันรายได้ และ 6. สรุป

3.1. ข้อมูลและลักษณะของเกษตรกรที่สำรวจ

ในบทนี้เป็นการรายงานผลการสำรวจประกอบกับข้อมูลจากองค์กรอื่นๆ จึงใช้ข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิประกอบกัน โดยข้อมูลทุติยภูมิมาจากองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการจำนำข้าว เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรแห่งประเทศไทย และข้อมูลเชิงปฐมภูมิ จากการออกสำรวจเกษตรกรในพื้นที่ โดยงานวิจัยสอบถามเกษตรกรในโครงการจำนำข้าว 354 ครัวเรือน เกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าว 147 ครัวเรือน และมีแบบสอบถามพิเศษ คือ แบบสอบถามกลุ่มชาวนาที่มาเรียกร้องเงินค่าจำนำข้าวที่กระทรวงพาณิชย์ จำนวน 42 ครัวเรือน ดังที่แสดงตามตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการสำรวจ

จังหวัด	เกษตรกรในโครงการ	เกษตรกรนอกโครงการ	รวมจำนวนตัวอย่างทั้งหมด
แบบสอบถามปกติ			
- ฉะเชิงเทรา	46	19	65
- สุพรรณบุรี	69	10	79
- เชียงราย	54	17	71
- นครสวรรค์	78	12	90
- ร้อยเอ็ด	39	46	85
- อุบลราชธานี	68	43	111
รวม	354	147	501
แบบสอบถามพิเศษ*	42	0	42
รวมทั้งหมด	396	147	543

หมายเหตุ: *กลุ่มชาวนาที่เดินทางมาเรียกร้องเงินจำนำข้าวที่ล่าช้า หน้ากระทรวงพาณิชย์ ระหว่าง ม.ค. – ก.พ. 57

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ลักษณะของเกษตรกรที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการจำนำ

ผลการสำรวจพบว่า ลักษณะของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว และเกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน ลักษณะการเพาะปลูก ด้านรายได้ และลักษณะการใช้น้ำในแปลงหลัก ดังตารางผนวกที่ 3.1 โดยสามารถอธิบายได้ ดังนี้

เกษตรกรในโครงการจำนำมีพื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ย 33.27 ไร่ มากกว่าเกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวที่มีพื้นที่ปลูกเฉลี่ยเพียง 16.21 ไร่ ผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อรอบการผลิตในปีการผลิต 2555/56 เกษตรกรในโครงการมีผลผลิตเฉลี่ยมากกว่า คือ 600.59 กก./ไร่ เกษตรกรนอกโครงการมีผลผลิตเฉลี่ย 477.33 กก./ไร่ เกษตรกรในโครงการปลูกข้าวปีละ 1-2 รอบ แต่เกษตรกรนอกโครงการมักปลูกข้าวได้เพียง 1 รอบเท่านั้น ในด้านรายได้ เกษตรกรในโครงการมีรายได้จากการปลูกข้าวมากกว่า เกษตรกรนอกโครงการ คือ รายได้จากการปลูกข้าว 375,570.15 บาท/ครัวเรือน/ปี ในขณะที่รายได้ของเกษตรกรนอกโครงการจำนำ 127,600.14 บาท/ครัวเรือน/ปี ทั้งนี้ปริมาณรายได้สอดคล้องกับจำนวนที่ดินและลักษณะการเพาะปลูก เพราะเกษตรกรในโครงการจำนำข้าวมีที่ดินมากกว่า ผลผลิตเฉลี่ยมากกว่า อีกทั้งสามารถปลูกข้าวได้ 2 รอบ ทำให้โดยเฉลี่ยรายได้ที่สูงกว่าเกษตรกรนอกโครงการจำนำ ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าฐานะของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมักดีกว่าเกษตรกรนอกโครงการ การใช้น้ำในแปลงหลักของเกษตรกรมีความแตกต่างกัน คือ เกษตรกรในโครงการพึ่งพาน้ำจากชลประทานมากกว่า โดยใช้น้ำชลประทาน 29.10 % ส่วนเกษตรกรนอกโครงการใช้น้ำชลประทาน 16.67 %

สาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

งานวิจัยสอบถามเกษตรกรถึงสาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว แบ่งเป็นด้านสภาพพื้นที่ ลักษณะการเพาะปลูก ข้อเสียของโครงการจำนำ และอื่นๆ ด้านของสภาพพื้นที่พบว่า เกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวจำนวน 34.93 % ให้เหตุผลว่าครัวเรือนของตนมีผลผลิตน้อย คือ เฉลี่ยประมาณ 301.33 กก./ไร่ และเกษตรกร 8.22 % ให้เหตุผลว่าตนมีพื้นที่ปลูกไม่มากนัก เหตุผลด้านลักษณะการเพาะปลูกพบว่า เกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการเป็นเกษตรกรที่ขายพันธุ์ข้าวจำนวน 26.03 % เกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์ 16.44 % หรือปลูกพันธุ์ที่ราคาดีอยู่แล้ว 11.64 % เพราะข้าวพันธุ์ ข้าวอินทรีย์ มีราคาที่สูงกว่าราคาจำนำ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าเกษตรกรที่ปลูกพันธุ์ข้าวหรือข้าวอินทรีย์ บางรายมีการจดทะเบียนเพื่อรับสิทธิในการจำนำข้าวด้วย ทั้งนี้เพื่อประกันความเสี่ยงในกรณีที่พันธุ์ข้าวหรือข้าวอินทรีย์ของตนอาจไม่ได้ตรงตามมาตรฐาน หรือจดทะเบียนปลูกข้าวเพื่อประกันความเสี่ยงเรื่องภัยธรรมชาติ เมื่อเกิดภัยธรรมชาติที่ทำให้ข้าวเสียหายเกษตรกรจะมีสิทธิในการรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวบางรายให้เหตุผลที่ไม่เข้า

ร่วมโครงการเพราะข้อเสียของโครงการ เช่น กลัวจะได้เงินจาก ธ.ก.ส. ช้า หรือไม่ได้เงินเลย 12.33 % มีเงื่อนไขเข้าร่วมโครงการจำนำข้าวมาก 8.90 % ดังตารางผนวกที่ 3.2 นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอื่นๆ คือ คนที่จัดการนาทำงานอื่นๆอยู่ต่างจังหวัด ซึ่งเหตุผลนี้ข้อมูลมักจะขาดหายไปเพราะการสำรวจมักสอบถามคนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ที่บ้าน

การวิเคราะห์สาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

งานวิจัยวิเคราะห์หาสาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวด้วยวิธีทางสถิติ โดยใช้แบบจำลอง Logit regression ดังนี้

$$pledge = \beta_0 + \beta_1 land_rice_56 + \beta_2 avg_pro + \beta_3 rev_r + \beta_4 central + \beta_5 north + \beta_6 crop + \beta_7 irril$$

ตัวแปรตาม

pledge คือ การเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

โดย pledge = 0 คือ เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

pledge = 1 คือ เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

ตัวแปรต้น

land_rice_56 คือ พื้นที่ปลูกข้าวในปี 2556 (ไร่)

avg_pro คือ ผลผลิตข้าวเฉลี่ย (กก./ไร่)

rev_r คือ รายได้จากการปลูกข้าว (บาท/ครัวเรือน)

central คือ ตัวแปรหุ่นภาคกลาง โดยให้ภาคอีสานเป็นฐาน

north คือ ตัวแปรหุ่นภาคเหนือ โดยให้ภาคอีสานเป็นฐาน

crop คือ จำนวนรอบในการปลูกข้าว (รอบ)

irril คือ ตัวแปรหุ่นการใช้น้ำชลประทาน

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้เกษตรกรมีโอกาสเข้าร่วมโครงการ คือ จำนวนที่ดินปลูกข้าวถ้ามีพื้นที่ปลูกมากโอกาสการเข้าร่วมโครงการจะมากขึ้น การเป็นเกษตรกรภาคเหนือถ้าเป็นเกษตรกรภาคเหนือจะมีโอกาสเข้าร่วมโครงการมากกว่าเมื่อเทียบกับภาคอีสาน และจำนวนรอบการผลิตถ้ามีจำนวนรอบการผลิตมากขึ้นยิ่งมีโอกาสเข้าร่วมโครงการมากขึ้น ดังตารางที่ 3.2 อย่างไรก็ตามแบบจำลองยังมีข้อเสียคือ ตัวอย่างของเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการไม่ได้เป็นการสุ่ม เป็นการเจาะจงไปหาเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วม ซึ่งอาจทำให้มีความคลาดเคลื่อนได้

ตารางที่ 3.2 ผลการวิเคราะห์สาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์	P-value
ค่าคงที่	-3.245267	0.000
พื้นที่ปลูกข้าวในปี 2556	0.0891255	0.000
ผลผลิตข้าวเฉลี่ย	0.0006329	0.177
รายได้จากการปลูกข้าว	-1.70E-06	0.095
ภาคกลาง	0.2625222	0.521
ภาคเหนือ	0.8503061	0.007
จำนวนรอบในการปลูกข้าว	1.479459	0.000
การใช้น้ำชลประทาน	-0.441234	0.182

หมายเหตุ Number of obs = 501 Prob > chi2 = 0.0000

LR chi2(7) = 139.10 Pseudo R2 = 0.2294

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.2. ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากโครงการจำนำข้าว

วัตถุประสงค์ของตอนนี้ คือ การประเมินผลประโยชน์ของโครงการจำนำข้าว ทั้งประโยชน์ทางตรงต่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ และประโยชน์ทางอ้อม(จากราคาที่สูงขึ้น)ต่อเกษตรกรนอกโครงการ และความพึงพอใจของเกษตรกรต่อโครงการฯ

3.2.1 ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับจากโครงการจำนำข้าว

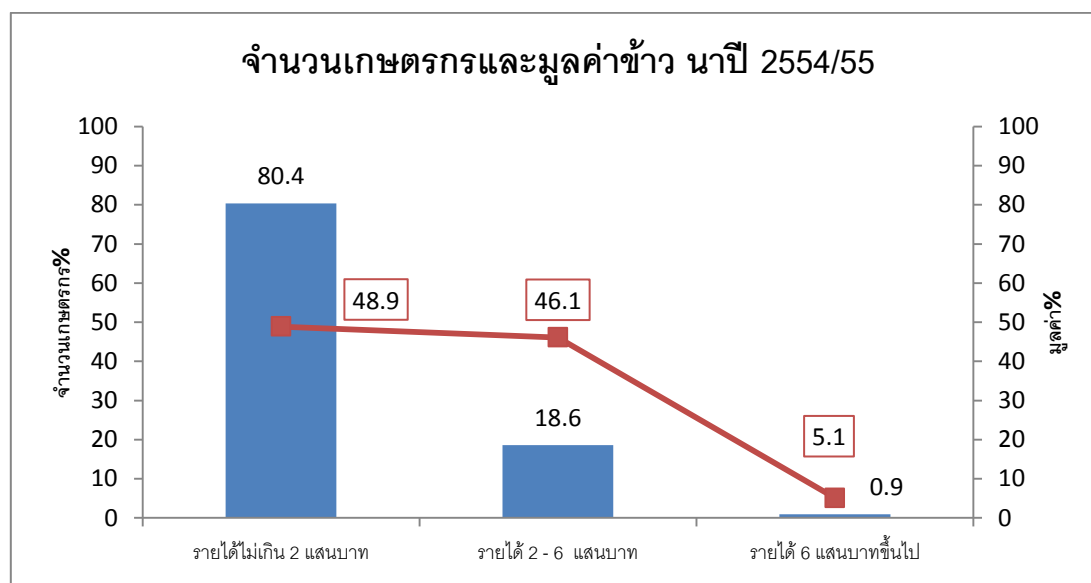
ประโยชน์ทางตรงของโครงการจำนำข้าว คือ ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้ประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำได้รับราคาเฉลี่ยน้อยกว่าราคาจำนำข้าว¹ ดังนี้ ข้าวเปลือกเจ้า 11,960.02 บาท/ตัน ข้าวหอมมะลิ 18,288.36 บาท/ตัน ข้าวหอมจังหวัด 12,748.99 บาท/ตัน ข้าวหอมปทุม 12,650.00 บาท/ตัน และข้าวเหนียว 13,229.95 บาท/ตัน ทั้งที่รัฐบาลประกาศราคาจำนำข้าวที่ความชื้น 15% ดังนี้ ข้าวเปลือกเจ้า 15,000 บาท/ตัน ข้าวหอมมะลิ 20,000 บาท/ตัน ข้าวหอมจังหวัด 18,000 บาท/ตัน ข้าวหอมปทุม 18,000 บาท/ตัน และข้าวเหนียว 16,000 บาท/ตัน สาเหตุที่เกษตรกรไม่ได้ราคาข้าวตามที่รัฐบาลประกาศ เป็นเพราะข้าวที่เกษตรกรนำมาเข้าโครงการมักมีสิ่งเจือปน และความชื้นสูงกว่าที่รัฐกำหนด โรงสีจึงหักค่าความชื้น ทำให้ราคาที่เกษตรกรได้รับราคาที่น้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ จากข้อมูลของธนาคารเพื่อ

¹ งานวิจัยของปรีดิยาธร (2556) พบว่า ราคาขายข้าวที่เกษตรกรได้รับ คือ ข้าวเปลือกเจ้า 12,000.24 บาท/ตัน ข้าวหอมมะลิ 17,530.56 บาท/ตัน และข้าวเหนียว 11,836.60 บาท/ตัน ซึ่งเกษตรกรได้รับน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศเช่นเดียวกัน

การเกษตรและสหกรณ์ พบว่า โครงการจำนำข้าวทุกเม็ดมีเกษตรกรที่ได้รับเงินจากโครงการ หรือเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ปีการผลิตแรก คือ ฤดูแล้งปี 2554/55 จำนวน 1,127,571 คน จนถึงฤดูการผลิตสุดท้าย คือ ฤดูแล้งปี 2556/57 จำนวน 1,663,438 คน (ดังตารางที่ 2.1 หรือตารางผนวกที่ 2.3) จะเห็นได้ว่าจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น 47.52 %

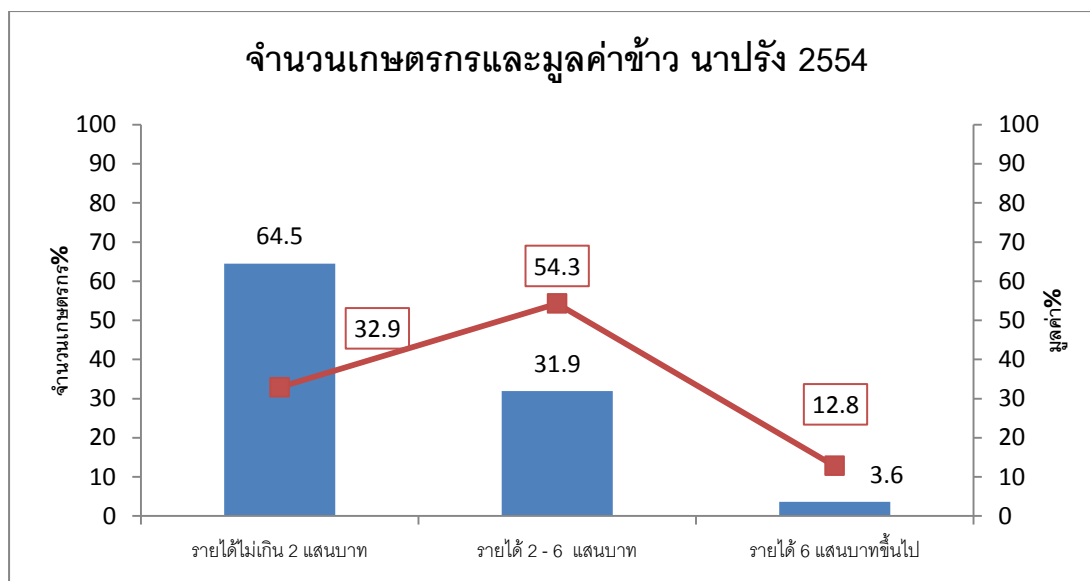
ประโยชน์ทางอ้อมของโครงการจำนำข้าว คือ เกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวก็ได้ราคาขายที่สูงขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากรัฐบาลตั้งราคารับซื้อข้าวในราคาที่สูง อย่างไรก็ตามจากการคำนวณของ อัมมาร สยามวาลา โดยใช้ข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554 คำนวณจำนวนเกษตรกรที่ทำนาและมูลค่าการขายข้าวของเกษตรกรทั่วประเทศ ซึ่งรวมถึงเกษตรกรที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว พบว่า มีความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ เพราะเกษตรกรรายเล็กหรือเกษตรกรส่วนใหญ่ (80.4 % ของเกษตรกรทั่วประเทศ) ได้มูลค่าข้าวเพียง 48.9% ของมูลค่าข้าวทั้งประเทศ แต่เกษตรกรขนาดกลางที่มีเพียง 18.6 % ของเกษตรกรทั่วประเทศ ดังรูปที่ 3.1 และ 3.2

รูปที่ 3.1 จำนวนเกษตรกร และมูลค่าข้าวของเกษตรกร นาปี 2554/55

ที่มา: อัมมาร สยามวาลา คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

รูปที่ 3.2 จำนวนเกษตรกร และมูลค่าข้าวของเกษตรกร นาปี 2554

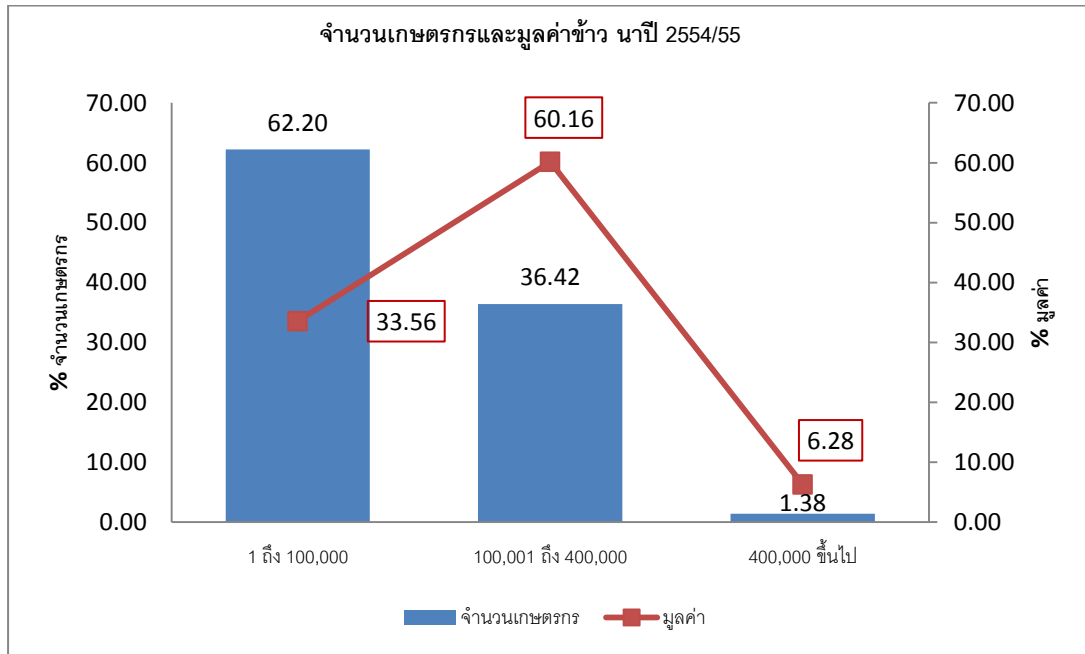
ที่มา: อัมมาร สยามวาลา คำนวณจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2554

ข้อมูลจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ซึ่งเป็นข้อมูลเฉพาะเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ ข้อมูลการคำนวณของอัมมาร สยามวาลา พบว่า เมื่อแบ่งวงเงินจำนำข้าวออกเป็น 3 ช่วง ในช่วงนาปี พบว่ามีเกษตรกรจำนวนมากได้รับเงินในช่วง 1 ถึง 100,000 บาท แต่มูลค่าเงินทั้งหมดกลับอยู่ในเกษตรกรช่วงนี้น้อยกว่าช่วงวงเงิน 100,001 ถึง 400,000 บาท จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าทั้งประเทศมีเกษตรกรรายเล็กเป็นจำนวนมาก เกษตรกรรายเล็กเหล่านี้ได้ประโยชน์จากโครงการจำนำข้าวเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับมูลค่าเงินทั้งหมดในโครงการ แต่เกษตรกรขนาดปานกลางและขนาดใหญ่ได้ประโยชน์ในสัดส่วนที่สูงกว่า ดังรูปที่ 3.3 3.5 และ 3.7 ในช่วงนาปี ดังรูปที่ 3.4 และ 3.6 พบว่ามีความแตกต่างกับนาปีเพียงเล็กน้อยเพราะจำนวนเกษตรกรขนาดปานกลางมีมากกว่าเกษตรกรขนาดใหญ่

ข้อมูลจากการสำรวจของงานวิจัยทำการสอบถามเกษตรกรในฤดูกาลผลิต นาปี 2555/56 ทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของผลประโยชน์ที่เกษตรกรรายเล็กได้รับเมื่อเทียบกับรายใหญ่มากยิ่งขึ้นไปอีก คือ เกษตรกรรายเล็กจำนวน 31.62 % ได้รับเงินเป็นมูลค่าเพียง 7.9 % ของมูลค่าเงินทั้งหมด ในขณะที่เกษตรกรรายใหญ่ที่มีจำนวนเพียง 15.38 % กลับได้รับเงินเป็นมูลค่ารวมถึง 45.21 % ดังรูปที่ 3.8 อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการสำรวจมีความคลาดเคลื่อนเนื่องจากการสุ่มตัวอย่าง ดังนั้นเมื่อเทียบกับข้อมูลจาก ธ.ก.ส. ในฤดูกาลผลิต นาปี 2555/56 เดียวกัน ดังรูปที่ 3.5 จะพบว่ามีค่าแตกต่างกัน

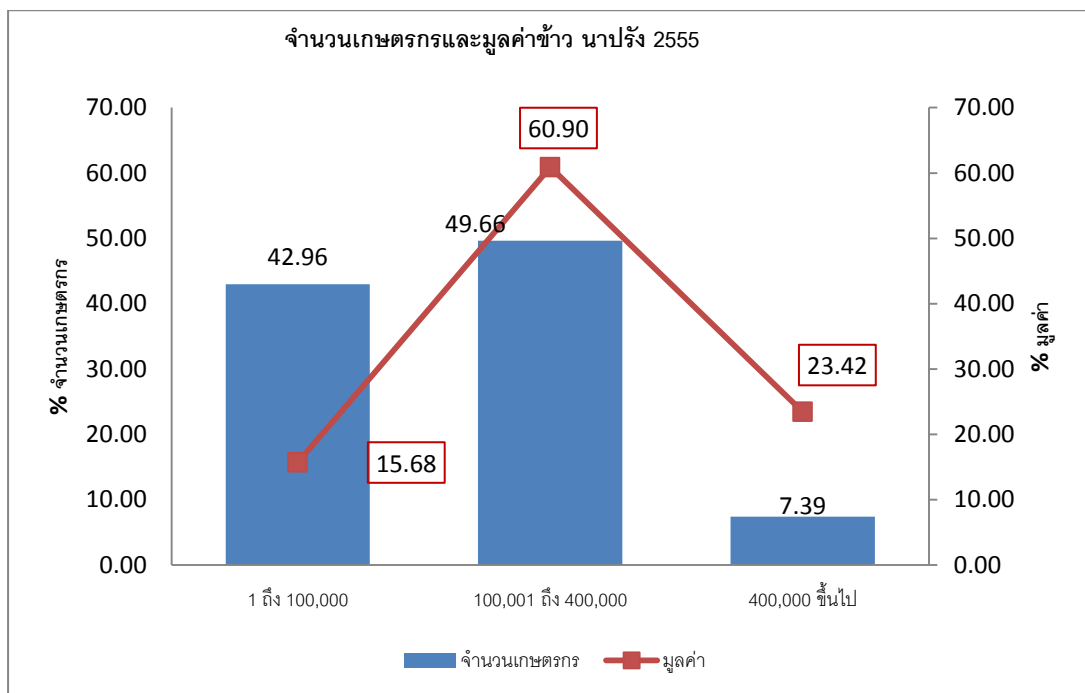
เมื่อพิจารณามูลค่าเงินเป็นรายภาค ดังรูปที่ 3.9 และ 3.10 พบว่าในภาคอีสานไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรที่ทำนาปีหรือนาปรังมีการกระจายผลประโยชน์จากโครงการจำนำข้าวให้อย่างเสมอภาคกัน ในขณะที่เกษตรกรในภาคกลางมีความเหลื่อมล้ำกันมาก

รูปที่ 3.3 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2554/55

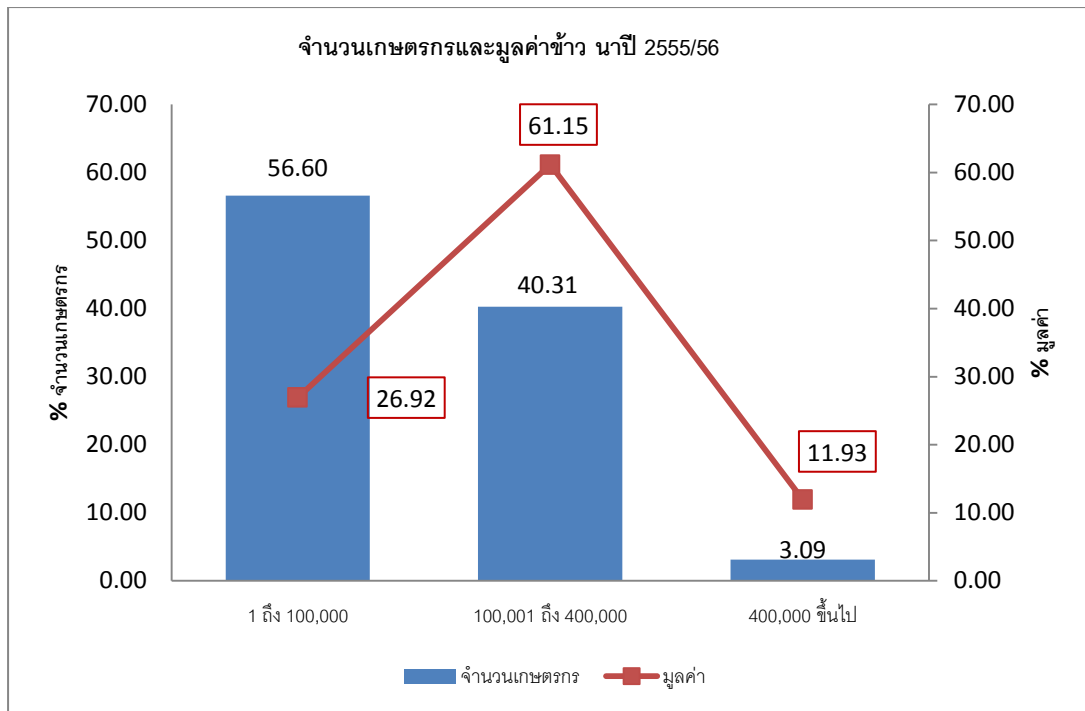
ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

รูปที่ 3.4 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปรัง 2555

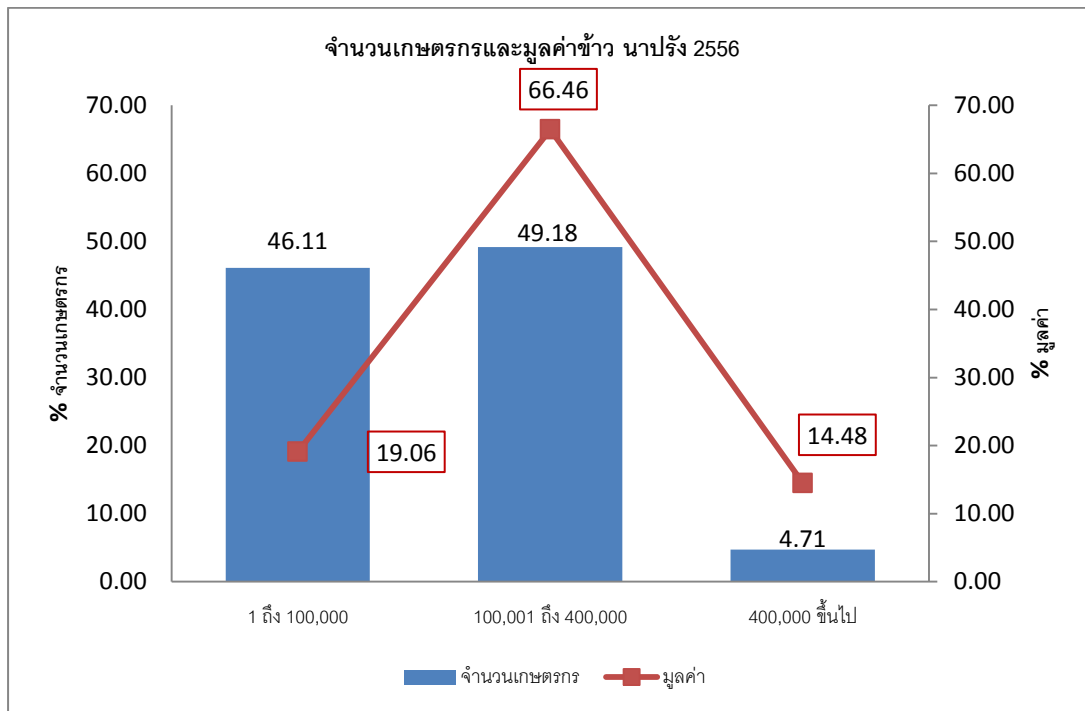
ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

รูปที่ 3.5 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2555/56

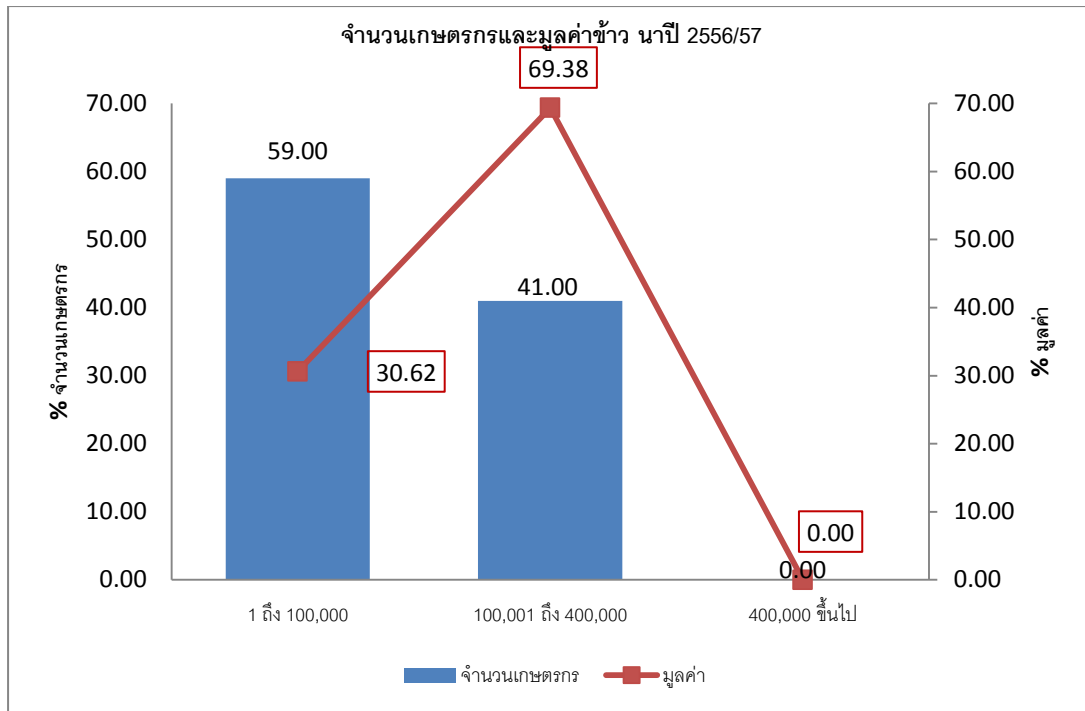
ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

รูปที่ 3.6 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปรัง 2556

ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

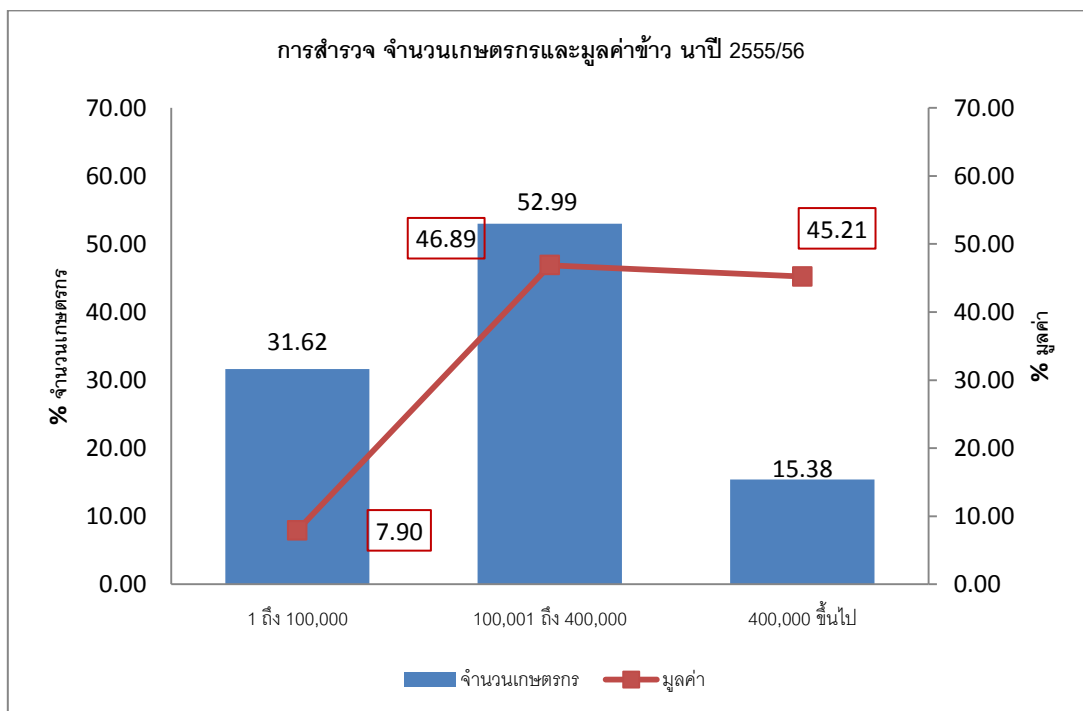
รูปที่ 3.7 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2556/57

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ วันที่ 14 กรกฎาคม 2557 ข้อมูลยังไม่สมบูรณ์

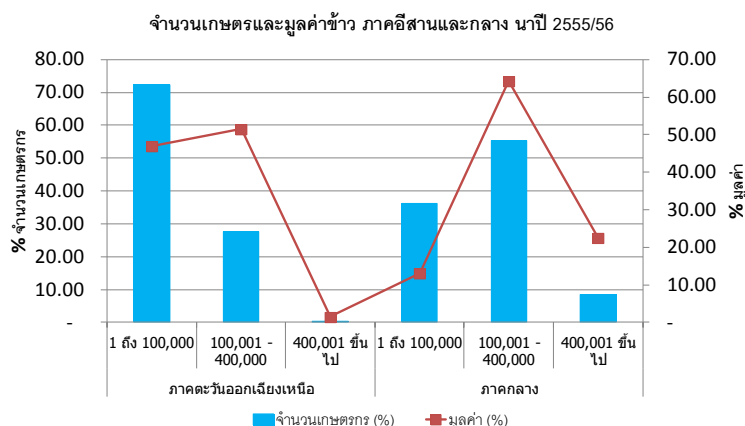
ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

รูปที่ 3.8 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าวในโครงการจำนำข้าว นาปี 2555/56 จากการสำรวจ

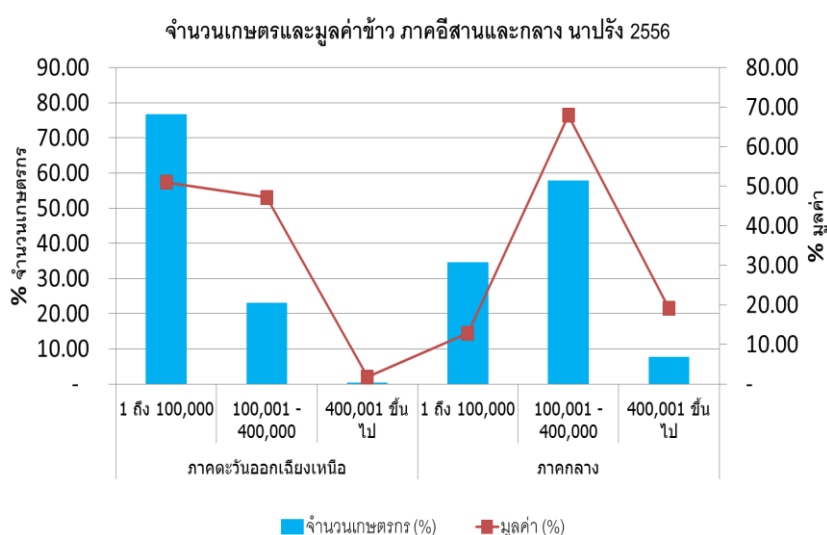
ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

รูปที่ 3.9 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าว ภาคอีสานและกลาง นาปี 2555/56

ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

รูปที่ 3.10 จำนวนเกษตรกรและมูลค่าข้าว ภาคอีสานและกลาง นาปี 2556

ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

3.2.2 ปัญหาที่เกษตรกรได้รับจากโครงการจำนำข้าว

โครงการจำนำข้าวมีความล่าช้าในกระบวนการต่างๆ เช่น เมื่อเกษตรกรนำข้าวไปขายให้แก่โรงสี เกษตรกรต้องรอใบประทวนจากโรงสี และต้องนำใบประทวนไปขึ้นเงินกับ ธ.ก.ส. จากนั้นก็รอเงินจาก ธ.ก.ส. อีกครั้งหนึ่ง ปรีดิยาธร (2556) กล่าวว่า เกษตรกรมีความเห็นถึงปัญหาของโครงการจำนำข้าว ขั้นตอนการออกใบประทวนจำนวน 42 % และขั้นตอนการรอเงินจำนวน 53 %

การสำรวจพบว่า เกษตรกรจำนวน 31.92 % รอใบประทวนอยู่ในช่วง 14-30 วัน หรือโดยเฉลี่ยทั้งโครงการเกษตรกรจะรอใบประทวน ประมาณ 17.28 วัน ฤดูกาลผลิตที่เกษตรกรรอใบประทวนนานที่สุด คือ ปีการผลิตนาปี 2556/57 ดังตารางที่ 3.3 ซึ่งเป็นฤดูกาลผลิตที่โครงการจำนำ

ข้าวมีปัญหาเรื่องการจ่ายเงินให้แก่เกษตรกรล่าช้า นอกจากนี้เกษตรกรจำนวน 47.26 % ใช้เวลารอเงินหลังจากยื่นใบประทวนให้ ธ.ก.ส. อยู่ในช่วง มากกว่า 14 วัน หรือเฉลี่ย 18.41 วัน ดังตารางที่ 3.4 จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่พบว่าในบางพื้นที่เกษตรกรรอเงินจากโครงการจำนำข้าวปีการผลิต นาปี 2556/57 นานถึง 2-5 เดือน โดยจากการสำรวจพบว่ามีเกษตรกรที่ประสบกับปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาลในปีการผลิต 2556/57 ถึง 70.74 % ดังตารางที่ 3.5 โดยที่เริ่มมีปัญหามากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ปีการผลิต นาปี 2555/56 ทั้งนี้เกษตรกรมีวิธีการแก้ปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าด้วยการกู้ยืมเงิน แบ่งเป็น กู้ยืมเงินจากธ.ก.ส. จำนวน 29.38 % กู้ยืมคนในครอบครัวหรือญาติพี่น้อง 28.81 % และกู้ยืมระบบ 15.25 % ดังตารางที่ 3.6 ซึ่งปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าสร้างภาระหนี้สินแก่เกษตรกรอย่างมาก ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเดือดร้อนและเกิดกลุ่มชาวนาผู้ชุมนุมเพื่อเรียกร้องเงินจำนำข้าวจากรัฐบาลในปีพ.ศ. 2557

ตารางที่ 3.3 ระยะเวลาและฤดูที่รอใบประทวน

ระยะเวลารอใบประทวนจากโรงสี	%	ฤดูที่รอใบประทวนนานที่สุด	%
รับทันที	1.13	ไม่มีปัญหา	6.21
1-3 วัน	5.93	นาปี 54/55	2.82
4-7 วัน	18.36	นาปรัง 55	3.95
7-14 วัน	29.10	นาปี 55/56	10.17
14-30 วัน	31.92	นาปรัง 56	11.86
> 30 วัน	13.56	นาปี 56/57	64.97
รวม	100.00	รวม	100.00
ระยะเวลารอใบประทวนเฉลี่ย (วัน)	17.28		
จำนวนตัวอย่าง (ราย)	354	จำนวนตัวอย่าง (ราย)	354

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.4 ระยะเวลาที่เกษตรกรในโครงการรอเงินจากธ.ก.ส.

ระยะเวลารอเงินจาก ธ.ก.ส.	%
1-3 วัน	3.17
4-7 วัน	20.46
7-14 วัน	29.11
> 14 วัน	47.26
รวม	100.00
ระยะเวลารอเงินเฉลี่ย (วัน)	18.41
จำนวนตัวอย่าง (ราย)	347
Missing (ราย)	7

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.5 รอบการผลิตที่เกษตรกรได้เงินต่ำกว่าปกติ

รอบการผลิตที่ได้เงินต่ำกว่าปกติ	ได้เงินปกติ	ได้เงินต่ำกว่าปกติ	รวม	จำนวนตัวอย่าง
นาปี 54/55	98.01	1.99	100.00	352
นาปรัง 55	96.88	3.13	100.00	352
นาปี 55/56	89.49	10.51	100.00	352
นาปรัง 56	88.35	11.65	100.00	352
นาปี 56/57	29.26	70.74	100.00	352

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.6 วิธีการแก้ปัญหาการได้รับเงินล่าช้าของเกษตรกร

วิธีแก้ปัญหาได้เงินล่าช้า	%
กู้ ธกส	29.38
ยืมครอบครัว	28.81
กู้ธนาคาร	11.86
กู้สหกรณ์	2.26
กู้กองทุนหมู่บ้าน	1.69
ทำงานอื่น	15.25
ขายนอกโครงการ	3.67
ใช้เงินเก็บ/ออม	1.98
ใช้เงินที่ได้จากอาชีพอื่น	1.41
นำของไปจำนำ	2.54
ไม่ได้แก้	25.71

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

งานวิจัยได้สำรวจต่อว่าเกษตรกรนำเงินจากโครงการจำนำข้าวไปใช้จ่ายอย่างไรบ้าง โดยแบ่งเป็น สินค้าอุปโภค/บริโภคทั่วไป และสินทรัพย์ถาวรและการลงทุน พบว่า เกษตรกรใช้จ่ายเงินในการซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายในบ้านมากขึ้นจำนวน 51.69 % และนำไปใช้หนี้ 32.20 % ดังตารางที่ 3.7

เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้จ่ายเงินไปกับการซ่อมแซมและตกแต่งบ้านจำนวน 38.14 % และใช้เงินซื้อสินทรัพย์ถาวร อาทิเช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าจำนวน 33.05 % เครื่องจักรเพื่อทำนา 31.36 % และมอเตอร์ไซด์ 26.27 % ดังตารางที่ 3.8 ทั้งนี้จากการที่เกษตรกรซื้อสินทรัพย์ถาวรเพิ่มขึ้นทำให้เกษตรกรมีปัญหาในการผ่อนชำระหนี้ถึง 44.35 % ดังตารางที่ 3.9 ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ 58.76 % มีการออมทรัพย์เท่าเดิมเทียบกับก่อนมีโครงการ และมีผู้ที่ออมทรัพย์มากขึ้นเพียง 29.38 %

ตารางที่ 3.7 การใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไปของเกษตรกร

สินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไป	ซื้อ/บริโภค มากขึ้น	ไม่เปลี่ยน	รวม	จำนวนตัวอย่าง
- ค่าใช้จ่ายในบ้าน	51.69	48.31	100.00	354
- เหล้า/งานเลี้ยงสังสรรค์	7.63	92.37	100.00	354
- เทียวบ่อยขึ้น/ไกลขึ้น	5.65	94.35	100.00	354
- ใช้น้ำ	32.20	67.80	100.00	354
- ให้พ่อแม่ญาติพี่น้อง	12.15	87.85	100.00	354

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.8 การใช้จ่ายเงินจากโครงการจำนำข้าวเพื่อการลงทุนด้านต่างๆ

สินทรัพย์ถาวรหรือการลงทุน	ซื้อ	ไม่ซื้อ	รวม	จำนวนตัวอย่าง
- รถยนต์/กระบะ	16.38	83.62	100.00	354
- รถมอเตอร์ไซด์	26.27	73.73	100.00	354
- เครื่องใช้ไฟฟ้า	33.05	66.95	100.00	354
- ที่ดินปลูกบ้าน	3.95	96.05	100.00	354
- ที่ดินทำไร่นา	10.45	89.55	100.00	354
- ซ่อม/ตกแต่งบ้าน	38.14	61.86	100.00	354
- เครื่องจักรทำนา	31.36	68.64	100.00	354
- ลงทุนเปิดโรงงาน/ธุรกิจอื่น	4.80	95.20	100.00	354
- ลงทุนค้าขาย	14.41	85.59	100.00	354

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.9 ปัญหาการผ่อนชำระและการออมเงินของเกษตรกรในโครงการ

ปัญหาในการผ่อนชำระ	%
- มีปัญหา	44.35
- ไม่มีปัญหา	55.65
รวมทั้งหมด	100.00
ออมทรัพย์/ออมเงิน	
- มากขึ้น	29.38
- ไม่เปลี่ยน	58.76
- น้อยลง	11.86
รวมทั้งหมด	100.00
จำนวนตัวอย่าง	354.00

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.2.3 ความพอใจในโครงการจำนำข้าว

โครงการจำนำข้าวได้ให้ประโยชน์ด้านรายได้แก่เกษตรกรจำนวนมาก จึงไม่น่าประหลาดใจที่เมื่องานวิจัยไปสอบถามถึงความพอใจในโครงการจำนำ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจึงให้คะแนนค่อนข้างสูง (เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการให้คะแนนความพอใจเฉลี่ย 4.01 จาก 5 คะแนน) แต่เนื่องจากภายหลังโครงการจำนำข้าวมีปัญหาจ่ายเงินล่าช้าทำให้เกษตรกรจำนวนมากได้รับผลกระทบงานวิจัยจึงได้ทำการสำรวจความพอใจในโครงการจำนำข้าว โดยแบ่งคำถามเป็นความพอใจในโครงการจำนำข้าวก่อนและหลังการเกิดปัญหาจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล

ทั้งนี้พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งประเทศมีความพอใจในลักษณะคล้ายกัน คือ ก่อนเกิดปัญหาจ่ายเงินล่าช้าเกษตรกรมีความพอใจในโครงการจำนำมากกว่าเมื่อเกิดปัญหาแล้ว เกษตรกรในโครงการจำนำมีความพอใจก่อนเกิดปัญหาเฉลี่ย 4.01 คะแนน ในขณะที่หลังเกิดปัญหาลดความพอใจเฉลี่ยลงมาเหลือเพียง 2.51 คะแนน และเกษตรกรนอกโครงการมีความพอใจโครงการจำนำก่อนเกิดปัญหา 3.34 คะแนน และหลังเกิดปัญหา 2.38 คะแนน ดังตารางที่ 3.10

จากตารางที่ 3.10 ยังพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวในภาคกลางมีความพอใจในโครงการจำนำข้าวลดลงเมื่อมีปัญหาจ่ายเงินล่าช้ามากที่สุด คือ จากที่พอใจ 4.17 คะแนน เหลือเพียง 2.34 คะแนน ในขณะที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการภาคภาคอีสานมีความพอใจในโครงการจำนำข้าวน้อยที่สุด คือ ก่อนมีปัญหาพอใจเฉลี่ย 3.69 คะแนน หลังมีปัญหาเหลือเพียง 2.29 คะแนน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรภาคอีสานส่วนใหญ่ได้ผลประโยชน์จากโครงการน้อยกว่าภาคอื่น ๆ เกษตรกรอีสานส่วนใหญ่มีพื้นที่น้อย ผลผลิตต่ำกว่าภาคอื่น ๆ อีกทั้งส่วนใหญ่สามารถปลูกข้าวได้เพียงรอบเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้งานวิจัยยังได้ทำการสำรวจความพอใจในโครงการจำนำข้าวกับเกษตรกรที่มาชุมนุมเนื่องจากเดือดร้อนที่ได้เงินจากโครงการล่าช้าพบว่า เกษตรที่ชุมนุมให้คะแนนความพอใจโครงการจำนำข้าวหลังจากมีปัญหาได้เงินล่าช้า เฉลี่ยอยู่ที่ 1.33 คะแนน ดังตารางที่ 3.10 ซึ่งเป็นคะแนนที่ต่ำมาก แต่อย่างไรก็ตามผลความพอใจในโครงการจำนำข้าวที่สอบถามจากกลุ่มผู้ชุมนุมมีความเอนเอียงเนื่องจากไปสอบถามในจังหวัดที่เกษตรกรกำลังเดือดร้อนมากจากปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ ปรีดิยาธร (2556) พบว่าระดับความพอใจในโครงการจำนำข้าวทั่วประเทศเฉลี่ยอยู่ที่ 4.5 คะแนน ซึ่งสูงกว่าผลการศึกษาของเรา (4.01 คะแนน) ทั้งนี้สาเหตุเกิดจากงานวิจัยได้ไปออกสำรวจหลังจากที่โครงการจำนำข้าวมีปัญหาการได้รับเงินล่าช้า ในรอบปีการผลิต 2556/57 และในช่วงนั้นมีข่าวเกี่ยวกับโครงการจำนำในแง่ลบจำนวนมาก ส่งผลให้ความพอใจในโครงการจำนำข้าวของเกษตรกรลดลง

ตารางที่ 3.10 ความพอใจในโครงการจำนำข้าวก่อนและหลังปัญหาจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล ของเกษตรกรในและนอกโครงการจำนำข้าว

สอบถาม ถาม	พื้นที่	ปัญหา	ระดับความพอใจโครงการจำนำ						รวมทั้งหมด	จำนวน ตัวอย่าง	เฉลี่ย
			1	2	3	4	5	คิดว่าเป็นการเมือง			
เกษตรกรในโครงการ	ทั่วประเทศ	ก่อนปัญหา	9.63	2.83	17.85	16.15	53.54	0.00	100.00	353	4.01
		หลังปัญหา	34.38	12.50	26.70	10.80	11.65	3.98	100.00	352	2.51
	ภาคกลาง	ก่อนปัญหา	5.22	0.87	19.13	21.74	53.04	0.00	100.00	115	4.17
		หลังปัญหา	40.00	7.83	32.17	11.30	6.09	2.61	100.00	115	2.34
	ภาคเหนือ	ก่อนปัญหา	9.09	3.03	14.39	14.39	59.09	0.00	100.00	132	4.11
		หลังปัญหา	26.15	16.15	25.38	14.62	15.38	2.31	100.00	130	2.76
	ภาคอีสาน	ก่อนปัญหา	15.09	4.72	20.75	12.26	47.17	0.00	100.00	106	3.69
		หลังปัญหา	38.32	13.08	22.43	5.61	13.08	7.48	100.00	107	2.29
เกษตรกรนอกโครงการ	ทั่วประเทศ	ก่อนปัญหา	16.44	8.22	28.77	18.49	28.08	0.00	100.00	146	3.34
		หลังปัญหา	34.25	15.07	28.08	9.59	7.53	5.48	100.00	146	2.38
	ภาคกลาง	ก่อนปัญหา	10.34	6.90	31.03	20.69	31.03	0.00	100.00	29	3.55
		หลังปัญหา	27.59	10.34	37.93	10.34	10.34	3.45	100.00	29	2.64
	ภาคเหนือ	ก่อนปัญหา	6.90	10.34	17.24	24.14	41.38	0.00	100.00	29	3.83
		หลังปัญหา	24.14	13.79	34.48	20.69	6.90	0.00	100.00	29	2.72
	ภาคอีสาน	ก่อนปัญหา	21.59	7.95	31.82	15.91	22.73	0.00	100.00	88	3.10
		หลังปัญหา	39.77	17.05	22.73	5.68	6.82	7.95	100.00	88	2.16
กลุ่มชาวนาที่มาร่วมเรียกร้อง	ก่อนปัญหา	15.63	0.00	31.25	18.75	34.38	0.00	100.00	32	3.56	
	หลังปัญหา	77.50	10.00	7.50	2.50	0.00	2.50	100.00	40	1.33	

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการให้คะแนนความพอใจโครงการจำนำข้าวของเกษตรกร

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจในโครงการจำนำข้าวของเกษตรกร แบ่งเป็น 2 แบบจำลอง โดยแบบจำลองที่ 1 เป็นแบบจำลอง Linear regression ที่มีตัวแปรตามเป็นความพอใจในโครงการจำนำข้าวก่อนเกิดปัญหา และแบบจำลองที่ 2 เป็นแบบจำลองที่มีตัวแปรตามเป็นความพอใจในโครงการจำนำข้าวหลังเกิดปัญหา

แบบจำลองที่ 1 Linear Regression

$$\text{pled}_b = \beta_0 \text{land_all_56} + \beta_1 \text{rev_r} + \beta_2 \text{pledge} + \beta_3 \text{central} + \beta_4 \text{north} + \beta_5 \text{sex} + \beta_6 \text{age} + \beta_7 \text{edu}$$

ตัวแปรตาม

pled_b = คะแนนความพอใจโครงการจำนำข้าวก่อนเกิดปัญหาจ่ายเงินล่าช้า (1-5 คะแนน)

ตัวแปรต้น

land_all_56 = พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56 (ไร่)

rev_r = รายได้จากข้าว (บาท)

pledge = ตัวแปรหุ่นเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำ (0 = ไม่เข้าร่วม, 1 = เข้าร่วม)

central = ตัวแปรหุ่นภาคกลาง โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

north = ตัวแปรหุ่นภาคเหนือ โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

sex = ตัวแปรหุ่นเพศของผู้ตอบ (0 = หญิง, 1 = ชาย)

age = อายุของผู้ตอบ

edu = ระดับการศึกษาของผู้ตอบ

ผลการวิเคราะห์พบว่า ก่อนเกิดปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจในโครงการจำนำ คือ รายได้จากการขายข้าว การเป็นเกษตรกรในโครงการ การเป็นเกษตรกรในภาคกลาง และการเป็นเกษตรกรในภาคเหนือ ดังตารางที่ 3.11 โดยมีผลต่อการให้คะแนนความพอใจในโครงการจำนำข้าวไปในทิศทางเดียวกัน เช่น ถ้าเป็นเกษตรกรในโครงการจำนำข้าวจะให้คะแนนความพอใจมากขึ้น

ตารางที่ 3.11 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจในโครงการจำนำข้าวก่อนเกิดปัญหา

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์	P-value
ค่าคงที่	3.018529	0.000
พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56	-0.0036328	0.207
รายได้จากข้าว	3.69E-07	0.057
การเข้าร่วมโครงการจำนำ	0.5312804	0.000
ภาคกลาง	0.3428871	0.043
ภาคเหนือ	0.44452	0.004
เพศของผู้ตอบ	0.0761994	0.567
อายุของผู้ตอบ	0.0038521	0.528
ระดับการศึกษาของผู้ตอบ	-0.0344824	0.471

Number of obs = 498 F(8, 489) = 6.23 Prob > F = 0.0000

R-squared = 0.0869 Root MSE = 1.3185

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

แบบจำลองที่ 2 Linear Regression

$$\text{pled_af} = \beta_0 \text{land_all_56} + \beta_1 \text{rev_r} + \beta_2 \text{pledge} + \beta_3 \text{central} + \beta_4 \text{north} + \beta_5 \text{sex} + \beta_6 \text{age} + \beta_7 \text{edu}$$

ตัวแปรตาม

pled_af = คะแนนความพอใจโครงการจำนำข้าวหลังปัญหาจ่ายเงินล่าช้า (1-5 คะแนน)

ตัวแปรต้น

land_all_56 = พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56 (ไร่)

rev_r = รายได้จากข้าว (บาท)

pledge = ตัวแปรหุ่นเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำ (0 = ไม่เข้าร่วม, 1 = เข้าร่วม)

central	= ตัวแปรหุ่นภาคกลาง โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน
north	= ตัวแปรหุ่นภาคเหนือ โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน
sex	= ตัวแปรหุ่นเพศของผู้ตอบ (0 = หญิง, 1 = ชาย)
age	= อายุของผู้ตอบ
edu	= ระดับการศึกษาของผู้ตอบ

ผลการวิเคราะห์ของแบบจำลองที่ 2 (ตารางที่ 3.12) พบว่า หลังเกิดปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความพอใจเปลี่ยนไป คือ การเป็นเกษตรกรในภาคเหนือ และเพศของผู้ตอบ โดยมีผลกระทบไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การเป็นเพศชายจะเพิ่มความพอใจในโครงการเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 3.12 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความพอใจในโครงการจำนำข้าวหลังเกิดปัญหา

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์	P-value
ค่าคงที่	2.101658	0.000
พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56	.0030579	0.324
รายได้จากข้าว	-1.99e-07	0.337
การเข้าร่วมโครงการจำนำ	.0601484	0.673
ภาคกลาง	.1488619	0.388
ภาคเหนือ	.47183	0.003
เพศของผู้ตอบ	.2386016	0.088
อายุของผู้ตอบ	.0010853	0.876
ระดับการศึกษาของผู้ตอบ	-.063365	0.264

Number of obs = 475 F(8, 466) = 1.97 Prob > F = 0.0487

R-squared = 0.0348 Root MSE = 1.3458

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.3 ค่าเช่าทางเศรษฐกิจและการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

กระบวนการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “Rent seeking behavior” เป็นกระบวนการที่เกิดการมีข้อจำกัดในการได้ประโยชน์ที่เป็นพิเศษจากปกติ ในกรณีของเกษตรกรกับโครงการจำนำข้าวนั้น ข้อจำกัด คือ เงื่อนไขในการเข้าร่วมโครงการจำนำข้าว เช่น การจดทะเบียน การนำข้าวไปขายไม่เกินจำนวนโควตา ผลประโยชน์จากโครงการจำนำข้าว คือ ทำให้ชาวนาขายข้าวได้แพงขึ้น ตอนนี้นี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามที่ว่ามีค่าเช่าทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเท่าใด เกษตรกรมีพฤติกรรมในการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจอย่างไรบ้าง

3.3.1 ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เกษตรกรได้รับ

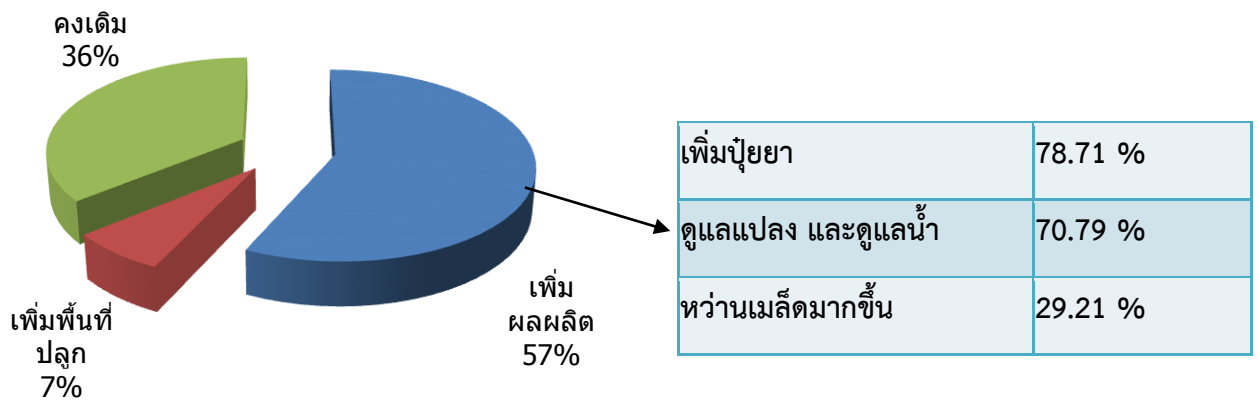
งานวิจัยได้คำนวณมูลค่าของค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เกษตรกรได้รับโดยตรงจากโครงการแทรกแซงราคาฯ ซึ่งสามารถคำนวณได้จากส่วนต่างของราคาที่เกษตรกรได้รับและราคาที่ดุลยภาพหากไม่มีการแทรกแซงตลาด ซึ่งในรายงานฉบับนี้ได้แปลงเป็นราคาข้าวสาร เท่ากับ 8,455.98 บาทต่อตันข้าวสาร คูณกับปริมาณข้าวสารที่เข้าโครงการจำนำ 35.07 ล้านตัน ดังนั้นมูลค่าของค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เกษตรกรได้รับโดยตรงจึงเท่ากับ 2.97 แสนล้านบาท (ดูเพิ่มในบทที่ 4)

3.3.2 การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

จากมูลค่าค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เกษตรกรได้รับข้างต้น ทำให้เกษตรกรมีพฤติกรรมในการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรมีวิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ดังนี้ พยายามเพิ่มผลผลิตของตนเองเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการเพิ่มขึ้น หรือพยายามเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าวของตนให้มากขึ้น จากรูปที่ 3.11 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวจำนวน 57.06 % พยายามแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจโดยการเพิ่มผลผลิต ซึ่งพยายามเพิ่มผลผลิตโดยใช้วิธีเพิ่มปุ๋ยหรือฉีดยา 78.71 % วิธีดูแลแปลงปลูกข้าวและควบคุมดูแลการให้น้ำ 70.79 % (ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรมักจะทำทั้ง 2 อย่าง จึงมีการนับซ้ำกัน) สำหรับการเพิ่มพื้นที่ปลูก พบว่าเกษตรกรเพียง 7.06 % ที่สามารถใช้วิธีนี้ เพราะที่ดินมีจำกัด และคนที่มีย่อมหันมาปลูกมากขึ้น ทำให้เกษตรกรไม่สามารถหาที่ดินเพิ่มได้

รูปที่ 3.11 การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าว

วิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของชาวนา

หมายเหตุ: เกษตรกร 1 ครัวเรือนสามารถใช้วิธีการเพิ่มผลผลิตได้มากกว่าคนละ 1 วิธี

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

วิเคราะห์ลักษณะของเกษตรกรที่แสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์เกษตรกรที่ทำการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ใช้แบบจำลอง Logit Regression โดยมีสมการดังต่อไปนี้

$$\text{rentseek} = \beta_0 \text{land_all_56} + \beta_1 \text{rev_r} + \beta_2 \text{central} + \beta_3 \text{north} + \beta_4 \text{sex_hh} + \beta_5 \text{age_hh} + \beta_6 \text{edu_hh}$$

ตัวแปรตาม

rentseek = 1 เกษตรกรที่ทำการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

rentseek = 0 เกษตรกรที่ไม่ทำการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

ตัวแปรต้น

land_all_56 = พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56 (ไร่)

rev_r = รายได้จากข้าว (บาท)

central = ตัวแปรหุ่นภาคกลาง โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

north = ตัวแปรหุ่นภาคเหนือ โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

sex_hh = ตัวแปรหุ่นเพศของหัวหน้าครัวเรือน (0 = หญิง, 1 = ชาย)

age_hh = อายุของหัวหน้าครัวเรือน

edu_hh = ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพยายามแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ คือ การเป็นเกษตรกรภาคเหนือ อายุของหัวหน้าครัวเรือน และการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยมีผลต่างกัน

ออกไป การเป็นเกษตรกรภาคเหนือจะทำให้มีโอกาสแสวงหาค่าเช่าน้อยลง อายุหัวหน้าครัวเรือนยิ่งมากขึ้นยิ่งทำให้มีโอกาสแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจลดลง และระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะทำให้มีโอกาสแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 3.13

ตารางที่ 3.13 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการพยายามแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์	P-value
ค่าคงที่	1.705804	0.043
พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56	0.004403	0.492
รายได้จากข้าว	3.47E-007	0.431
ภาคกลาง	-0.1692986	0.636
ภาคเหนือ	-0.8716603	0.002
เพศของหัวหน้าครัวเรือน	0.0582261	0.855
อายุของหัวหน้าครัวเรือน	-0.0302921	0.012
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	0.2066958	0.082

Number of obs = 353 Prob > chi = 0.0003

LR chi2(7) = 27.66 Pseudo R2 = 0.0581

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ผลกระทบต่อราคาค่าเช่าที่ดิน และค่าจ้างทำนา

กระบวนการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าวยังทำให้เกิดผลกระทบกับค่าเช่าและค่าจ้างในการทำนา เนื่องจากเมื่อเกษตรกรมีความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตเพื่อปลูกข้าวเพิ่มขึ้น ประกอบกับเกษตรกรมีรายได้ดีขึ้น ผู้ให้เช่าที่ทำนา และผู้รับจ้างในกิจกรรมทำนาต่าง ๆ ย่อมต้องการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ของเกษตรกร ทำให้มีการขึ้นค่าเช่าและค่าจ้างในการทำนามากขึ้น ทั้งนี้การสำรวจได้สอบถามถึงค่าเช่าและค่าจ้างในปีที่เริ่มมีโครงการจำนำข้าวคือปีพ.ศ. 2554 และนำมาเปรียบเทียบกับค่าเช่าและค่าจ้างปี 2556 โดยเปรียบเทียบเฉพาะเกษตรกรที่ทราบหรือทำกิจกรรมเหล่านั้นทั้ง 2 ปีการผลิต จากการสำรวจพบว่า ค่าเช่าและค่าจ้างส่วนใหญ่คงที่จากเดิม แต่มีค่าเช่าและค่าจ้างส่วนหนึ่งเพิ่มขึ้น โดยเกษตรกรทั้งในและนอกโครงการได้รับผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของค่าเช่าที่ดิน คือ เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวมีค่าเช่าที่ดินเพิ่มขึ้น 41.71 % และเกษตรกรนอกโครงการมีค่าเช่าที่ดินเพิ่มขึ้น 47.37 % ดังตารางที่ 3.16

ในส่วนของค่าจ้างพบว่าเกษตรกรทั้งในและนอกโครงการระบุว่าค่าจ้างคงที่ แต่ทั้งนี้เมื่อเทียบอัตราส่วนจะพบว่ามีจำนวนเกษตรกรกล่าวว่าค่าจ้างเพิ่มขึ้น มากกว่าที่กล่าวว่าค่าจ้างลดลง เช่น ค่าจ้างไร่ของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าวมีจำนวนเปอร์เซ็นต์ที่ระบุว่าค่าจ้างไร่เพิ่มขึ้น 33.87 % มากกว่าจำนวนเกษตรกรที่ระบุว่าค่าจ้างไร่ลดลง ดังตารางที่ 3.14

ตารางที่ 3.14 ผลกระทบต่อค่าเช่าและค่าจ้างในการทำนา

รายการ	เกษตรกรในโครงการ					เกษตรกรนอกโครงการ				
	เพิ่มขึ้น	ลดลง	คงที่	รวม %	จำนวน ตัวอย่าง	เพิ่มขึ้น	ลดลง	คงที่	รวม %	จำนวน ตัวอย่าง
ค่าเช่าที่ดิน	41.71	1.01	57.29	100.00	199	47.37	0.00	52.63	100.00	38
ค่าจ้าง										
- ไถ	36.87	7.83	55.30	100.00	217	25.68	8.11	66.22	100.00	74
- ย่ำ	33.06	11.29	55.65	100.00	124	26.67	13.33	60.00	100.00	45
- หว่าน	20.87	4.35	74.78	100.00	115	7.69	7.69	84.62	100.00	13
- ปักดำ	22.86	17.14	60.00	100.00	35	46.34	4.88	48.78	100.00	41
- ฉีดยา	24.72	3.37	71.91	100.00	89	60.00	0.00	40.00	100.00	10
- เก็บเกี่ยว	25.38	5.08	69.54	100.00	197	28.92	9.64	61.45	100.00	83

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

นโยบายอุดหนุนเกษตรกรมักก่อให้เกิดการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียต่อสังคม เพราะเป็นการนำทรัพยากรที่ควรนำไปใช้ในกิจกรรมอื่นๆ มาใช้เพื่อผลิตพืชชนิดนั้นๆ แทน ทรัพยากรหลักในการผลิตพืช คือ ที่ดิน น้ำ และแรงงาน ล้วนเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

โครงการจำนำข้าวมีสูญเสียทรัพยากรเพื่อนำมาผลิตข้าวเห็นได้จาก การใช้น้ำที่มากขึ้น สังเกตได้จากข้อมูลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เรื่องการระบายน้ำในช่วงฤดูแล้งในปี 2555 - 2557 ซึ่งมีการระบายน้ำมากกว่าแผนการระบายน้ำถึง 22.27% การใช้น้ำที่มากกว่าปกตินี้ นอกจากการใช้ทรัพยากรอย่างสูญเปล่าแล้ว การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจยังกระทบกระเทือนกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ แม้จะทำให้รายได้ของเกษตรกรมากขึ้นและผลผลิตข้าวมากขึ้น แต่การผลิตข้าวเหล่านี้มากเกินความต้องการ ถ้านำทรัพยากรที่นำมาผลิตข้าวไปผลิตสินค้าอื่นที่มีความจำเป็นมากกว่าจะทำให้ผลผลิตโดยรวมของประเทศมากขึ้น

3.4 การรับรู้และความคิดเห็นของเกษตรกรเรื่องการทุจริตในโครงการจำนำข้าว

วัตถุประสงค์ของตอนนี้เป็นวัตถุประสงค์หลักของบทกล่าว คือ ประเมินการรับรู้ของเกษตรกรต่อการทุจริตในโครงการจำนำข้าว และความคิดเห็นของเกษตรกรเรื่องระดับการทุจริตในโครงการ

ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่า มีวิธีการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร โดยสามารถแบ่งเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรกเกษตรกรเป็นผู้โกงรัฐบาลเสียเอง และกรณีที่สอง เกษตรกรโดนโรงสีโกง ในกรณีแรก เกษตรกรสามารถโกงรัฐบาลด้วยกระบวนการสวมสิทธิ์ คือ เกษตรกรบางรายปลูกข้าวได้ผลผลิตน้อยกว่าสิทธิ์ที่ดินมี หรือเกษตรกรบางรายจดทะเบียนที่ดินทำนาให้มากกว่าที่ดินทำนาจริง เพื่อให้มีสิทธิ์ในการจำนำมากขึ้น เมื่อถึงฤดูเกี่ยวข้าวเกษตรกรเหล่านี้จะขายสิทธิ์ในการจำนำข้าวของตน ให้แก่เกษตรกรคนอื่นที่มีข้าวเกินโควตา หรือขายให้นายหน้าในราคา ประมาณ 1,000 – 2,000 บาท/ตัน นายหน้าเหล่านี้อาจเป็นโรงสี หรือพ่อค้าที่ต้องการแสวงหารายได้จากโครงการจำนำ

ในกรณีที่สองเกษตรกรโดนโรงสีโกงเป็นกระบวนการในขั้นตอนที่เกษตรกรนำข้าวไปส่งให้โรงสี คือ โรงสีอาจ ชั่งน้ำหนัก หักเปอร์เซ็นต์ความชื้น หรือหักเปอร์เซ็นต์สิ่งเจือปน ให้ไม่ตรงตามความเป็นจริง ยกตัวอย่างเช่น การโกงเกษตรกรด้วยที่วัดความชื้น เช่นก่อนเข้าเครื่องตรวจ คนตรวจใช้มือเพื่อตวงข้าวแทนที่จะเป็นกระบอก หรือตอนกดปุ่มเพื่อตรวจ กดปุ่มสำหรับข้าวหนึ่งแทนที่จะเป็นข้าวสาร จะทำให้โรงสีสามารถหักความชื้นได้มากขึ้น เป็นต้น

3.4.1 การรับรู้เรื่องทุจริตของเกษตรกร

งานวิจัยได้สอบถามเกษตรกรว่า “ท่านทราบหรือไม่ว่ามีกระบวนการทุจริตเหล่านี้ในโครงการจำนำข้าว” ผลปรากฏ ดังตารางที่ 3.15 การทุจริตในระดับที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งทราบว่ามีการทุจริตเกิดขึ้น โดยเกษตรกรในโครงการจำนำทราบจำนวน 56.5% และเกษตรกรนอกโครงการจำนำทราบ 51.70% ในจำนวนเกษตรกรเหล่านี้ พบว่ามีเกษตรกรระบุว่ามีการทุจริตเรื่อง ใบประทวนล่าช้าจำนวน 36.44 % จดทะเบียนเกิน 21.19 % และซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ 18.93 %

แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรเห็นว่าการมีโครงการจำนำข้าวทำให้โรงสีมีการโกงน้ำหนักความชื้น และสิ่งเจือปนลดลง คือ ก่อนมีโครงการโกงน้ำหนักจำนวน 32.02 % โกงสิ่งเจือปน 29.31 % โกงความชื้น 27.79 % เมื่อมีโครงการการโกงน้ำหนักลดลงเป็น 29.12 % โกงสิ่งเจือปน 25.29 % โกงความชื้น 24.71 % สาเหตุเป็นเพราะตัวเงินที่ซื้อข้าวของเกษตรกรเป็นเงินของรัฐบาล โรงสีไม่จำเป็นต้องโกง รายได้ของโรงสีในโครงการจำนำข้าวคือการรับจ้างสีฉะนั้นควรจะสนใจให้เกษตรกรนำข้าวมาขายให้ตนมากที่สุด ดังนั้นโรงสีจึงโกงน้ำหนัก ความชื้น และสิ่งเจือปนลดลง

นอกจากนี้งานวิจัยยังพบว่า เกษตรกรมีการรับรู้เกี่ยวกับการทุจริตของโรงสี โกดัง และเซอร์เวย์เยอร์น้อย คือ เกษตรกรในโครงการทราบจำนวน 26.55 % และเกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวทราบ 27.21 % โดยมีการระบุว่าทุจริตโดยลักลอบนำข้าวเข้ามาจากต่างประเทศมากที่สุด และเกษตรกรมีการรับรู้เกี่ยวกับการทุจริตระดับที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลน้อยเช่นกัน คือ เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวทราบ 20.90% และเกษตรกรนอกโครงการจำนำ 21.77% ซึ่งไม่น่าแปลกใจที่เกษตรกรมีการรับรู้เรื่องการทุจริตเพียงระดับเกษตรกร เพราะ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองมากกว่าระดับอื่นๆ ทั้งนี้เกษตรกรทั้งในและนอกโครงการ มีการรับรู้เรื่องการทุจริตพอๆกัน เพราะ เกษตรกรเป็นสังคมที่ใกล้ชิดกันจึงมักทราบเรื่องแม้ไม่เข้าร่วมโครงการก็ตาม

เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคจะมีข้อสังเกต คือ เกษตรกรในภาคกลางโดยรวมมีการรับรู้เรื่องการทุจริตมากที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ อาจเป็นเพราะ เกษตรกรภาคกลางพึ่งข้าวมากที่สุด หรือ พบเห็นการทุจริตมากที่สุด และเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวในภาคกลางรับรู้เรื่องการทุจริตในทุกระดับมากกว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ คือ รับรู้เรื่องการทุจริตของเกษตรกรทราบ

86.21 % รับรู้เรื่องการทุจริตของโรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์ 58.62 % และรับรู้การทุจริตในระดับรัฐบาลร้อยละ 55.17 % ดังตารางผนวกที่ 3.3 3.4 และ 3.5

ตารางที่ 3.15 การรับรู้ทุจริตในโครงการจำนำข้าวของเกษตรกร

การรับรู้ทุจริตในโครงการจำนำข้าว	เกษตรกรในโครงการ 354 ราย			เกษตรกรนอกโครงการ 147 ราย		
	ทราบ%		ไม่ทราบ%	ทราบ%		ไม่ทราบ%
	มี%	ไม่มี%		มี%	ไม่มี%	
ระดับเกษตรกร	56.50	0.00	43.50	51.70	0.00	48.30
- จดทะเบียนเกิน	21.19	22.88	55.93	27.21	20.41	52.38
- ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์	18.93	21.47	59.60	31.97	12.93	55.10
- ใบประทวนล่าช้า	36.44	18.08	45.48	36.05	11.56	52.38
- ใบประทวนปลอม	3.67	40.11	56.21	10.20	28.57	61.22
- ก่อนมีโครงการจำนำโรงสีโก การชั่งน้ำหนัก	32.02	38.67	29.31	N.A.	N.A.	N.A.
- เมื่อมีโครงการจำนำโรงสีโก การชั่งน้ำหนัก	29.12	41.47	29.41	N.A.	N.A.	N.A.
- ก่อนมีโครงการจำนำโรงสีโก การตรวจสิ่งเจือปน	29.31	42.30	28.40	N.A.	N.A.	N.A.
- เมื่อมีโครงการจำนำโรงสีโก การตรวจสิ่งเจือปน	25.29	43.53	31.18	N.A.	N.A.	N.A.
- ก่อนมีโครงการจำนำโรงสีโก การวัดความชื้น	27.79	43.81	28.40	N.A.	N.A.	N.A.
- เมื่อมีโครงการจำนำโรงสีโก การวัดความชื้น	24.71	46.47	28.82	N.A.	N.A.	N.A.
ระดับโรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์	26.55	0.00	73.45	27.21	0.00	72.79
- ลักลอบข้าวจากต่างประเทศ	16.95	7.06	75.99	20.41	4.08	75.51
- โรงสีลักลอบนำข้าวในโครงการขาย	10.45	9.60	79.94	17.01	6.12	76.87
- ขยายจุดรับซื้อต้องจ่ายเงินพิเศษ	6.50	14.12	79.38	13.61	7.48	78.91
- ความผิดปกติในการแปรสภาพข้าว	7.63	12.71	79.66	12.24	6.12	81.63
- ความผิดปกติส่งมอบข้าวเข้าโกดัง	5.93	8.76	85.31	12.93	5.44	80.95
- การส่งมอบข้าวต้องรอเวลานานมาก	6.21	6.50	87.29	13.61	7.48	78.91
- โรงสีส่งข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมเข้าโกดัง	7.06	6.21	86.72	15.65	6.12	78.23
- โรงสีส่งข้าวความชื้นสูงหรือขาดน้ำหนัก	7.34	5.93	86.72	14.29	6.12	79.59
- โรงสีถูกโกดังเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน”	5.93	5.65	88.42	12.24	4.76	82.99
- โรงสีถูกเซอร์เวย์เยอร์เรียก “ค่ารับข้าวเข้าโกดัง”	6.21	5.08	88.70	10.20	6.12	83.67
- การรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐาน	4.80	5.65	89.55	10.88	5.44	83.67
- โกดังมีข้าวหายหรือสต็อกลม	7.34	4.80	87.85	15.65	4.08	80.27
- มีการเผาโกดังเพื่อทำลายหลักฐาน	6.21	5.65	88.14	12.24	5.44	82.31
ระดับรัฐบาล	20.90	0.00	79.10	21.77	0.00	78.23
- การซื้อข้าวของรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า	6.50	5.93	87.57	11.56	3.40	85.03
- ซื้อข้าวรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายการเมือง	9.32	4.52	86.16	11.56	4.08	84.35
- พ้อค่าข้าวมีปัญหาการหาซื้อข้าวคุณภาพ	7.91	5.08	87.01	11.56	4.76	83.67
- การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ(จีทูจี)ผิดปกติ	7.91	3.39	88.70	15.65	2.04	82.31
- ข้าวถูกธงฟ้า/ร้านถูกใจมีปัญหา	6.78	3.67	89.55	10.88	4.08	85.03

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

การรับรู้ทุจริตของกลุ่มชาวนาผู้ชุมนุมเรียกร้องเงินจากโครงการจำนำข้าว

สำหรับกลุ่มชาวนาที่มาชุมนุมที่กระทรวงพาณิชย์ งานวิจัยได้มีการเก็บข้อมูลการรับรู้ทุจริต แตกต่างกับแบบสอบถามเกษตรกรทั่วไป โดยกลุ่มชาวนาผู้ชุมนุมมีการระบุว่าทุจริตมากกว่า โดยเฉพาะในเรื่องรัฐไม่มีเงินจ่ายชวนาเป็นจำนวนสูงถึง 90.24 % รองลงมาเป็นเรื่องรัฐบาลขาดทุน มาก 87.80 % และมีทุจริตในการขายข้าว 80.49 % ดังตารางที่ 3.16 เทียบกับตารางที่ 3.15 ความคิดเห็นของกลุ่มชาวนาผู้ชุมนุมค่อนข้างเอนเอียงไปทางมีการทุจริตในโครงการ เพราะชาวนาเหล่านี้ กำลังเดือดร้อนอย่างมาก เมื่อความคิดเห็นเป็นเช่นนี้จึงสามารถสะท้อนความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ไม่ได้รับเงินได้เป็นอย่างดี

ข้อสังเกตที่ได้เพิ่มเติมจากกลุ่มผู้ชุมนุม คือ เรื่องที่โรงสีโก่งการชั่งน้ำหนัก ตรวจสอบสิ่งเจือปน และตรวจความชื้น กลุ่มผู้ชุมนุมมีความเห็นที่แตกต่างกับเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมชุมนุม โดยที่กลุ่มผู้ชุมนุมระบุว่าเมื่อมีโครงการจำนำแล้วโรงสีโก่งน้ำหนัก สิ่งเจือปน และความชื้น มากขึ้น ดังตารางที่ 3.16 เทียบกับตารางที่ 3.15

ตารางที่ 3.16 การรับรู้ทุจริตในโครงการจำนำข้าวของกลุ่มชาวนาผู้ชุมนุมเรียกร้องค่าจำนำข้าว

การรับรู้ทุจริตในโครงการจำนำข้าว	ทราบ		ไม่ทราบ%	จำนวนผู้ตอบ (ราย)
	มี%	ไม่มี%		
โรงสีเอาเปรียบชาวนา	80.49	9.76	9.76	41
รัฐไม่มีเงินจ่ายชวนา	90.24	0.00	9.76	41
ก่อนมีโครงการจำนำโรงสีโก่ง การชั่งน้ำหนัก	34.21	18.42	47.37	38
หลังมีโครงการจำนำโรงสีโก่ง การชั่งน้ำหนัก	37.84	18.92	43.24	37
ก่อนมีโครงการจำนำโรงสีโก่ง การตรวจสอบสิ่งเจือปน	13.16	10.53	76.32	38
หลังมีโครงการจำนำโรงสีโก่ง การตรวจสอบสิ่งเจือปน	13.51	13.51	72.97	37
ก่อนมีโครงการจำนำโรงสีโก่ง การตรวจความชื้น	23.68	13.16	63.16	38
หลังมีโครงการจำนำโรงสีโก่ง การตรวจความชื้น	24.32	13.51	62.16	37
ทุจริตโรงสีและโกดัง	80.49	9.76	9.76	41
ปัญหาข้าวล้นโกดัง	63.41	12.20	24.39	41
ทุจริตในการขายข้าว	85.37	7.32	7.32	41
คุณภาพข้าวไทยแยลง	63.41	14.63	21.95	41
ผู้ค้าข้าวทั่วไปเสียเปรียบผู้ค้าที่มีเส้นสาย	70.00	7.50	22.50	40
ปัญหาส่งออกแบบรัฐต่อรัฐ	65.85	2.44	31.71	41
รัฐบาลขาดทุนมาก	87.80	0.00	12.20	41
เบียดเบียนการใช้เงินงบประมาณ	73.17	4.88	21.95	41

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อมกราคม-กุมภาพันธ์ ปี 2556

การวิเคราะห์ปัจจัยการรับรู้เรื่องการทุจริตของเกษตรกร

การวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 แบบจำลอง แบ่งเป็นการรับรู้ของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าว และการรับรู้ของเกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าว โดยใช้ Logistic Regression ดังนี้

แบบจำลองที่ 1 เกษตรกรในโครงการ ทราบ/ไม่ทราบ ระดับชวนา

$$F_cor = \beta_0 land_all_56 + \beta_1 rev_r + \beta_2 central + \beta_3 north + \beta_4 age + \beta_5 edu$$

ตัวแปรตาม

F_cor = 1 เกษตรกรทราบการทุจริตระดับชวนา

F_cor = 0 เกษตรกรไม่ทราบการทุจริตระดับชวนา

ตัวแปรต้น

land_all_56 = พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56 (ไร่)

rev_r = รายได้จากข้าว (บาท)

north = ตัวแปรหุ่นภาคเหนือ โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

central = ตัวแปรหุ่นภาคกลาง โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

age = อายุของผู้ตอบ

edu = ระดับการศึกษาของผู้ตอบ

ผลการวิเคราะห์ พบว่าเกษตรกรในโครงการที่มีจำนวนที่ดินทำกินมาก มีโอกาสที่จะทราบเรื่องการทุจริตมาก ในขณะที่ระดับรายได้ของเกษตรกรที่มากขึ้นมีโอกาที่จะทราบเรื่องการทุจริตน้อยลง เช่นเดียวกันกับการเป็นเกษตรกรในภาคเหนือจะมีโอกาที่จะทราบเรื่องการทุจริตน้อยลงเมื่อเทียบกับภาคอีสาน ดังตารางที่ 3.17

ตารางที่ 3.17 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ทุจริตของเกษตรกรในโครงการจำนำ

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์	P-value
ค่าคงที่	-.9167529	0.229
พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56	.0201509	0.003
รายได้จากข้าว	-1.01e-06	0.015
ภาคเหนือ	-.5664135	0.040
ภาคกลาง	.3441117	0.321
อายุของผู้ตอบ	.1034724	0.234
ระดับการศึกษาของผู้ตอบ	.1034724	0.339

Number of obs = 353 Prob > chi2 = 0.0038

LR chi2(6) = 19.22 Pseudo R2 = 0.03998

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

แบบจำลองที่ 2 เกษตรกรนอกโครงการ ทราบ/ไม่ทราบ ระดับชาวนา

แบบจำลองนี้ใช้สมการเดียวกันกับแบบจำลองเกษตรกรในโครงการเพียงเปลี่ยนตัวอย่างเป็นเกษตรกรนอกโครงการแทน ผลการวิเคราะห์ พบว่า การเป็นเกษตรกรนอกโครงการในภาคกลางจำมีโอกาสนในการรับรู้เรื่องทุจริตมากขึ้น ดังตารางที่ 3.18

ตารางที่ 3.18 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ทุจริตของเกษตรกรนอกโครงการจำนำ

ตัวแปร	สัมประสิทธิ์	P-value
ค่าคงที่	.0383439	0.973
พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56	.0020946	0.830
รายได้จากข้าว	9.20e-07	0.450
ภาคเหนือ	-.6805713	0.173
ภาคกลาง	1.343556	0.012
อายุของผู้ตอบ	-.0097957	0.585
ระดับการศึกษาของผู้ตอบ	.1626588	0.279

Number of obs = 147 Prob > chi2 = 0.0137

LR chi2(6) = 16.01 Pseudo R2 = 0.0786

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.4.2 ความคิดเห็นของเกษตรกรเรื่องระดับการทุจริต

ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีการรับรู้ในกระบวนการทุจริตไม่มากนัก แต่เมื่อถามถึงระดับความรุนแรงในการทุจริตโดยรวมของโครงการจำนำข้าว พบว่า เกษตรกรในโครงการให้คะแนนการทุจริตในโครงการ 3.35 คะแนน และเกษตรกรนอกโครงการจำนำ 3.33 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางและไม่แตกต่างกันมากนัก ดังตารางที่ 3.19 เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในโครงการจำนำในภาคกลางให้คะแนนการทุจริตเฉลี่ย 3.19 คะแนน แต่เกษตรกรนอกโครงการในภาคกลางให้คะแนนทุจริตเฉลี่ยสูงที่สุด คือ 3.69 คะแนน ส่วนในภาคเหนือและอีสานเกษตรกรในโครงการกลับให้คะแนนการทุจริตสูงกว่าเกษตรกรนอกโครงการจำนำ สาเหตุที่คะแนนเป็นเช่นนี้มีข้อสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากเกษตรกรในภาคกลางมีการรับรู้ข่าวสารเรื่องการทุจริตมากกว่าภาคอื่นๆ หรือเป็นเพราะเกษตรกรในโครงการจำนำข้าวให้ข้อมูลไม่สะท้อนความเป็นจริงเมื่อเทียบกับเกษตรกรนอกโครงการที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการจำนำ

ตารางที่ 3.19 ความเห็นเรื่องระดับการทุจริตในโครงการจำนำข้าวของเกษตรกร

ระดับทุจริต		0 (%)	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)	รวม (%)	จน.ตัวอย่าง (ราย)	เฉลี่ย (คะแนน)
เกษตรกรในโครงการ	ทั่วประเทศ	6.25	4.26	14.49	28.41	16.48	30.11	100.00	352.00	3.35
	ภาคกลาง	6.14	2.63	11.40	42.98	10.53	26.32	100.00	114.00	3.19
	ภาคเหนือ	4.55	4.55	18.18	22.73	18.94	31.06	100.00	132.00	3.40
	ภาคอีสาน	8.49	5.66	13.21	19.81	19.81	33.02	100.00	106.00	3.59
เกษตรกรนอกโครงการ	ทั่วประเทศ	6.85	7.53	11.64	27.40	13.01	33.56	100.00	146.00	3.33
	ภาคกลาง	3.45	3.45	13.79	17.24	24.14	37.93	100.00	29.00	3.69
	ภาคเหนือ	3.45	10.34	13.79	44.83	10.34	17.24	100.00	29.00	3
	ภาคอีสาน	9.09	7.95	10.23	25.00	10.23	37.50	100.00	88.00	3.32

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเห็นเรื่องระดับการทุจริตของเกษตรกร

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความเห็นเรื่องระดับการทุจริตของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าว ใช้แบบจำลอง Multinomial Logit ซึ่งสามารถวิเคราะห์แยกระดับการให้คะแนนแต่ละคะแนนได้ มีสมการดังนี้

$$\text{cor_rate} = \beta_0 \text{land_all_56} + \beta_1 \text{rev_r} + \beta_2 \text{central} + \beta_3 \text{north} + \beta_4 \text{age} + \beta_5 \text{edu}$$

ตัวแปรตาม

cor_rate = คะแนนความเห็นเรื่องระดับการทุจริตในโครงการจำนำข้าว (0-5 คะแนน)

ตัวแปรต้น

land_all_56 = พื้นที่ทำกินทั้งหมดของครัวเรือนปี 56 (ไร่)

rev_r = รายได้จากข้าว (บาท)

central = ตัวแปรหุ่นภาคกลาง โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

north = ตัวแปรหุ่นภาคเหนือ โดยใช้ภาคอีสานเป็นฐาน

sex = เพศของผู้ตอบ

age_1 = อายุของผู้ตอบ

edu_1 = ระดับการศึกษาของผู้ตอบ

pled_b = ระดับความพอใจในโครงการจำนำข้าวก่อนเกิดปัญหา

ผลการวิเคราะห์พบว่า ไม่ว่าจะเป็นระดับทุจริตที่เท่าใด ปัจจัยที่มีผลในการเลือก คือ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม และเกษตรกรที่มีรายได้จากการขายข้าวมากมีโอกาสที่จะเลือกการทุจริตที่ระดับ 1 หรือ 2 มากขึ้น ดังตารางที่ 20

ตารางที่ 3.20 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับทุจริตของเกษตรกรในโครงการจำนำ

Multinomial logistic regression							
ระดับทุจริต	ตัวแปร	Coefficients	P-value	ระดับทุจริต	ตัวแปร	Coefficients	P-value
1	ค่าคงที่	-3.140508	0.219	4	ค่าคงที่	0.055173	0.978
	พื้นที่ทำกินทั้งหมดปี 56	-.0190639	0.328		พื้นที่ทำกินทั้งหมดปี 56	-0.0159303	0.274
	รายได้จากข้าว	2.59e-06	0.082		รายได้จากข้าว	2.26E-06	0.089
	ภาคกลาง	-.5631091	0.597		ภาคกลาง	-0.5141797	0.509
	ภาคเหนือ	.2979847	0.721		ภาคเหนือ	0.4154488	0.514
	เพศ	.3221201	0.675		เพศ	0.3786195	0.500
	อายุ	.0331372	0.369		อายุ	-0.0161265	0.577
	การศึกษา	.9788041	0.032		การศึกษา	0.9216368	0.025
	ความพอใจก่อนปัญหา	-.2598937	0.280		ความพอใจจำนำปัญหา	-0.038761	0.839
2	ค่าคงที่	-0.9159483	0.657	5	ค่าคงที่	0.1486785	0.938
	พื้นที่ทำกินทั้งหมดปี 56	-0.0096906	0.502		พื้นที่ทำกินทั้งหมดปี 56	-0.0102283	0.442
	รายได้จากข้าว	1.72E-06	0.198		รายได้จากข้าว	1.79E-06	0.163
	ภาคกลาง	0.1088648	0.889		ภาคกลาง	0.0209823	0.976
	ภาคเหนือ	0.7921714	0.224		ภาคเหนือ	0.4200899	0.484
	เพศ	0.0652777	0.907		เพศ	0.0626002	0.903
	อายุ	-0.0073011	0.804		อายุ	-0.0064146	0.813
	การศึกษา	0.8588883	0.038		การศึกษา	0.8594305	0.033
	ความพอใจก่อนปัญหา	0.0581106	0.768		ความพอใจก่อนปัญหา	0.0093436	0.958
3	ค่าคงที่	0.4476184	0.818	Number of obs = 350 LR chi2(40) = 45.26 Prob > chi = 0.2617 Pseudo R2 = 0.0403			
	พื้นที่ทำกินทั้งหมดปี 56	-0.0048087	0.717				
	รายได้จากข้าว	1.76E-06	0.166				
	ภาคกลาง	0.9101549	0.198				
	ภาคเหนือ	0.5876432	0.347				
	เพศ	-0.0173787	0.973				
	อายุ	-0.027055	0.327				
	การศึกษา	0.7945957	0.051				
	ความพอใจก่อนปัญหา	0.0764206	0.678				

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.5 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการประกันรายได้

ตอนนี้เป็นการรายงานผลการสำรวจในเรื่องทัศนคติต่อโครงการประกันรายได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความคิดเห็นอย่างไรต่อโครงการจำนำข้าวเมื่อเปรียบเทียบกับโครงการประกันรายได้

3.5.1 ทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการประกันรายได้

โครงการประกันรายได้เป็นอีกโครงการหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ทั้งนี้ โครงการวิจัยได้ทำการสอบถามเกษตรกรเพื่อเปรียบเทียบโครงการจำนำข้าวและโครงการ

ประกันรายได้ ในความคิดเห็นของเกษตรกรโครงการประกันรายได้มี ข้อดี ปัญหา และการทุจริต ดังต่อไปนี้

ข้อดีของโครงการประกันรายได้ตามความคิดเห็นของเกษตรกรในโครงการจำนำข้าวระบุว่า โครงการประกันรายได้มีข้อดีจำนวน 68.18 % ไม่แสดงความคิดเห็น 21.31 % และไม่มีข้อดี 10.51 % เกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวเห็นว่าข้อดีจำนวน 68.6 % ไม่แสดงความคิดเห็น 25.69 % และไม่มีข้อดี 6.25 % โดยเกษตรกรทั้งในและนอกโครงการระบุข้อดีของโครงการประกันราคา คล้ายคลึงกัน พบว่า เกษตรกรในโครงการกล่าวว่าข้อดีของโครงการประกันราคา คือ เงินถึงมือ เกษตรกรโดยตรงจำนวน 57.08 % ได้เงินเร็ว 54.58 % และทำให้ช่องทางทุจริตน้อยลง 12.50 % ส่วนเกษตรกรนอกโครงการก็คิดเห็นเช่นเดียวกัน คือ เงินถึงมือเกษตรกรโดยตรงจำนวน 59.18 % ได้เงินเร็ว 48.98 % และทำให้ช่องทางทุจริตน้อยลง 14.29 % ดังตารางที่ 3.21

สำหรับความคิดเห็นของเกษตรกรเรื่องปัญหาในโครงการประกันรายได้ เกษตรกรในโครงการจำนำข้าว ระบุว่า ไม่มีปัญหาจำนวน 43.47 % มีปัญหา 30.68 % และไม่แสดงความคิดเห็น 25.85 % ในขณะที่เกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวไม่แสดงความคิดเห็นจำนวน 39.16 % ระบุว่าไม่มีปัญหาเลย 30.77 % และมีปัญหา 30.07 % โดยเกษตรกรในโครงการจำนำกล่าวถึงปัญหาของโครงการประกันรายได้ คือ ได้เงินน้อยจำนวน 50.00 % มีการจดทะเบียนแล้วไม่ได้ปลูกข้าวจริง 34.26 % ในขณะที่เกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าว กล่าวถึงปัญหาของโครงการประกันรายได้ คือ จดทะเบียนแล้วไม่ได้ปลูกข้าวจริง 53.49 % ได้เงินน้อย 27.91 % และโรงสีกดราคา 27.91 % ดังตารางที่ 3.21 อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวได้รับเงินจากโครงการจำนำข้าวจำนวนมาก อาจทำให้เกษตรกรคิดว่า โครงการประกันรายได้ได้รับเงินชดเชยน้อยเมื่อเทียบกับโครงการจำนำ

การทุจริตที่เกิดในโครงการประกันรายได้ในมุมมองของเกษตรกร เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวระบุว่าโครงการประกันรายได้มีปัญหาการทุจริตจำนวน 27.43 % ในขณะที่เกษตรกรนอกโครงการจำนำระบุว่าปัญหาทุจริตในโครงการประกันรายได้ถึง 41.13 % โดยรูปแบบการทุจริต ที่เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวกล่าวถึง คือ มีเกษตรกรจดทะเบียนเกินกว่าที่ปลูกจริงจำนวน 60.42 % โดนโรงสีกดราคา 27.08 % มีการทุจริตในการจ่ายเงินให้เกษตรกร 26.04 % มีเกษตรกรที่ไม่ได้ปลูกข้าวเลยแต่จดทะเบียนปลูกข้าว 25.00 % และการแตกครัวเรือนเพื่อจดทะเบียน 21.88 % การทุจริตที่เกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวกล่าวถึง คือ เกษตรกรจดทะเบียนเกินกว่าที่ปลูกจริงจำนวน 65.52 % โดนโรงสีกดราคา 36.21 % มีเกษตรกรที่ไม่ได้ปลูกข้าวเลยแต่จดทะเบียนปลูกข้าว 29.31 % การแตกครัวเรือนเพื่อจดทะเบียน 22.41 % และมีการทุจริตในการจ่ายเงินให้เกษตรกร 18.97 % ดังตารางที่ 3.21 สรุปได้ว่าในความคิดเห็นของเกษตรกรแล้วการทุจริตในโครงการประกันรายได้มักเกิดจากกระบวนการจดทะเบียนเกษตรกร

ตารางที่ 3.21 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการประกันรายได้

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการประกันรายได้	เกษตรกรในโครงการจำนำ			เกษตรกรนอกโครงการจำนำ		
	มี %	ไม่มี %	ไม่แสดง ความเห็น %	มี %	ไม่มี %	ไม่แสดง ความเห็น %
ข้อดี	68.18	10.51	21.31	68.06	6.25	25.69
- เงินถึงเกษตรกร	57.08	42.92		59.18	40.82	
- ได้เงินเร็ว	54.58	45.42		48.98	51.02	
- รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด	5.83	94.17		8.16	91.84	
- ช่องทางทุจริตน้อยลง	12.50	87.50		15.31	84.69	
- ใช้งบประมาณ	5.00	95.00		6.12	93.88	
- ได้เงินเยอะกว่าราคาตลาด/ได้เงินเพิ่ม/ รายได้เพิ่มขึ้น/ได้เงิน	9.58	90.42		14.29	85.71	
- ไม่ปลูกข้าวก็ได้เงิน/ไม่มีข้าวขายก็ได้เงิน/ ผลผลิตน้อยก็ได้เงิน/ข้าวเสียได้เงิน	3.33	96.67		4.08	95.92	
- ดีกว่ารัฐไม่ทำอะไรเลย/ได้เงินจากการ ช่วยเหลือของรัฐ	1.67	98.33		0.00	100.00	
- ขายที่ไหนก็ได้เงิน/ขายโรงสีไหนก็ได้	0.00	100.00		2.04	97.96	
- มั่นใจราคาขาย/มีเงินประกันแน่นอน	0.00	100.00		4.08	95.92	
จำนวนตัวอย่าง	352			144		
ปัญหาโครงการ	30.68	43.47	25.85	30.07	30.77	39.16
- ราคาอ้างอิงเดียว	13.89	86.11		4.65	95.35	
- ได้เงินน้อย	50.00	50.00		27.91	72.09	
- จดทะเบียนแล้วไม่ปลูกข้าวจริง	34.26	65.74		53.49	46.51	
- โรงสีกดราคา	16.67	83.33		27.91	72.09	
- การคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี	10.19	89.81		6.98	93.02	
- บางครั้งไม่ได้เงิน/เงินรั่วไหล	9.26	90.74		30.23	69.77	
- ได้เงินช้า	1.85	98.15		0.00	100.00	
- มีปัญหากับผู้เช่า/เจ้าของไม่ให้สิทธิ์/คนที่ ทำนาจริงเสียเปรียบคนมีที่ดิน	4.63	95.37		6.98	93.02	
- โกงง่าย/เส้นสาย/ทุจริต	1.85	98.15		2.33	97.67	
จำนวนตัวอย่าง	352			143		
ทุจริตในโครงการประกันรายได้	27.43	72.57		41.13	58.87	
- เกษตรกรจดทะเบียนเกิน	60.42	39.58		65.52	34.48	
- แดกครอบครัวย	21.88	78.13		22.41	77.59	
- โรงสีกดราคา	27.08	72.92		36.21	63.79	
- ไม่ได้ปลูกข้าวแต่จดทะเบียน	25.00	75.00		29.31	70.69	
- ทุจริตการจ่ายเงิน	26.04	73.96		18.97	81.03	
- ทุจริตสต็อกข้าว	8.33	91.67		10.34	89.66	
- ทุจริตระบายข้าว	9.38	90.63		17.24	82.76	
- นาเช่ามีปัญหา เจ้าของที่ดินรับเงิน	1.04	98.96		0.00	100.00	
จำนวนตัวอย่าง	350			141		

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.5.2 ความคิดเห็นของเกษตรกรเมื่อเปรียบเทียบโครงการจำนำข้าวและประกันรายได้

งานวิจัยต้องการเปรียบเทียบโครงการจำนำและโครงการประกันราคา โดยสอบถามเกษตรกรว่า เกษตรกรจะเลือกนโยบายใดระหว่างโครงการจำนำข้าว และโครงการประกันรายได้เมื่อกำหนดให้ราคาจำนำและราคาประกันเท่ากันที่ 15,000 บาทต่อตัน ผลปรากฏว่า เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวเลือกโครงการจำนำข้าว 33.52 % ซึ่งใกล้เคียงกับที่เลือกโครงการประกันรายได้ 32.67 % ทั้งนี้มีเกษตรกรที่ตอบว่าเลือกทั้ง 2 โครงการ โครงการใดก็ได้ อยู่ 23.30 % จะเห็นได้ว่าเกษตรกรในโครงการจำนำข้าว มีความเห็นว่าโครงการช่วยเหลือเกษตรกรจะเป็นโครงการใดก็ได้ สำหรับเกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวเลือกโครงการประกันรายได้มากกว่าโครงการจำนำเล็กน้อย คือ เลือกโครงการประกันรายได้ 35.42 % และเลือกโครงการจำนำ 27.08 % แต่ก็มีเกษตรกรจำนวนหนึ่งกล่าวว่าไม่มีประสบการณ์พอที่จะเลือกโครงการ อยู่ที่ 29.86 % เพราะเกษตรกรเหล่านั้นไม่เคยเข้าร่วมโครงการใดโครงการหนึ่งมาก่อนจึงไม่สามารถตัดสินใจได้ ดังตารางที่ 3.22

โดยเกษตรกรให้เหตุผลในการเลือกโครงการจำนำข้าวดังนี้ เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวให้เหตุผลว่าตนยังคิดว่าโครงการจำนำข้าวได้รายได้ดีกว่าโครงการประกัน 49.15 % เลือกเพราะโครงการจำนำได้เงินแน่นอน 16.10 % และชอบเป็นส่วนตัว 7.63 % เช่นเดียวกันกับเกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวที่ให้เหตุผลว่า รายได้จากโครงการจำนำดีกว่า 53.85 % รองลงมาคือ เลือกเพราะชอบส่วนตัว 15.38 % ดังตารางที่ 3.23

สำหรับเกษตรกรที่เลือกโครงการประกันรายได้ให้เหตุผล ดังนี้ เกษตรกรในโครงการจำนำข้าวให้เหตุผลว่าโครงการประกันรายได้ ได้เงินเร็วกว่า 35.65 % รายได้ดีกว่า 19.13 % ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก 15.65 % และเงินถึงมือเกษตรกรโดยตรง 11.30 % ในขณะที่เกษตรกรนอกโครงการจำนำข้าวให้เหตุผลที่เลือกโครงการประกันรายได้ว่า ได้เงินเร็ว 37.25 % ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก 19.61 % กระจายรายได้ทั่วถึงกัน 7.84 % และขายข้าวให้กับที่ใดก็ได้ 7.84 % ดังตารางที่ 3.24

ตารางที่ 3.22 เกษตรกรเลือกโครงการจำนำข้าวหรือประกันรายได้ เมื่อกำหนดให้ราคาประกันที่ 15,000 บาทเท่ากัน

เกษตรกรเลือกโครงการใด?	เกษตรกรในโครงการจำนำ %	เกษตรกรนอกโครงการจำนำ %
เลือกโครงการจำนำข้าว	33.52	27.08
เลือกโครงการประกันรายได้	32.67	35.42
เลือกทั้ง 2 โครงการ	23.30	7.64
ไม่มีความคิดเห็นหรือประสบการณ์พอในการเลือก	10.51	29.86
รวม %	100.00	100.00
จำนวนตัวอย่าง	352	144

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.23 เหตุผลที่เลือกโครงการจำนำข้าว

เหตุผลที่เลือกจำนำข้าว	เกษตรกรในโครงการ %	เกษตรกรนอกโครงการ %
รายได้ดีกว่า	49.15	53.85
ได้เงินแน่นอน	16.10	7.69
จำนำดีกว่าประกันรายได้	3.39	2.56
ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก	7.63	0.00
ไม่เกิดปัญหาหนี้เข้า	0.85	0.00
เกษตรกรทุจริตน้อยกว่า	2.54	7.69
ต้องมีข้าวขายจริง	6.78	5.13
ชอบส่วนตัว	7.63	15.38
กลัวถูกโกง	0.85	0.00
ได้เงินเร็ว	3.39	7.69
คุ้นเคยกับโครงการจำนำ	6.78	0.00
จำนำทุกเม็ดไม่มีข้อแม้	0.00	5.13
ข้าวพันธุ์ราคาดีขึ้นไปด้วย	0.00	2.56
จำนวนตัวอย่าง	118	39

หมายเหตุ: เกษตรกรสามารถมีเหตุผลได้มากกว่า 1 เหตุผล

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางที่ 3.24 เหตุผลที่เลือกโครงการประกันรายได้

เหตุผลที่เลือกประกันรายได้	เกษตรกรในโครงการ %	เกษตรกรนอกโครงการ %
ทุจริตน้อยกว่า/ยากกว่า	6.96	1.96
ได้เงินเร็ว	35.65	37.25
ขั้นตอนไม่ยุ่งยาก	15.65	19.61
รายได้ดีกว่า	19.13	5.88
เงินถึงมือเกษตรกรโดยตรง	11.30	5.88
มีความเชื่อมั่นในโครงการมากกว่า	3.48	5.88
ได้เงินมากขึ้นจากส่วนต่าง	4.35	1.96
ได้เงินเต็มโดยไม่โดนหักความชื้น	1.74	0.00
ขายข้าวให้ที่ไหนก็ได้	3.48	7.84
ชอบโครงการ	4.35	1.96
โครงการไม่เคยมีปัญหา	0.87	1.96
มีพื้นที่นาไม่พอ	0.00	3.92
กระจายรายได้ทั่วถึงกัน	0.87	7.84
จำนวนตัวอย่าง	115	51

หมายเหตุ: เกษตรกรสามารถมีเหตุผลได้มากกว่า 1 เหตุผล

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

3.6 สรุป

โครงการจำนำข้าวส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ดังนี้

โครงการจำนำข้าวมีเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์ตั้งแต่ 765,628 – 1,777,996 ราย และตั้งแต่มีโครงการจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมเพิ่มขึ้นจากปีการผลิตแรก ถึง 47.52 % อย่างไรก็ตามโครงการมีความเหลื่อมล้ำในด้านผลประโยชน์ เพราะเกษตรกรที่ได้รับผลประโยชน์จากเม็ดเงินโครงการจำนำข้าวส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรขนาดกลางและขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามโครงการจำนำข้าวได้ก่อปัญหาแก่เกษตรกร เพราะทำให้เกษตรกรก่อหนี้จากการซื้อสินทรัพย์ถาวรและต้องผ่อนชำระ ปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าเป็นปัญหาใหญ่จนเกษตรกรออกมาเรียกร้องเงินค่าจำนำข้าวที่กระทรวงพาณิชย์ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ปี 2557 ความพอใจในโครงการจำนำข้าวของเกษตรกรลดลง เพราะก่อนเกิดปัญหาเกษตรกรมีความพอใจเฉลี่ย 4.01 คะแนน ในขณะที่หลังเกิดปัญหาลดความพอใจเฉลี่ยลงมาเหลือเพียง 2.51 คะแนน

โครงการจำนำข้าวที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากข้าวเพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงมีพฤติกรรมการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจด้วยการพยายามเพิ่มผลผลิต และเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจ เพราะเป็นการใช้ทรัพยากรได้ไม่คุ้มค่า การวิเคราะห์พบว่า เกษตรกรที่เป็นเกษตรกรในภาคเหนือ และมีการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนที่ดีมีโอกาที่จะแสวงหาค่าเช่ามากขึ้น และครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุมากจะมีโอกาสแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจลดลง

การสอบถามเกษตรกรเรื่องทุจริต พบว่า ด้านเกษตรกรสามารถทุจริตโครงการจำนำข้าว 2 วิธี ได้แก่ การจดทะเบียนเกิน และซื้อสิทธิ์/สวมสิทธิ์ อย่างไรก็ตามเกษตรกรมีการรับรู้เรื่องการทุจริตในระดับที่ตนเองเกี่ยวข้องเท่านั้น เกษตรกรมักไม่ทราบเรื่องการทุจริตในระดับที่โรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์ และในระดับรัฐบาล การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ คือ จำนวนพื้นที่ทำกิน และรายได้จากการขายข้าว สำหรับระดับความเข้มข้นของการทุจริตเกษตรกรมีความคิดเห็นว่าการทุจริตในระดับปานกลาง การวิเคราะห์พบว่า เกษตรกรให้คะแนนมากขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม

เมื่อสมมติให้ราคาจำนำและราคาประกันเท่ากัน เพื่อเปรียบเทียบโครงการจำนำข้าวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรมีแนวโน้มที่จะเลือก 2 โครงการใกล้เคียงกัน เพราะได้ผลประโยชน์เท่ากัน ทั้งนี้โครงการประกันรายได้มีข้อดีที่สำคัญ คือ เกษตรกรได้เงินเร็วและขั้นตอนไม่ยุ่งยาก อย่างไรก็ตามจากคำตอบที่ได้รับพบว่ายังมีเกษตรกรที่ไม่เข้าใจในโครงการประกันรายได้อยู่มาก

บทที่ 4

ผลการสำรวจโรงสีและโกดัง

4.1 บทนำ

ในบทนี้ได้รวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลของโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์ เพื่อที่จะตอบคำถามว่าโครงการจํานําข้าวส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ และทัศนคติของโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์อย่างไร ที่เกี่ยวกับการทุจริตและข้อดีข้อเสียของโครงการรับจํานํา รวมทั้งโครงการประกันรายได้ของเกษตรกร

ในการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบและทัศนคติเกี่ยวกับการทุจริตในโครงการรับจํานํา นอกจากการสัมภาษณ์และประชุมระดมสมองกับเจ้าของโรงสีและโกดังแล้ว ทางคณะผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการของโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์โดยการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้ประกอบการทุกบริษัทในเดือนพฤษภาคม และกำหนดวันส่งแบบสอบถามกลับกลางเดือนมิถุนายน และได้ผู้ให้ความร่วมมือทั้งหมดตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จํานวนผู้ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ประเภทธุรกิจ	จํานวนแบบสอบถามที่ส่ง		จํานวนผู้ตอบกลับ		รวมแบบสอบถามที่ได้รับ การตอบกลับ
	ในโครงการ	นอก โครงการ	ในโครงการ	นอก โครงการ	
โรงสี	954	341	39	34	73
โกดัง	1,685	-	16	-	16
เชอร์เวย์เยอร์	20	-	2	-	2
รวม	2,659	341	57	34	91

ที่มา: จากการเก็บสำรวจตัวอย่างของคณะผู้วิจัยในเดือนมิถุนายน โดยรายชื่อโรงสีมาจากสมาคมโรงสีข้าวไทย รายชื่อโกดังและเชอร์เวย์เยอร์มาจาก องค์การคลังสินค้า (อคส)

4.2 ภาพรวมโรงสี โกดัง และเซอร์เวย์เยอร์

4.2.1 ภาพรวมของโรงสี

ประเทศไทยมีโรงสีที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมด 2,158 แห่งตามข้อมูลจากกรมการค้าภายใน¹ ในจำนวนนี้มีโรงสีที่เข้าโครงการถึง 73% ภาคเหนือตอนล่างมีโรงสีมากที่สุดคือ 233 แห่ง เทียบกับภาคที่มีพื้นที่น้อยที่สุดอย่างภาคตะวันออกที่มีโรงสีเพียง 61 แห่ง ภาคที่น่าเป็นห่วงคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีพื้นที่มากถึง 19 ล้านไร่ ซึ่งมากเป็นลำดับที่ 2 ของประเทศ แต่กลับมีโรงสีเพียง 94 แห่งเท่านั้น (ตารางที่ 4.2)

ดัชนีความหนาแน่นจากตารางที่ 4.2 ของโรงสีคำนวณจากการนำจำนวนโรงสีในพื้นที่นั้นๆ มาหารพื้นที่นา 100,000 ไร่ ซึ่งผู้วิจัยมีสมมติฐานว่าในเขตที่โรงสีหนาแน่น เขตนั้นมีการแข่งขันสูงเพราะเกษตรกรมีตัวเลือกเยอะกว่า ในประเทศไทย ทุก 100,000 ไร่จะมีโรงสีเฉลี่ย 1.7 แห่ง เมื่อแบ่งเป็นรายภาคสังเกตได้ว่าภาคที่มีการแข่งขันสูงที่สุดคือภาคตะวันตก รองลงมาคือภาคกลาง ภาคที่มีการแข่งขันน้อยที่สุดเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง และเมื่อเทียบกับรูปที่ 4.1 เห็นได้ชัดว่าภาคกลาง (ซึ่งรวมภาคตะวันตกและภาคตะวันออก) มีการแข่งขันมากที่สุดทั้งๆที่ปริมาณผลผลิตน้อยที่สุดใน 3 ภาค ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น มีการแข่งขันน้อยที่สุดถึงแม้ว่าจะมีปริมาณผลผลิตมาก เหตุผลน่าจะเป็นเพราะในภาคตะวันตกและภาคกลาง ซึ่งเป็นเขตชลประทานมีการทำนาปีละ 2-3 ครั้ง ทำให้โรงสีสามารถใช้กำลังการผลิตได้เกือบตลอดปี ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่เป็นการทำนาปีฝนเพียงปีละครั้ง โรงสีส่วนใหญ่มีการใช้กำลังการผลิตไม่เต็มที่

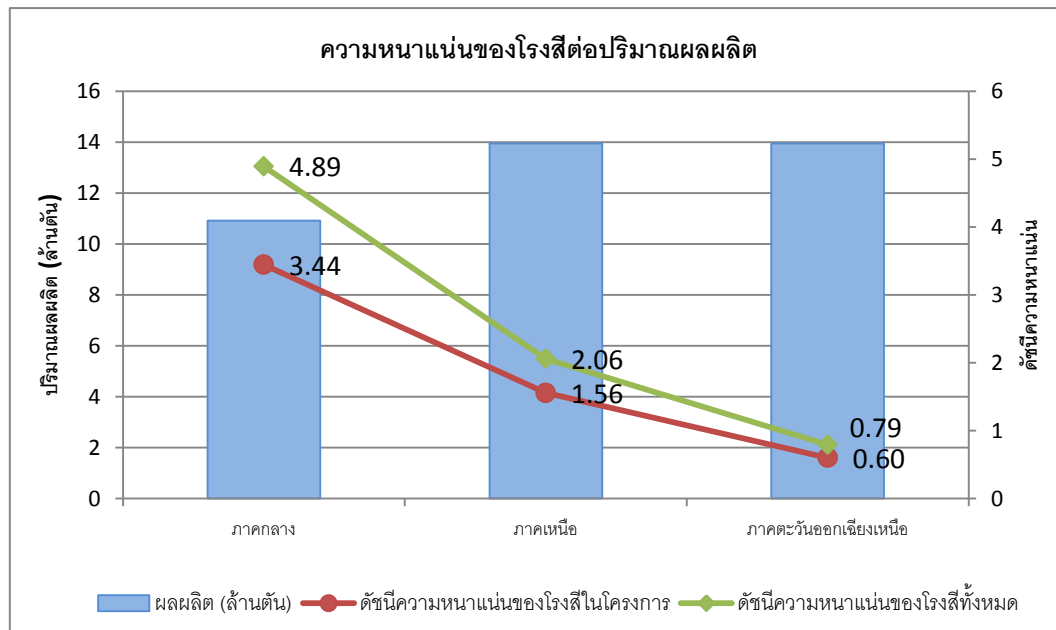
ตารางที่ 4.2 ดัชนีความหนาแน่นของโรงสี

ภาค	พื้นที่นา (ล้านไร่)	จำนวนโรงสี (ในโครงการ)	% ในโครงการ	จำนวนโรงสี (นอกโครงการ)	% นอกโครงการ	รวมโรงสี	ดัชนีการแข่งขัน
ภาคตะวันตก	3.08	162	70%	68	30%	230	7.5
ภาคกลาง	4.62	148	71%	61	29%	209	4.5
ภาคตะวันออก	2.52	42	69%	19	31%	61	2.4
ภาคเหนือตอนล่าง	10.99	170	73%	63	27%	233	2.1
ภาคเหนือ	4.17	66	84%	13	16%	79	1.9
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง	19.83	171	80%	43	20%	214	1.1
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	19.06	63	67%	31	33%	94	0.5
รวม	64.28	822	73%	298	27%	1120	1.7

ที่มา: ตัวเลขจำนวนโรงสีจากกรมการค้าภายใน ตัวเลขพื้นที่นาจาก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) และดัชนีการแข่งขันคำนวณโดยคณะผู้วิจัย

¹ กรมโรงงานอุตสาหกรรมรายงานว่ามีโรงสีที่จดทะเบียนจำนวน 38,600 แห่งในปี 2557 (25 กค. 2557) ซึ่งประกอบไปด้วยโรงสีจำพวกที่ 1 จำนวน 38,600 แห่ง จำพวกที่ 2 จำนวน 886 แห่ง และโรงสีจำพวกที่ 3 จำนวน 2,158 แห่งโดยโรงสีจำพวกที่ 3 เป็นโรงสีที่ต้องได้รับอนุญาตจึงตั้งโรงงานได้

รูปที่ 4.1 ความหนาแน่นของโรงสีเมื่อเทียบกับปริมาณผลผลิต

ที่มา: ข้อมูลปริมาณผลผลิตข้าวปี 2555 จากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรสศก. ข้อมูลจำนวนโรงสีจากกรมการค้าภายใน

ลักษณะของโรงสีในโครงการและโรงสีนอกโครงการได้ถูกสรุปไว้ในตารางที่ 4.3 สังเกตได้ว่าโรงสีในโครงการทั้งหมดเป็นโรงสีพาณิชย์ และมีกำลังการผลิตมากกว่าโรงสีนอกโครงการ

ตารางที่ 4.3 ลักษณะของโรงสีในโครงการและโรงสีนอกโครงการ

	โรงสีในโครงการ	โรงสีนอกโครงการ
ประเภทโรงสี (%)		
- โรงสีพาณิชย์	100	79
- โรงสีชุมชน	0	0
- โรงสีสหกรณ์	0	21
รวม (%)	100	100
จำนวนคนตอบ (คน)	39	33
ประเภทโรงสี แยกตามชนิดข้าว (%)		
- โรงสีข้าวขาว	97	97
- โรงสีข้าวเหนียว	3	3
รวม (%)	100	100
จำนวนคนตอบ (คน)	39	31
ทุนจดทะเบียน (ล้านบาท)	36	42
จำนวนคนตอบ (คน)	34	22
เป็นกรรมการของสมาคมโรงสีข้าว (%)	36	43
จำนวนคนตอบ (คน)	39	30
มูลค่าเครื่องจักรทุกชนิด (ล้านบาท)	107	62
จำนวนคนตอบ (คน)	25	28
กำลังการผลิต (ตัน/วัน)	381	267
จำนวนคนตอบ (คน)	39	30

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

เมื่อดูจากการแข่งขันในระยะ 20 กิโลเมตรจากตารางที่ 4.4 เห็นได้ว่าโรงสีในโครงการ รายงานว่ามีโรงสีรอบข้างประมาณ 6 แห่ง เทียบกับโรงสีนอกโครงการที่รายงานว่ามีถึง 8 แห่ง ระดับการแข่งขันของโรงสีในโครงการสูงอย่างไม่น่าแปลกใจเนื่องจากโรงสีต้องพยายามหาลูกค้าเพื่อที่จะมี ข้าวสีและได้รับค่าจ้างจากรัฐบาล การแข่งขันของโรงสีนอกโครงการก็ค่อนข้างสูง ทั้งนี้เนื่องจากโรงสี นอกโครงการต้องแข่งกับโรงสีในโครงการที่อยู่ในละแวกนั้นด้วย (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.4 จำนวนโรงสีในระยะ 20 กิโลเมตร

จำนวนโรงสีในระแวก 20 กม.	ในโครงการ	นอกโครงการ
จำนวนคู่แข่ง	5.57	7.9
จำนวนผู้ตอบ (คน)	35	30

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ตารางที่ 4.5 ระดับการแข่งขันในมุมมองของโรงสี

จำนวนผู้ที่คิดว่าระดับการแข่งขัน.....	ในโครงการ (%)	นอกโครงการ (%)
สูง	72	52
กลาง	20	45
ต่ำ	8	3
รวม	100	100
จำนวนผู้ตอบ (คน)	39	33

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

วิธีการแข่งขันนั้นมีหลายวิธีตามที่เสนอในตารางที่ 4.6 แต่วิธีที่นิยมมากที่สุดคือ การเสนอ ราคาที่สูงกว่าคู่แข่ง นั่นหมายความว่าแม้กระทั่งโรงสีนอกโครงการก็ต้องแข่งกับโรงสีในโครงการ ถึงแม้ว่าจะเสียเปรียบเพราะไม่ได้ค่าจ้างจากรัฐบาล ที่น่าแปลกใจคือการให้สินเชื่อชานาซึ่งมีแค่ 13-15% ของโรงสีทั้งในและนอกโครงการที่ใช้วิธีนี้แข่งขันกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชานาได้รับสินเชื่อจาก ธ.ก.ส. อยู่แล้ว โรงสีจึงไม่จำเป็นต้องแข่งว่าใครปล่อยสินเชื่อให้ชานามากกว่ากัน

ตารางที่ 4.6 วิธีการแข่งขันของโรงสี

วิธีแข่งขัน	ในโครงการ (%)	นอกโครงการ (%)
แจกของให้ชาวนา	23	12
ค่าเหยียบเบอร์ค	62	48
สินเชื่อ	13	15
ให้ราคาสูงกว่าคู่แข่ง	74	73
เน้นด้านบริการ	17	0
ซื้อสตัยต่อชาวนา เช่น ไมโง	3	12
ซื้อพ่อค้าโดยตรง	3	0
ลดความชื้นให้	0	3
จ่ายเป็นเงินสด	0	3
ให้ผู้มีอิทธิพลช่วย	0	3
จำนวนผู้ตอบ (คน)	38	33

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

สาเหตุหลักที่โรงสีไม่เข้าโครงการคือไม่อยากจะยุ่งยากกับหน่วยราชการ สามารถทำธุรกิจอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งโครงการ (เช่น ขยายข้าวถุง) และคิดว่าโครงการจำนำข้าวเป็นนโยบายที่ไม่แน่นอนไม่อาจมีส่วนในการทุจริต (ตารางที่ 4.7)

จากการสัมภาษณ์โรงสีในท้องที่ ผู้วิจัยพบว่าโรงสีที่สามารถอยู่ได้โดยไม่เข้าโครงการจำนำข้าวหนึ่งหรือข้าวคุณภาพแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นโรงสีที่มีตลาดเฉพาะ หรือเป็นตลาดที่บริษัทตนเข้าสร้างชื่อเสียงและความไว้วางใจของลูกค้ามายาวนาน

โรงสีในโครงการจำนำประสบปัญหาต่าง ๆ นานาตั้งแต่เข้าร่วมโครงการ จนถึงระบายข้าวออกจากโกดัง รายละเอียดได้ถูกรวบรวมไว้ในตอนที่ 4.2.4

ตารางที่ 4.7 สาเหตุที่โรงสีไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

สาเหตุที่ไม่เข้าโครงการ	%
โรงสีข้าวหนึ่ง หรือข้าวคุณภาพ	13
สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องเข้าโครงการ	46
ไม่อยากจะยุ่งยากกับราชการ	46
ราชการก็ดกกัน	13
คาดว่านโยบายไม่แน่นอน	46
ไม่อาจมีส่วนร่วมทุจริต/เสียชื่อ	21
ไม่มีโรงอบ	4
อุปกรณ์ไม่พร้อม	8
เก็บข้าวไม่ได้	4
ลงทุนสูง	4
กำลังการผลิตน้อยเกินไป	4
โรงสีในเครือเข้าร่วมโครงการแล้ว	4
จำนวนผู้ตอบ (คน)	24

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

โรงสีที่ไม่มีธุรกิจอื่นรองรับต้องปรับตัวโดยเน้นการกักตุนข้าวล่วงหน้าเพื่อให้ตนเองมีข้าวสีใน อนาคต อีกวิธีหลักคือการจ้างนายหน้ามาช่วยซื้อข้าวและต่อราคาให้กับชาวนา จากการสัมภาษณ์ โรงสีนอกโครงการในพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่าโรงสีเหล่านี้ต้องเสนอราคาสูงใกล้เคียงกับโครงการ เห็นชัดจาก โรงสีของสหกรณ์บางแห่งเสนอราคาซื้อสูงกว่าราคาโครงการเพื่อป้องกันสมาชิกนำข้าวไปขายที่อื่น (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 การปรับตัวของโรงสีนอกโครงการ

วิธีการปรับตัว	%
กักตุนข้าวล่วงหน้า	64
จ้างนายหน้าช่วยหาข้าว	23
เปิดบริการตลาดกลาง	5
หยุดสีข้าว	9
ซื้อข้าวสารมาขาย	18
ซื้อข้าวเปลือกในราคาใกล้เคียงกับโครงการ	5
รอชาวนานอกโครงการมาขาย	5
วิเคราะห์ช่วงตลาดให้ดี	5
ใช้ชื่อเสียง	5
ลดจำนวนลูกจ้าง	5
ผลิต/ขายข้าวน้อยลง	9
จำนวนผู้ที่ตอบ (คน)	22

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ในกรณีทำธุรกิจข้าวถุงจากตารางที่ 4.9 เห็นได้ว่าโรงสีนอกโครงการส่วนใหญ่มีกิจการขาย ข้าวถุงและเริ่มทำกิจการนี้ก่อนมีโครงการรับจำนำข้าวในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ และน่าจะเป็นอีก สาเหตุหนึ่งที่ช่วยให้โรงสีนอกโครงการมีงานทำและอยู่รอดได้

ส่วนทางด้านของโรงสีในโครงการ เห็นได้ชัดว่าโรงสีที่มีธุรกิจขายข้าวถุงนั้นมีจำนวนที่น้อย กว่าค่อนข้างมาก ซึ่งถ้าเทียบกับรูปที่ 4.3 ในตอนที่ 4.3 และตารางภาคผนวก 4.2 โรงสีในโครงการ เน้นการขยายกำลังการผลิตแทนการทำธุรกิจข้าวถุงเนื่องจากมีผลตอบแทนที่สูงกว่า

ตารางที่ 4.9 ธุรกิจขายข้าวถุงของโรงสี

	ในโครงการ (%)	นอกโครงการ (%)
% โรงสีที่ขายข้าวถุง	33	71
จากจำนวนผู้ตอบ	38	31
ช่วงปีที่เริ่มขาย (% จากจำนวนผู้ขาย)		
- ก่อนปี 2515	0	6.1
- 2515-2529	0	11.7
- 2530-2549	80	70.5
- 2550-2553	20	11.7
- 2554-2556	10	0
รวม	100	100
จากจำนวนผู้ตอบ (คน)	10	17

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

4.2.2 ภาพรวมโกดัง

โกดังที่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวมีจำนวน 1,685 แห่ง ทั้งหมดได้รับค่าจ้างเก็บและรักษาจากโครงการจำนำข้าวจึงไม่จำเป็นต้องมีการแข่งขัน นอกจากจะวิ่งเต้นกับทางหน่วยราชการหรือผู้มีอิทธิพลเพื่อขอนำข้าวเข้าโกดัง ตารางที่ 4.10 ได้รวบรวมลักษณะทั่วไปของโกดังที่เข้าร่วมโครงการ

ตารางที่ 4.10 ลักษณะทั่วไปของโกดัง

ทุนก่อสร้างเฉลี่ย (ล้านบาท)	66.4
จำนวนโกดังต่อ 1 บริษัท (แห่ง)	3.3
ปริมาณความจุรวมเฉลี่ย (ตัน)	42,000
มีไซโล (% จาก 16 ตัวอย่าง)	37.5
- เฉลี่ยความจุไซโล (ตันต่อวัน)	644
จำนวนผู้ที่ตอบ (คน)	16

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โกดัง เดือนมิถุนายน 2557

4.2.3 ประโยชน์ของโครงการจำนำข้าวต่อผู้ประกอบการ

ประโยชน์ของโครงการจำนำข้าวต่อโรงสีจะเน้นการหารายได้จากการสีข้าวให้ได้มากที่สุด ตารางที่ 4.11 แสดงให้เห็นว่า โดยเฉลี่ย โรงสีแต่ละแห่งจะได้รับปริมาณข้าวจากโครงการสูงถึง 7 พันตันต่อเดือนโดยเฉลี่ยทั้ง 5 โครงการ หรือมากถึง 270 ตันต่อวัน ซึ่งคิดเป็น 69% จากกำลังการผลิตต่อวันเฉลี่ยของโรงสีในโครงการ (เทียบกับตารางภาคผนวก 4.2)

ตารางที่ 4.11 ปริมาณข้าวเปลือกเฉลี่ยในโครงการที่โรงสีได้รับ (ต้นต่อเดือนต่อโรงสี)

(หน่วย ต้น เดือน)	นาปี 54/55	นาปรัง 55	นาปี 55/56	นาปรัง 56	นาปี 56/57
ปริมาณข้าวเข้าโครงการ (เดือน)	6,730	8,428	7,332	8,339	5,437
จำนวนคนที่ตอบ(คน)	23	14	22	19	28

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ปริมาณการสีในตารางที่ 4.12 นั้น โรงสีส่วนใหญ่รายงานว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่สำหรับโรงสีที่แจ้งว่าสีได้มากขึ้น ได้รายงานปริมาณการสีเฉลี่ยที่สูงขึ้นถึง 322.5 ต้นต่อวัน ซึ่งใกล้เคียงกับปริมาณการสีโดยเฉลี่ยต่อวันของโรงสีในโครงการ (เทียบกับตารางที่ 4.16 ในตอนที่ 4.3)

ตารางที่ 4.12 ปริมาณการสี

	%	ปริมาณการสี (ต้น/วัน)	จำนวนวันสัปดาห์
มากขึ้น	30	322.5	7
ลดลง	27	154.00	3
เท่าเดิม	43	Na	na
รวม	100		
จำนวนคนที่ตอบ (คน)	33		

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสี โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

โครงการจำนำข้าวมีประโยชน์ต่อเกษตรกรคล้ายคลึงกับประโยชน์ที่โรงสีได้รับ นั่นคือประโยชน์ทางการเงิน โกดังสร้างใหม่สามารถคืนทุนโรงสีในโครงการได้ภายในระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี เมื่อเทียบกับ 7 ปีถ้าไม่ได้เข้าร่วมโครงการ (ตารางที่ 4.13) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นถึงรายได้จำนวนมากจากการเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร เป็นเหตุให้เกิดโกดังใหม่ๆขึ้นอย่างล้นหลาม ตั้งแต่กลางปี 2555 ถึง 2556

ตารางที่ 4.13 ระยะเวลาคืนทุนในกรณีที่สร้างโกดังใหม่

	ถ้าอยู่ในโครงการ	ถ้าอยู่นอกโครงการ
ระยะเวลา (ปี)	4.6	6.7
จำนวนผู้ตอบ (คน)	13	10

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เกษตรกร โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

เซอร์เวย์เยอร์ก็ได้รับผลประโยชน์จากรับจ้างเป็นผู้ตรวจข้าวที่จะนำส่งเข้าโกดังกลางของรัฐบาลเซอร์เวย์เยอร์ทั้งสองรายงานว่าจ้างโดยทั่วไปที่เพียงพอ มีรายได้เข้ามาสม่ำเสมอ

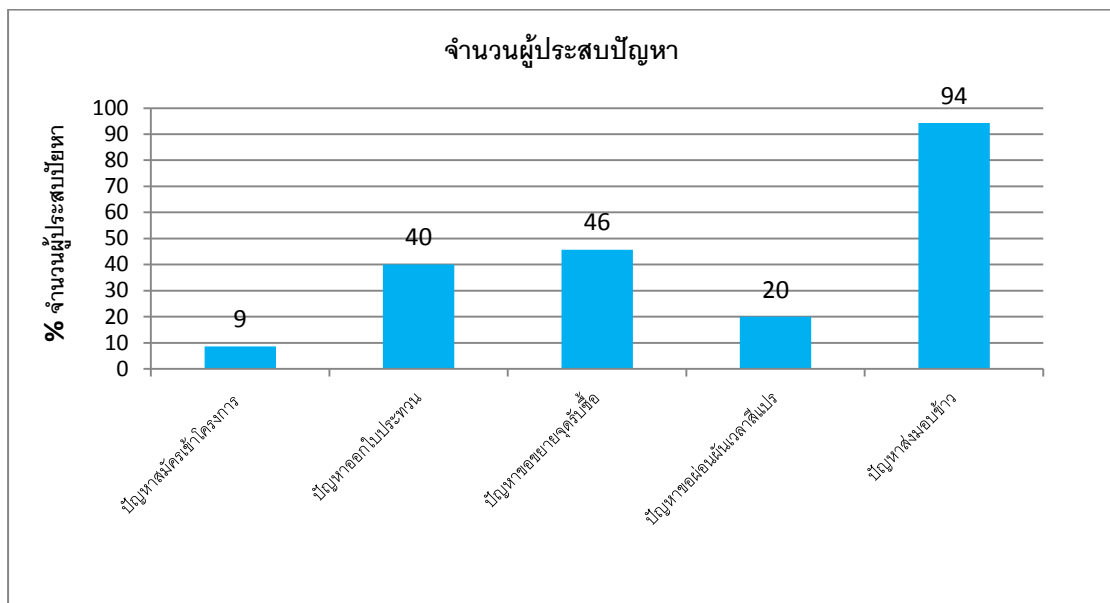
4.2.4 ปัญหาของโครงการต่อผู้ประกอบการ

จากรูปที่ 4.2 สามารถเห็นได้ชัดว่าโรงสีถึง 94% มีปัญหาในการส่งมอบข้าว โดยโรงสีมีปัญหาโดนเจ้าหน้าที่ตรวจข้าวของรัฐและเซอร์เวย์เยอร์กล่าวหาว่าข้าวไม่ได้มาตรฐาน แต่ที่น่าแปลกใจคือโรงสีกลับไม่ค่อยมีปัญหาถูกเรียกเก็บเงินพิเศษเพื่อให้ข้าวผ่านเข้าโกดังกลางได้ ภาคผนวก 4.1 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะผู้วิจัยไม่ได้ใส่ปัญหาดังกล่าวไว้ในตัวเลือก ถึงแม้ว่าได้ทำช่อง”อื่นๆ”ให้ระบุแล้วก็ตาม

ปัญหารองลงมาคือปัญหาการขออนุมัติขยายจุดรับซื้อ โดยโรงสีจำนวนหนึ่งรายงานว่า การขออนุญาตขยายจุดรับซื้อนั้นใช้เวลานาน และยังมีปัญหาถูกโรงสีคู่แข่งกีดกันเพื่อแย่งลูกค้า นอกจากนี้ยังมีปัญหาการออกไปประท้วงที่ลำชา โรงสีรายงานว่าสาเหตุหลักคือการวางค้ำประกันที่ลำชาของโรงสี และปัญหาจากระบบคอมพิวเตอร์ของรัฐบาลที่ยุ่งยากและไม่เสถียร (ดูภาคผนวก 4.1)

สำหรับโกดังในโครงการจำนวน 36% รายงานว่าพบปัญหาตอนสมัครเข้าโครงการ โดยมีปัญหาค่าใช้จ่ายที่สูง และโกดังบางแห่งที่เข้าโครงการโดยที่ไม่ต้องสมัคร ทั้งสองปัญหานี้ น่าจะมาจากการเรียกเก็บเงินใต้โต๊ะหรือการวิ่งเต้นติดต่อบริษัทที่ประสงค์อยากมีข้าวจากโครงการเข้าโกดังกับผู้มีอิทธิพลในละแวกนั้น (ดูภาคผนวก 4.1)

รูปที่ 4.2 ประเภทและจำนวนผู้ประสบปัญหาจากโครงการจำนำข้าว

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ส่วนเซอร์เวย์เยอร์รายงานว่าไม่มีปัญหาการสมัครใดๆ แต่มีปัญหาของการกำหนดสถานที่ของโกดังที่ต้องลงไปตรวจ เช่นโกดังบางแห่งอยู่ไกลจากบริษัทเซอร์เวย์เยอร์มากเนื่องจากบริษัทเซอร์เวย์เยอร์ส่วนใหญ่มีฐานอยู่ในกรุงเทพฯ และมีปัญหากับเจ้าของโกดัง

4.2.5 ความพอใจในโครงการจำนำข้าวของโรงสี

จากตารางที่ 4.14 โรงสีในโครงการโดยเฉลี่ยชอบโครงการจำนำข้าวมากกว่าโรงสีนอกโครงการ (2.9 คะแนน ต่อ 2.2 คะแนน) ที่น่าแปลกใจคือคะแนนความพอใจที่โรงสีในโครงการให้ นั่นถือว่าต่ำโรงสีในโครงการได้ประโยชน์จากโครงการจำนำข้าวค่อนข้างมาก

เมื่อถามถึงระดับความพึงพอใจของโกดังต่อโครงการ คะแนนอยู่ที่ 2.7 คะแนน (ตารางที่ 4.14) ซึ่งไม่ต่างจากโรงสีทั้งในและนอกโครงการมากนัก

ตารางที่ 4.14 คะแนนความพึงพอใจต่อโครงการจำนำข้าว

	โรงสีในโครงการ	โรงสีนอกโครงการ	โกดังในโครงการ
คะแนนความพึงพอใจต่อโครงการจำนำข้าว	2.9	2.2	2.7
จำนวนผู้ที่ตอบ (คน)	36	32	14

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

เซอร์เวย์เยอร์ทั้งสองรายมีความเห็นต่างกันมากเรื่องพอฟังพอใจในโครงการ โดยที่รายหนึ่งให้ 5 คะแนน และอีกรายให้ 0 เมื่อถามถึงระดับทุจริต รายแรกให้ 3 และรายที่สองให้ 4 คะแนน

4.3 การแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ หรือกำไรพิเศษ Rent-seeking

จากรูปที่ 4.3 สังเกตได้ว่าโดยเฉลี่ยโรงสีในโครงการมีกำลังการผลิตและอัตราการสีที่สูงกว่าโรงสีที่ไม่เข้าโครงการตั้งแต่ก่อนมีโครงการ ทั้งนี้อัตราการสีที่สูงอาจมีส่วนในการเอื้อให้เข้าโครงการได้ เพราะมีกำลังการผลิตที่เพียงพอ

พอมิโครงการ โรงสีที่เข้าโครงการเหล่านั้นจึงเพิ่มกำลังการผลิตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างเช่น จากที่เคยสีแค่ 5% ของกำลังการผลิตต่อวัน ก็หันมาสีมากขึ้นมากกว่า 10% และโดยเฉลี่ยของจำนวนโรงสีที่ตอบคำถาม โรงสีในโครงการเพิ่มกำลังการผลิตขึ้นมากถึง 6% ของกำลังการผลิตต่อวันเมื่อเทียบกับก่อนมีโครงการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางด้านเศรษฐกิจในระดับหนึ่งที่ไม่สูงอย่างที่ผู้วิจัยคาดไว้ เนื่องจากโรงสีถูกกำกับโดยปริมาณข้าวที่ได้รับมอบหมายให้สีแปรและประสิทธิภาพของโรงสีเอง (ดูภาคผนวก 4.2)

ในด้านการขยายกำลังการผลิตของโรงสีนั้น โรงสีทั้งในและนอกโครงการมีการขยายกำลังการผลิตในช่วงรัฐบาลทักษิณหรือในช่วงที่เกิดโครงการจำนำข้าวที่ราคาสูงกว่าราคาตลาดเป็นครั้งแรก (โรงสีในโครงการขยายการผลิตจำนวน 52% และโรงสีนอกโครงการ 66%) แต่ที่น่าสนใจคือมีโรงสีในโครงการถึง 42% ขยายกำลังการผลิตในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ เทียบกับ โรงสีนอกโครงการมีการขยายการผลิตเพียง 16% การขยายกำลังการผลิตในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ของโรงสีในโครงการแสดงถึงวิธีการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจอีกรูปแบบหนึ่งเพื่อเพิ่มรายได้จากการรับข้าวสารมาได้มากขึ้น (ดูภาคผนวก 4.2)

โรงสีในโครงการถึง 45% ขยายจุดรับซื้อ โดยเฉลี่ยบริษัทละ 2 จุด เหตุผลสำคัญในการขยายจุดรับซื้อคือเพื่อรับรองปริมาณข้าวที่เข้าโครงการ และเพื่อให้ได้ข้าวเปลือกมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้

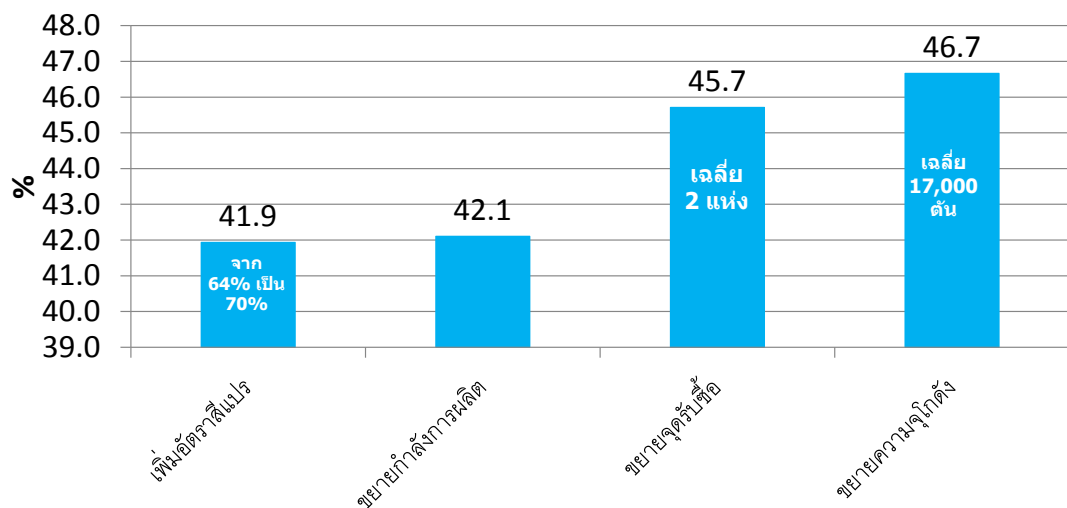
ล้วนเป็นพฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากโครงการจำนำข้าวเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง (ดูภาคผนวก 4.2)

โกดังโดยเฉลี่ยมีข้าวจากโครงการจำนำถึง 48% ของข้าวทั้งหมด และมีโกดังถึง 47% จากจำนวนโกดังที่ได้ทำการขยายความจุทั้งหมดขยายความจุข้าวในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์เพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากโครงการจำนำข้าว (ดูภาคผนวก 4.2) ถึงแม้โรงสีรายงานว่าต้องใช้เงินลงทุนในการขยายถึง 20 ล้านบาท แต่ถ้าโกดังเข้าร่วมโครงการก็จะใช้เวลาน้อยกว่า 4 ปีครึ่งในการคืนทุน (เทียบกับตารางที่ 4.13 ในตอนที่ 4.2.3)

นอกจากนี้ โกดังมีการรายงานถึงปัญหาวังเต้นหาข้าวเข้าโกดังถึง 47% โดยที่เจ้าของโกดังต้องจ่ายให้กับเจ้าหน้าที่ อคส. หรือ อ.ก.ต. และนักการเมืองระดับชาติ ที่น่าแปลกใจคือไม่มีใครรายงานว่าต้องจ่ายนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักการเมืองท้องถิ่นขึ้นกับนักการเมืองระดับชาติ ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลและกล้าขัดกฎหมายอีกที ฉะนั้นเงินที่จ่ายจึงไปตกอยู่ที่นักการเมืองระดับชาติก่อนจะมีการนำไปแบ่งกันในภายหลัง

รูปที่ 4.3 จำนวนผู้แสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

จำนวนผู้ rent-seek ในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์

หมายเหตุ: 1. ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. ค่าเฉลี่ยคำนวณจากจำนวนผู้ให้ความร่วมมือตอบคำถามข้อนี้

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

มูลค่าค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่แต่ละกลุ่มได้รับนั้นผู้วิจัยได้แบ่งค่าเช่าทางเศรษฐกิจออกเป็น 2 ประเภท คือ ค่าเช่าที่กลุ่มต่างๆ ได้รับจากรัฐบาลโดยตรง และค่าเช่าที่ได้รับจากการแสวงหาจากเอกชนด้วยตนเอง โดยค่าเช่าประเภทแรกมีมูลค่าประมาณ 5.81 แสนล้านบาท ส่วนอย่างหลังมีมูลค่าประมาณ 4.21 พันล้านบาท ค่าเช่าทางเศรษฐกิจนี้ถือเป็นความสูญเสียที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศ ผู้ที่ได้รับค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้ง 6 กลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มแรกชาวนา ค่าเช่าทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่ได้รับโดยตรงจากโครงการจำนำข้าว คือ ส่วนต่างของราคาข้าวเปลือกที่ได้รับระหว่างช่วงที่มีโครงการแทรกแซงฯ และช่วงที่ไม่มีโครงการแทรกแซงฯ ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่ชาวนาได้รับเท่ากับ 8,455.98 บาทต่อตันข้าวสาร คูณกับปริมาณข้าวสารที่เข้าโครงการจำนำ 35.07 ล้านตัน เท่ากับ 2.97 แสนล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 51 ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด

กลุ่มที่สองคือ โรงสีที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งสามารถแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากรัฐบาลได้ 2 ช่องทาง คือ ได้รับการรับจ้างให้บริการสีแปร แบ่งบรรจุ และขนส่งไปยังโกดังที่ได้รับมอบหมาย ส่วนที่สองมาจากกระบวนการสีแปร โดยที่รัฐบาลได้กำหนดอัตราสีแปรสภาพต้นข้าวเฉลี่ยที่ค่อนข้างต่ำ แต่โรงสีที่มีประสิทธิภาพในปัจจุบันสามารถสีได้ต้นข้าวมากกว่าที่รัฐบาลกำหนด เช่น อัตราการส่งมอบข้าวสารที่รัฐบาลกำหนดสำหรับข้าวเปลือกเจ้า คือ ร้อยละ 45 แต่โรงสีที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสีได้ในอัตราร้อยละ 55 แม้ว่าโดยรวมแล้วอัตราการสีแปรที่นับรวมผลิตภัณฑ์ที่ได้รับทั้งหมดจะไม่แตกต่างกัน แต่ราคาของต้นข้าวและปลายข้าวต่างกันมาก (ประมาณ 5,000-10,000 บาทต่อตัน) ส่วนต่างราคาที่ได้รับจึงเป็นค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่โรงสีได้รับเพิ่มเติม ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่โรงสีได้รับมีมูลค่า 5.4 หมื่นล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 9 ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด

กลุ่มที่สาม โกดังที่เข้าร่วมโครงการ สามารถแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากรัฐบาลได้ 2 ช่องทาง คือ ได้รับการรับจ้างให้บริการเก็บรักษาข้าวตามปกติ หรือเรียกเก็บค่าเหยียบแผ่นดินจากโรงสีที่นำข้าวมาส่ง ค่าเหยียบแผ่นดินนี้เกิดจากการใช้อำนาจของเจ้าของโกดังล่วงเวลาในการนำข้าวเข้าไปเก็บในโกดัง ส่งผลให้โรงสีมีต้นทุนขนส่งที่สูงขึ้น กระบวนการดำเนินธุรกิจจนอาจหยุดชะงักเนื่องจากมีข้อกำหนดว่าโรงสีต้องส่งมอบข้าวตามเวลาที่กำหนด มิฉะนั้นอาจถูกระงับการเข้าร่วมโครงการ หรือโรงสีมีข้าวที่ยังไม่ได้ส่งมอบกลับโรงสีทำให้ไม่สามารถรับข้าวจำนำรอบใหม่ได้ เพื่อเลี่ยงการเกิดปัญหาดังกล่าว เจ้าของโกดังจึงมีอำนาจในการเรียกค่าอำนวยความสะดวกจากโรงสี เฉลี่ย 7 บาทต่อกระสอบ ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เจ้าของโกดังได้รับมีมูลค่า 9.64 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 2 ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด

กลุ่มที่สี่ เซอร์เวเยอร์ หรือผู้ตรวจสอบคุณภาพข้าว สามารถแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากรัฐบาลได้ 2 ช่องทาง คือ ได้รับการรับจ้างให้บริการตรวจสอบคุณภาพข้าวจากรัฐบาลตามปกติ หรือ

เรียกเก็บสินบน หรือค่าอำนวยความสะดวกจากโรงสีในลักษณะเดียวกับเจ้าของโกดัง เนื่องจากเซอร์เวเยอร์มีอำนาจในการระบุความถูกต้องของข้าวที่จะเข้าโกดัง สามารถปฏิเสธการตรวจรับข้าว หรือสามารถช่วยโรงสีในการตรวจรับข้าวที่หย่อนคุณภาพเข้าโกดังได้ ค่าอำนวยความสะดวกที่เซอร์เวเยอร์เรียกเก็บจากโรงสีนั้นเฉลี่ยกระสอบละ 5 บาท ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เซอร์เวเยอร์ได้รับมีมูลค่า 2.23 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.4 ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด

กลุ่มที่ห้า ผู้บริโภค ก็ได้รับค่าเช่าทางเศรษฐกิจผ่านการจัดสรรของรัฐบาลโดยการตรึงราคาข้าวสารขายปลีกให้อยู่ในระดับที่ไม่สูงขึ้นไปตามราคาข้าวเปลือกที่รัฐบาลผลักดัน ค่าเช่าส่วนนี้จึงคำนวณจากมูลค่าส่วนต่างของราคาข้าวสารที่ควรจะเป็นในช่วงที่มีการแทรกแซงราคาข้าวเปลือก และราคาข้าวสารที่ควรจะเป็นถ้าไม่มีการแทรกแซง คุณด้วยปริมาณข้าวที่รัฐบาลระบายออกจากคลัง ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคได้รับมีมูลค่า 1.38 แสนล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 24 ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด

กลุ่มที่หก พ่อค้าพรรคพวก พ่อค้ากลุ่มนี้มีเส้นสายทางการเมือง เป็นช่องทางที่นักการเมืองใช้แสวงหาผลประโยชน์จากโครงการจำนำ และควบคุมราคาข้าวสารในตลาดไม่ให้สูงขึ้น โดยอนุมัติขายข้าวให้กับพ่อค้ากลุ่มนี้ในราคาต่ำกว่าราคาตลาดมาก เพื่อที่พ่อค้ากลุ่มนี้จะนำข้าวสารที่รัฐบาลระบายไปขายในราคาตลาดค่าเช่าส่วนนี้จึงคำนวณจากมูลค่าส่วนต่างของราคาข้าวสารที่รัฐบาลระบาย และราคาข้าวสารที่ควรจะเป็นถ้าไม่มีการแทรกแซงราคา คุณด้วยปริมาณข้าวที่รัฐบาลระบายออกจากคลัง ค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่พ่อค้าพรรคพวกได้รับมีมูลค่า 8.45 หมื่นล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14 ของค่าเช่าทางเศรษฐกิจทั้งหมด

ตารางที่ 4.15 มูลค่าค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่กลุ่มต่างๆ ได้รับ

กลุ่ม	ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (ล้านบาท)		
	จากรัฐ	จากเอกชน	รวม
ชาวนา	296,531.16		296,531.16
โรงสี	54,025.02		54,025.02
โกดัง	7,185.84	2,454.73	9,640.58
เซอร์เวเยอร์	483.06	1,753.38	2,236.44
ผู้บริโภค	138,488.42		138,488.42
พ่อค้าพรรคพวก	84,476.20		84,476.20
	581,189.70	4,208.12	585,397.81

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2557.

4.4 ทุจริต

การรับรู้ของโรงสีและโกดังถึงการทุจริตในระดับต่างๆได้ถูกรวบรวมไว้ในตารางที่ 4.16 ใน การทุจริตที่เกี่ยวข้องในระดับชาวนา โรงสีในและนอกโครงการเห็นพ้องว่ามีการซื้อและสวมสิทธิ์ ชาวนา ที่น่าสังเกตคือ การออกไปประทอนปลอม มีโรงสีนอกโครงการจำนวนน้อยรายที่ทราบถึงการ ทุจริตในรูปแบบนี้ ผู้วิจัยคาดว่าสาเหตุหลักคือโรงสีนอกโครงการไม่ได้เป็นผู้กระทำเองจึงไม่ทราบถึง กระบวนการ

โกดังมีความเห็นใกล้เคียงกับโรงสีนอกโครงการ เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้กระทำหรือถูกกระทำ (สังเกตจากจำนวนที่รายงานว่าการออกไปประทอนปลอม 0%) โกดังที่ทราบการทุจริตในรูปแบบ เหล่านี้ต้องเป็นโกดังที่ตามข่าวสาร หรือเป็นโกดังที่มีโรงสี แต่ผู้กรอกแบบสอบถามเป็นคนละคนกันจึง รู้ข้อมูลแค่บางส่วนของโรงสี

การทุจริตในระดับโรงสี โกดัง และเซอร์เวย์เยอร์ โรงสีทั้งในและนอกโครงการรวมถึงโกดังมี ความเห็นที่นับได้ว่าคล้ายกันมาก คือทราบว่าการเวียนเทียนข้าว ต้องรอคิวนาน รอส่งมอบข้าวเข้า โกดังกลางนาน ถูกเรียกค่าเหยียบแผ่นดิน และถูกเซอร์เวย์เยอร์เรียกเก็บเงินพิเศษ ซึ่งแต่ละปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อโรงสีทั้งสองแบบ ถึงแม้ว่าจะกระทบโรงสีในโครงการมากกว่าโรงสีนอก โครงการก็ตาม ส่วนโกดังที่เป็นผู้กระทำการข้างต้นก็น่าจะทราบปัญหาเหล่านี้ดี

ในส่วนของระยะเวลารอคิวนั้น โรงสีรายงานจากการกรอกแบบสอบถามว่า ระยะเวลาคอย ตรวจข้าวและขนข้าวเข้าโกดังนานถึง 9.65 ชั่วโมงโดยเฉลี่ย (ตารางที่ 4.17) บางโรงสีรายงานว่าต้อง คอยถึง 2 วัน แม้กระทั่งบางครั้งต้องตีรถกลับเพราะไม่สามารถส่งมอบข้าวได้ เนื่องจากข้าวเต็มโกดัง ก่อนถึงคิว นอกจากนี้โรงสี 30 แห่งรายงานค่าใช้จ่ายพิเศษในการส่งมอบข้าว (ค่าเหยียบแผ่นดิน ค่า เซอร์เวย์เยอร์ เป็นต้น ที่มีราคาตั้งแต่ 10 บาทต่อกระสอบไปจนถึง 200 บาทต่อกระสอบ หรือเฉลี่ย ได้ที่ราคา 26.97 บาทต่อกระสอบ (ตารางที่ 4.17) ส่วนเซอร์เวย์เยอร์ให้เหตุผลที่เรียกเก็บเงินพิเศษ เพราะว่า 1. ค่าจ้างเซอร์เวย์เยอร์ต่ำมาก 2. โรงสีบางแห่งส่งข้าวขาดน้ำหนัก และ 3. โรงสีบางแห่งส่ง ข้าวคุณภาพต่ำ หรือข้าวเสื่อมคุณภาพ เงินพิเศษที่เก็บจากผู้ส่งมอบข้าวนั้นต้องถูกแบ่งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ประจำโกดังทุกครั้ง

ในด้านการทุจริตระดับรัฐบาล เห็นได้ชัดว่าโรงสีนอกโครงการติดตามข่าวสารในเรื่องนี้ มากกว่าโรงสีในโครงการและโกดัง ทั้งนี้เนื่องจากโรงสีนอกโครงการไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการ โดยตรง แต่มีความเป็นห่วงถึงผลกระทบของโครงการต่อตัวเองในอนาคตเพราะต้องคืนเงินมากกว่า โรงสีในโครงการและโกดังเพื่อความอยู่รอด

ตารางที่ 4.16 การรับรู้กระบวนการทุจริต

กระบวนการทุจริตในระดับต่างๆ	โรงสีในโครงการ			โรงสีนอกโครงการ			โกดังในโครงการ		
	% มี	% ไม่ มี	% ไม่ทราบ	% มี	% ไม่ มี	% ไม่ทราบ	% มี	% ไม่ มี	% ไม่ทราบ
ระดับกับชาวนา									
- เกษตรกรจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง	64	21	15	65	6	29	53	20	27
- ข้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร	82	5	13	82	3	15	87	7	7
ระดับ/เกี่ยวข้องกับโรงสี									
- ออกใบประทวนล่าช้า	85	10	5	82	6	12	87	7	7
- ออกใบประทวนปลอม	10	62	28	24	24	53	0	73	27
- ลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์หรือส่งโกดังกลาง	62	8	31	56	9	35	60	13	27
- โรงสีแอบนำข้าวในโครงการไปขายก่อน	72	3	26	68	3	29	73	7	20
- การวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษในการขอขยายจุดรับซื้อ	67	5	28	65	3	32	60	0	40
- ความล่าช้าในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว	59	33	8	53	18	29	40	53	7
- ความล่าช้าในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง	59	28	13	68	9	24	53	40	7
- โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง	59	10	31	68	3	29	60	7	33
- โรงสีบางแห่งส่งข้าวคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน	38	13	49	47	12	41	33	27	40
ระดับ/เกี่ยวข้องกับโกดัง									
- การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอคิวนานมาก	87	10	3	71	9	0	80	13	7
- โกดังบางแห่งเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน” จากโรงสี	79	13	8	74	3	24	73	13	13
- โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกลม	44	10	46	56	3	41	47	27	27
- มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานบางอย่าง	26	10	64	35	6	59	27	27	47
ระดับ/เกี่ยวข้องกับเซอร์เวย์อร์									
- โรงสีถูกเซอร์เวย์อร์หรือเจ้าหน้าที่รัฐเรียก “เงินพิเศษ”	87	8	5	82	0	18	80	0	20
- การรบกวนต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด	31	8	62	29	0	71	27	20	53
ระดับ/เกี่ยวข้องกับรัฐบาล									
- การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า	51	5	44	68	3	29	47	7	47
- พ่อต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก	59	3	38	82	3	15	47	7	47
- พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ	67	5	28	79	0	21	53	7	40
- การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐมีความผิดปกติ	51	8	41	59	0	41	40	7	53
- การขายข้าวถุงธงฟ้าข้าวถุงร้านถูกใจ มีปัญหาการทุจริต	46	15	38	44	3	53	27	13	60
จำนวนผู้ประกอบการทั้งหมด (คน)	39			34			15		

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ตารางที่ 4.17 ระยะเวลาที่ใช้ในการส่งข้าวเข้าโกดัง

	ค่าเฉลี่ย	จำนวนคนตอบ (คน)
ระยะเวลาการบรรทุกทุกวิ่งไป-กลับ (ชั่วโมง)	13.12	27
ระยะเวลาการตรวจข้าว และขนข้าวเข้าโกดัง (ชั่วโมง)	9.65	27
ค่าใช้จ่ายพิเศษในการส่งมอบข้าว (บาท กระสอบ)	26.97	30

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

เป็นที่น่าแปลกใจที่คะแนนทุจริตเฉลี่ยของโรงสีในและนอกโครงการใกล้เคียงกันมากโดยให้คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 4.1 (ตารางที่ 4.18) โดยที่ทั้งสองมีความเห็นที่เอนเอียงไปทางด้านขามาก (ระดับ 4 ถึง 5 – ซึ่ง 5 แปลว่าทุจริตมากที่สุด และ 0 คือไม่มีทุจริตเลย) ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าโรงสีส่วนใหญ่คิดว่าโครงการมีการทุจริตในระดับที่สูงถึงแม้ว่าตนจะได้รับผลประโยชน์จากโครงการด้วยก็ตาม เมื่อเทียบกับคะแนนความพึงพอใจในตอนต้นที่ 4.2.5 จะเห็นได้ว่าคะแนนความพึงพอใจของโรงสีในโครงการถือว่าค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับคะแนนระดับทุจริตข้างต้น จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์โรงสีในท้องที่ ทีมนักวิจัยสรุปได้ว่าโรงสีแยกปัญหาการทุจริตกับตัวโครงการออกจากกัน เวลากล่าวถึงจะกล่าวเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง นั่นคือโครงการจำนำข้าวในมุมมองของโรงสีเป็นโครงการที่ดีและช่วยเหลือเกษตรกรอย่างแท้จริง แต่มีข้อเสีย คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทุจริตทำให้โครงการไม่ได้ดำเนินไปอย่างเต็มที่

โกดังในโครงการให้คะแนนระดับการทุจริตของโครงการจำนำข้าวน้อยกว่าโรงสี โดยคะแนนเฉลี่ยไม่ถึง 4 คะแนน (ตารางที่ 4.18) ทั้งนี้ที่โกดังให้คะแนนทุจริตที่ต่ำกว่าโรงสีน่าจะมาจากการที่โกดังเป็นผู้ทุจริตลำดับท้ายๆของห่วงโซ่แห่งการทุจริตในโครงการจำนำข้าว คือ โกดังสามารถโกงผู้อื่นที่อยู่ลำดับต่ำกว่าได้แต่ผู้อื่นมีจำนวนน้อยที่สามารถโกงโกดังได้

ตารางที่ 4.18 คะแนนระดับการทุจริตของโครงการจำนำข้าวโดยโรงสี และโกดัง

	โรงสีในโครงการ	โรงสีนอกโครงการ	โกดังในโครงการ
คะแนนระดับการทุจริต	4.1	4.2	3.7
จำนวนผู้ที่ตอบ (คน)	32	32	14

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

4.5 การเปรียบเทียบโครงการ

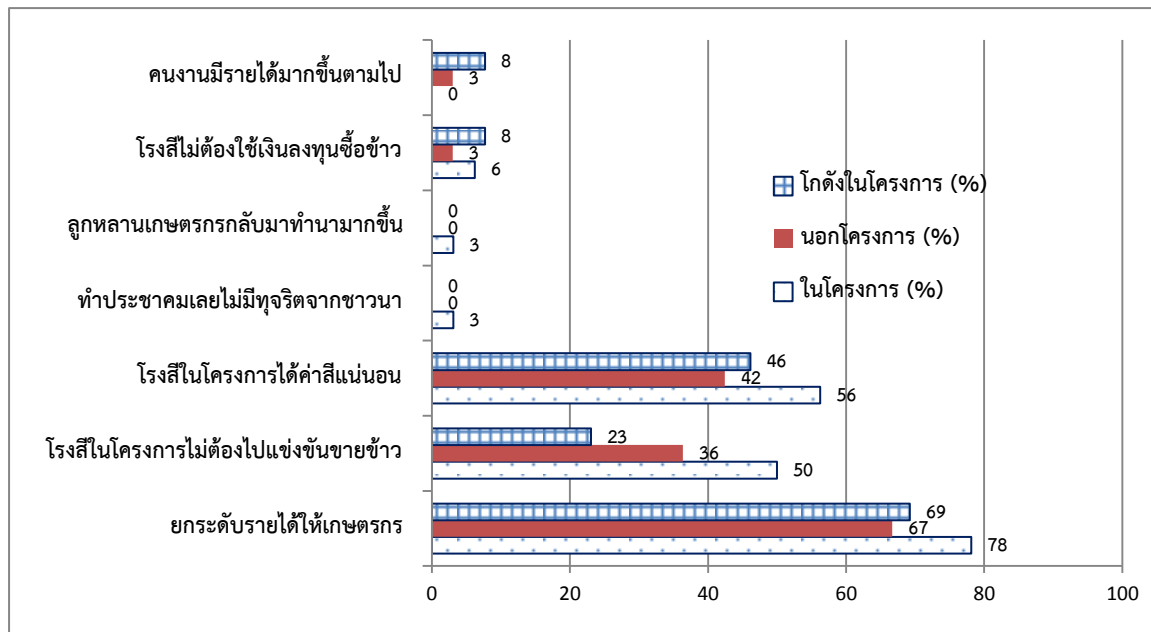
การเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียระหว่างโครงการจำนำข้าวและโครงการประกันรายได้ถูกรวบรวมไว้ใน (ดูภาคผนวก 4.3)โครงการประกันรายได้เป็นอีกหนึ่งโครงการที่สนับสนุนเกษตรกรในด้านราคาและถือได้ว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการออกนโยบายช่วยเหลือเกษตรกร การถามความคิดเห็นของผู้ประกอบการ เกี่ยวกับโครงการประกันรายได้ พบว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับ

ผลประโยชน์น้อยเมื่อเทียบกับเกษตรกร ดังนั้นความคิดเห็นของผู้ประกอบการต่อโครงการประกันรายได้จึงมีความน่าสนใจ และเมื่อต้องเปรียบเทียบกับโครงการจำนำข้าว ข้อมูลที่ได้อาจสะท้อนความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงต่อโครงการจำนำข้าว

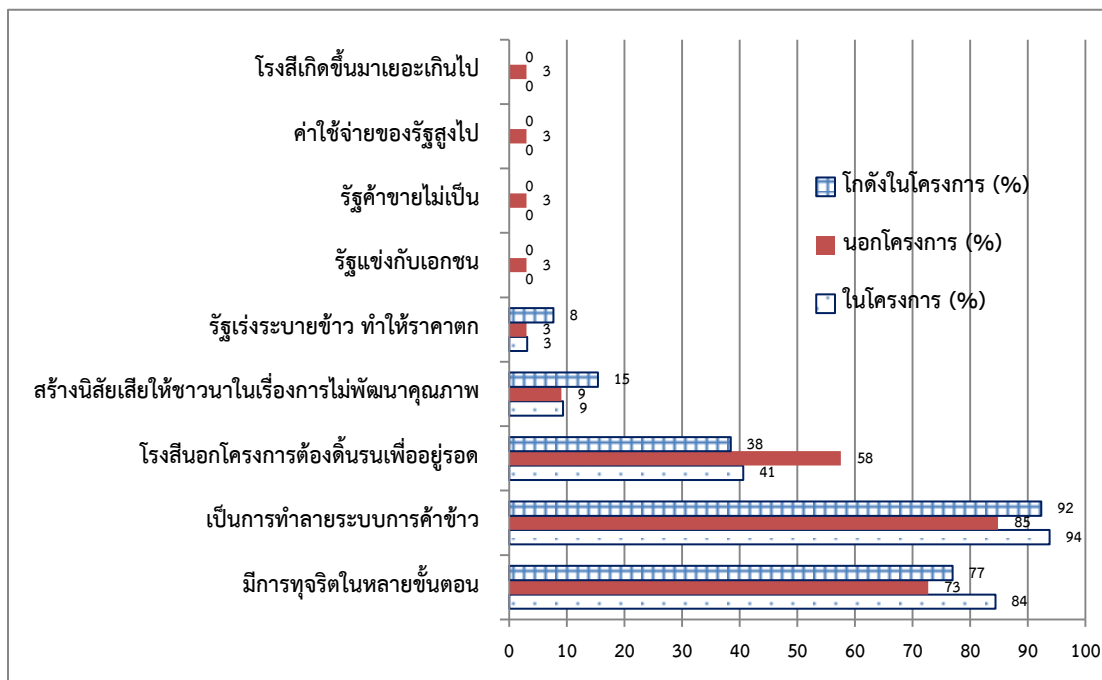
ในรูปที่ 4.4(ก) และ (ข) ข้อดีของโครงการจำนำข้าวในความคิดเห็นของโรงสีในโครงการ โรงสีนอกโครงการและโกดังมีความสอดคล้องกันค่อนข้างมากโดยเน้นที่การยกระดับชาวนา เนื่องจากชาวนาได้ราคาข้าวที่สูงขึ้นมากทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นตาม ส่วนข้อดีอีกข้อของโครงการ คือ ค่าจ้างสีที่รัฐต้องจ่ายให้กับโรงสี ซึ่งทำให้โรงสีในโครงการมีรายได้ที่แน่นอน แต่การที่โรงสีนอกโครงการถึง 42% เห็นข้อนี้เป็นข้อดีของโครงการจำนำข้าวอาจสื่อให้เห็นถึงความอยากเข้าโครงการแต่ไม่ได้เข้าร่วมเนื่องจากเหตุผลต่างๆตามที่ตารางที่ 4.7 ในตอนที่ 4.2.1 ได้นำเสนอไว้

ส่วนข้อเสียของโครงการนั้น เห็นได้ชัดว่าโรงสีในโครงการจำนวน 94% ตระหนักว่าโครงการจำนำข้าวกำลังทำลายระบบการค้าข้าวของไทย และมากถึง 84% ทราบว่ามีการทุจริตทุกขั้นตอน ในแง่มุมของโรงสีนอกโครงการก็มีความเห็นที่สอดคล้องกับความเห็นของโรงสีในโครงการ แต่ที่น่าสังเกตคือ โรงสีนอกโครงการเพียง 58% เห็นว่าโรงสีนอกโครงการต้องขึ้นราคาเพื่อที่จะอยู่รอด นั่นแสดงว่าโรงสีนอกโครงการหลายแห่งมีตลาดเฉพาะของตนเองและไม่จำเป็นต้องเข้าโครงการเพื่ออยู่รอดหรือเปลี่ยนวิธีการตลาดมากนัก โกดังก็มีความเห็นที่คล้ายโรงสี เช่นกัน แต่เจ้าของโกดังจะตระหนักถึงปัญหาการทำลายระบบค้าข้าวไทยมากเป็นพิเศษ

รูปที่ 4.4 (ก) ข้อดีโครงการจำนำข้าว

รูปที่ 4.4 (ข) ข้อเสียโครงการจำนำข้าว

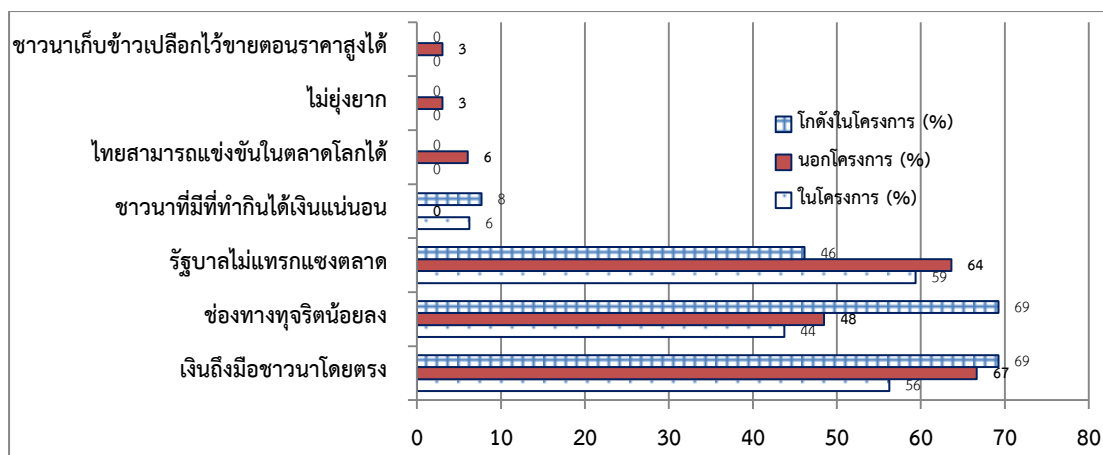
หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

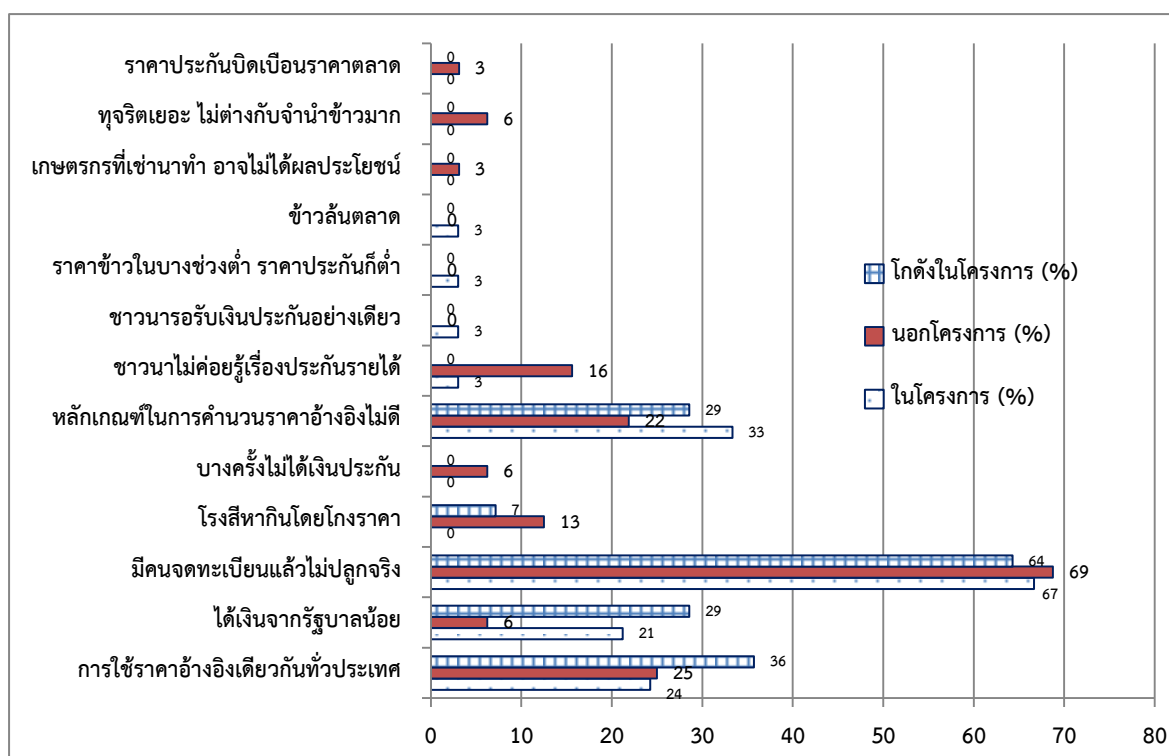
ข้อดีของโครงการประกันรายได้ สังเกตจากรูปที่ 4.5 (ก) และ (ข) พบว่าโรงสีทั้งในและนอกโครงการชอบโครงการประกันรายได้เนื่องจากไม่แทรกแซงตลาด และเงินถึงมือชาวนาโดยตรงไม่ต้องรอใบประทวน โกดังจะเน้นการตลาดที่ไม่มีการแทรกแซง และช่องทางทุจริตที่น้อยกว่าเพราะโครงการประกันรายได้ตัดตัวละครใหญ่ออกไปหนึ่งตัว ซึ่งก็คือตัวโกดังนั่นเอง

ส่วนข้อเสียของโครงการประกันรายได้นั้นปัญหาหลักคือการใช้พื้นที่อื่นจดทะเบียนเป็นพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อเข้าร่วมโครงการและได้รับเงินประกันฟรีๆ ที่น่าสนใจคือการกดยาโดยโรงสีซึ่งโรงสีในโครงการจำนำข้าวไม่เห็นว่าเป็นประเด็น (0%)

รูปที่ 4.5 (ก) ข้อดีโครงการประกันรายได้

รูปที่ 4.5 (ข) ข้อเสียโครงการประกันรายได้

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ เดือนมิถุนายน 2557

จากตารางที่ 4.19 เป็นที่ชัดเจนว่าโรงสีทั้งสองประเภทและโกดังเห็นพ้องว่าโครงการจำนำข้าวมีการทุจริตทุกขั้นตอน โดยที่โรงสีและโกดังจำนวนไม่ถึง 10% เห็นว่าโครงการประกันรายได้มีการทุจริตทุกขั้นตอน จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ประกอบการที่ตอบ “ไม่แน่ใจ” หรือ “ไม่ทราบ” ให้เหตุผลว่าโครงการประกันรายได้มีอายุทางการปฏิบัติไม่ยาวพอที่จะคาดการณ์ได้ชัดถึงเรื่องการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ยังสืบเนื่องจากโครงการจำนำข้าวที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลยุคทักษิณ โดยมีโครงการจำนำข้าวอย่างต่อเนื่อง ผู้ทุจริตจึงมีเวลาศึกษาช่องโหว่ของโครงการมากกว่า

การทุจริตในระดับชาวนานั้น โรงสีในโครงการไม่มั่นใจที่จะคำตอบมากกว่าเนื่องจากเหตุผลที่คล้ายกับประเด็นข้างต้น โรงสีนอกโครงการยังคงเลือกโครงการจำนำข้าวจากชาวนาที่ตนติดตามถึงแม้ว่าจะทราบถึงปัญหาการจดทะเบียนเกินของชาวนาในโครงการประกันรายได้ ในทางกลับกัน โกดังคิดว่าโครงการประกันรายได้น่าจะมีการทุจริตระดับชาวนามากกว่าเพราะทราบว่ามีการจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าความเป็นจริง

เมื่อถามว่าเกษตรกรควรได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาลหรือไม่ โรงสีในโครงการจำนวนหนึ่งอยากให้มีการลดต้นทุนการผลิตของชาวนา นอกจากนี้บางส่วนยังสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมชาวนาให้มีความรู้ ความสามารถที่นำไปใช้ได้จริงเพื่อการพัฒนาสายอาชีพ และยังมีโรงสีในโครงการถึง 6 รายแนะนำให้ดำเนินโครงการจำนำข้าวต่อ แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงบางส่วน เช่น ลดปริมาณ ลดราคา เป็นต้น

สำหรับโรงสีนอกโครงการนั้น ส่วนใหญ่แนะนำให้รัฐสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต เช่น ขยายระบบชลประทาน วิจัยและปรับปรุงพันธุ์ อบรม แนะนำเทคโนโลยีต่างๆ ลดต้นทุน เป็นต้น บางรายแนะนำให้รัฐบาลหันมาดูแลด้านความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ มีเพียงน้อยรายที่อยากให้โครงการจำนำข้าวดำเนินต่อไปแต่ปรับลดราคาจำนำลง

ตารางที่ 4.19 เปรียบเทียบระดับทุจริตของโครงการจำนำข้าว และโครงการประกันรายได้

โครงการไหนทุจริตการจดทะเบียนเกษตรกรมากกว่ากัน	ในโครงการ (%)	นอกโครงการ (%)	โกดังในโครงการ (%)
โครงการจำนำข้าว	27	45	29
โครงการประกันรายได้	24	21	36
ไม่แน่ใจ	35	27	36
ไม่ทราบ	14	6	0
รวม	100	100	100
จำนวนผู้ที่ตอบ (คน)	37	33	14
โครงการจำนำข้าว	59	71	64
โครงการประกันรายได้	8	0	7
ไม่แน่ใจ	19	23	29
ไม่ทราบ	14	6	0
รวม	100	100	100
จำนวนผู้ที่ตอบ (คน)	37	31	14

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

4.6 สรุปผลการสำรวจโรงสี และโกดัง

เห็นได้ว่าโครงการจำนำข้าวส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแก่โรงสี และโกดังอย่างชัดเจน โรงสีสามารถแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจโดยการเพิ่มกำลังการผลิต ขยายกำลังการผลิต และขยายจุดรับซื้อ พฤติกรรมทั้งหมด ล้วนแต่เป็นการตัดสินใจของโรงสีที่สามารถทำได้เอง นอกจากการขยายจุดรับซื้อที่ต้องอาศัยผู้มีอิทธิพลให้ความช่วยเหลือส่วนโกดังมีวิธีแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจเพียงหนึ่งวิธีคือการขยายความจุโกดังหรือการสร้างโกดังใหม่ ในทางกลับกันเชอร์เวย์เยอร์ไม่มีวิธีแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่แน่ชัดนอกจากการวิ่งเต้นขอรับงานตรวจข้าวมากขึ้น ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้มีอิทธิพลให้ความร่วมมือ

การทุจริตของโครงการจำนำข้าวมีทุกขั้นตอน ในระดับชาวนา ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นพ้องถึงปัญหาซื้อสิทธิ์ชาวนาซึ่งเป็นการทุจริตที่ชาวนาต้องร่วมมือกับโรงสีหรือนายหน้า ในระดับโรงสีมีปัญหาการออกไปประทวนปลอมและเวียนเทียนข้าวของโรงสีโดยการนำข้าวในโครงการออกไปขายแล้วซื้อข้าวคุณภาพต่ำหรือข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านมาคืนเข้าโกดังกลาง ซึ่งจำเป็นต้องมีเชอร์เวย์เยอร์และเจ้าหน้าที่ศุลกากรรู้เห็นเป็นใจ

ในระดับโกดัง มีปัญหาหลักคือการปล่อยให้โรงสีรอคิวถ่านเนื่องจากมีชาวนานำข้าวมาเข้าโครงการมากมาย ทำให้โรงสีมีข้าวมากไปด้วย ในบางกรณีโกดังเรียกเก็บค่าแฉงคิวจากโรงสีเพื่อให้สามารถขนข้าวเข้าโกดังได้ก่อน ส่วนอีกหนึ่งปัญหาซึ่งเป็นปัญหาระดับโกดังและเชอร์เวย์เยอร์คือการเรียกค่าเหยียบแผ่นดินและเงินพิเศษจากโรงสีโดยอ้างว่าข้าวมีปัญหาหรือไม่ได้มาตรฐาน

ส่วนการทุจริตในระดับรัฐบาลนั้นโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์มีความเห็นค่อนข้างต่างกัน แต่หนึ่งปัญหาที่ผู้ประกอบการในทุกธุรกิจเห็นพ้องถึงความสำคัญคือพ่อค้าต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูกถึงจะอยู่รอด ซึ่งหมายความว่า ถ้าไม่ได้เป็นพรรคพวกกับนักการเมือง พ่อค้าจะไม่สามารถซื้อข้าวหรือไม่สามารถซื้อข้าวในราคาถูก ดังนั้นพ่อค้าทั่วไปจึงไม่สามารถตั้งราคาแข่งกับพ่อค้าที่มีเส้นสายได้ ข้อมูลนี้ตรงกับข้อมูลที่ได้จากการลงสัมภาษณ์โรงสีในท้องถิ่นและการสัมภาษณ์กับผู้ส่งออก

ถ้าไม่คำนึงถึงการทุจริต ประโยชน์ของโครงการต่อผู้ประกอบการนั้นส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางด้านตัวเงินโดยตรง โรงสีได้ค่าจ้างสี โกดังได้ค่าจ้างฝากเก็บข้าว และเชอร์เวย์เยอร์ได้ค่าจ้างตรวจข้าว เนื่องจากมีชาวนาเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก ผู้ประกอบการทั้งสามธุรกิจจึงถูกว่าจ้างโดยรัฐบาลเสมอ และมีรายได้เข้ามาไม่ขาดสาย จึงเป็นเรื่องไม่น่าแปลกใจที่มีการสร้างและขยายโรงสีและโกดังอย่างต่อเนื่องในประเทศไทย

ในด้านลบนั้น นอกจากพฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจและโอกาสในการทุจริตแล้ว ผู้ประกอบการโดยเฉพาะโกดังมีปัญหาในการสมัครเข้าโครงการซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง โรงสีในโครงการ

หลายรายประสบปัญหาการส่งมอบข้าว โดยโรงสีมักถูกเซอร์เวย์เยอร์และโกดังอ้างว่าข้าวไม่ได้คุณภาพ นอกจากนี้ยังประสบอีกปัญหา คือ การออกใบประทวนข้าว เป็นเหตุจากโรงสีวางค้ำประกันข้าว รวมถึงระบบการกรอกใบประทวนในคอมพิวเตอร์ที่ยุ่งยากและไม่เสถียร ยิ่งไปกว่านั้นโรงสียังมีปัญหาการขอขยายจุดรับซื้อซึ่งใช้เวลานานและถูกโรงสีอื่นกีดกันอีกด้วย

ในด้านความรู้สึkstต่อโครงการจำนำข้าว ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ได้ชอบโครงการจำนำข้าวมากอย่างที่ผู้วิจัยคาดการณ์ โดยปรากฏคะแนนเฉลี่ยไม่ถึง 3 คะแนนจากคะแนนเต็ม 5 จากผู้ประกอบการทุกประเภท ซึ่งรวมโรงสีและโกดังในโครงการจำนำข้าวที่เป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการมากที่สุดในกลุ่มผู้ประกอบการในบทวิเคราะห์นี้

เมื่อเทียบกับคะแนนการทุจริต พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้คะแนนอยู่ที่ประมาณ 4 คะแนนซึ่งถือว่าสูงและแสดงให้เห็นว่าโครงการจำนำข้าวมีการทุจริตจริงโดยผู้ประกอบการหลากหลายทราบการทุจริตดังกล่าวจากติดตามข่าวสาร อ้างอิงจากข้อมูลในตารางที่ 4.16 เห็นได้อย่างชัดเจนว่าโครงการจำนำข้าวมีการทุจริตในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาวนา โรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์ มาจนถึงรัฐบาล

เมื่อเปรียบเทียบทัศนคติเรื่องโครงการจำนำข้าวของเจ้าของโรงสีกับเกษตรกร พบว่า ความพอใจของเกษตรกรสูงกว่าความพอใจในโครงการจำนำข้าวของโรงสี เนื่องจากเกษตรกรได้รับผลประโยชน์โดยตรงและได้รับผลกระทบทางลบน้อยกว่าโรงสี การรับรู้เรื่องการทุจริตของเกษตรกรและโรงสีมีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ โรงสีมีการรับรู้ว่าการทุจริตในแต่ละขั้นตอนสูงกว่าการรับรู้ของเกษตรกรอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะเรื่องการซื้อขายสิทธิ์ของเกษตรกร และการจดทะเบียนเกิน ทั้งนี้ยังมีข้อสังเกตคือ โรงสีในโครงการจำนำข้าวไม่เห็นว่าการใบประทวนล่าช้าเป็นการทุจริต แต่สำหรับเกษตรกรแล้วเห็นว่าการทุจริตในลักษณะนี้ค่อนข้างมาก ดังตาราง 4.18 และ ตารางภาคผนวก 4.2 ทั้งนี้พบว่า เกษตรกรและโรงสีมีพฤติกรรมการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากโครงการจำนำข้าวด้วยวิธีการเพิ่มกำลังการผลิตของตนเอง

บทที่ 5

ต้นทุนการคลัง ต้นทุนสวัสดิการของโครงการรับจำนำข้าว และ การทุจริตในการระบายข้าว

วัตถุประสงค์ของการศึกษาเรื่องการคอร์รัปชันในโครงการจำนำข้าว คือ ความพยายามคำนวณมูลค่ารวมของการทุจริตคอร์รัปชันจากการระบายข้าว โดยการวิเคราะห์จากส่วนต่างระหว่างต้นทุนทางเศรษฐกิจของโครงการ (เช่น ค่าใช้จ่ายในการรับจำนำข้าวเปลือก ดอกเบี้ยและค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาข้าว ฯลฯ) กับรายได้จากการจำหน่ายข้าวสารของรัฐ วิธีนี้แตกต่างจากการศึกษาพฤติกรรมคอร์รัปชันในแต่ละขั้นตอนของโครงการจำนำข้าว ซึ่งเป็นการทุจริตในระดับปัจเจกบุคคล และมีปัญหาการประมาณการ*มูลค่ารวม*ของการทุจริต เพราะไม่มีใครมีข้อมูลจำนวนผู้ทุจริตในแต่ละขั้นตอน นอกจากนั้นการศึกษาครั้งนี้จะเน้นการศึกษาเรื่องการระบายข้าวสาร ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีโอกาสการคอร์รัปชันเป็นมูลค่าสูงกว่าการทุจริตในแต่ละขั้นตอนของการจำนำและการนำข้าวสารเข้าเก็บในโกดังกลางของรัฐ

ข้อดีของการศึกษารายรับจากการระบายข้าวเทียบกับค่าใช้จ่ายรวมของโครงการจำนำข้าว คือ ผู้วิจัยจะทราบภาระขาดทุนโดยรวม การขาดทุนนี้มาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การขาดทุนจากการอุดหนุนข้าวนา ข้าวมีคุณภาพต่ำจึงขายได้ราคาต่ำ การทุจริตเพราะรัฐขายข้าวแบบไม่โปร่งใสในราคาต่ำ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจะหาวิธีแยกสาเหตุของการขาดทุนเพื่อให้ได้ประมาณการมูลค่าการทุจริตในการระบายข้าว

5.1 แนวคิดการสร้างแบบจำลองวัดต้นทุนสวัสดิการที่เกิดจากการแทรกแซงตลาด

การวัดมูลค่าการทุจริตที่เกิดจากการระบายข้าวให้ใกล้เคียงความจริง จะต้องมีกรอบแนวคิดใหญ่เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโครงการรับจำนำข้าว รายรับจากการระบายข้าวและการประมาณการผลขาดทุนของโครงการ ส่วนมูลค่าการทุจริตจากการระบายข้าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของภาระขาดทุนดังกล่าว

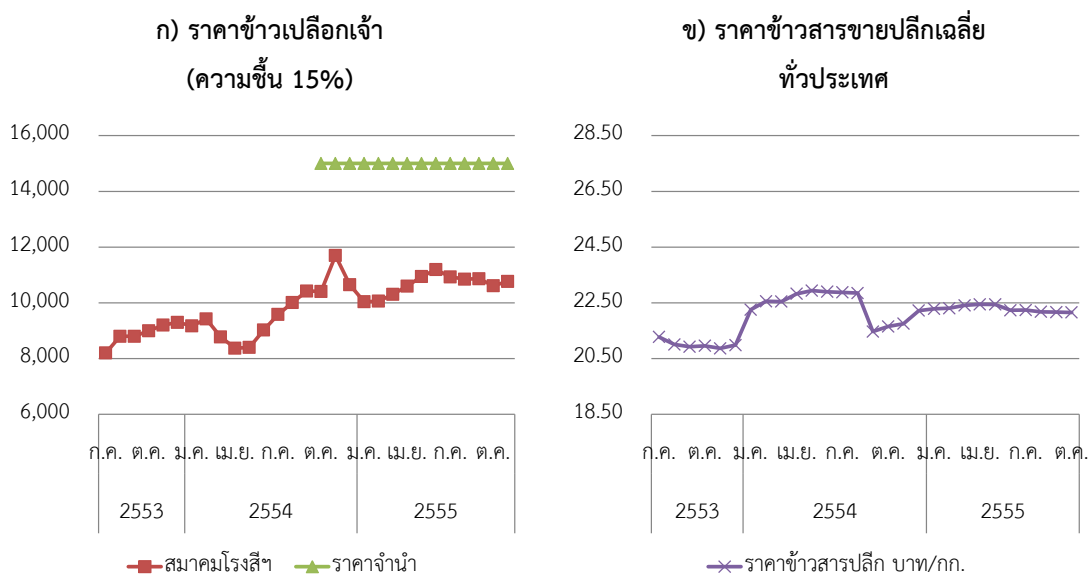
นอกจากนั้นนโยบายรับจำนำข้าวยังก่อให้เกิดประโยชน์ ต้นทุนและความเสียหายต่างๆต่อผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ชาวนาได้ประโยชน์จากราคาข้าวเปลือกที่แพงขึ้น แต่ผู้บริโภคอาจต้องซื้อข้าวแพงขึ้น การขาดทุนจากการขายข้าวย่อมเป็นภาระผู้เสียภาษี สต็อกข้าวที่เหลืออกจะเสื่อมค่าลงตามกาลเวลายิ่งกว่านั้นการบิดเบือนกลไกตลาดยังทำให้เกิดความสูญเสียของการใช้ทรัพยากร เนื่องจากชาวนาผลิตข้าวมากกว่าปริมาณการผลิตในตลาดเสรี การจำกัดการส่งออกนอกจากจะทำให้ปริมาณ (และมูลค่า)

ส่งออกลดลงแล้ว ยังทำให้เกิดความสูญเสียต่อสังคมเพิ่มเติมที่เรียกว่า dead-weight loss from trade restraint ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องสร้างแบบจำลองอุปสงค์-อุปทานของตลาดข้าวไทย

ในข้อเท็จจริง ตลอดเวลา 32 เดือนของโครงการรับจำนำข้าว (3 ตุลาคม 2554-21 พฤษภาคม 2557 ก่อนการปฏิวัติ) โครงการรับจำนำมีผลต่อราคาตลาดในแต่ละช่วงเวลาไม่เหมือนกัน สาเหตุเกิดจากการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการระบายข้าว ทำให้ผู้วิจัยต้องสร้างแบบจำลองตลาดข้าว แยกเป็น 2 แบบจำลอง ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในตลาดข้าว ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

ในช่วงแรก นอกจากการรับซื้อข้าวเปลือกในราคารับจำนำแล้วรัฐบาลยังมีนโยบายชัดเจนที่ต้องการยกระดับราคาส่งออกให้สูงขึ้น แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลไม่ต้องการให้ราคาข้าวสารในตลาดค้าปลีกในประเทศแพงขึ้น รัฐบาลจึงพยายามรักษาเสถียรภาพราคาขายปลีกข้าวสาร¹ โดยการระบายข้าวสู่ตลาดในประเทศผ่านโรงสี และพ่อค้าข้าวบางราย (ดูวิธีการระบายข้าวในบทที่ 2) ผลการดำเนินการดังกล่าวทำให้ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศแพงขึ้น ราคาขายส่งข้าวสารในประเทศและราคาส่งออกสูงขึ้น แต่ราคาขายปลีกข้าวสารกลับทรงตัวในระดับเดียวกับยุครัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (ดูรูปที่ 5.1 (ก) และ 5.1 (ข))

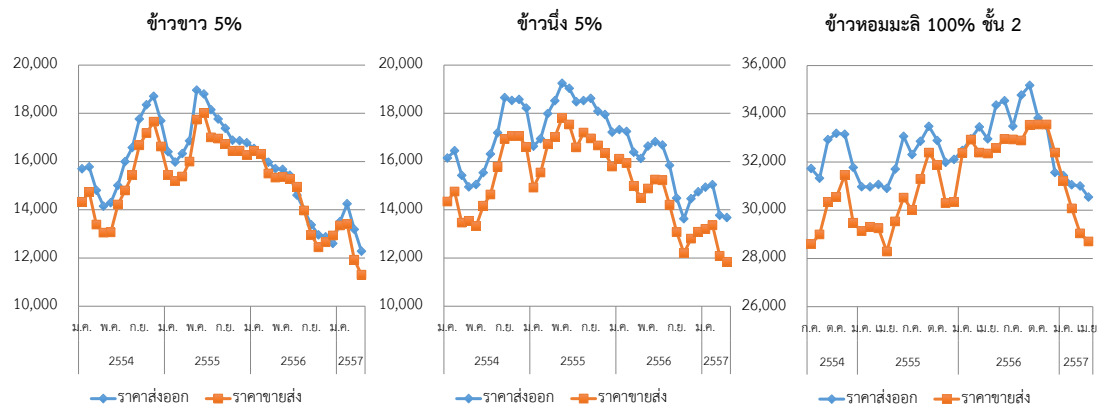
รูปที่ 5.1 (ก) ราคาข้าวเปลือกแพง-ข้าวสารถูก

ที่มา: ราคาข้าวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมาคมโรงสีข้าวไทย และ สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์.

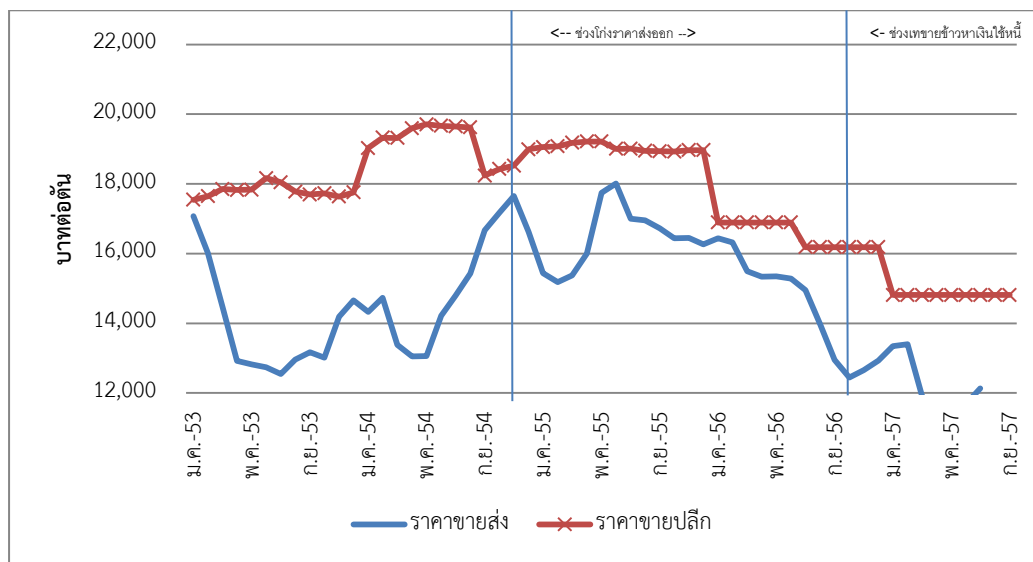
¹ แต่รัฐบาลไม่เคยประกาศชัดเจนต่อสาธารณะว่าตนมีนโยบายดังกล่าว มีแต่การประกาศนโยบายการส่งออกในราคาแพง (โดยการชะลอการขายข้าว) และนโยบายส่งออกแบบรัฐต่อรัฐ คำถามว่าทำไมรัฐบาลไม่กล้าประกาศนโยบายรักษาเสถียรภาพราคาขายปลีกในประเทศเป็นเรื่องน่าสนใจที่นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จะสามารถให้คำตอบได้

รูปที่ 5.1 (ข) ราคาส่งออก/ราคาขายส่งข้าว 3 ชนิด

ที่มา: กรมการค้าภายใน และ Riceonline.com

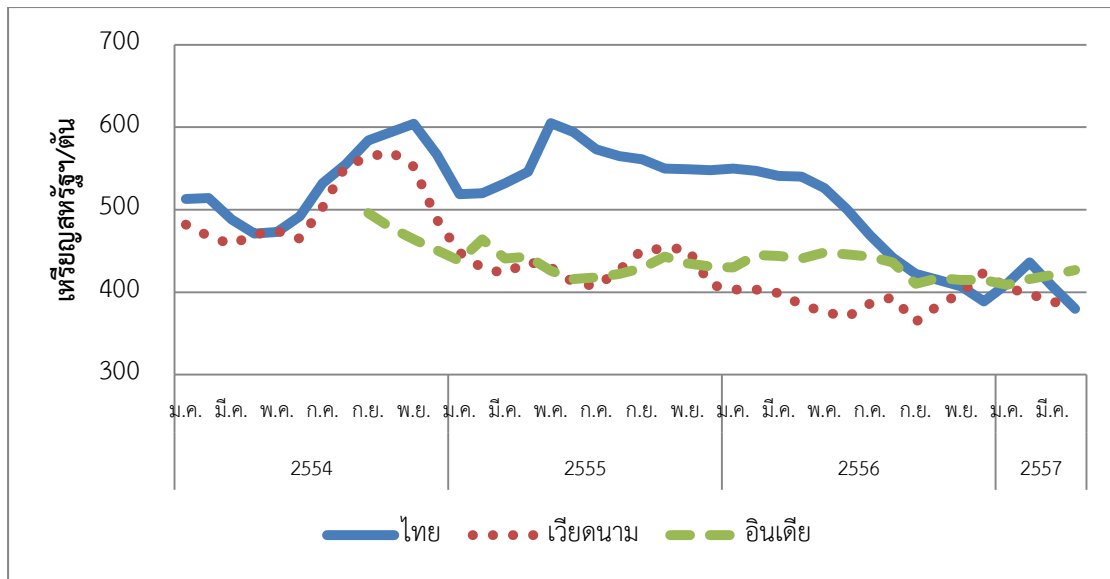
รูปที่ 5.1 (ค) ราคาขายปลีก/ราคาขายส่งข้าวขาว 5%

ที่มา: กรมการค้าภายใน และ สำนักดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

แต่ในปลายปี 2554 รัฐบาลอินเดียตัดสินใจยกเลิกการห้ามการส่งออกข้าว เพราะอินเดียมีผลผลิตสูงขึ้นติดต่อกันหลายปีทำให้มีปัญหาไถ่ไม่เพียงพอผล คือ ราคาข้าวส่งออกของอินเดียลดต่ำลง เวียดนามที่เคยตั้งราคาส่งออกข้าวใกล้เคียงกับไทย ตัดสินใจลดราคารลงมา (รูปที่ 5.2) ทำให้อุปสงค์ต่อข้าวส่งออกของไทยลดลง เพราะข้าวอินเดีย และเวียดนามเข้ามาทดแทนตลาดข้าวส่งออกของไทย ส่วนต่างระหว่างราคาส่งออกข้าวไทยกับราคาข้าวของคู่แข่งพุ่งขึ้นสูงสุดในเดือนมิถุนายน 2555 ทำให้ พตอ.ทักษิณ ชินวัตร เจ้าของแนวคิดนโยบายจำนำข้าวทุกเมล็ดออกมาให้สัมภาษณ์สื่อต่างประเทศอย่างลือโลดใจว่านโยบายรับจำนำข้าวจะสามารถทำให้ไทยขายข้าวส่งออกได้ในราคาแพง (Bloomberg 2012 and The Nation 2012) ซึ่งจะช่วยลดภาระขาดทุนของโครงการได้

รูปที่ 5.2 ราคาข้าวขาว 5% ส่งออกไทยเวียดนาม อินเดีย

ที่มา: Riceonline.com

แต่หลังจากนั้น (ไตรมาส 3 ปี 2555) ราคาข้าวส่งออกและราคาขายส่งของไทยกลับอ่อนตัวลงประมาณ 50 เหรียญต่อตัน (รูปที่ 5.2 ราคาส่งออกและขายส่งข้าว 3 ชนิด) ขณะที่ราคาข้าวหอมมะลิกลับสูงขึ้นเล็กน้อย ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากแรงกดดันของราคาตลาดโลก พร้อมๆกับกลางปี 2555 กระทรวงพาณิชย์เริ่มระบายข้าวจำนวนมากทั้งส่วนที่ระบายตามข้อเสนอซื้อของเอกชน (ตารางที่ 5.1) และการระบายแบบลับตามข้ออ้างเรื่องการขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ

ในกลางปี 2556 รัฐบาลไทยเริ่มประสบปัญหาไม่มีเงินรับซื้อข้าวจากชาวนา ดังเห็นได้จากความพยายามที่จะลดราคาจำนำ และจำกัดปริมาณการรับจำนำในฤดูการผลิตปี 2556 (โครงการรับจำนำรอบที่ 4) แต่การประท้วงของกลุ่มชาวนาบางกลุ่ม ทำให้รัฐบาลต้องหันไปซื้อข้าวในราคาจำนำเดิม เพียงแต่พยายามจำกัดการรับซื้อข้าวจากชาวนา รายละไม่เกิน 500,000 บาท และไม่ยอมรับซื้อข้าวส่วนที่เกินจากการลงทะเบียน² แต่เนื่องจากกระทรวงการคลังจำกัดปริมาณเงินกู้ซื้อข้าวไม่เกิน 500,000 ล้านบาท และในเวลานั้นรัฐบาลกู้เงินมาซื้อข้าวเกิน 500,000 ล้านบาทแล้ว กระทรวงการคลังจึงกดดันให้กระทรวงพาณิชย์เร่งระบายข้าว โดยอาศัยช่องทางจีทูจีเป็นช่องทางหลัก เพราะเป็นช่องทางลับในการระบายข้าวโดยไม่ต้องเปิดเผยข้อมูลใดๆ ผลของการระบายข้าวจำนวนมาก ทำให้ราคาข้าวขาวขายส่งและขายปลีกในปี 2556 ลดต่ำกว่าปี 2555 (แต่ราคาข้าวขาวขายปลีก

² เดิมมีการจำนำทุกเม็ด รัฐบาลยอมรับซื้อข้าวที่เกินจากปริมาณการจดทะเบียนเกษตรกรถึง 20%

ใน 6 เดือน แรกของปี 2556 ยังใกล้เคียงกับหกเดือนแรกของปี 2555) ส่วนราคาส่งออกและขายส่งข้าวหอมมะลิในปี 2556 ยังสูงขึ้นเล็กน้อยก่อนที่จะลดลงในช่วงการเก็บเกี่ยวข้าวใหม่ในปลายปี 2556

ดังนั้นตลาดข้าวไทยระหว่างตุลาคม 2554-ตุลาคม 2556 จึงมีสองตลาดและสองราคา คือ ราคาขายปลีกที่ทรงตัวในระดับต่ำ และไม่ถูกกำหนดโดยราคาส่งออกที่อยู่ในระดับสูงผิดปกติ

หลังจากการยุบสภาในเดือนธันวาคม 2556 รัฐบาลไม่สามารถกู้เงินมาชำระค่าข้าวให้ชาวนาได้ ทั้งๆที่รัฐบาลเป็นหนี้ชาวนา 1.2 ล้านคนรวม 1.25 แสนล้านบาท แต่รัฐบาลรักษาการไม่สามารถกู้เงินได้เพราะข้อจำกัดของกฎหมายรัฐธรรมนูญ (มาตรา 181 (3)) ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องเร่งระบายข้าวจำนวนมากออกจากคลังเพื่อหาเงินคืนชาวนา ผลคือ ราคาข้าวในประเทศและราคาส่งออกลดลงจนราคาส่งออกข้าวไทยต่ำกว่าราคาเวียดนามเป็นครั้งแรก ในช่วงเวลานี้ตลาดข้าวไทยจึงมีตลาดเดียวและราคาเดียว

ข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้เราต้องสร้างแบบจำลองตลาดข้าวเป็น 2 ยุค โดยแบ่งยุคตามสถานการณ์ราคาข้าวในประเทศ และราคาส่งออกดังนี้ (ก) ยุคแรก คือ ยุคสองตลาดสองราคา ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาระหว่างเดือนตุลาคม 2554-พฤศจิกายน 2555 เหตุผลที่กำหนดช่วงเวลาดังกล่าวเพราะราคาส่งออกข้าวไทยสูงขึ้นมาก ขณะที่อุปสงค์ต่อข้าวไทยในตลาดโลกลดลง เพราะเวียดนามและอินเดียลดราคาข้าวส่งออกลง (รูปที่ 5.2) ทำให้ส่วนต่างระหว่างราคาส่งออกของข้าวขาว 5% ของไทยกับเวียดนามเฉลี่ยสูงผิดปกติ (ต่างกันกว่าตันละ USD 100) เมื่อเทียบกับในอดีต (เฉลี่ย USD 20-70 ต่อตัน) ขณะเดียวกันราคาข้าวขาวขายปลีกในประเทศกลับอยู่ในระดับต่ำใกล้เคียงรัฐบาลอภิสิทธิ์ และมีแนวโน้มถูกลงอีกตั้งแต่ปลายปี 2555

(ข) ยุคสอง คือ ยุคตลาดส่งออกและในประเทศมีราคาเดียว เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556-พฤษภาคม 2557 เพราะหลังยุบสภารัฐบาลต้องเร่งระบายข้าวสู่ตลาดทั้งการระบายแบบลับๆ การประมูลขายข้าว และการขายข้าวผ่านตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า (ดูตารางที่ 2.2 ในบทที่ 2) ราคาขายปลีก ราคาขายส่งและราคาส่งออกข้าวขาวลดต่ำลงมาก จนทำให้ราคาส่งออกข้าวขาวของไทยต่ำกว่าราคาข้าวขาวเวียดนามเป็นครั้งแรก

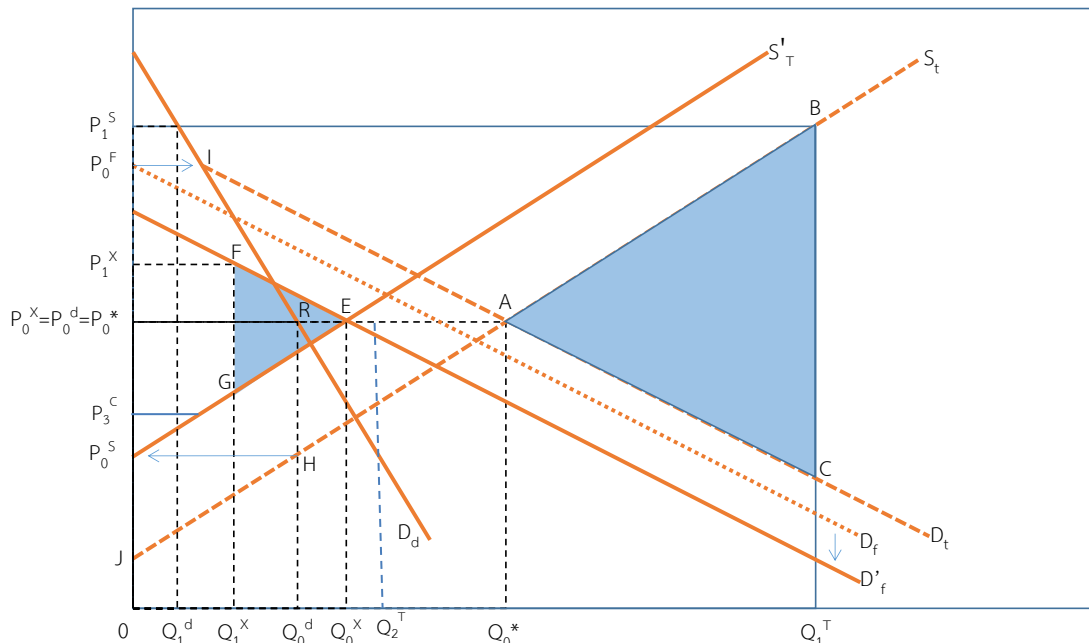
5.2 แบบจำลองตลาดข้าวไทย 2 ยุค

(ก) แบบจำลอง : ตลาดข้าวสองราคา

เดิมตลาดข้าวไทยไม่มีการแทรกแซง อุปทานข้าวไทย (วัดเป็นข้าวสาร) คือ เส้น S_T ส่วนอุปสงค์ต่อข้าวไทย คือ เส้น D_T ที่มาจากอุปสงค์ในประเทศ (D_d) บวกกับอุปสงค์ต่อข้าวไทยจาก

ต่างประเทศ (D_f) ดังนั้นราคาดุลยภาพ คือ P_0^* ปริมาณดุลยภาพ คือ Q_0^* (รูปที่ 5.3) สมมติว่าไม่มีสต็อกข้าวเหลือเมื่อสิ้นปีการผลิต³

รูปที่ 5.3 ยุคแรกตลาดข้าวไทยมี 2 ราคา

ต่อมารัฐบาลเริ่มดำเนินนโยบายรับจำนำข้าวทุกเมล็ดตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 โดยรับจำนำข้าวเปลือก ณ ราคา 15,000 บาท (P_1^S) ที่สูงกว่าราคาตลาดในขณะนั้น (P_0^*) ประมาณ 50% ทำให้เกิดอุปทานส่วนเกินเท่ากับ $Q_1^d - Q_1^T$ เมื่อเทียบกับดุลยภาพตลาดในกรณีที่ไม่มีแทรกแซงตลาด ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น $Q_0^* - Q_1^T$ จึงเกิด dead-weight loss (DWL_p) เท่ากับ ΔABC

แต่รัฐบาลต้องการขายข้าวส่งออกในราคาสูง เพราะความเชื่อของ พ.ต.อ.ทักษิณ ชินวัตร (www.forbes.com/sites/timferuson/2010/10/30/qa-thaksin-sits-dower-with-forbes/2/) ว่าพ่อค้าส่งออกอาศัยการขยายปริมาณส่งออกในราคาต่ำ (เพราะสามารถซื้อข้าวจากรัฐบาลในราคาถูก) รัฐบาลเพื่อไทยจึงต้องมึนโยบายชะลอการส่งออกเพื่อโก่งราคาส่งออก (ดูคำให้สัมภาษณ์ของ ปลัดกระทรวงพาณิชย์และที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาลใน ASTV ผู้จัดการรายวัน 2 มีนาคม 2555 และไทยพีบีเอส “ตอบโจทย์” 10 ตุลาคม 2555)

³ ปรกติผู้ประกอบการจะมีสต็อกจำนวนหนึ่งเพื่อรักษาความสะดวกในการค้าและรับมือกับความไม่แน่นอนในตลาด พ่อค้าข้าวคาดว่าเอกชนไทยอาจมีสต็อกข้าวในมือไม่เกินปีละ 2 ล้านตัน

ขณะเดียวกันรัฐบาลยังมีนโยบายรักษาเสถียรภาพราคาในประเทศ (ศูนย์ของวัตถุประสงค์นโยบายรับจำนำข้าวใน รู้ลึก รู้จริง การจำนำข้าว 2555) เพราะหากปล่อยราคาขายปลีกลอยตัวจะทำให้ราคาข้าวสารแพงจนเกิดปัญหาเสถียรภาพการเมือง รัฐบาลจึงพยายามระบายข้าวเข้าตลาดในประเทศเพื่อมิให้ราคาข้าวสารขายปลีกจะเพิ่มขึ้น หลักฐานยืนยัน คือ ราคาขายปลีกข้าวสารที่ค่อนข้างทรงตัวและเฉลี่ยใกล้เคียงราคาขายปลีกในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ (ดูรูปที่ 5.1)

ดังนั้นตลาดข้าวไทยจึงแยกเป็นสองตลาด คือ ตลาดในประเทศและตลาดส่งออก ราคาข้าวจึงมีสองราคาเช่นกัน ราคาในแต่ละตลาดถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานของแต่ละตลาด ซึ่งต่างจากกรณีที่รัฐไม่ได้แทรกแซงตลาด (ที่ราคาข้าวมีราคาเดียวกัน เพราะถูกกำหนดโดยราคาในตลาดต่างประเทศ) เราจึงต้องหาเส้นอุปสงค์และเส้นอุปทานของตลาดทั้งสอง

สำหรับตลาดในประเทศ อุปสงค์ภายใน คือ เส้น D_d และอุปทาน คือ เส้น S_t เนื่องจากรัฐบาลพยายามระบายข้าวในประเทศเพื่อมิให้ราคาข้าวขายปลีกแพงขึ้น เราสันนิษฐานว่ารัฐบาลใช้ราคาในประเทศก่อนมีนโยบายรับจำนำเป็นตัวชี้้นำในการระบายข้าว นอกจากนั้นรัฐบาลยังมีนโยบายขายข้าวถุงราคาถูก (คือ ข้าวธงฟ้า ข้าวถุงร้านถูกใจ และการขายข้าวถุงให้หน่วยราชการ) ดังนั้น ราคาขายปลีกในช่วงปีแรกของนโยบายจำนำข้าวจึงอยู่ในระดับใกล้เคียงกับราคาสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ สมมุติว่า คือ OP_0^* ซึ่งเท่ากับราคาดุลยภาพเมื่อไม่มีการแทรกแซงตลาด การบริโภคในประเทศจึงเท่ากับ OQ_0^d

จุด E เป็นดุลยภาพในตลาดส่งออกที่ไม่มีการแทรกแซง ปริมาณส่งออกที่ไม่มีการแทรกแซงคือ OQ_0^x ซึ่งเท่ากับ $Q_0^d - Q_0^s$ ที่เกิดจากเส้นอุปสงค์รวม (D_d) และอุปทานรวม (S_t) เมื่อตลาดข้าวในประเทศและส่งออกมีราคาเดียวกัน

ส่วนในตลาดส่งออก อุปสงค์ต่อข้าวไทยของผู้ซื้อต่างประเทศ คือ เส้น D_f ซึ่งสมมุติว่ามีค่าความยืดหยุ่นต่อราคาเท่ากับ -1.125 ส่วนเส้นอุปทานข้าวไทยในตลาดส่งออก คือ อุปทานข้าวหลังจากหักปริมาณขายในประเทศแล้ว (OQ_0^d) ดังนั้น เส้นอุปทานข้าวไทยในตลาดโลกจึงเป็นเส้น S_t' โดยมีจุดตัดแกนตั้งที่ P_0^s เพราะเราหักปริมาณอุปทานที่ขายในประเทศ (OQ_0^d) ออกจากเส้นอุปทานข้าวรวม S_t ตามแกนนอน ฉะนั้นระยะทาง P_0^sH คือส่วนของอุปทานที่ขายในประเทศ

แต่รัฐบาลปฏิเสธที่จะขายข้าวให้ผู้ส่งออกในราคาต่ำเท่ากับราคาในประเทศ (P_0^*) เพราะต้องการยกราคาส่งออก จึงมีนโยบายระบายข้าวให้ผู้ส่งออกในราคาสูง

นอกจากนั้นเมื่ออินเดียยกเลิกการห้ามส่งออกข้าว ราคาข้าวส่งออกของอินเดียและเวียดนามลดลง ทำให้อุปสงค์ต่อการส่งออกข้าวไทยลดลงจากเส้น D_f เป็น D_f'

ดังนั้น ปริมาณส่งออกข้าวไทยจึงลดลงดังข้อเท็จจริงจากสถิติส่งออกที่พบว่าปริมาณส่งออกข้าวในปี 2555 (7 ล้านตัน) ต่ำกว่าปี 2554 (10.8 ล้านตัน) และปี 2556 การส่งออกยังลดลงอีกเหลือเพียง 6.6 ล้านตัน (ดูตารางที่ 5.2)

เราสามารถคำนวณหาต้นทุนการคลัง และต้นทุนสวัสดิการ (welfare cost) ที่เกิดจากการแทรกแซงของรัฐบาลจากแบบจำลอง ได้ดังต่อไปนี้

ตลาดข้าวที่ไม่มีการแทรกแซงและมีราคาเดียว

อุปสงค์รวม	$= D_d + D_f = D_T$
อุปทานรวม	$= S_T$
ราคาดุลยภาพ	$= OP_o^*$
ปริมาณดุลยภาพ	$= OQ_o^*$
ปริมาณบริโภคในประเทศ	$= OQ_o^d$
ปริมาณส่งออก	$= Q_o^d Q_o^*$

การแทรกแซงทำให้เกิดสองการตลาด และสองราคา ดุลยภาพราคาตลาดโลกในประเทศเกิดจากอุปสงค์ในประเทศและอุปทานในประเทศ ดังนี้

อุปสงค์ในประเทศ	$= D_d$
อุปทานในประเทศ	$= S_T$
ราคาตลาดในประเทศ	$= OP_o^*$
ปริมาณบริโภคในประเทศ	$= OQ_o^d$

อนึ่งแม้ว่าราคาขายปลีกข้าวสารในประเทศจะทรงตัว แต่ข้อมูลในรูปที่ 5.1 พบว่าราคาขายส่งในประเทศในปี 2555 อยู่ในระดับสูงกว่าราคาปี 2554 สาเหตุที่ราคาขายปลีกมิได้แพงขึ้น เพราะโรงสีและผู้ขายส่งข้าวถุงบางรายมีเส้นสายการเมืองสามารถซื้อข้าวจากรัฐบาลในราคาถูก ทำให้สามารถขยายส่งแบ่งตลาดโดยการแย่งส่วนแบ่งตลาดจากพ่อค้าขายส่งข้าวถุงรายใหญ่⁴ ส่วนพ่อค้าข้าวถุงที่ไม่มีเส้นสายกลับต้องซื้อข้าวในราคาขายส่งที่แพงขึ้น แต่เพื่อรักษาส่วนแบ่งตลาดของตนมิให้ลดลงมาก จึงต้องพยายามคงราคาขายปลีกข้าวถุงของตน โดยการลดกำไรลง

ส่วนในตลาดต่างประเทศ รัฐบาลประกาศขายข้าวให้ผู้ส่งออกในราคาแพงทำให้ราคาส่งออก (OP_1^x) แพงกว่าราคาในประเทศ (OP_o^d)

⁴ เดิมผู้ขายส่งข้าวถุง 5 รายใหญ่เรียงตามลำดับ ได้แก่ CP (ส่วนแบ่ง 14%) เบญจรงค์ (12%) มาบุญครอง (10%) หงษ์ทอง (9%) ส่วนรายที่ 5 มีส่วนแบ่งตลาดเพียง 2-3% หลังจากมีการจำนำข้าว ผู้ขายส่งข้าวถุงรายใหญ่ 4 รายแรกยังเหมือนเดิม แต่ส่วนแบ่งตลาดของเบญจรงค์และมาบุญครองลดลง และมีผู้ค้าส่งรายที่ 5-6 มีเพิ่มส่วนแบ่งตลาดขึ้นมามาก ได้แก่ ปิ่นเงิน (6%) ดอกบัว (5%)

อุปสงค์ต่อการส่งออก	= เส้น D'_f
อุปทานหลังหักการขายในประเทศ	= เส้น S'_T
ราคาส่งออก	= OP_1^x
ปริมาณส่งออก	= OQ_1^x
ดังนั้น อุปสงค์รวม	= การบริโภคในประเทศ+การส่งออก = $OQ_0^d + OQ_1^x$
สต็อกคงเหลือ	= ปริมาณจำนำ - ปริมาณระบายของรัฐบาล
ปริมาณระบายข้าวรัฐ (Δ sale)	= อุปสงค์รวม - ข้าวในมือภาคเอกชนหลังมีการจำนำ = $(OQ_0^d + OQ_1^x) - OQ_1^d$
ΔS	= $Q_1^d Q_1^T - (OQ_0^d + OQ_1^x) - OQ_1^d$ = $Q_2^T Q_1^T$

ต้นทุนสวัสดิการสุทธิจากการแทรกแซง (WC) จึงประกอบด้วย (1) ภาระขาดทุนด้านการคลัง [(หรือ FL ซึ่งประกอบด้วยต้นทุน การซื้อข้าวเปลือกในราคาแพงและค่าใช้จ่ายดำเนินงาน หักรายรับ ขายข้าว และหักสต็อกข้าวที่เหลืออยู่)] (2) ประโยชน์ที่ชาวนาได้รับ (ส่วนเกินผู้ผลิต ΔPS) (3) ประโยชน์หรือส่วนเกินของผู้บริโภค (ΔCS) (4) การส่งออกที่ลดลง (Δx) (5) ความสูญเสียจากการ บิดเบือนกลไกตลาด [ได้แก่ dead-weight loss ที่เกิดจากการผลิตส่วนเกิน (DWL_p) และ dead-weight loss จากการจำกัดการส่งออก (DWL_x)] และ (6) การเสื่อมมูลค่าของข้าวในสต็อก ($\delta^* S$)

(1)	WC	= $-FL + \Delta PS + \Delta CS - \Delta X - DWL_p - DWL_x - \delta^* \Delta S$
	ΔPS	= $P_0^* ABP_1^S$
สมมุติว่า	ΔCS	= 0 (แต่รัฐบาลต้องอุดหนุนผู้บริโภค)
	FL	= เงินซื้อข้าวเปลือก + ต้นทุนดำเนินการ - รายรับขายข้าว (โดยขายราคาต่ำเพื่อ อุดหนุนผู้บริโภคและขายให้พ่อค้าพรรคพวกในราคาต่ำ) + มูลค่าสต็อกที่เหลืออยู่ เมื่อสิ้นเมษายน 2557 = $C^P + C^O - R$
	ΔX	= $OQ_0^x - OQ_1^x$ หรือ $OP_0^* EQ_0^x - OP_1^x - OP_1^x FQ_1^x$
	DWL_p	= ΔABC
	DWL_x	= ΔEFG
(2)	WC	= $P_0^* ABP_1^S + O - C^P + C^O - R - Q_1^x Q_2^x - \Delta ABC - \Delta EFG - \delta^* \Delta S$
	δ	= อัตราการเสื่อมมูลค่า
	ΔS	= สต็อกข้าวที่เหลือ = $Q_2^T Q_1^T$

การคำนวณมูลค่าทุจริตในการระบายข้าว

แม้ว่าราคาในประเทศจะเท่ากับ P_0^* และราคาข้าวส่งออกจะถีบตัวขึ้นเป็น P_1^x แต่รัฐบาล กลับขายข้าวในราคาต่ำกว่าราคาตลาด (คือ ขายราคา OP_3^c) ดังนั้น การขายข้าวในราคาต่ำนี้ทำให้ ภาระขาดทุนของรัฐบาลสูงขึ้น

เดิมภาระขาดทุนของรัฐบาลมี 2 ส่วน ดังนี้ (ก) ส่วนแรก คือ ขาดทุนจากการซื้อข้าวจาก ชาวนาในราคาสูงกว่าราคาตลาด (P_1^S สูงกว่า P_0^*) นั่นคือ

$$\begin{aligned}\text{ขาดทุนจากการซื้อข้าวเปลือกราคาแพง} &= (P_1^S - P_0^*) * \text{ปริมาณรับจำนำ} \\ &= (P_1^S - P_0^*) * Q_1^d Q_1^T\end{aligned}$$

(ข) ส่วนที่สองเป็นการขาดทุนจากการยอมขายข้าวในราคาต่ำกว่าราคารับจำนำ คือ

$$\begin{aligned}\text{ขาดทุนจากการอุดหนุนผู้บริโภค} &= (P_1^S - P_0^*) * \text{ปริมาณระบายข้าวของรัฐบาล} \\ \text{ปริมาณระบายข้าว} &= Q_2^T Q_1^T\end{aligned}$$

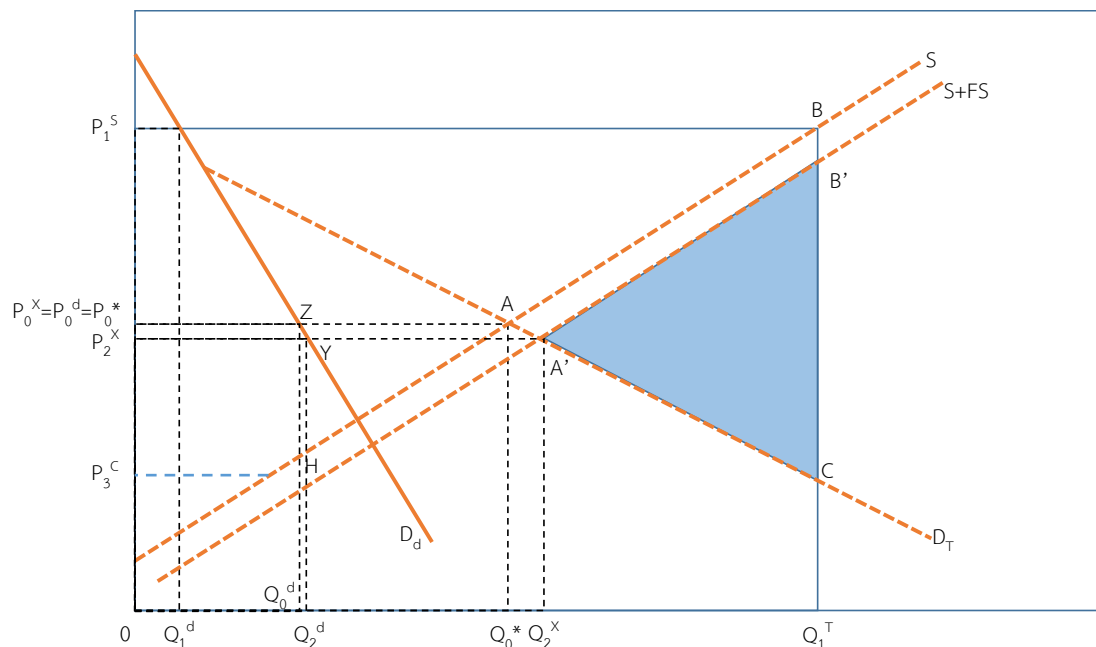
(ค) ส่วนที่สาม คือ ขาดทุนจากการระบายข้าวให้พ่อค้าพรคพวกในราคาต่ำกว่าราคาตลาด ($P_0^* - P_3^C$)

$$\begin{aligned}\text{ขาดทุนจากการทุจริต} &= (P_0^* - P_3^C) * \text{ปริมาณระบายข้าวของรัฐบาล} \\ &= (P_0^* - P_3^C) * Q_2^T Q_1^T\end{aligned}$$

ข) แบบจำลอง : ตลาดข้าวมีราคาเดียว

เพราะรัฐบาลเร่งระบายข้าวหาเงินชำระหนี้ชานา ทำให้เส้นอุปทานขยับไปทางขวา เท่ากับปริมาณการระบายข้าว เส้น S จึงขยับไปเป็นเส้น S+FS ส่วนเส้นอุปสงค์รวมคือ เส้น D_T (ดูรูปที่ 5.4)

รูปที่ 5.4 รัฐบาลเร่งระบายข้าวเพื่อหาเงินชำระหนี้ทำให้ราคาในประเทศและราคาส่งออกลดลง

ผลของการเร่งระบายข้าวเพื่อหาเงินชำระหนี้ข้าวนา ทำให้ราคาส่งออกข้าวไทย (และราคาขายส่งในประเทศ) ต่ำกว่าราคาส่งออกของเวียดนาม ราคาข้าวส่งออก (และราคาในประเทศ) จึงลดลงจาก OP_0^X เหลือ OP_2^X ความสูญเสียจากการบิดเบือนตลาดมีเพียงความสูญเสียจากการตั้งราคาจำนำสูงกว่าราคาตลาด ($A'B'C$) (ดูรูปที่ 5.4)

ราคาตลาดใหม่จุด A'	$= OP_2^X$
การบริโภคในประเทศ	$C = OQ_2^d$
การบริโภคในประเทศเพิ่มขึ้นจากตลาดเดิม	$\Delta C = Q_0^d Q_2^d$
การส่งออกรวม	$X = Q_2^d Q_2^X$
การส่งออกเพิ่มขึ้น	$\Delta X = (Q_2^d Q_2^X - Q_0^d Q_0^X)$
รัฐบาลขายข้าว	$R = (Q_1^d Q_2^d) + Q_2^d Q_2^X$ ในราคา P_3^C
สต็อกเหลือ	$\Delta S = Q_1^d Q_1^T - Q_1^d Q_2^X = Q_2^X Q_1^T$
ขาดทุนของรัฐบาล	$FL = \text{ต้นทุนการจำนำข้าว} - \text{รายรับขายข้าว} + \text{มูลค่าสต็อกที่เหลือ}$ $C^P + C^O - (Q_1^d Q_2^d) + Q_2^d Q_2^X * P_3^C + Q_2^X Q_1^T$
(3) ต้นทุนสวัสดิการสุทธิ (Welfare cost)	$= FL + \Delta PS + \Delta CS + \Delta X - DWL_p - DWL_x$ $+ \delta * \Delta S$
ต้นทุนจำนำข้าว (FC)	$= \text{เงินซื้อข้าว}(C_p) + \text{ต้นทุนสีแปร/กระสอบ/ขนส่ง}(C_M) + \text{ต้นทุนดำเนินการ}(C_o)$ $= (Q_1^d Q_2^d + Q_2^d Q_2^X) * OP_3^C$ $= (Q_2^d Q_2^X - Q_0^d Q_0^X)$ $= PoABP_1^S$ $= P_2^X YZP_o^*$ $= ABC$ $= \delta * \Delta S = \delta * (Q_2^X Q_2^T)$ $= \delta$
รายรับขายข้าว R	
ส่งออกเพิ่ม ΔX	
ΔPS	
ΔCS	
DWL_p	
การสูญเสียจากสต็อก	
อัตราการสูญเสียมูลค่าข้าว	
(4) ต้นทุนสวัสดิการสุทธิ (Welfare cost)	$= C^P + C^O - (Q_1^d Q_2^d) + Q_2^d Q_2^X * P_3^C + Q_2^X Q_1^T + PoABP_1^S + P_2^X YZP_o^* + (Q_2^d Q_2^X - Q_0^d Q_0^X) + ABC + \delta * (Q_2^X Q_2^T)$

การคำนวณมูลค่าทุจริตระบายข้าว

เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้จำหน่ายข้าวทั้งหมดที่รับจำนำ ดังนั้น หากมีการทุจริตเกิดขึ้น มูลค่าทุจริตก็คือ รายได้ลดลงจากการที่รัฐบาลขายข้าวในราคาต่ำกว่าปกติให้พรรคพวก (ดูคำอธิบายพฤติกรรมนี้ในบทที่ 2) แต่เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายรักษาเสถียรภาพราคาขายปลีกด้วย ส่วนต่างระหว่างราคาจำนำข้าว (OP_1^S) ราคาข้าวที่รัฐบาลขายให้พ่อค้าพรรคพวก (OP_3^C) จึงประกอบด้วย 2 ส่วน คือ มูลค่าอุดหนุนผู้บริโภค และมูลค่าทุจริต โดยที่มูลค่าการทุจริต คือ ส่วนต่างระหว่างราคาขาย

ส่งสุทธิ⁵ ที่รัฐบาลควรได้รับหากมีการขายข้าวแบบโปร่งใส กับราคาขายให้พรรคพวก (OP_3^C ในรูปที่ 5.4) คูณด้วยปริมาณขายข้าวของรัฐบาล

ส่วนที่เหลือ คือ (ราคาจำนำข้าวลบราคาขายส่งสุทธิ) คูณด้วยปริมาณขายข้าวของรัฐบาล จึงเป็นมูลค่าการอุดหนุนผู้บริโภค

อุดหนุนผู้ผลิต	$= (P_1^S - P_0^*) * Q_1^d Q_1^T$
อุดหนุนผู้บริโภค	$= (P_1^S - P_2^X) * \text{ปริมาณระบายข้าวรัฐบาล}$
ขาดทุนจากการดำเนินงาน	$= \text{ต้นทุนดำเนินการ}(C_0)$
ขายให้พรรคพวกในราคาถูก	$= (P_2^X - \text{ค่าใช้จ่ายในการส่งออก} - P_3^C) * \text{ปริมาณระบายข้าวรัฐบาล}$
ขาดทุนรวม	$= \text{อุดหนุนผู้ผลิต} + \text{อุดหนุนผู้บริโภค} + \text{ขาดทุนจากการดำเนินงาน} + \text{ขายให้พรรคพวกในราคาถูก}$

5.3 ต้นทุนสวัสดิการและผลประโยชน์จากโครงการจำนำข้าว

การขาดทุนทางบัญชี

การคำนวณพบว่า ค่าใช้จ่ายในการแทรกแซงตลาดข้าวรวมมีมูลค่าถึง 9.95 แสนล้านบาทใน 5 ธตุ (41.5% ของ GDP ในปี 2556) คิดเป็นเงินที่ใช้ในการซื้อข้าว 8.57 แสนล้านบาท (86.1%) ซื้อข้าวเปลือกได้ 54.2 ล้านตันหรือ 52.3% ของปริมาณการผลิตข้าวใน 5 ธตุ มีรายได้จากการระบายข้าวทั้งสิ้น 1.8 แสนล้านบาท ปัจจุบันมีหนี้คงค้าง 5.77 แสนล้านบาท มีข้าวในสต็อก 18.6 ล้านตัน⁶ ขาดทุนเกือบ 5.39 แสนล้านบาท⁷ (30 เม.ย. 2557) หากรัฐบาลสามารถขายข้าวที่เหลืออยู่หมดภายใน 5 ปี จะขาดทุน 6.7 แสนล้านบาท หากระยะเวลาการขายยืดไปเป็น 10 ปีจะขาดทุนเพิ่มขึ้นเป็น 7.5 แสนล้านบาท

สาเหตุสำคัญที่ทำให้โครงการจำนำข้าวในรอบนี้ขาดทุนมากกว่าในอดีต มาจากการกำหนดราคาซื้อข้าวสูงกว่าราคาตลาดถึงร้อยละ 50 รองลงมาคือความพยายามที่จะรักษาระดับราคาขายปลีกข้าวสารในประเทศโดยระบายข้าวในราคาต่ำกว่าราคาจำนำมีสัดส่วนถึงร้อยละ 27 ที่สำคัญคือการขาดทุนจากการทุจริตคอร์รัปชันในการระบายข้าวสูงถึงร้อยละ 16

⁵ ราคาขายส่งสุทธิ คือ ราคาขายส่งข้าวสารชนิดต่างๆ ในตลาดกรุงเทพฯหักด้วยค่าใช้จ่ายการขนส่งและปรับปรุงสภาพข้าวของผู้ซื้อข้าวจากรัฐบาล ซึ่งตกประมาณ 1,000-1,500 บาทต่อตัน อนึ่งผู้ประกอบการโรงสีรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่าค่าปรับปรุงสภาพและค่าขนส่งจริงต่ำกว่านี้มาก ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่ามูลค่าทุจริตจากการระบายข้าวควรสูงกว่าตัวเลขที่ผู้วิจัยคำนวณได้

⁶ แหล่งข่าวแจ้งว่าผลการตรวจสอบล่าสุดของคณะกรรมการตรวจสอบปริมาณและคุณภาพข้าวคงเหลือและส่งรายงานให้คณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติเมื่อกลางตุลาคม 2557 พบว่ามีข้าวตามบัญชี 17.327 ล้านตัน แต่มีข้าวคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐานเกือบร้อยละ 81 (13.29 ล้านตัน) ข้าวเสื่อมสภาพ 0.709 ล้านตัน และผิวนิด 0.068 ล้านตัน รวมทั้งข้าวล้นกองอีก 0.492 ล้านตัน รวมข้าวคงเหลือทั้งสิ้น 17.82 ล้านตัน เป็นข้าวหาย 1.218 แสนตัน

⁷ การคำนวณกำไรขาดทุนโครงการทางบัญชี ได้ผลแตกต่างจากการคำนวณต้นทุนสวัสดิการ ดูรายละเอียดในภาคผนวก

นอกจากนี้การเก็บรักษาข้าวไว้เป็นเวลานานจะทำให้ภาระขาดทุนเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะค่าดอกเบี้ย และค่าโกดัง ที่มีผลต่อภาระขาดทุนถึงร้อยละ 9 และจะเพิ่มเป็นร้อยละ 25 และร้อยละ 35 เมื่อเวลาผ่านไป 5 และ 10 ปีตามลำดับ ภาระอีกประการหนึ่งคือ การที่ข้าวเสื่อมคุณภาพตามระยะเวลาที่เก็บซึ่งมีผลต่อการขาดทุนร้อยละ 3 และจะเพิ่มเป็นร้อยละ 8 และร้อยละ 15 เมื่อเวลาผ่านไป 5 และ 10 ปีตามลำดับ ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงความเสียหายของข้าวที่เกิดจากการเก็บรักษาไม่ได้มาตรฐาน ความเสียหายอันเกิดจากอุบัติเหตุ และภัยธรรมชาติ

มูลค่าส่วนเกินต่อชาวนาและผู้บริโภค

คำถาม คือ นโยบายจำนำข้าวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาวนามากกว่าต้นทุนและความเสียหายจากการแทรกแซงตลาดหรือไม่

ผลจากการศึกษาพบว่าประโยชน์ส่วนเกินที่ชาวนาและผู้บริโภค (producer and consumer surplus) ได้รับมีมูลค่า 5.72 แสนล้านบาท รัฐบาลมีข้าวเหลืออยู่ 2.64 แสนล้านบาท แต่ต้นทุนสวัสดิการรวมสูงถึง 1.14 ล้านล้านบาท หลังหักผลประโยชน์ทั้งหมดที่ได้รับแล้วสังคมยังต้องแบกรับภาระต้นทุนสวัสดิการสุทธิอีก 1.23 แสนล้านบาท รายละเอียดดูตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 การคำนวณต้นทุนสวัสดิการสุทธิในโครงการรับจำนำข้าว ต.ค.54-เม.ย.57

ประเภท				หน่วย	ระยะที่ 1 ต.ค.54-ต.ค.56	ระยะที่ 2 พ.ย.56-เม.ย.57	รวม ต.ค.54-เม.ย.57
สมมติฐาน	1	ความยืดหยุ่นอุปทานต่อราคา	$\mathcal{E}^S$		0.086	0.086	0.086
	2	ความยืดหยุ่นอุปสงค์รวมต่อราคา	$\mathcal{E}^d$		-1.517	-1.517	-1.517
	3	ความยืดหยุ่นอุปสงค์ภายในประเทศต่อราคา	$\mathcal{E}^D^d$		-0.392	-0.392	-0.392
	4	ความยืดหยุ่นอุปสงค์ต่างประเทศต่อราคา	$\mathcal{E}^F^d$		-1.125	-1.125	-1.125
ปริมาณ	5	ผลผลิตข้าวเปลือก		ล้านตัน	80.08	23.8	103.88
	6	ผลผลิตข้าวสาร	Q_1^T	ล้านตัน	51.82	15.39	67.03
	7	ข้าวเปลือกที่เข้าโครงการจำนำ		ล้านตัน	44.69	9.51	54.35
	8	ข้าวสารที่เข้าโครงการจำนำ	$Q_1^T - Q_1^D$	ล้านตัน	28.92	6.15	35.07
	9	ปริมาณการบริโภคและทำพันธุ์ภายในประเทศ	C	ล้านตัน	36.26	8.7	44.97
	10	ปริมาณส่งออก	Q_X	ล้านตัน	14.03	4.16	18.19
	11	ปริมาณระบายข้าวรัฐบาล		ล้านตัน	13.43	2.94	16.37
	12	อุปทานข้าวสารที่ดุลยภาพที่ไม่มีการแทรกแซง	Q_0^T	ล้านตัน	49.42	14.87	64.11
	13	อุปทานข้าวสารส่วนเกินจากการจำนำราคาสูง	$Q_0^T - Q_1^T$	ล้านตัน	2.4	0.51	2.92
	14	ปริมาณส่งออกลดลงหลังมีการจำนำ	$Q_1^X - Q_2^X$	ล้านตัน	-7.23	-0.5	-7.72
มูลค่า	15	มูลค่าการจำนำข้าว	C_p	ล้านบาท	700,416.45	156,825.53	857,241.98
	16	ต้นทุนการดำเนินงานทั้งหมด	$C_M + C_O$	ล้านบาท	47,320.36	16,824.70	64,145.05
		- ค่าสีแปรสภาพ+กระสอบ+ขนส่ง	C_M	ล้านบาท	37,627.59	8,700.31	46,327.90
		- ค่าใช้จ่ายบริหารจัดการ	C_O	ล้านบาท	9,692.77	8,124.39	17,817.15
	17	มูลค่าขายข้าว	R	ล้านบาท	154,742.05	27,313.57	182,055.62
	18	มูลค่าสต็อก ณ ราคาตลาด	ΔS	ล้านบาท	153,054.60	31,765.01	184,819.61
ราคา	19	ราคาข้าวสารขายส่งที่ดุลยภาพที่ไม่มีการแทรกแซง	P_0^T	บาท/ตัน	15,989.41	15,989.41	15,989.41
	20	ต้นทุนข้าวสารในโครงการจำนำเฉลี่ย	P^S	บาท/ตัน	24,221.54	25,497.79	24,445.39
	21	ราคาขายส่งเฉลี่ย	P_0^d	บาท/ตัน	17,809.55	15,190.45	17,302.63
	22	ราคาส่งออกเฉลี่ย	P^X	บาท/ตัน	21,009.55	17,569.84	20,223.67
	23	ราคาระบายข้าวรัฐบาล	P^C	บาท/ตัน	11,521.21	9,301.15	11,122.90
	24	ราคาขายส่งสุทธิที่รัฐบาลควรจะได้	P_0^d - ค่าใช้จ่าย	บาท/ตัน	16,757.41	14,119.15	16,246.78
การคำนวณ	25	ค่าใช้จ่ายซื้อและแปรสภาพข้าวรับจำนำ	FC	ล้านบาท	-747,736.81	-173,650.22	-921,387.03

ประเภท			หน่วย	ระยะที่ 1 ต.ค.54-ต.ค.56	ระยะที่ 2 พ.ย.56-เม.ย.57	รวม ต.ค.54-เม.ย.57	
	26	การเปลี่ยนแปลงส่วนเกินผู้ผลิต	ΔPS	ล้านบาท	416,704.48	143,861.92	560,566.40
	27	การเปลี่ยนแปลงส่วนเกินผู้บริโภค	ΔCS	ล้านบาท	0	12,088.27	12,088.27
	28	การเปลี่ยนแปลงการส่งออก	Δx	ล้านบาท	-115,542.56	-7,922.26	-123,464.82
	29	ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ – จากการผลิตมากเกินไป	DWL _p	ล้านบาท	-9,254.81	-2,548.27	-11,803.08
	30	ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ – จากการจำกัดการค้า*	DWL _x	ล้านบาท	-67,059.81		-67,059.81
	31	ค่าเสื่อมราคาข้าวในสต็อก	$\delta \Sigma$	ล้านบาท	-10,870.40	-6,775.69	-17,646.09
	32	ต้นทุนสวัสดิการสุทธิ	WC	ล้านบาท	-160,368.43	37,745.91	-122,622.52
รายจ่าย	33	ต้นทุนรวม	ล้านบาท	797,312.44	187,809.43	985,121.86	
		- ค่าสีแปรสภาพ+กระสอบ+ขนส่ง	ล้านบาท	37,627.59	8,700.31	46,327.90	
		- ค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา	ล้านบาท	10,216.63	804.47	11,021.10	
		- ค่าใช้จ่ายบริหารจัดการ	ล้านบาท	9,692.77	8,124.39	17,817.15	
		- ค่าดอกเบี้ย	ล้านบาท	28,488.60	6,579.04	35,067.64	
		- ค่าเสื่อมคุณภาพข้าว	ล้านบาท	10,870.40	6,775.69	17,646.09	
		- ค่าซื้อข้าว	ล้านบาท	700,416.45	156,825.53	857,241.98	
รายรับ	34	รายรับรวม	ล้านบาท	373,391.48	72,692.16	446,083.64	
		- มูลค่าข้าวที่ขาย	ล้านบาท	154,742.05	27,313.57	182,055.62	
		- มูลค่าข้าวในสต็อก	ล้านบาท	218,649.43	45,378.59	264,028.02	
ขาดทุน	35	ขาดทุนรวม	ล้านบาท	-423,920.96	-115,117.27	-539,038.22	
อุดหนุน	36	อุดหนุนผู้ผลิต		238,049.35	58,481.81	296,531.16	
	37	อุดหนุนผู้บริโภค		110,566.31	27,922.10	138,488.42	
	38	ทุจริตจากการขายข้าวให้พรรคพวกในราคาถูก		70,327.80	14,148.41	84,476.20	

หมายเหตุ: ต้นทุนสวัสดิการสุทธิ = [(26)+(17)+(18)]+(26)+(27)+(28)+(29)+(30)+(31)

ที่มา: 1. ความยืดหยุ่นอุปทานต่อราคาระยะยาวจากงานของ สมพร (2543) 3. ความยืดหยุ่นต่อราคาของอุปสงค์ในประเทศจาก สมพร (2543) 4. ความยืดหยุ่นต่อราคาของอุปสงค์ต่างประเทศจาก นิพนธ์และคณะ (2555) 5. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 6 และ 8 คำนวณจากอัตราสีแปรสภาพในรายงานคณะอนุกรรมการปิดบัญชีโครงการจำนำ 7. รายงานผลการดำเนินงานโครงการจำนำข้าว ธกส. 10 มี.ย. 2557 9. การคำนวณสมดุลข้าวคูบทที่ 2 10. กรมศุลกากร 11. เอกสารการประชุม นบข. 28 ก.ค. 2557 เอกสารกรรมการค้าต่างประเทศเรื่องเชิญชวนผู้ประกอบการยื่นเสนอราคาซื้อข้าว และ ประการเชิญชวนผู้ประกอบการประมูลปรับปรุงข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงใจ อคส. 15-24. จากการคำนวณกำไรขาดทุนโครงการรับจำนำดูตารางภาคผนวก 5.1 25-37. การคำนวณในเนื้อหา

ผลการคำนวณในตารางที่ 5.1 พบว่า ผลของการรับจำนำในราคาที่สูงมีผลทำให้ชาวนาเร่งการผลิตข้าวใน 5 ฤดูมากขึ้นถึง 103.88 ล้านตันข้าวเปลือก เมื่อเทียบกับการผลิตที่ดุลยภาพโดยไม่มี การแทรกแซงสูงขึ้นถึง 4.52 ล้านตันข้าวเปลือก และผลิตมากกว่าช่วงเดียวกันในช่วงปี 2551-53 และ 2552-54 ที่มีการผลิตเพียง 89.5 และ 94 ล้านตันข้าวเปลือกตามลำดับ

ราคาขายส่งที่ดุลยภาพโดยไม่มี การแทรกแซงที่คำนวณได้ 15,989.41 บาทต่อตัน ใกล้เคียงกับราคาขายส่งเฉลี่ยในช่วงปี 2553-2554 ที่มีราคา 15324.98 บาทต่อตัน ผลของการแทรกแซงราคาข้าวของรัฐบาลทำให้ราคาข้าวสารขายส่งเฉลี่ยในตลาดในช่วง 25 เดือนแรกอยู่ที่ 17,809.55 บาทต่อตัน และลดลงเหลือ 15,190.45 บาทต่อตันในช่วงที่เร่งระบายข้าวใน 6 เดือนถัดมา

ผลกระทบทางบวกของนโยบายจำนำข้าวทำให้ชาวนาทุกคนได้รับผลประโยชน์ส่วนเกิน (producer surplus) 5.6 แสนล้านบาท แบ่งเป็นชาวนาที่เข้าโครงการได้ประโยชน์ 2.96 แสนล้านบาทเมื่อเทียบราคากับราคาที่ดุลยภาพ ที่เหลือเป็นผลประโยชน์ที่ชาวนานอกโครงการได้รับจาก

ราคาข้าวเปลือกในตลาดสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ดีชาวนาที่ไม่ได้ขายข้าวไม่ได้รับผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินจากโครงการ ส่วนผลประโยชน์ส่วนเกินที่ตกกับผู้บริโภค (consumer surplus) จากการขายข้าวราคาถูกในช่วงหลังอีก 1.2 หมื่นล้านบาท รวมมีผลประโยชน์ส่วนเกินทั้งหมด 5.73 แสนล้านบาท

ผลต่อการส่งออก

การที่รัฐบาลมีนโยบายในการจำกัดการส่งออก ยังทำให้ประเทศไทยสูญเสียตลาดส่งออกสำคัญให้คู่แข่ง โดยปริมาณส่งออก 5 ถูกลดลงจากการส่งออกในภาวะดุลยภาพที่ไม่มีการแทรกแซง 7.72 ล้านตัน ลดลงเฉลี่ยเดือนละ 2.49 แสนตัน จากการส่งออกข้าวเฉลี่ยในปี 2553-54 มีปริมาณส่งออกเฉลี่ยเดือนละ 8.32 แสนตัน ลดเหลือเฉลี่ยเดือนละ 5.87 ล้านตัน ในปี 2555-56 โดยประเทศคู่ค้ารายใหญ่ที่มีการส่งออกลดลงอย่างมีนัยสำคัญได้แก่ ไนจีเรีย ไชวอริโคสต์ อินโดนีเซีย แอฟริกาใต้ และบังกลาเทศ มีปริมาณการค้าลดลง 3.9 ล้านตัน ใน 2 ปี ทำให้**มูลค่าการส่งออกรวมลดลงจากการส่งออกในภาวะดุลยภาพที่ไม่มีการแทรกแซงเท่ากับ 1.23 แสนล้านบาท** ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการแทรกแซง นอกจากนั้น การยกระดับราคาส่งออกยังก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ (dead weight loss) ถึง 6.71 หมื่นล้านบาท

สำหรับการแทรกแซงตลาดข้าวโดยการกำหนดราคารับซื้อข้าวสูงกว่าราคาตลาดได้จูงใจให้เกษตรกรมีการผลิตข้าวเพิ่มขึ้น โดยมีการผลิตสูงกว่าปริมาณที่คาดว่าจะผลิตเมื่อไม่มีการแทรกแซง 2.92 ล้านตันข้าวสาร (หรือคิดเป็น 4.52 ล้านตันข้าวเปลือก) มูลค่ากว่า 1.12 หมื่นล้านบาท ทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ 1.18 หมื่นล้านบาท

การที่รัฐบาลนำข้าวจำนวนมากมาเก็บสต็อกซึ่งมีการเสื่อมคุณภาพตามเวลา อีกทั้งกระบวนการเก็บรักษาข้าวของ อคส. ยังไม่มีประสิทธิภาพ หลายโกดังมีปัญหาในการเก็บรักษา ดังที่ นพ.วรงค์ เดชกิจวิกรม ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ ได้อภิปรายถึงคุณภาพข้าวในโกดังระหว่างการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 7 ก.พ. 2556 และจากการสอบถามไปยังผู้ประกอบการโรงสีหลายรายพบว่าโดยปกติข้าวในสต็อกปีแรกจะมีการเสื่อมสภาพในอัตราไม่เกินร้อยละ 5 ของน้ำหนักข้าวต่อปี แต่หลังจากสองปี ข้าวจะเสื่อมสภาพในอัตราสูง ดังนั้นจากการสมมติว่ามีการเก็บรักษาข้าวอย่างดีตามสมควร ณ วันที่คำนวณ 30 เมษายน 2557 ข้าวที่มีอยู่ในโกดังจำนวน 18.6 ล้านตัน จะเสื่อมสภาพคิดเป็นมูลค่า 1.76 หมื่นล้านบาท ถ้าสมมติว่าสามารถขายข้าวหมดใน 5 ปีข้างหน้า มูลค่าข้าวที่เสื่อมคุณภาพจะไม่ต่ำกว่า 4.9 หมื่นล้านบาท

มูลค่ารวมของการทุจริตในการระบายข้าว

อนึ่งผู้วิจัยพบว่าการทุจริตในการระบายข้าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการขาดทุน ตัวเลขมูลค่าการทุจริตในการระบายประมาณ 8.4 หมื่นล้านบาทเป็นการประมาณแบบหยาบๆ โดยใช้ส่วนต่างระหว่างราคาเฉลี่ยที่รัฐบาลระบายข้าว (เฉลี่ยตันละ 11,122 บาท) กับราคาขายส่งสุทธิเฉลี่ยในตลาด

กรุงเทพฯ (เฉลี่ยตันละ 17,302 บาท) มาคำนวณ ประมาณการมูลค่าทุจริตนี้มีข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือเป็นการประมาณการมูลค่าทุจริตขั้นสูง ซึ่งจะต้องต่ำกว่ามูลค่าขาดทุนของโครงการ แต่ข้อเสียคือ เราไม่สามารถแยกแยะรายละเอียดของการทุจริตประเภทต่างๆ ในตอนต่อไป ผู้วิจัยจะเสนอวิธีการ ประมาณการมูลค่าทุจริตในการระบายข้าวแบบต่างๆ ข้อเสียอีกข้อหนึ่งคือ เราสมมุติว่าการระบาย ข้าวทุกเม็ดมีการทุจริต ซึ่งไม่ใช่ข้อสมมติที่ถูกต้อง ดังนั้นผู้อ่านพึงสังวรว่ามูลค่าทุจริตที่คำนวณได้นี้ เป็นมูลค่าทุจริตจากการระบายข้าว “ขั้นสูง”

เพื่อความถูกต้องแม่นยำในการคำนวณ ผู้วิจัยพยายามหาข้อมูลจริงบางประการที่สามารถหา ได้เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบผลของการคำนวณ เช่น ยอดการส่งออกที่ลดลง ผลประโยชน์ที่ชาวนาใน โครงการได้รับ เป็นต้น พบว่าตัวเลขที่คำนวณได้ค่อนข้างใกล้เคียงกับตัวเลขจริง โดยรายละเอียดการ เปรียบเทียบสามารถดูได้ในภาคผนวก

5.4 การประมาณการมูลค่าความเสียหายจากการทุจริตในการระบายข้าว

ข้อสรุปจากบทที่ 2 พบว่าการทุจริตในการระบายข้าวมี 4 เรื่องใหญ่ ได้แก่ (1) ปัญหาการ ระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (2) การขายข้าวแบบเสนอราคาซื้อให้แก่พ่อค้าพรคพวก และ(3) ข้าวหาย โรงสีบางแห่งส่งข้าวเก่า/ข้าวด้อยคุณภาพและข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านแทนข้าวใหม่ และ (4) ปัญหาข้าวโรงไฟฟ้า-ข้าวถูกร้านถูกใจ

คำถามคือ การทุจริตในการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำข้าวทั้ง 4 วิธีข้างต้นมีการทุจริต คิดเป็นมูลค่าความเสียหายในแต่ละวิธีเป็นมูลค่าเท่าไร

ผู้วิจัยมีข้อสมมุติฐานว่า ในกรณีการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ และการขายข้าวให้ผู้เสนอราคา ซื้อ ความสูญเสียจากการระบายข้าวคำนวณจากส่วนต่างราคาข้าวที่รัฐได้รับจริงและราคาที่ควรจ ะขายได้ถ้ามีการดำเนินงานที่โปร่งใส (ราคาตลาดหัก 1,000 - 1,500 บาทต่อตัน) กรณีข้าวโรงไฟฟ้า แบ่ง การคำนวณออกเป็น 2 กรณีคือ 1) รัฐเสียหายจากการขายข้าวราคาถูกเพื่อช่วยประชาชนแต่ข้าวไม่ได้ นำไปช่วยประชาชนจริง ความเสียหายนี้ คือ ส่วนต่างระหว่างราคาข้าวที่รัฐได้รับจริงและราคาที่ควร จะขายได้ 2) รัฐเสียหายจากการที่จ่ายค่าปรับปรุงสภาพข้าวให้เอกชนโดยที่ข้าวนั้นไม่ได้นำไปช่วย ประชาชนจริง ความเสียหายคือค่าใช้จ่ายที่รัฐจ่ายไปในส่วน of ข้าวที่ไม่ได้ออกสู่ตลาด

การทุจริตอีกก้อนหนึ่ง คือ การขโมยข้าวจำนำ 2.9 ล้านตัน (แต่มีการนำข้าวคุณภาพต่ำมาคืน ภายหลัง) ซึ่งออกรายงานเบื้องต้นของคณะกรรมการตรวจสอบปริมาณและคุณภาพข้าวคงเหลือ เมื่อตุลาคม 2557 สามารถตรวจสอบโกดังในโครงการเสร็จสิ้นไปแล้วครึ่งหนึ่งของโกดังทั้งหมด พบว่า มีข้าวสูญหายประมาณ 1.2 แสนตัน ทั้งนี้พบอีกว่ามีปริมาณข้าวเน่าเสียราวร้อยละ 6 ของปริมาณข้าว ที่ตรวจไปแล้ว ซึ่งใกล้เคียงกับปริมาณข้าวที่สูญหายไปจากบัญชี ข้าวที่นำมาคืนนี้อาจเป็นข้าวจาก

ต่างประเทศและ ข้าวเก่าจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 (ซึ่งน่าจะมีความไม่มากนัก) ดังนั้นในขั้นนี้จึงเชื่อว่า ข้าวจำนวน 2.5 ล้านตันนี้ถูกขโมยไป โดยมีการนำเข้าเก่า/ข้าวเน่ามาคืนจะมีความเสียหายจากส่วนต่าง ราคาข้าวที่รัฐควรจะได้และราคาข้าวเก่า และข้าวจำนวน 1.2 แสนตัน เป็นข้าวลมหหรือการขโมยโดยไม่ มีกลับคืน มูลค่าความเสียหายจึงเท่ากับปริมาณการลักลอบคืนด้วยราคาข้าวที่รัฐควรจะได้รับ

การทุจริตในการระบายข้าวที่คำนวณจากแบบจำลองในตอนที 5.3 พบว่ามีมูลค่าทั้งสิ้น 8.45 หมื่นล้านบาท แต่เนื่องจากการเป็นกรคำนวณแบบหยาบๆ ด้วยราคาเฉลี่ย ผู้วิจัยจึงพยายามแจกแจง รายละเอียดโดยการประมาณการมูลค่าทุจริตทั้ง 4 ประเภท (แต่มีข้อสังเกตว่ากรณีข้าวหายยังมิได้ รวมอยู่ในการคำนวณในตาราง

จากตารางที่ 2. และรายงานการประชุมของ คณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าว ครั้งที่ 2/2557 พบว่ามีการระบายข้าวรวม 16.37 ล้านตัน ซึ่งผู้วิจัยมีหลักฐานเป็นเอกสารของ กรมการค้าต่างประเทศสามารถแจกแจงได้ว่าเป็นการขายแบบเปิดประมูลเป็นการทั่วไป 9.5 แสนตัน ประมูลผ่านตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า 8 แสนตัน เป็นการยื่นเสนอราคาซื้อโดยตรงจากสมาคมผู้ส่งออกประมาณ 4 แสนตัน ยื่นเสนอราคาซื้อโดยผู้ส่งออกอื่นๆ 5.3 ล้านตัน เป็นการขายผ่านโครงการ ข้าวธงฟ้าที่ออคส.รายงาน 1.1 ล้านตัน ขายข้าวให้กรมราชทัณฑ์ 4 หมื่นตัน ที่เหลืออีก 7.8 ล้านตัน น่าจะเป็นการขายผ่านการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ โดยผู้วิจัยเชื่อว่าข้าวที่ระบายผ่านการประมูลเป็นการทั่วไป การยื่นขอซื้อของสมาคมผู้ส่งออก การระบายผ่านตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า และขายข้าว ให้กรมราชทัณฑ์ เป็นการขายตามสภาพที่ไม่มีการทุจริต

ตารางที่ 5.2 การแจกแจงการทุจริตในการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำข้าว 5 รอบ (ตุลาคม 2554-เมษายน 2557)

รูปแบบการทุจริต	มูลค่าทุจริต (ล้านบาท)	
1. ข้าวรัฐต่อรัฐ 7.8 ล้านตัน	45,094.62	มูลค่าทุจริตจาก การขายราคาถูก 73,100.61-75,148.63 ล้าน บาท
2. เลือกขายข้าวให้พ่อค้าพรรคพวก (70% ของปริมาณ 5.3 ล้านตัน)	21,512.57	
3. ข้าวธงฟ้า/ถูกใจ/อคส. 2.4 ล้านตัน คาดว่าจะมีข้าวเข้าตลาดจริงเพียง 1.86 แสนตัน	6,493.42- 8,541.44	
- เบิกจริง 1.1 ล้านตัน แต่ดำเนินการเพียง 0.59 ล้านตัน ยังไม่ได้คืนข้าว 0.52 ล้านตัน	2,605.54	
- ข้าวไม่ถึงมือผู้บริโภค 4.07 แสนตัน (ดูรายละเอียดข้อ 5.4.3)	2,048.02- 4,096.05	
- ค่าปรับปรุงคุณภาพและค่าขนส่งข้าวถูกละ 22.59-26 บาท ที่ไม่ถึงมือผู้บริโภค	1,839.85	
4. ข้าวหายจากโกดังกลาง 2.9 ล้านตัน	27,566.56	การทุจริตจากข้าวหาย และการสับเปลี่ยนข้าว 27,566.56 ล้านบาท
4.1 กรณีไม่คืนข้าว 1.2 แสนตัน	1,949.61	
4.2 กรณีหาข้าวคุณภาพต่ำมาคืน 2.5 ล้านตัน	25,616.95	
มูลค่าทุจริตรวม	100,667.17-102,715.19	

- ที่มา:
1. รายงานการประชุมของ คณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวครั้งที่ 2/2557
 2. เอกสารกรมการค้าต่างประเทศ หนังสือเชิญชวนผู้ประกอบการยื่นราคาซื้อข้าว 2554-2557
 3. ข้าวธงฟ้าจาก กชช และการประเมินของ กมธ. วุฒิสภา อ้างถึงใน ไทยพับลิก้า 6 ธ.ค. 56 และค่าปรับปรุง/ค่าขนส่ง จากหนังสือพิมพ์ ประชาชาติธุรกิจ 4 ม.ค. 54
 4. ราคาข้าวเก่าจากมูลค่าข้าวที่ระบายจาก ธกส. หาดด้วยปริมาณข้าวจาก อคส. และ อตก.(7บาท/กก.) ราคาข้าวเก่าจากการสัมภาษณ์โรงสีบางโรง (5บาท/กก.)

5.4.1 ปัญหาการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ และการขายข้าวแบบการเสนอราคาซื้อของพ่อค้าพรรคพวก

เนื่องจากนักวิจัยไม่สามารถหาราคาขายข้าวที่แจกแจงรายละเอียดตามชนิดข้าวได้ จึงใช้มูลค่ารวมของข้าวทุกชนิดหารปริมาณที่ระบายออกไปในช่วงต่างๆ เฉลี่ยถ่วงน้ำหนักตามปริมาณข้าวที่เข้าโครงการเป็นตัวแทน โดยได้เท่ากับ 11,521.21 บาทต่อตัน และราคาที่รัฐควรจะได้เฉลี่ย 16,246.78 บาทต่อตัน แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าการขายบางรายการไม่มีการทุจริต ดังนั้นจึงมีการปรับปรุงถ่วงน้ำหนักส่วนต่างตามปริมาณที่คาดว่าจะมีการทุจริตได้เท่ากับ 5,467.89 บาทต่อตัน

ปริมาณการการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐมีประมาณ 7.8 ล้านตัน รวมกับการยื่นเสนอราคาซื้อโดยพ่อค้าพรรคพวกอีก 5.3 ล้านตันซึ่งอาจจะมีการทุจริตราวร้อยละ 70 จะมีการทุจริตส่วนต่างประมาณ 45,094.62 ล้านบาทและ 21,512.57 ล้านบาทตามลำดับ

5.4.2 ปัญหาข้าวหายประมาณ 2.98 ล้านตัน

ผู้วิจัยเชื่อว่าข้าวหายจำนวนนี้ คือ ข้าวจำนวนเดียวกับที่คณะกรรมการปิดบัญชีฯ รายงานในต้นเดือนมิถุนายน 2556 ว่ามีข้าวหายจากโกดังกลางของ อคส. และอ.ต.ก. เป็นจำนวน 2.98 ล้านตัน ในเดือนมกราคม 2556 ต่อมาอคส. และอ.ต.ก. จึงขอปรับเพิ่มปริมาณข้าวคงคลัง พฤติกรรมนี้อธิบายได้ว่าเป็นการนำข้าวของรัฐบาลจำนวนหนึ่งไปขายก่อน หลังจากนั้นจึงหาซื้อข้าวราคาถูก ข้าวเก่า ข้าวคุณภาพต่ำ หรือกระทั่งข้าวต่างประเทศมาส่งมอบแทน

ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากรายงานการประชุมของ คณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าว เดือนตุลาคม 2557 ซึ่งมีการตรวจสอบสต็อกข้าวไปแล้วครั้งหนึ่งพบว่าข้าวหายจากโกดังประมาณ 1.2 แสนตัน มูลค่าความเสียหายคือ 1,949.61 ล้านบาท

ผู้วิจัยประมาณการว่าปริมาณข้าวเก่า/ข้าวคุณภาพต่ำที่ถูกนำมาส่งเข้าโกดังกลาง แทนข้าวใหม่จากโครงการรับจำนำตั้งแต่ตุลาคม 2554 มีจำนวนอย่างต่ำ 2 ล้านตัน ซึ่งประกอบด้วยข้าวเก่าจากโครงการรับจำนำก่อนปี 2553 ที่รัฐบาลขายให้พ่อค้าจำนวน 1.7 ล้านตัน เพราะระหว่างตุลาคม 2554-มีนาคม 2556 รัฐบาลขายข้าวเก่าทั้งสิ้น 2 ล้านตัน ในจำนวนนี้เป็นการขายให้อินโดนีเซีย 300,000 ตัน เมื่อ 14 ธันวาคม 2555 และแม้ว่าก่อนที่รัฐบาลจะเริ่มระบายข้าวใหม่จากโครงการจำนำรอบ 1 ปี 2554 รัฐบาลได้ขายข้าวเก่าไปอีก แต่ผู้วิจัยคาดว่าข้าวจำนวนนี้คงไม่นำออกขายในตลาด แต่อาจถูกนำไปส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวใหม่จากโครงการจำนำรอบ 1 ปี 2554 ดังนั้น ผู้วิจัยคาดว่าข้าวเก่าที่ถูกนำมาส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวใหม่จะมีจำนวน $2.0 - 0.3 = 1.7$ ล้านตัน บวกกับข้าวเน่าที่นายหน้าได้รับจากการระบายข้าวให้รัฐบาลอีก 8 แสนตัน รวมเป็นข้าวที่ถูกนำมาสวมแทนข้าวใหม่ 2.5 ล้านตัน มูลค่าความเสียหายคือ 25,616.95 ล้านบาท

5.4.3 ความเสียหายจากการทุจริตข้าวถูกราคาถูกในโครงการธงฟ้า

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายตามโครงการข้าวบรรจุงูงเพื่อลดค่าครองชีพของประชาชนที่รู้จักกันนามข้าวถูกราคาถูก ข้าวธงฟ้า ข้าวถูกใจ และข้าวถูก อคส. (ถูกละ 70 บาทหรือ 14 บาทต่อกก.) ให้ประชาชนจำนวน 2.5 ล้านตัน โดยรัฐบาลยอมขาดทุนขายข้าวจากโครงการรับจำนำในราคาต่ำเป็นพิเศษ (5,031.42 บาท/ตัน) ให้ผู้ประมุลทำข้าวถูง แล้วยังจ่ายเงินค่าจ้างให้ผู้ประมุลนำข้าวไปปรับปรุงสภาพบรรจุงูงและจัดส่งถูงร้านค้าถูกใจอีกกิโลกรัมละ 4.52 บาท แต่จากการตรวจสอบของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์ของวุฒสภา พบว่าน่าจะมีการทุจริตในโครงการข้าวถูง อคส. เป็นมุลค่า 11,756-12,375 ล้านบาท เพราะมีการส่งมอบข้าวถูกราคาถูกเพียงละ 5-10 ของปริมาณข้าวที่รัฐบาลอนุมัติให้นำมาทำข้าวถูกราคาถูก (ดูกรุงเทพธุรกิจออนไลน์ 18 มิถุนายน 2556)

เนื่องจากผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาข้อมูลของโครงการข้าวถูกราคาถูกด้วยตนเอง แต่นำข้อมูลที่มีการรายงานในการศึกษาของคณะกรรมการมาคำนวณมุลค่าความเสียหาย พบว่าโครงการมีการอนุมัติให้นำข้าวทั้งสิ้น 2.5 ล้านตัน ไปปรับปรุงเป็นข้าวถูง โดยมีการส่งมอบแล้วตามค่ากล่าวอ้างของ อคส. จำนวน 1.1 ล้านตัน⁸ คณะกรรมการการพบว่ามีขายเข้าสู่ตลาดจริงเพียง 1.86 แสนตัน จากจำนวนที่ดำเนินการจริง 5.93 แสนตัน

โครงการนี้จึงมีส่วนทำให้รัฐเสียหาย 3 กรณี คือ 1. มีข้าวจำนวน 5.2 แสนตัน ซึ่งเบิกออกจากคลังแต่ไม่ถูกนำไปดำเนินงานตามโครงการ และยังไม่คืนข้าวจำนวนนี้กลับคลัง ความเสียหายที่รัฐได้รับคือ ส่วนต่างราคาข้าวตามราคาตลาด และราคาที่ใช้ในการเบิกข้าวในโครงการ จำนวน 2,605.02 ล้านบาท 2. ข้าวจำนวน 4.07 แสนตันไม่ถึงมือผู้บริโภค ในกรณีที่มีการนำข้าวออกจากคลังมีการวางเงินค้ำประกันเต็มจำนวน มุลค่าความเสียหายที่รัฐได้รับคือ ส่วนต่างราคาข้าวตามข้อ 1 จำนวน 2,048.02 ล้านบาท หากการนำข้าวจำนวนนี้ออกจากคลังโดยไม่มีการวางมัดจำ มุลค่าความเสียหายจะเท่ากับ 4,096.05 ล้านบาท 3. ความเสียหายที่ได้รับจากการจ่ายค่าปรับปรุงข้าวในจำนวนที่ไม่ถึงมือผู้บริโภค จำนวน 1,839.85 ล้านบาท ตามตารางที่ 5.2 มุลค่าความเสียหายที่รัฐได้รับจากโครงการนี้คือ 6,493.42-8,541.44 ล้านบาท ขึ้นกับการวางเงินค้ำประกันตามปริมาณที่เบิกจริง

ดังนั้น มุลค่าการทุจริตจากการระบายข้าว คิดเป็นเงิน 75,148.63 ล้านบาท ตัวเลขนี้ใกล้เคียงกับการประมาณการของนายนิพนธ์ วงษ์ตะห่าน อดีตนายกสมาคมโรงสีแห่งประเทศไทย (ดู

⁸ โครงการข้าวบรรจุงูงฯ ได้สร้างรายได้ให้กับอคส.จำนวนมาก จากการที่สามารถทำกำไรจากส่วนต่างของต้นทุนข้าวที่ซื้อจากคลังรัฐบาล ในอัตราเฉลี่ยกิโลกรัมละ 7.625 บาท และนำมาปรับปรุงขายในราคาเฉลี่ย 13 บาท ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ (สคร.) กระทรวงการคลัง รายงานผลดำเนินการขององค์การคลังสินค้า (อคส.) ว่ามีกำไรสะสมกว่า 1 พันล้านบาท (“เปิดผลประเมินอคส. “วิกฤติ” หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ วันที่ 30 มิถุนายน 2557)

โพสท์ทูเดย์ 26 ก.พ. 2557) ได้ประเมินไว้ที่ 8 หมื่นล้านบาท แต่ถ้ารวมความเสียหายอันเกิดจากข้าวที่สูญหายและการสับเปลี่ยนข้าวมูลค่าการทุจริตจะสูงถึง 1.02 แสนล้านบาท

5.5 สรุป

จากการคำนวณสรุปได้ว่านโยบายจำนำข้าวก่อให้เกิดต้นทุนและความเสียหายต่อสังคม “มากกว่า” ประโยชน์ต่อเกษตรกรและผู้บริโภค โดยที่ความเสียหายนี้ยังไม่ได้นับรวมความเสียหายอีกหลายประการที่ไม่สามารถคำนวณได้ ได้แก่ ความเสียหายต่อชื่อเสียงคุณภาพข้าวไทย ความเสียหายจากการทำลายระบบตลาด ความเสียหายจากการสูญเสียตลาดข้าวในอนาคต ความเสียหายจากการทุจริตอื่นที่นอกเหนือจากการระบายข้าว เช่น การจดทะเบียนเกษตรกรเท็จจริง การขายสิทธิ์ให้โรงสี ซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน/นำข้าวนอกโครงการจำนำมาขายให้รัฐบาล การออกไปประทวนปลอม รวมถึงกรณีที่โรงสีบางแห่งถูกเจ้าของโกดังเรียกค่าเหยียบแผ่นดิน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีการคำนวณมูลค่าการทุจริตในบทนี้ยังไม่สมบูรณ์ เพราะขาดข้อมูลการระบายข้าวทั้งจากกรมการค้าต่างประเทศ และอศส. เช่น ข้อมูลชนิดข้าว ปริมาณ และราคาข้าวที่จำหน่าย เป็นต้น หากต้องการคำนวณมูลค่าการทุจริตให้สมบูรณ์จำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลจากทุกหน่วยงานดังนั้น บัญชีของโครงการแล้วการจัดทำบัญชีรวมของทุกหน่วยงานในโครงการจำนำข้าวจึงเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วน

รายงานล่าสุดเมื่อกลางเดือนตุลาคม 2557 คณะกรรมการนโยบายและจัดการข้าว พบว่า มีข้าวคงเหลือตามบัญชีเพียง 17.809 ล้านตัน ข้าวหาย 1.22 แสนตัน ทว่ามีข้าวคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน 13.29 ล้านตัน มีข้าวเสื่อมสภาพและข้าวผิวดิน 1.072 ล้านตัน แม้ปริมาณข้าวหายจะมีน้อยมาก แต่ก็ไม่น่าแปลกใจ เพราะตั้งแต่มีรายงานข้าวหายเกือบ 3 ล้านตัน ในเดือนมิถุนายน 2556 จนถึงวันตรวจนับสต็อกในระหว่างวันที่ 3 มิถุนายน – 9 สิงหาคม 2557 เป็นเวลานานถึง 12 เดือน ผู้ที่ขโมยข้าวไปขายก่อนจึงสามารถนำข้าวมาคืนโกดังกลางเกือบครบ แต่ที่น่าตกใจคือ มีข้าวที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน ข้าวเสื่อมสภาพและข้าวผิวดินจำนวนมาก ทั้งนี้ นอกจากจะเกิดจากการเก็บข้าวที่ไม่ได้มาตรฐานแล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่าสาเหตุสำคัญเกิดจากการที่โรงสีส่งมอบข้าวไม่ได้คุณภาพเข้าโกดัง หรือเจ้าของโกดังนำข้าวดีไปขาย แล้วส่งข้าวคุณภาพต่ำมาแทน ผู้วิจัยลองประมาณการมูลค่าขาดทุนส่วนที่เพิ่มขึ้นจากการที่ข้าวส่วนใหญ่มีคุณภาพต่ำ/เสื่อมสภาพ/ผิวดิน โดยใช้ราคาข้าวเฉลี่ยที่ 7,500 บาทต่อตัน ในเดือนกันยายน 2557 ปรากฏว่ารัฐบาลจะขาดทุนทางบัญชีเพิ่มขึ้นจาก 5.4 แสนล้านบาทเป็น 6.61 แสนล้านบาท แต่ถ้ารัฐบาลต้องใช้เวลา 5 ปี เพื่อขายข้าวในสต็อกให้หมด ขาดทุนจะเพิ่มเป็น 7.7 แสนล้านบาท และ 9.55 แสนล้านบาทหากขายข้าวหมดใน 10 ปี เงินขาดทุนก้อนนี้ส่วนใหญ่เกิดจากการทุจริตโดยการส่งข้าวคุณภาพต่ำกว่าข้าวในโครงการรับจำนำให้รัฐบาล ประเทศจะต้องใช้เวลาอีกหลายปีในการชำระหนี้จากการขาดทุนของโครงการฯ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจอีกหลายปี

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 ความผิดพลาดของนโยบายการรับจำนำข้าว: นโยบายล้มเหลว หรือ บริหารจัดการบกพร่อง

ก่อนที่จะให้ข้อเสนอแนะเพื่อป้องกันความเสียหายและการทุจริตในการดำเนินนโยบายรับจำนำข้าว ผู้วิจัยขอสรุปความผิดพลาดของนโยบายฯ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในด้านความล้มเหลวของตัวนโยบาย และความบกพร่องในการบริหารจัดการนโยบายจำนำข้าว

นโยบายล้มเหลว :

(1) นโยบายไม่กำหนดวงเงินงบประมาณ : ปัญหาความรับผิดชอบต่อรัฐสภา (accountability) : โครงการจำนำข้าวผิดพลาดตั้งแต่รัฐบาลเริ่มหาเสียงจะรับจำนำข้าวเปลือก “ทุกเม็ด” ในราคา 15,000 บาทต่อตัน (ซึ่งแพงกว่าราคาข้าวเปลือกในตลาดถึง 50%) อย่างไรก็ตามการกำหนดราคาจำนำข้าวด้วยราคาสูงนั้นไม่ใช่นโยบายที่ผิด เพราะรัฐบาลต่างประเทศก็เคยใช้นโยบายแบบนี้เช่นกัน เช่น อเมริกาก็ยังมีการใช้นโยบายสนับสนุนสินค้าเกษตรด้วยราคาสูง แต่ปัญหาที่สำคัญคือ นโยบายจำนำข้าวในครั้งนี้ไม่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ พรรคเพื่อไทยไม่เคยระบุวงเงินค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการในตอนหาเสียงหรือแม้แต่ในวันที่ แลงนโยบายต่อรัฐสภาประชาชนเจ้าของเงินภาษีไม่เคยรับทราบว่ารัฐบาลจะใช้งบประมาณเท่าใดและจะหาเงินจากไหน

นอกจากนั้นหลังจากการแถลงนโยบายต่อรัฐสภา รัฐบาลก็ไม่เคยยื่นขออนุมัติงบประมาณจากรัฐสภามารับจำนำข้าวเปลือก แต่กลับใช้อำนาจฝ่ายบริหารใช้เงินนอกงบประมาณโดยการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน วิธีนี้รัฐบาลไม่จำเป็นต้องขออนุมัติกับรัฐสภา ทำให้รัฐบาลมีอำนาจที่จะใช้จ่ายเงินในโครงการนี้อย่าง “ไม่จำกัด” เสมือนหนึ่งรัฐบาลมีสมุดเช็คเปล่าที่สามารถลงตัวเลขเท่าไรก็ได้

ผลของการไม่มีการจำกัดวงเงินงบประมาณทำให้ต้นทุนของโครงการจำนำข้าวขึ้นไปสูงถึง 9.85 แสนล้านบาทใน 5 ฤดูเพาะปลูก (คิดเป็น 4.5 % ของ GDP ปี 2555 และ 2556, หรือมากกว่า 73% ของมูลค่าส่วนเพิ่มของการผลิตข้าวและการสีข้าวในปี 2555)

(2) เป็นนโยบายที่ใช้เพื่อผูกขาดตลาดข้าว : ความผิดพลาดครั้งใหญ่ของโครงการจำนำข้าวคือ พต.ท.ทักษิณ และรัฐบาลคิดว่า ในฐานะที่ไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของโลก หากรัฐบาล

ควบคุมปริมาณการส่งออกได้ไทยจะสามารถยกระดับราคาข้าวส่งออกได้เหมือนกับที่ประเทศซาอุดีอาระเบียควบคุมตลาดน้ำมัน เหตุผลของการผูกขาด คือ ข้ออ้างว่าตลาดข้าวโลกเป็นตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์และผู้ส่งออกรายใหญ่ของไทยสามารถซื้อข้าวในราคาถูกลงจากรัฐบาล แล้วนำไปส่งออกทำกำไรสูง แต่ข้าวไม่เหมือนกับน้ำมัน เมื่อราคาข้าวเพิ่มสูงขึ้น ชาวนาทั่วโลกก็จะปลูกข้าวเพิ่มขึ้น ในขณะที่น้ำมันไม่สามารถผลิตเพิ่มขึ้นได้ น้ำมันไม่มีค่าเสื่อมในการเก็บ แต่ข้าวมีการเสื่อมสภาพสูง

รัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พต.ท.ทักษิณ คิดว่าการผูกขาดการค้าข้าว และกำหนดปริมาณการส่งออกจะทำให้ราคาข้าวของไทยแพงขึ้น รัฐมนตรีกระทรวงการคลังเคยคุยโวว่าจะสามารถขายข้าวส่งออกได้ในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนค่าข้าวเปลือก (cost plus) หรือประมาณ 800 ดอลลาร์ต่อตัน (15,000 บาท / อัตราการสีแปร)

พต.ท.ทักษิณ ให้สัมภาษณ์ว่า “เรามีผลผลิตและในตอนเริ่มต้นทุกคนต้องการให้เราขาย แต่เราไม่สามารถทำได้เพราะอินเดียขายข้าวในสต็อกราคาถูกมาก ในเวลานั้นราคาตลาดอยู่ที่ 400 ดอลลาร์ต่อตัน แต่ตอนนี้ราคาข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 600 ดอลลาร์ต่อตัน เพิ่มขึ้นกว่า 50 % อนึ่งสต็อกข้าวเรามีมูลค่าเพิ่มขึ้น ถ้าคุณพุ่มขายคุณจะได้เงินเร็วแต่จะเสียเงินจำนวนมาก ”
<<http://www.forbes.com/sites/timferguson/2012/10/30/qa-thaksin-sits-down-with-forbes/2/>>

แนวคิดนี้เกิดจากรัฐบาลไม่มีความเข้าใจธรรมชาติของตลาดข้าวโลก ที่ผันผวนอย่างรวดเร็ว แม้ว่าราคาข้าวส่งออกไทยสูงขึ้นมาในไตรมาสที่ 2 ปี 2555 แต่เมื่อราคาข้าวอินเดียและเวียดนามกลับลดลงอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลจากการแข่งขันระหว่าง 2 ประเทศ หลังจากที่รัฐบาลอินเดียงดใช้มาตรการระงับการส่งออกในช่วงปลายปีพ.ศ. 2554 (ดังรูปที่ 5.2) ในขณะเดียวกัน ผลผลิตข้าวของเวียดนามเพิ่มขึ้นตลอดช่วงปีพ.ศ. 2553 ถึง 2556 (ดังรูปที่ 6.1)

ทำให้เวียดนามมีผลผลิตส่วนเกินเพื่อส่งออกมากขึ้น ผลของความคิดของทักษิณครั้งนี้ คือ ไทยต้องตกจากตำแหน่งผู้ส่งออกข้าวจากอันดับหนึ่งกลายเป็นอันดับสามในปีพ.ศ. 2555 และ 2556 ความพยายามเปลี่ยนตลาดแข่งขันไปสู่ตลาดผูกขาดทำให้สวัสดิการสังคมลดลง ผู้ส่งออกหลายรายต้องออกจากธุรกิจ ผู้ส่งออกบางรายหันไปทำธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้านแทน

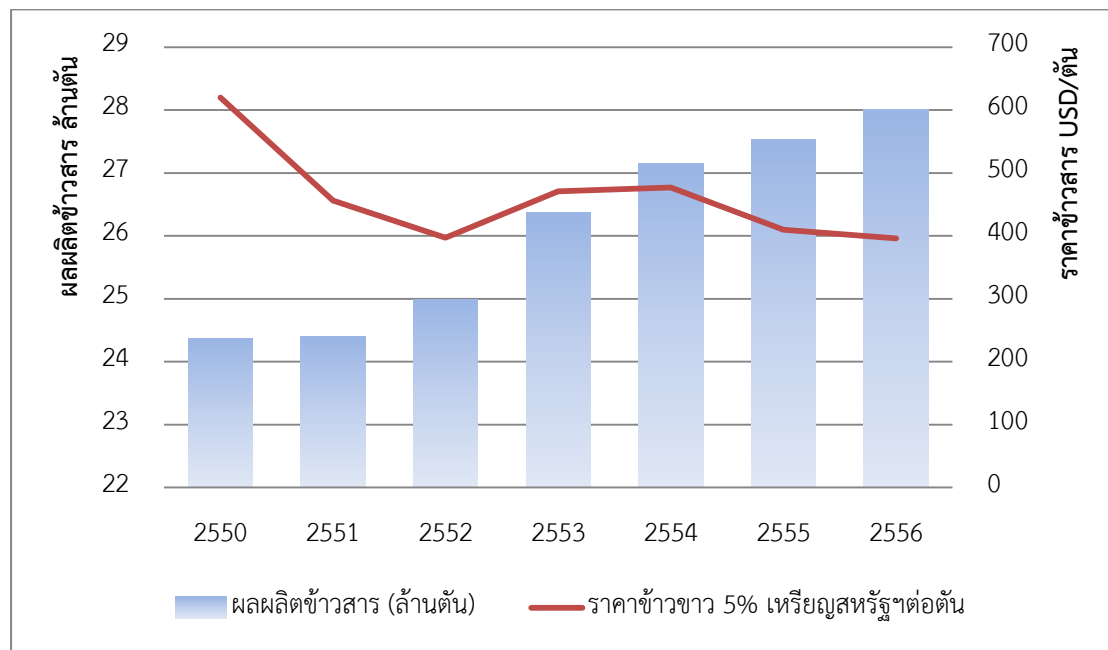
นอกจากนี้การพยายามผูกขาดนี้หมิ่นเหม่ต่อการผิดรัฐธรรมนูญ ปี 2550 มาตรา 84 (1) ที่กล่าวว่า “รัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจเสรีและเป็นธรรมโดยอาศัยกลไกตลาด และสนับสนุนให้มี

¹ รัฐบาลกลายเป็นผู้ผูกขาดซื้อข้าวเปลือกจากการตั้งราคาซื้อสูงและผูกขาดการขายข้าวจากสต็อกรัฐบาล โดยเฉพาะการส่งออก แต่รัฐบาลไม่เคยแทรกแซงตลาดค้าปลีกข้าว

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยต้องยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมหรือจัดให้มีสาธารณูปโภค”

ผลของนโยบายผูกขาดยังก่อให้เกิดระบบพรรคพวกซึ่งเป็นความผิดพลาดในการดำเนินการอีกด้วย (อ่านต่อใน ระบบพรรคพวก ด้านล่าง)

รูปที่ 6.1 ราคาข้าวขาว 5% และผลผลิตข้าวสารรายปีของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2550-2556

ที่มา: USDA, Foreign Agricultural Service ,Data base, 2014

ท้ายที่สุดแล้วผู้ส่งออกรายใหญ่ก็ไม่มี “ชีวิตที่เรียบง่าย” อย่างที่พต.ท.ทักษิณได้กล่าวไว้ เพราะในปัจจุบันการเป็นผู้ส่งออกมิได้ง่ายดายเหมือนกับในช่วงทศวรรษที่ 2500 ถึง 2520 ผลของการศึกษาด้วยเศรษฐกิจมิติพบว่าในปัจจุบันไทยไม่ได้มีอำนาจผู้ขาดอีกต่อไป (อิทธิพงศ์ 2557) ปัจจุบันมีผู้แข่งขันที่มีต้นทุนต่ำอย่างเวียดนาม กัมพูชา และเมียนมาร์ ในประเทศไทยเองก็มีผู้ส่งออกกว่า 150 ราย ทำให้เกิดการแข่งขันรุนแรงขึ้น เมื่อผู้ส่งออกรายใหญ่อยากได้กำไร ผู้ส่งออกต้องลงทุนทั้งด้านข้อมูล และการจัดการความเสี่ยง เพราะตลาดค้าข้าวโลก มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ รัฐบาลแทบทุกประเทศเข้าแทรกแซงตลาดข้าว อีกทั้งราคาในตลาดโลกมีความแปรปรวนสูง ถ้าผู้ส่งออกตัดสินใจผิดพลาดก็จะได้รับความสูญเสียอย่างมาก

(3) การอุดหนุนผู้บริโภค ทำให้ต้นทุนยิ่งมากขึ้นอีก: แทนที่จะปล่อยให้ราคาตลาดในประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับตลาดโลก รัฐบาลกลับมีนโยบายทำให้ราคาข้าวสารขายปลีกในประเทศมีราคาถูก เพื่อช่วยเหลือผู้บริโภค (ดังรูปที่ 5.1 ก) เมื่อแจกแจงต้นทุนของนโยบาย พบว่า นอกจากการ

อุดหนุนเกษตรกร 296.53 พันล้านบาท รัฐบาลยังต้องจ่ายอุดหนุนผู้บริโภคอีก 138.46 พันล้านบาท ทำให้ยอดขาดทุนจากนโยบายแทรกแซงตลาดสูงขึ้นอีก

บริหารจัดการบกพร่อง:

(1) **ปัญหาด้านสภาพคล่องทางการเงิน :** ในช่วงกลางปี 2555 รัฐบาลเริ่มที่จะทราบแล้วว่าใช้เงินในการซื้อข้าวมากเกินไป ในช่วงฤดูจำนำข้าวในปี 2555/56 (รอบที่ 3) รัฐบาลจึงเริ่มเกิดความคิดที่จะลดราคารับจำนำจาก 15,000 บาทต่อตัน เป็น 13,000 บาทต่อตัน เพื่อจำกัดการช่วยเหลือ แต่เกษตรกรประท้วงเสียก่อนจึงมิได้ลดราคาลง เมื่อถึงฤดูเพาะปลูกนาปี ปี 2556 (รอบที่ 4) เริ่มมีการจำกัดวงเงินเป็นไม่เกิน 500,000 บาทต่อครัวเรือน และลดลงเป็น 350,000 บาทต่อครัวเรือนในรอบที่ 5 อย่างไรก็ตามการจำกัดวงเงินจำนำในช่วงหลัง นั้นสายเกินไป เพราะโครงการได้ใช้เงินไปเกิน 500 พันล้านบาทซึ่งเป็นยอดเงินกู้ทั้งหมดที่ได้มา กระทรวงการคลังได้ปฏิเสธการเพิ่มเพดานกู้เงิน และกดดันให้กระทรวงพาณิชย์ขายข้าวเพื่อนำเงินมาหมุนเวียนซื้อข้าวจากเกษตรกร ทั้งหมดนี้สามารถอธิบายว่าทำไมรัฐบาลถึงไม่สามารถจ่ายเงิน 130 พันล้านบาท ให้แก่เกษตรกร 1 ล้านคนได้ หลังจากการยุบสภาการประท้วงของชาวนาในช่วงต้นปี 2557 กดดันให้รัฐบาลต้องเลหลังขายข้าวในสต็อกด้วยราคาที่ถูกลงมากทำให้ราคาส่งออกข้าวไทยลดลงจนต่ำกว่าราคาข้าวของเวียดนามเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์

(2) **ระบบพรรคพวก :** เพื่อที่จะควบคุมการส่งออกข้าว รัฐบาลจึงเข้ามาผูกขาดตลาดข้าวส่งออก แต่แทนที่จะเป็นการผูกขาดโดยรัฐ รัฐบาลกลับอาศัยบริษัทเอกชนที่เป็นพรรคพวกเป็นเครื่องมือการผูกขาด เพราะรัฐบาลขายข้าวให้แก่บริษัทดังกล่าวนี้ในราคาที่ต่ำกว่าราคาขายส่ง และใครก็ตามที่ต้องการซื้อข้าวไม่ว่าจะเป็น ผู้ค้าข้าวถุง โรงสี หรือผู้ส่งออก ต้องซื้อข้าวจากผู้ผูกขาดรายนี้ นอกจากนี้รัฐบาลยังมีการขายข้าวให้เฉพาะบางบริษัทที่สนับสนุนโครงการจำนำข้าวเท่านั้นอีกด้วย

แม้บริษัทพรรคพวกสามารถซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ในราคาถูกแต่บริษัทกลับไร้สมรรถภาพเกือบสิ้นเชิง ทำให้ปริมาณการส่งออกข้าวไทยลดลงในปี 2555 และ 2556 นอกจากนี้ข้าวที่บริษัทพรรคพวกบางบริษัทส่งออกให้แก่อินโดนีเซียและอิรัก กลับถูกผู้ซื้อปฏิเสธเพราะมีคุณภาพและการขนส่ง รัฐบาลทั้งสองประเทศนี้จึงหยุดนำเข้าข้าวจากประเทศไทยไปอีกระยะหนึ่ง

(3) **คอร์รัปชัน** โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคอร์รัปชันในการขายข้าว: รัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจอย่างแท้จริงที่จะป้องกันการคอร์รัปชันจากการจำนำข้าว นักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวนมากได้เตือนรัฐบาลว่ามีการคอร์รัปชันในโครงการจำนำข้าวทุกขั้นตอน แทนที่รัฐบาลจะดำเนินการเพื่อลดคอร์รัปชันกลับเอาหูไปนา เอาตาไปไร่ เช่น ในกรณีของสมาชิกสภาผู้แทนพรรคประชาธิปัตย์อภิปรายในรัฐสภาแฉเรื่องการขายแบบจับคู่จับปลอมและการคอร์รัปชันในหลายภาคส่วน ประธานคณะกรรมการปิดบัญชีฯ พบว่ามีข้าวในโครงการจำนำหายไป 2.9 ล้านตันจากโกดังกลาง แทนที่

รัฐบาลจะตรวจสอบและหาทางแก้ปัญหาที่กลับตั้งคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบ ประธาน คณะอนุกรรมการฯ

นอกจากนี้รัฐบาลยังปกปิดและให้ข้อมูลเท็จเกี่ยวกับการค้าแบบ จีทูจี การปกปิดข้อมูลในช่วง การประมูลเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ แต่เมื่อรัฐบาลขายข้าวแล้ว เมื่อนั้นรัฐบาลควรที่จะเปิดเผยข้อมูล แก่สาธารณชน เมื่อสื่อมวลชนทำหนังสือขอข้อมูลการค้าแบบจีทูจีจากกระทรวงพาณิชย์ รัฐบาล (โดย สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารราชการ) กลับปฏิเสธการให้ข้อมูลนั้น ยิ่งไปกว่านั้นกระทรวง พาณิชย์ได้หยุดการให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการจำนำข้าวในเว็บไซต์ การปกปิดข้อมูลที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อเดือน พฤษภาคม 2556 กรมการค้าต่างประเทศ ยกเลิก การให้อำนาจสภาหอการค้าเป็นผู้ออก ใบอนุญาตการส่งออกข้าวขาวอีกต่อไปโดยโอนอำนาจคืนมาที่กระทรวงพาณิชย์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ข้อมูลการส่งออกข้าวของผู้ส่งออกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคมผู้ส่งออกก็กลายเป็นความลับ ผู้ส่งออก กลุ่มนี้ คือ ผู้เกี่ยวข้องกับการค้าแบบจีทูจีนั่นเอง

โครงการจำนำข้าวจึงเสมือนออกแบบมาเพื่อให้ นักการเมืองและพรรคการเมืองเข้ามาฉวยเงิน จากรัฐและประชาชน การศึกษาพบว่า มูลค่าการคอร์รัปชันจากการขายข้าวของรัฐบาลอยู่ประมาณ 84.5 – 102 พันล้านบาท โดยแบ่งการคอร์รัปชันจากการขายข้าวเป็น 4 แบบ คือ จีทูจี (45 พันล้านบาท) ยื่นซองประมูลข้าว (21.5 พันล้านบาท) โครงการข้าวถุงราคาถูก (6.5 พันล้านบาท) และข้าว หายจากโกดังรัฐ (27.6 พันล้านบาท)

6.2 สรุปผลการศึกษา

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาค้างนี้ คือ การศึกษาพฤติกรรมกรรมการทุจริต และประมาณการ มูลค่าการทุจริตในการระบายข้าวจากโครงการรับจำนำข้าวฤดูการผลิตปี 2554/55 ถึงปี 2556/57 รวม 5 โครงการตลอดจนการวิเคราะห์พหุฐานการทุจริตในการระบายข้าวว่ามีความเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับนักการเมืองและข้าราชการระดับสูงผู้มีอำนาจตัดสินใจระบายข้าวและเปลี่ยนแปลง กฎระเบียบของโครงการรับจำนำข้าว

วัตถุประสงค์รอง คือ การวิเคราะห์และประมาณการต้นทุนสวัสดิการ ซึ่งประกอบด้วยต้นทุน การคลัง (รวมทั้งการขาดทุน) ความสูญเสียของสังคม และประโยชน์ของโครงการรับจำนำข้าว การ ประมาณการมูลค่าการทุจริตจากการระบายข้าว 4 ประเภท คือ ปัญหาข้าวหายจากโกดังกลาง การ ขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ การขายข้าวให้ผู้เสนอราคาซื้อแบบลับๆและโครงการข้าวถุงราคาถูกของ กระทรวงพาณิชย์ ตลอดจน การสำรวจทัศนคติเรื่องการทุจริต และวิเคราะห์พฤติกรรมแสวงหา ค่าเช่าทางเศรษฐกิจของชาวนา เจ้าของโรงสี เจ้าของโกดัง และผู้ตรวจคุณภาพข้าว (เซอร์เวย์เยอร์) และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อสร้างกติกาคือความรับผิดชอบในการดำเนินนโยบายแทรกแซงตลาดสินค้า เกษตรของรัฐบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาให้ข้อสรุปที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรก แม้ว่าชาวนาทั่วประเทศจะได้รับผลประโยชน์ส่วนเกิน (producer surplus) เป็นมูลค่าสุทธิสูงถึง 5.6 แสนล้านบาทจากโครงการรับจำนำข้าว ผู้ได้ประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นชาวนาขนาดกลางและขนาดใหญ่ แต่ประเด็นสำคัญ คือ โครงการรับจำนำข้าวก่อให้เกิดความเสียหายมหาศาลต่อสังคม ถ้านับเฉพาะต้นทุนการคลัง พบว่าโครงการนี้มีค่าใช้จ่ายรวมถึง 9.85 แสนล้านบาท เงินที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเงินนอกงบประมาณที่กู้จากสถาบันการเงินของรัฐ โดยรัฐบาลไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐสภาผลดำเนินการ 5 โครงการ ทำให้เกิดการขาดทุนทางบัญชีสูงถึง 5.39 แสนล้านบาท² (หรือ 54.7% ของค่าใช้จ่าย) ต้นตอของการขาดทุนจำนวนมหาศาลเกิดจาก การรับจำนำในราคาสูง และการทุจริตขายข้าวราคาต่ำ นอกจากนั้นหากเรานับรวมผลประโยชน์และต้นทุนที่เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในโครงการรับจำนำ ปรากฏว่าต้นทุนและผู้บริโภคถึง 1.23 แสนล้านบาท ซึ่งหมายความว่าความสูญเสียต่อสังคม (หรือต้นทุนสวัสดิการ) สูงกว่าประโยชน์ที่ตกแก่ชาวนา วาทะกรรมของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ที่อ้างว่าโครงการเป็นประโยชน์ต่อชาวนา จึงเป็นเพียงความพยายามกลบเกลื่อนความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสังคมแบบขาดความรับผิดชอบ³ ต้นทุนสวัสดิการนี้เกิดจากการความสูญเสียที่มาจากกรณีที่รัฐเข้าแทรกแซงตลาดข้าวและการทุจริตที่เกิดจากการระบายข้าวราคาต่ำ ให้แก่บริษัทพรรคพวกของตน ความสูญเสียของสังคมจำนวนนี้เป็นความสูญเสียขั้นต่ำ เพราะยังไม่ได้รวมความเสียหายอีกหลายอย่างที่ไม่อาจนับเป็นตัวเงินได้ เช่น คุณภาพข้าวที่ลดต่ำลง ข้าวไทยเสียชื่อเสียงในตลาดต่างประเทศ การทุจริตทุกขั้นตอนของการจำนำข้าวตั้งแต่ระดับชาวนา โรงสี โกดัง และการระบายข้าวตลอดจนความสูญเสียจากการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้อง โดยสรุป หากรัฐบาลเปลี่ยนวิธีการช่วยเหลือชาวนา โดยการจ่ายเงินช่วยเหลือแก่ชาวนาโดยตรง และไม่เข้าแทรกแซงตลาด รัฐบาลก็จะขาดทุนน้อยลง และความเสียหายต่างๆที่กล่าวถึงก็จะไม่เกิดขึ้น

ประการที่สอง ผลการประเมินมูลค่าการทุจริตจากการระบายข้าวในราคาต่ำมีมูลค่าระหว่าง 84,476-102,715 ล้านบาท⁴ ซึ่งประกอบไปด้วย การทุจริตจากการข้าวแบบรัฐต่อรัฐ 7.8 ล้านตัน

² ในเดือนตุลาคม 2557 ผลการตรวจสอบเบื้องต้นพบว่าข้าวจำนวนมากมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน หากนับความเสียหายนี้จะมีผลขาดทุนสูงถึง 6.6 แสนล้านบาท ดูภาคผนวก

³ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์-สังคมศาสตร์ บางท่านยังคงให้การสนับสนุนโครงการรับจำนำข้าว ด้วยเหตุผลที่ว่าช่วยเหลือชาวนาเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และแก้ปัญหาความจน นอกจากนั้นรัฐบาลก็ให้การอุดหนุนคนร่ำรวยอย่างโหดเหี้ยม เช่น นโยบายยกเว้นภาษีของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นด้วยว่ารัฐต้องยกเลิกการอุดหนุนคนรวย ส่วนการอุดหนุนชาวนาควรจำกัดขอบเขตเฉพาะชาวนาที่ยากจน และใช้มาตรการพัฒนาศักยภาพของชาวนายากจนแทน เพราะมีชาวนาจำนวนมากที่มีฐานะดีไม่ควรให้การอุดหนุน ยิ่งกว่านั้นโครงการจำนำยังเป็นการนำเงินภาษีจำนวนมากไปแจกโรงสี เจ้าของโกดังนักการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีพฤติกรรมทุจริตจนก่อความเสียหายร้ายแรงต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว

⁴ หากข้าวที่คุณภาพไม่ผ่านมาตรฐานร้อยละ 40 มาจากการทุจริตสับเปลี่ยนข้าว มูลค่าการทุจริตจะเพิ่มเป็น 1.09 แสนล้านบาท

(ร้อยละ 44) การทุจริตจากการเลือกขายข้าวให้พ่อค้าพรรคพวก รวบรวม 4 ล้านตันร้อยละ (ละ 21) และการทุจริตจากการข้าวธงฟ้า/ข้าวถุงถูกใจ 1.1 ล้านตัน (ร้อยละ 8.3) นอกจากนี้ยังพบว่าการทุจริตโดยการแอบนำข้าวในโครงการจำนำไปขายก่อน แล้วจึงนำมาคืนภายหลัง มีมูลค่าสูงถึง 25,616.95 ล้านบาท จากรายงานของคณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวยังพบว่ายังมีข้าวบางส่วนที่ไม่ได้นำมาคืน คาดว่าจะมีความเสียหายราว 1.9 พันล้านบาท⁵ รวมความเสียหายจากการทุจริตที่นับได้มีมูลค่า 1.02 แสนล้านบาท ทั้งนี้ยังไม่ได้นับรวมความเสียหายอีกหลายประการที่ไม่สามารถคำนวณได้ ได้แก่ ความเสียหายต่อชื่อเสียงคุณภาพข้าวไทย ความเสียหายจากการทำลายระบบตลาด ความเสียหายจากการสูญเสียตลาดข้าวในอนาคต ความเสียหายจากการทุจริตอื่นที่นอกเหนือจากการระบายข้าว การจดทะเบียนเกษตรกรเท็จจริง การขายสิทธิ์ให้โรงสี ซื้อข้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน/นำข้าวนอกโครงการจำนำมาขายให้รัฐบาล การออกไปประทวนปลอม เป็นต้น

ประการที่สาม ผลสำรวจทัศนคติของชาวนา โรงสี เจ้าของโกดัง ผู้ตรวจสอบข้าว (เซอร์เวย์อร์) และการสัมภาษณ์ผู้ส่งออกข้าว ผู้ค้าข้าว และโรงสีบางแห่ง พบว่า มีการทุจริตในโครงการจำนำข้าวอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างสูง เกษตรกรในโครงการรับจำนำให้ความเห็นว่าการทุจริตของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง แต่เกษตรกรนอกโครงการในภาคกลางและเกษตรกรในโครงการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นว่ามีการทุจริตค่อนข้างมาก โรงสี และโกดังกลางก็ให้ความเห็นว่าการทุจริตอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

ประการที่สี่ รัฐบาลบริหารจัดการนโยบายรับจำนำข้าว แบบขาดความรับผิดชอบต่อประชาชนและรัฐสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปล่อยปะละเลยปัญหาการทุจริตในการระบายข้าว การไม่ใส่ใจกับรายงานข้าวหายจากโกดังกลาง แต่กลับสั่งให้มีการตั้งกรรมการสอบสวนประธานคณะกรรมการปิดบัญชีโครงการจำนำข้าว การโกหกประชาชน และการปิดบังข้อมูลการค้าข้าวแบบรัฐต่อรัฐ การปล่อยให้ค่าใช้จ่ายของโครงการรับจำนำบานปลาย (อาทิเช่น การยอมให้เกษตรกรขายข้าวให้โครงการรับจำนำเกินปริมาณที่ตนมีสิทธิ์ตามใบทะเบียนเกษตรกร)

รายละเอียดของการสำรวจทัศนคติดังนี้

การสำรวจเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่ามีการทุจริตในโครงการจำนำข้าวอยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรที่ระบุว่ามีการทุจริตมากที่สุด คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

⁵ แม้ว่าจะมีข้าวหายเพียงเล็กน้อย แต่ปัญหาใหญ่ คือ สต็อกข้าวในโกดังกลาง กว่าร้อยละ 82 มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน หรือเสื่อมสภาพ ปัญหาในส่วนนี้เกิดจากการทุจริตสับเปลี่ยนข้าวในโครงการจำนำเป็นข้าวคุณภาพต่ำ/ข้าวเสื่อมสภาพหากรวมของเสียหายส่วนนี้ มูลค่าขาดทุนจะสูงถึง 6.6 แสนล้านบาท และมูลค่าทุจริตจะสูงขึ้นเป็น 1.98 แสนล้านบาท ตัวเลขนี้ยังไม่นิ่ง เพราะในวันที่แก้ไขรายงานวิจัยฉบับนี้ รัฐบาลยังไม่ได้แถลงผลการตรวจนับปริมาณและคุณภาพข้าวในโกดังกลาง

ในภาคอีสาน และเกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวในภาคกลาง เกษตรกรมีความเห็นว่าการทุจริตที่มากที่สุด คือ เรื่องใบประทวนล่าช้า รองลงมาคือ การจดทะเบียนกิน และการซื้อสิทธิ์/สวมสิทธิ์ การวิเคราะห์พบว่า เกษตรกรที่มีที่ดินทำกินมากจะมีโอกาสรับรู้การทุจริตมากขึ้น ในขณะที่เกษตรกรในภาคเหนือมีโอกาสรับรู้การทุจริตน้อยลง นอกจากนี้พบว่า โครงการจำนำข้าวทำให้มีเกษตรกรกว่าครึ่งหนึ่งเพิ่มค่าใช้จ่ายในการลงทุนปลูกข้าวเพื่อแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ การเพิ่มผลผลิต ข้าวทำให้เกิดความต้องการเช่ามากเพิ่มขึ้น มีการใช้ปุ๋ย ฆิดยาและใช้น้ำชลประทานเพิ่มขึ้นมาก ต้นทุนการผลิตจึงถีบตัวขึ้นสูงมาก การวิเคราะห์ด้วยสมการถดถอยพบว่า ถ้าหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรมีการศึกษาสูง มีโอกาสที่ครัวเรือนนั้นจะเพิ่มการปลูกข้าวเพื่อแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจมาก แต่ถ้าหัวหน้าครัวเรือนมีอายุมากหรือเกษตรกรอยู่ในภาคเหนือจะมีโอกาสในการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจน้อยลง

โดยสรุป แม้การลงทุนแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อตัวเกษตรกร แต่กลับเป็นการถลุงทรัพยากรที่มีค่าของประเทศที่ควรนำไปใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ในช่วงสองปีครึ่งของการจำนำ ชาวนาภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง ใช้น้ำชลประทานมากเกินไป ปริมาณที่กรมชลประทานวางแผนจ่ายน้ำให้ ปริมาณการใช้น้ำชลประทานในช่วงนาปรังสองฤดูมีจำนวนเท่ากับครึ่งหนึ่งของปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพล ผลการใช้น้ำอย่างสิ้นเปลืองดังกล่าวมีส่วนสำคัญทำให้น้ำในเขื่อนภูมิพลและสิริกิติ์ในปลายปี 2557 อยู่ในระดับต่ำผิดปกติ⁶ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแรงงานต่อการทำนาปรังและการผลิตน้ำประปาในฤดูแล้งของปี 2558

จากการสำรวจโรงสีและโกดัง สรุปได้ว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าวก็ตาม ต่างก็ทราบถึงปัญหาทุจริตที่มีในทุกขั้นตอนตั้งแต่ระดับชาวนาไปจนถึงระดับรัฐบาล และปัญหาการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ แม้ว่าโครงการจำนำข้าวมีประโยชน์ต่อชาวนาและผู้ประกอบการ แต่ในทางกลับกัน โครงการได้สร้างความเสียหายต่อตลาดและธุรกิจข้าวไทยอย่างชัดเจนจนเป็นที่ประจักษ์ระหว่างผู้ประกอบการทั้งหลาย (รูป 4.4) การตั้งราคารับจำนำที่สูงผิดปกติทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และคุณภาพข้าวกลับเลวลง ข้าวไทยจะไม่สามารถแข่งขันได้ท้ายสุดโครงการรับจำนำข้าวจะย้อนกลับมาทำร้ายเกษตรกรไทย เมื่อเลิกโครงการฯ โรงสีและโกดังจำนวนมากก็จะล้มละลาย มีหน้าซ้ำการทุจริตที่สูงในทุกระดับมีผลกระทบต่อฐานะการคลังของรัฐบาล การที่ผู้ประกอบการให้คะแนนความพึงพอใจต่อโครงการในระดับต่ำ (ตาราง 4.14) แสดงให้

⁶ ปัจจัยอีกสองปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหากล้งรุนแรงในเดือนพฤศจิกายน 2557- เมษายน 2558 คือภาวะ El Nino และนโยบายการปล่อยน้ำจำนวนมากจากเขื่อนในภาคเหนือในปลายปี 2555-2556 เพราะรัฐบาลกลัวปัญหาน้ำท่วมอีก

เห็นว่าแท้จริงแล้วผู้ได้รับผลประโยชน์หลายรายไม่ชื่นชอบโครงการจำนำข้าวและอยากให้โครงการหยุด หรือมีการเปลี่ยนแปลงโครงการเพื่อลดช่องทางทุจริตให้น้อยลง

6.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่สำคัญและสั้นที่สุด คือ รัฐบาลชุดใดก็ตามต้องไม่นำโครงการรับจำนำข้าวทุกเม็ดมาดำเนินการอีกโดยเด็ดขาด เพราะนอกจากภาระการคลังและการทุจริตทุกขั้นตอนแล้ว โครงการรับจำนำยังก่อให้เกิดความเสียหายใหญ่หลวงในด้านต่างๆ ต่อระบบเศรษฐกิจข้าวไทย และต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจความพึงพอใจของชาวนาที่มีต่อโครงการรับจำนำข้าว พบว่า ชาวนาส่วนใหญ่ยังมีความพอใจโครงการรับจำนำข้าวในระดับสูงและที่สำคัญ คือ ชาวนายังต้องการให้รัฐบาลมีมาตรการช่วยพยุงระดับราคาข้าว จากงานวิจัยพบว่า ชาวนาติดกับดักจากการช่วยเหลือสนับสนุนของรัฐบาล เพราะถึงแม้ว่าชาวนาจะมีความพอใจในโครงการจำนำข้าวต่ำลงหลังจากเกิดปัญหาการจ่ายเงินล่าช้าของรัฐบาล และรับทราบข่าวสารถึงข้อเสียของโครงการจำนำข้าว แต่ชาวนาในโครงการจำนำ 60.7 % และชาวนานอกโครงการ 51.03 % ให้ความเห็นตรงกันว่าควรมีโครงการจำนำข้าวต่อไป ดังตารางที่ 6.1

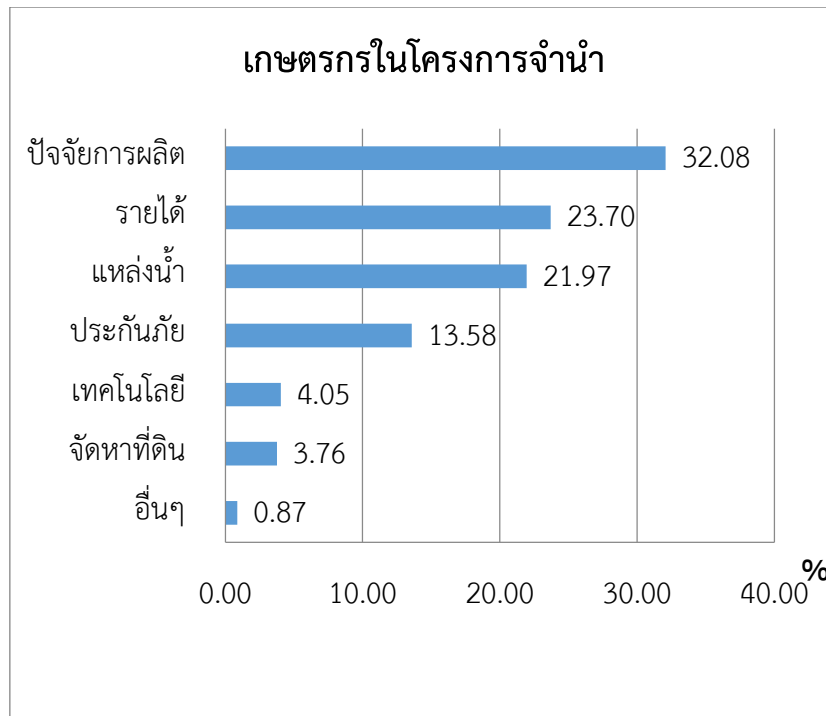
เมื่อสอบถามชาวนาถึงลักษณะนโยบายที่ชาวนาต้องการ พบว่า เกษตรกรในโครงการจำนำข้าว ต้องการให้สนับสนุนเรื่องปัจจัยการผลิตจำนวน 32.08 % นโยบายด้านรายได้ 23.70 % และแหล่งน้ำ 21.97 % เกษตรกรนอกโครงการมีความคิดเห็นใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 32.41 ต้องการนโยบายจัดหาแหล่งน้ำ นโยบายด้านรายได้ 26.21 % การประกันภัยพืชผล 15.86 % และการช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิต 15.17 % ดังรูปที่ 6.2 และ 6.3

ตารางที่ 6.1 ความคิดเห็นของเกษตรกรในการดำเนินนโยบายจำนำข้าว

รัฐบาลควรดำเนินโครงการจำนำข้าวต่อหรือไม่	เกษตรกรในโครงการ %	เกษตรกรนอกโครงการ %
ไม่ควรมีโครงการจำนำต่อไป	22.29	37.93
ควรดำเนินต่อแบบเดิม (ราคาเท่าเดิม จำนำทุกเม็ด)	60.70	51.03
ควรดำเนินต่อ แต่ลดปริมาณ	0.88	2.76
ควรดำเนินต่อ แต่ลดราคาจำนำ	16.13	7.59
ควรดำเนินต่อ แต่ลดปริมาณและราคาจำนำ	0.00	0.69
จำนวนตัวอย่าง	341	145

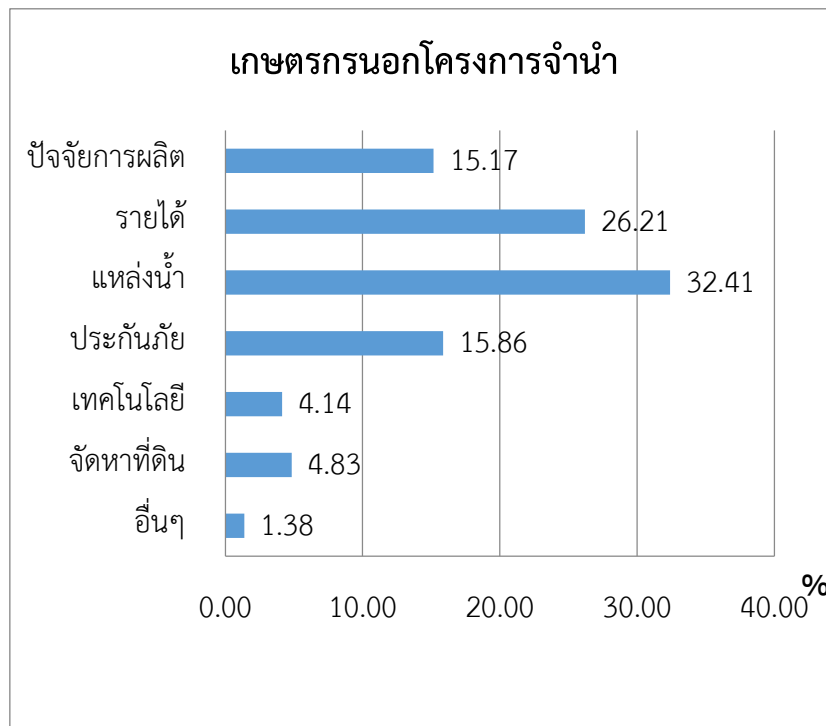
ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

รูปที่ 6.2 ความคิดเห็นเรื่องนโยบายของเกษตรกรในโครงการจำนำ

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

รูปที่ 6.3 ความคิดเห็นเรื่องนโยบายของเกษตรกรนอกโครงการจำนำ

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ดังนั้น ผู้วิจัยคาดว่าในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในปี 2558-59 พรรคการเมืองส่วนใหญ่คงจะนำเสนอนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรในการลดความเสี่ยงก่อนข้างแน่นอน เพราะเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนาเป็นผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งกลุ่มใหญ่ที่สุด ด้วยเหตุผลนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาแนวทางการป้องกันมิให้กับการเมืองนำนโยบายจำนำข้าว (และนโยบายประชานิยมอื่นๆ) มาหาเสียงและดำเนินการแบบขาดความรับผิดชอบ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัยจึงเป็นเรื่องการสร้างความใหม่ๆ ตามครรลองของระบบประชาธิปไตย นับตั้งแต่การแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เงินนอกงบประมาณในการดำเนินโครงการจำนำข้าว วัตถุประสงค์ของการแก้ไขกฎหมาย คือ การพัฒนาระบบประชาธิปไตยให้รัฐบาลต้องมีความรับผิดชอบ (accountability) ต่อประชาชนและรัฐสภา โดยการกำหนดกฎกติกาการใช้เงินกู้และเงินแผ่นดินทุกประเภท การจัดทำบัญชีรวม (consolidated accounts) ของโครงการ การเปิดเผยข้อมูลการจัดทำรายงานอิสระเรื่องผลกระทบของโครงการรับจำนำข้าวตลอดจนกำหนดขอบเขตการแทรกแซงตลาดของรัฐบาล นอกจากนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดการช่วยเหลือเกษตรกรโดยหลีกเลี่ยงการแทรกแซงตลาด รวมข้อเสนอทั้งหมด 9 ข้อ โดย 6 ข้อแรกเป็นข้อเสนอที่มาจากงานวิจัยชุดนี้ ส่วนข้อเสนออีก 3 ข้อ มาจากงานวิจัยอื่น

6.3.1 การแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายงบประมาณรายจ่ายสำหรับโครงการจำนำข้าว รวมทั้งโครงการประชานิยมทั่วไป

ข้อเสนอต่อไปนี้เป็นกำหนดเงื่อนไขเพื่อให้รัฐบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินนโยบายแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตรแบบที่มีความรับผิดชอบต่อรัฐสภาและประชาชน สิ่งที่ควรปฏิบัติสำหรับพรรคการเมือง รัฐบาล ในอนาคตนี้ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่

ก) การหาเสียงกับประชาชน

กฎหมายเลือกตั้งควรมีการเปลี่ยนแปลง มีคนพูดถึงแนวทางการปฏิรูปในสื่อมวลชนบ้างแล้ว ซึ่งข้อเสนอของผู้วิจัยคือ ในการเลือกตั้งครั้งต่อไป นักการเมืองหรือพรรคการเมืองจะเสนอนโยบายใดที่เป็นสัญญาแก่ประชาชน ต้องบอกให้ชัดเจนว่าการดำเนินนโยบายที่หาเสียงจะมีมาตรการอย่างไร ประชาชนจะได้อะไรจากโครงการ และที่สำคัญ คือ ต้นทุนที่เกิดจากโครงการจะเป็นภาระแก่แผ่นดินหรือรัฐบาลในรูปใด เกิดหนี้สินขึ้นเท่าไร ภาระหนี้สินที่เกิดขึ้นเหล่านี้จะหาเงินมาจากไหนทั้งหมดนี้ ต้องผูกพันคำประกาศโฆษณา หาเสียงของพรรคการเมือง กกต.เป็นผู้ดูแล ถ้าไม่มีต้นทุนก็ต้องบอกไม่มีต้นทุน ต้องชี้แจง เช่น กรณีโครงการจำนำข้าว

ข) การแถลงนโยบายต่อรัฐสภา

พรรคการเมืองใดก็ตามที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเพื่อบริหารประเทศ นโยบายที่สัญญาไว้ตอนหาเสียง รัฐบาลมีหน้าที่ต้องประกาศ และแถลงนโยบายให้รัฐสภาทราบตามที่หาเสียงไว้ กรณีที่แตกต่างไปจากที่หาเสียง ควรมีบทลงโทษตามกฎหมาย ฉะนั้นพรรคการเมือง/รัฐบาล ต้องแถลง

รายละเอียดรัฐสภาให้หมด โดยเฉพาะด้านการเงินการคลัง ที่มาของเงินมาจากไหน อย่างไร และจะหารายได้ชดเชยอย่างไร

ค) รัฐบาลต้องเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณสำหรับโครงการ

บรรจุโครงการที่หาเสียงไว้ใน พ.ร.บ. งบประมาณซึ่งจะมีรายละเอียดว่าแต่ละโครงการเหล่านี้จะหักเงินจากไหน อย่างไร ต้องพูดให้ชัดเจนขึ้นมา ที่ผ่านมานโยบายประชานิยมหลายกรณีไม่อยู่ในกรอบระเบียบวิธีการงบประมาณ เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ต้องมีมาตรา 169 เหมือนในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ซึ่งระบุว่า การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลต้องผ่านกรอบของงบประมาณที่ชัดเจน รวมถึงการเงินของสถาบันเงินเฉพาะกิจของรัฐ เช่น ธ.ก.ส. งบประมาณที่ใช้ในโครงการต้องเป็นส่วนหนึ่งของงบประมาณแผ่นดิน และต้องอยู่ภายใต้กรอบและวินัยของงบประมาณแผ่นดิน หรือ พ.ร.บ. ที่ว่าด้วยงบประมาณแผ่นดิน เงื่อนไขสำคัญ คือ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะต้องมี มาตรา 169 เหมือนในรัฐธรรมนูญปี 2550 หมวด 8 รวมทั้งการเพิ่มเติมข้อความเกี่ยวกับการเสนอพระราชบัญญัติงบประมาณสำหรับโครงการที่รัฐบาลหาเสียงไว้ในมาตรา 166 และ 167 (วรรคแรก) ของรัฐธรรมนูญปี 2550 เนื่องจากเมื่อรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศอาจล่วงเลยช่วงเวลาการเสนอร่าง พ.ร.บ. งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณหรือร่างพ.ร.บ.งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมไปแล้ว จุดสำคัญคือ การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลสำหรับโครงการประชานิยม ถ้าโครงการจำเป็นต้องใช้เงินโดยต้องสร้างภาระหนี้ รัฐบาลก็ต้องพูดให้ชัดเจนว่าเงินมาจากการกู้ยืม และกู้มาจากไหน

ทั้งหมดที่พูดถึงเป็นเรื่องประชานิยมทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะโครงการจำนำข้าว ข้อเสนอจึงเป็นข้อเสนอซึ่งใช้กับนโยบายประชานิยมอื่นๆที่ใช้เงินนอกงบประมาณ

6.3.2 การจัดทำบัญชีรวมของโครงการรับจำนำข้าวและโครงการช่วยเหลือเกษตรกรทุกโครงการ

โครงการรับจำนำข้าวเป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในรัฐบาลของ น.ส.ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีการใช้เงินซื้อข้าวและค่าใช้จ่ายดำเนินงานสูงถึงเกือบ 1 ล้านๆบาทในเวลา 2 ปี มีข้าวจำนวนถึง 18.6 ล้านตัน ในโกดังกลางรัฐบาลเมื่อสิ้นพฤษภาคม 2557 แต่ไม่น่าเชื่อว่าโครงการแทรกแซงตลาดข้าวขนาดใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ การแทรกแซงสินค้าเกษตรของรัฐบาลกลับไม่มีการทำบัญชีรวมของโครงการ แม้ว่าจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการปิดบัญชี⁷ ให้ดำเนินการปิดบัญชีหลังโครงการรับจำนำข้าวในแต่ละฤดูสิ้นสุดแล้วภายใน 3 เดือนก็ตามแต่คณะกรรมการก็ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล

⁷ หลังจากการตรวจสอบเสร็จสิ้นในเดือนสิงหาคม 2557 ปรากฏว่ามีข้าวคงเหลือตามบัญชี 18.438 ล้านตัน แต่หลังจากการตรวจสอบความถูกต้องของตัวเลขทางบัญชีกับปริมาณข้าวที่ตรวจนับได้ในเดือนตุลาคม 2557 พบว่ามีข้าวคงเหลือเพียง 17.809 ล้านตัน

ของบางหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลการระบายข้าวของกรมการค้าต่างประเทศ (ดูข้อเสนอแนะเรื่องข้อมูลข้างล่าง) ข้อมูลสต็อกข้าวที่คณะกรรมการฯ ได้รับจากองค์การคลังสินค้า (อคส.) และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ก็เป็นเพียงตัวเลขรายงานจากโกดังกลางต่างๆ โดยไม่มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพข้าวในโกดังกลางว่ามีอยู่จริงหรือไม่

ในอดีตเคยมีหน่วยงานรับผิดชอบรวบรวมข้อมูลค่าใช้จ่ายและรายรับจากการขายข้าว รวมทั้งกำไรขาดทุนของโครงการรับจำนำข้าว หน่วยงานดังกล่าว คือ คณะกรรมการโครงการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของกรมการค้าภายในเป็นฝ่ายเลขานุการ แต่ในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ คชก. ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบโครงการรับจำนำข้าวอีกต่อไป

ข้อเสนอของเรา คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติสมควรตรากฎหมายใหม่ที่กำหนดให้รัฐบาลต้องจัดระบบบัญชีรวมของโครงการจำนำข้าว และโครงการประชานิยมที่ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลที่มีหน่วยงานเกี่ยวข้องตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป วัตถุประสงค์ของการทำบัญชีรวม คือ ให้รัฐบาลและรัฐสภาทราบค่าใช้จ่ายรายรับ ผลกำไรขาดทุน ตลอดจนสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินนโยบาย โดยรัฐบาลจะต้องจัดทำบัญชีรวมของโครงการเพื่อเสนอต่อรัฐสภาทุกปี (ไม่ว่าโครงการจะสิ้นสุดหรือไม่ก็ตาม) โดยจะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาอย่างน้อย 1 เดือนก่อนที่รัฐบาลจะนำเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่าย และร่างพระราชบัญญัติงบประมาณสำหรับโครงการที่รัฐบาลหาเสียงเหตุผลคือ รายงานดังกล่าวจะทำให้รัฐบาลและรัฐสภาทราบฐานะการเงินของโครงการตามนโยบายของรัฐบาล หากมีผลขาดทุนจะได้มีการตั้งงบประมาณชดเชยภาระขาดทุนในแต่ละปี ไม่ใช่ปล่อยให้ภาระขาดทุนพอกสะสมในบัญชีของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบการทำบัญชีรวม คือ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินแห่งชาติ ข้อสำคัญ คือ กฎหมายต้องให้อำนาจคณะกรรมการเรียกข้อมูล “ทุกประเภท” จากหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ รัฐมนตรีผู้รับผิดชอบโครงการจะต้องไม่สามารถใช้อำนาจปิดบังข้อมูลได้

6.3.3 การเปิดเผยข้อมูลโครงการรับจำนำข้าวและโครงการประชานิยม

การที่รัฐบาลพยายามปิดบังข้อมูลสำคัญของโครงการรับจำนำข้าว เป็นความพยายามปกปิดซ่อนเร้นปัญหาที่เกิดจากโครงการรับจำนำข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทุจริตในการระบายข้าว ข้ออ้างของรัฐบาลที่ว่าไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลการระบายข้าวแบบรัฐต่อรัฐได้ เพราะเป็นความลับทางการค้า เป็นข้ออ้างที่ฟังไม่ขึ้น เพราะรัฐบาลสามารถเปิดเผยข้อมูลได้ภายหลังจากธุรกรรมเสร็จสิ้นแล้วก็ได้ เหตุผลสำคัญที่รัฐบาลจะต้องเปิดเผยข้อมูล คือ รัฐบาลใช้เงินภาษีของประชาชนเข้าแทรกแซงตลาด ประชาชนจึงมีสิทธิ์ที่จะใช้รับทราบข้อมูลการดำเนินงานของรัฐบาล

แม้ว่าไทยจะมีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารทางราชการ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดหลักกฎหมายสำคัญว่า ข้อมูลของทางราชการจะต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ ข้อมูลที่เป็นความลับเป็นเพียงข้อยกเว้น

ตามมาตรา 15 เท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติมีปัญหาสำคัญ 2 ประการ ประการแรก หน่วยราชการต่างๆ มักปฏิเสธไม่ให้ข้อมูลแก่ประชาชน แม้ว่าคณะกรรมการวินิจฉัยฯ จะมีมติให้หน่วยราชการเปิดเผยข้อมูลแก่ประชาชนผู้ร้องขอแต่หากหน่วยราชการดังกล่าวไม่ยอมเปิดเผยข้อมูล กฎหมายก็ไม่มีบทลงโทษต่อผู้บริหารหน่วยราชการ เพียงแต่กำหนดให้คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารฯ ส่งเรื่องแจ้งผู้บังคับบัญชา หรือนายกรัฐมนตรีเท่านั้น ยิ่งถ้าเป็นเรื่องที่รัฐมนตรี หรือนายกรัฐมนตรีต้องการปิดบัง ก็ไม่มีใครสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้ แม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (จากความเห็นของนายเมธี กรองแก้ว อดีตกรรมการ ป.ป.ช.)

ประการที่สอง กระบวนการวินิจฉัยเรื่องให้หน่วยราชการเปิดเผยข้อมูลแก่ประชาชนผู้ร้องขอ มักกินเวลาอย่างน้อย 1-2 เดือนขึ้นไป เมื่อประชาชนต้องแบกรับภาระการร้องขอข้อมูล ในที่สุดประชาชนก็เบื่อหน่าย ไม่สนใจที่เรียกร้องให้หน่วยราชการเปิดเผยข้อมูล

การศึกษาของเดือนเด่น นิคมบริรักษ์ และคณะ (2556) จึงได้เสนอให้มีการแก้ไขพ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารทางราชการ ประเด็นสำคัญของข้อเสนอ ได้แก่

ข้อเสนอของผู้วิจัย คือ ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร โดยเพิ่มมาตราที่กำหนดให้รัฐบาลต้องเปิดเผยข้อมูลต่างๆ ที่เกิดจากการดำเนินนโยบายประชานิยม และการแทรกแซงตลาดเช่น ค่าใช้จ่าย รายรับ ผลกำไรขาดทุน และรายละเอียดของการดำเนินการตลอด

6.3.4 การจำกัดบทบาทรัฐในการแทรกแซงตลาด

ตลาดข้าวไทยเป็นตลาดที่มีการแข่งขันสูงทั้งระดับโรงสี (ดูข้อมูลความหนาแน่นของโรงสีในบทที่ 5) และระดับการส่งออกที่มีผู้ส่งออกกว่า 100 ราย หรือแม้แต่การแข่งขันระหว่างผู้ส่งออก 5 รายใหญ่ที่ต้องแข่งกับคู่แข่งต่างประเทศ) การแทรกแซงตลาดไม่ว่าจะเป็นการซื้อข้าวกว่าครึ่งหนึ่งของผลผลิตทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มมากขึ้นต้นทุนสูงขึ้น การว่าจ้างโรงสีและโกดังข้าวทำให้เกิดกำลังการผลิตส่วนเกิน และเกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมระหว่างโรงสีในและนอกโครงการการระบายข้าวให้บริษัทพรรคพวก เป็นการทำลายการแข่งขันในวงการค้าข้าวทั้งตลาดในประเทศและตลาดส่งออก ข้อเสนอของผู้วิจัย คือ รัฐบาลจะต้องปฏิบัติตามหลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญพ.ศ. 2550 (มาตรา 84 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ) ที่กำหนดว่ารัฐต้องสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและเป็นธรรม โดยอาศัยกลไกตลาด โดยต้องยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจ ซึ่งมีบทบัญญัติไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม หรือการจัดให้มีสาธารณูปโภค

ปัญหาสำคัญ คือ การตีความเรื่องความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ และรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องตราพระราชบัญญัติจำกัดขอบเขตการ

แทรกแซงตลาด และการประกอบธุรกิจที่แข่งขันกับเอกชน เช่น ห้ามมิให้รัฐบาลแทรกแซงซื้อข้าวจากเกษตรกรเกินกว่า 5%-10% ของปริมาณการบริโภคในประเทศ ห้ามมิให้รัฐบาลเป็นผู้ค้าข้าวยกเว้นส่วนที่จำเป็นบางส่วน of ปริมาณการค้าข้าวระหว่างรัฐต่อรัฐ ห้ามมิให้รัฐบาลแทรกแซงการสีข้าวและการค้าข้าวทำให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เท่าเทียมกัน ส่วนกรณีตลาดข้าวมีการผูกขาดในบางด้าน ให้รัฐบาลให้กฎหมายแข่งขันทางการค้าเพื่อเป็นเครื่องมือป้องกันการผูกขาด

6.3.5 การจัดทำรายงานอิสระเรื่องผลกระทบและบทเรียนจากโครงการรับจำนำข้าว

คณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ควรแต่งตั้งคณะกรรมการอิสระขึ้นอีกชุดหนึ่งเพื่อจัดทำรายงานเรื่องผลกระทบของโครงการรับจำนำข้าว วัตถุประสงค์ของรายงาน คือ การนำเสนอต้นทุนการศึกษา ภาวะขาดทุน ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม (เช่น ผลต่อการผลิต ต้นทุนการผลิต การแข่งขันในตลาดข้าวการส่งออก ฯลฯ) ทั้งนี้เพื่อสรุปเป็นบทเรียนสำหรับประชาชน เกษตรกร ข้าราชการและนักการเมือง

หลังจากจัดทำรายงานเสร็จแล้ว ควรมีการจัดทำรายงานเป็นภาษาที่ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้ง่ายๆ อาทิเช่น การจัดทำเป็นการ์ตูนหรืออินโฟกราฟฟิค (infographic) รายการสารคดีทางโทรทัศน์ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะเกษตรกรตระหนักถึงผลดีผลเสียของโครงการรับจำนำข้าว ทั้งในแง่ผลกระทบต่อเกษตรกร ภาระทางการคลังและหนี้สาธารณะ ผลต่อผู้เสียภาษี และความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจข้าวไทย และระบบการค้า-การผลิตข้าว ฯลฯ ความเข้าใจดังกล่าวจะเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทำให้การตัดสินใจเลือกผู้แทนราษฎรและเลือกพรรคการเมืองตั้งอยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจที่มาจากข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง (informed choice)

6.3.6 การแปลงภาระขาดทุนให้เป็นหนี้การคลัง (fiscalized debt)

หลังจากการตรวจสอบสต็อกและจัดทำบัญชีรวมเสร็จสิ้นรัฐบาลก็จะทราบภาระขาดทุนทั้งส่วนที่เกิดขึ้นแล้ว (realized loss) และส่วนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (contingent debt) ผู้วิจัยคาดว่าหนี้สองส่วนนี้จะมียกเงินประมาณ 5.4-6 แสนล้านบาท สิ่งที่รัฐบาลควรทำ คือ การออกพันธบัตรเพื่อหาเงินชำระหนี้ให้แก่ ธกส. ตามข้อเสนอของนายกรณ์ จาติกวณิช (ข่าวสด 26 ตค 2557) เงื่อนไขการชำระหนี้ควรมีแผนการชำระทั้งต้นและดอกเบี้ย รวมทั้งกำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ให้ชัดเจนวิธีนี้จะช่วยสร้างความมั่นใจเรื่องฐานะการคลังของประเทศให้กับนักลงทุนได้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว

ส่วนข้อเสนอแนะที่มาจากงานวิจัยอื่นอีก 3 ข้อมีดังนี้

6.3.7 ข้อเสนอเรื่องนโยบายประกันราคา⁸

ปัญหาสำคัญของเกษตรกร คือ ปัญหาความเสี่ยงอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของราคาพืชผลการเกษตร (price risk) และความแปรปรวนของผลผลิต (output risk) อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ และศัตรูพืช ความเสี่ยงทั้งสองประการอาจส่งผลให้เกษตรกรล้มละลายได้ ดังนั้นจึงควรมีมาตรการช่วยบรรเทาความเสี่ยงทั้งสองประเภท อาทิ การจ่ายเงินชดเชย หรือการประกันภัย

ในอดีตเคยมีข้อเสนอ (นิพนธ์ พัวพงศกร และจิตรกร จารุพงษ์ 2550 และ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย แนวทางใหม่ในการแทรกแซงราคาตลาดข้าว 2551) เรื่องการประกันความเสี่ยงด้านราคาให้แก่เกษตรกร หลักการ คือ หากราคาตลาดต่ำกว่าราคาอ้างอิง (reference price) ก็ให้รัฐบาลจ่ายเงินชดเชยแก่เกษตรกรเท่ากับส่วนต่างระหว่างราคาอ้างอิงกับราคาตลาดในปัจจุบัน คุณด้วยปริมาณผลผลิตของเกษตรกรตามที่ทำสัญญาไว้กับรัฐบาล แต่มีการจำกัดปริมาณผลผลิตสูงสุดที่เกษตรกรแต่ละคนสามารถของทำประกันได้ในกรณีข้าว ข้อเสนอ คือ มีการประกันความเสี่ยงราคาให้เกษตรกรทุกครอบครัวในปริมาณไม่เกินครอบครัวละ 15 ไร่ คุณด้วยผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของจังหวัด หลักการอีกประการหนึ่ง คือ รัฐบาลจะไม่เข้าแทรกแซงซื้อและขายข้าวในตลาดข้าว

เมื่อรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นำข้อเสนอนี้ไปจัดทำเป็นนโยบายประกันรายได้สำหรับเกษตรกร รัฐบาลตัดสินใจกำหนดราคาอ้างอิงให้สูงกว่าต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่บวกด้วยกำไรของเกษตรกรถึง 40% และเพิ่มปริมาณการรับประกันสูงสุดเป็น 20 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งภายหลังถูกเกษตรกรกดดันให้เพิ่มเป็น 25 ไร่ ผลก็คือ เกิดงบประมาณรายจ่ายจำนวนสูงถึง 58,226.56 ล้านบาทในปีแรก (ปี 2552/53) และเพิ่มขึ้นเป็น 69,135.58 ล้านบาทในปี 2553/54 (ดูตารางที่ 6.2) สาเหตุประการหนึ่งที่เกิดค่าใช้จ่ายสูงเพราะเกษตรกรจำนวนมากที่มีที่ดินมากกว่า 20 ไร่ ได้แตกครัวเรือนออกเพื่อให้ตนได้สิทธิ์ทำสัญญาประกันมากขึ้น

ตารางที่ 6.2 งบประมาณสำหรับโครงการประกันรายได้สำหรับเกษตรกร

โครงการ	ภาระค่าใช้จ่าย (ล้านบาท)
ปี 2552/53 (รอบ 1)	38,361.35
ปี 2552/53 (รอบ 2)	19,865.21
ปี 2553/54 (รอบ 1)	37,474.15
ปี 2553/54 (รอบ 2)	31,661.43
รวม	127,362.14

ที่มา: ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2554

⁸ ดูนโยบายการช่วยเหลือด้านราคาของรัฐบาลบางประเทศในภาคผนวก

เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติการประกันราคาพืชผลเกษตร โดยพยายามจำกัดวงเงินการช่วยเหลือ หลักการสำคัญของการช่วยเหลือมี 2 ประการ คือ การจำกัดการประกันราคาให้ครอบคลุม “ความเสียหายเพียงบางส่วน” ไม่ใช่การประกันความเสียหายทั้งหมด นอกจากนั้นเกษตรกรจะต้องเป็นผู้จ่ายค่าเบี้ยประกันทั้งหมดหรืออย่างน้อย 50% ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก) ส่วนต่างราคาที่จะชดเชย คือ ร้อยละ 60 ของส่วนต่างระหว่างราคาอ้างอิงกับราคาตลาด โดยราคาอ้างอิงคำนวณจากราคาเฉลี่ยของราคาตลาด 4 ปีโดยตัดปีที่ราคาสูงผิดปกติออก (เช่นปีที่มีการจำนำข้าว)

หมายเหตุ รัฐบาลต้องไม่ใช่ “ต้นทุนการผลิต” หรือ ต้นทุนบวกกำไร เป็นราคาอ้างอิง เพราะต้นทุนของเกษตรกรแต่ละรายไม่เท่ากัน

ข) ปริมาณการรับประกันต่อครอบครัวสูงสุดไม่เกิน 10 ไร่ และประกันเพียงปีละครั้ง โดยใช้ผลผลิตเฉลี่ยของจังหวัด 3 ปี (แยกตามเขตชลประทาน/น่านน้ำฝน)

หากเกษตรกรต้องการประกันเพิ่มขึ้น รัฐบาลจะต้องคำนวณเบี้ยประกันที่ทำให้บริษัทประกันไม่ขาดทุน และคิดเบี้ยประกันเต็มราคาคุ้มครอง วิธีประกันความเสี่ยงแบบนี้คล้ายกับเครื่องมือทางการเงินที่เรียกว่า put option การศึกษาของนิพนธ์ พัวพงศกร และ สุวรรณ ตูลยวสินพงศ์ (2551) พบว่ายิ่งราคาประกันสูงเท่าไร ค่าเบี้ยค่าธรรมเนียมประกันความเสี่ยงก็ยิ่งแพงขึ้น จนไม่คุ้มที่เกษตรกรจะซื้อประกัน

ค) รัฐบาลต้องจัดทำระบบภาพถ่ายดาวเทียมและเชื่อมโยงกับที่ตั้งของแปลงที่ดินที่จดทะเบียนเกษตรกรตามเอกสารการเป็นเจ้าของที่ดิน รวมทั้งการตรวจสอบข้อเท็จจริงของพื้นที่นาและสุ่มตรวจสอบว่าเกษตรกรมีการปลูกข้าวจริง เพื่อป้องกันปัญหาการแตกครัวเรือน อนึ่งนอกจากภาพถ่ายดาวเทียมแล้ว รัฐบาลยังต้องลงทุนสร้างนักวิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียมอย่างต่อเนื่อง จึงจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ง) รัฐบาลจัดตั้งกองทุนประกันภัย เพื่อใช้อุดหนุนให้มีการประกันต่อกับบริษัทเอกชน

จ) รัฐบาลตรากฎหมายกำหนดราคาประกัน ปริมาณข้าวที่รับประกัน และเงื่อนไขการประกัน รวมทั้งวงเงินงบประมาณรายจ่ายเป็นรายปี หรือถ้าจะให้มีความยั่งยืน ควรตรากฎหมายกำหนดวงเงินอุดหนุนและระยะเวลาการอุดหนุนตามวาระของรัฐบาล

อนึ่ง คณะผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอเรื่องการประกันราคา ข้างต้น เพราะจากประสบการณ์ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ พบว่าในที่สุดเกษตรกรจะกดดันให้รัฐบาลต้องเพิ่มทั้งราคา

ประกัน และปริมาณการประกันต่อเกษตรกร ทำให้งบประมาณบานปลายจนเกิดปัญหาภาระการคลังที่รุนแรงขึ้น

6.3.8 ข้อเสนอเรื่องนโยบายชดเชยความเสียหายของพืชผลที่เกิดจากภัยธรรมชาติ

ในปัจจุบันระบบการจ่ายเงินชดเชยแก่เกษตรกรเมื่อเกิดภาวะฝนแล้ง และน้ำท่วม มี 2 ปัญหา ปัญหาแรก คือ การจ่ายเงินชดเชยมีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าความเสียหายจริง เพราะเกษตรกรมีแรงจูงใจรายงานความเสียหายสูงกว่าความจริง และหน่วยราชการไม่มีการวางระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริงที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาอีกข้อ คือ เงินช่วยเหลือในยามเกิดอุทกภัยสูงกว่าเงินช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยแล้ง

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ธนาคารโลกได้พยายามสร้างระบบการประกันชนิดใหม่สำหรับชดเชยความเสียหายของพืชผลการเกษตรที่เกิดจากภัยธรรมชาติ เพราะระบบประกันภัยพืชผล (crop insurance) ที่ใช้อยู่ในบางประเทศมีปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการที่สูงมาก และเงินประกันที่จ่ายชดเชยก็สูงมาก อันเนื่องจากพฤติกรรม moral hazard ของผู้เอาประกัน ธนาคารโลกจึงคิดค้นระบบประกันใหม่ที่เรียกว่า “การประกันดัชนีดินฟ้าอากาศ” (weather index insurance) ระบบนี้จ่ายเงินประกันให้แก่เกษตรกรเมื่อเกิดภาวะฝนแล้งรุนแรงถึงระดับหนึ่ง ต้นทุนการบริหารจัดการจึงต่ำ เพราะรัฐบาลเพียงแต่ลงทุนสร้างสถานที่ตรวจอากาศในพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการขายประกันภัยการทดลองโครงการนี้ประสบความสำเร็จในอาฟริกา และอินเดีย ผลผลิตการเกษตรที่มีการทำประกัน ได้แก่ ข้าวโพด และการเลี้ยงวัว

แต่การประกันดัชนีดินฟ้าอากาศกลับใช้ไม่ได้กับกรณีการประกันความเสียหายของการทำนาข้าว เพราะผลผลิตต่อไร่ของข้าวมีความแปรปรวนต่อดินฟ้าอากาศไม่มากเท่ากรณีข้าวโพด ปริมาณน้ำฝนมีอิทธิพลสูงมากต่อผลผลิตข้าวโพด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกของการเพาะปลูก และช่วงการออกดอก ทำให้บริษัทประกันสามารถคำนวณค่าความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำฝนกับความเสียหายของผลผลิตข้าวโพดได้ เมื่อความสัมพันธ์ชัดเจนระบบการประกันดินฟ้าอากาศก็เกิดประโยชน์ชัดเจนต่อเกษตรกรทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจที่จะซื้อประกัน

ในกรณีของข้าว ภาวะฝนแล้งมิได้มีผลรุนแรงต่อผลผลิตข้าว หากไม่ใช่ปัญหาฝนทิ้งช่วงในช่วงการหว่านเมล็ด นอกจากนั้นภาวะน้ำท่วมที่จะสร้างความเสียหายต่อนาข้าวก็ต้องเป็นการท่วมขังเป็นเวลานานพอควรระยะยาว และท่วมจนมิดลำต้น ปรกติข้าวจะชอบให้น้ำมากๆ อยู่แล้ว การพยากรณ์ว่าปริมาณฝนจะมีผลต่อภาวะน้ำท่วมอย่างไรก็ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตามสภาพภูมิศาสตร์และแบบแผนการใช้ที่ดินของแต่ละพื้นที่ ดังนั้น ผลผลิตต่อไร่ของข้าวจึงไม่มีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนกับปริมาณฝน ยิ่งกว่านั้นผลผลิตข้าวยังขึ้นกับปัจจัยด้านภูมิอากาศอีกหลายปัจจัย เช่น อุณหภูมิตอนช่วงข้าวออกดอก อุณหภูมิสูงสุดในเวลากลางคืน และกลางวัน ฯลฯ ความซับซ้อนเหล่านี้ทำให้

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดินฟ้าอากาศกับความเสียหายของข้าวไม่ชัดเจนเหมือนข้าวโพด ดังนั้น ธนาคารโลกจึงเลือกโครงการทดลองการประกันดัชนีดินฟ้าอากาศสำหรับข้าว

ทางออกที่เหลืออยู่ก็คือ การชดเชยให้เกษตรกรเมื่อเกิดภัยธรรมชาติ แต่จะต้องมีการปรับปรุงระบบข้อมูล และวิธีการบริหารการจ่ายเงินชดเชยดังต่อไปนี้

ก) รัฐบาลควรลงทุน เรื่องภาพถ่ายดาวเทียมในพื้นที่ปลูกข้าว โดยเน้นการลงทุนพัฒนาศักยภาพการวิเคราะห์ภาพถ่ายให้ใกล้เคียงความเป็นจริง⁹ เช่น การสำรวจภาคพื้นดินที่เรียกว่า ground truthing การสร้างนักวิเคราะห์ภาพถ่ายดาวเทียมโดยมีโปรแกรมวิจัยระยะยาวรองรับ ทั้งนี้ เพื่อให้ไทยมีฐานข้อมูลที่สามารถวัดความเสียหายของผลผลิตข้าวในระดับตำบล (หรือในระดับหมู่บ้าน)

ประโยชน์อีกประการหนึ่งของการลงทุนนี้ คือ การพัฒนาขีดความสามารถให้กระทรวงเกษตรสามารถประมาณการผลผลิตข้าว และพืชผลการเกษตรได้แม่นยำขึ้นกว่าการประมาณการในปัจจุบัน รวมทั้งมีการปรับปรุงการประมาณการผลผลิตอย่างน้อยปีละ 3-4 ครั้ง

ข) เมื่อสามารถกำหนดปริมาณความเสียหายของผลผลิตข้าวในระดับตำบล (หรือหมู่บ้าน) ได้แล้ว รัฐบาลก็สามารถคำนวณมูลค่าความเสียหายแท้จริง จากราคาข้าวเฉลี่ยในอดีต 3-5 ปี

ค) รัฐบาลกำหนดอัตราการชดเชย เช่น จะชดเชยเพียงร้อยละ 60-70 ของความเสียหายรวม วิธีนี้จะทำให้เกษตรกรยังคงต้องมีส่วนรับภาวะความเสี่ยงจากดินฟ้าอากาศบางส่วน

ง) รัฐบาลจ่ายเงินชดเชยรวมให้องค์การบริหารตำบล เพื่อให้อบต.เป็นผู้จัดการบริหารการจ่ายเงินชดเชยให้ครัวเรือนเกษตรกรแต่ละครอบครัว เพราะอบต.มีข้อมูลการเพาะปลูกของแต่ละครัวเรือนดีกว่ารัฐบาลกลาง และต้นทุนการบริหารจัดการของอบต.ก็จะต่ำกว่ารัฐบาลกลาง ยิ่งกว่านั้น การจ่ายชดเชยก็จะเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ เพราะกรรมการอบต.เป็นผู้มาจากการเลือกตั้ง ย่อมต้องดำเนินการบริหารการจ่ายเงินชดเชยอย่างเป็นธรรมและรวดเร็ว

6.3.9 ข้อเสนอเรื่องการลดต้นทุนและเพิ่มผลิตภาพการผลิตข้าว

ในระยะยาวแนวทางช่วยเหลือเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน คือ การลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มผลิตภาพการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน (labor productivity) เพราะภาคเกษตรไทยมีที่ดินค่อนข้างมากแต่ขาดแคลนแรงงาน

⁹ เจ้าหน้าที่รัฐมักเข้าใจผิดคิดว่าการลงทุนซื้อภาพถ่ายดาวเทียมและอุปกรณ์ต่างๆ จะช่วยให้สามารถทราบข้อมูลปริมาณผลผลิต และความเสียหายของผลผลิต จึงไม่มีการลงทุนพัฒนาและสร้างนักวิเคราะห์ และวิจัยภาพถ่ายดาวเทียม อย่างจริงจัง

โครงการวิจัยนี้ได้ศึกษาเรื่องต้นทุนและผลิภาพการผลิตข้าว แต่มีโครงการวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์ข้าวไทย (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ 2556) ที่ศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ นโยบายการลดต้นทุน การเพิ่มผลิภาพการผลิต และการเพิ่มมูลค่าผลผลิตข้าว ขอให้ผู้สนใจศึกษา จากรายงานวิจัยดังกล่าว

ภาคผนวก

ตารางภาคผนวกที่ 2.1 รายละเอียดการดำเนินงานโครงการรับจำนำ ผลผลิตที่เข้าโครงการ และการระบายข้าว (หน่วย: ตันข้าวสาร)

รายการ		ต.ค.-54	พ.ย.-54	ธ.ค.-54	ม.ค.-55	ก.พ.-55	มี.ค.-55	เม.ย.-55	พ.ค.-55	มิ.ย.-55	ก.ค.-55	ส.ค.-55	ก.ย.-55
ปริมาณข้าวสารในโครงการจำนำตั้งแต่ปี 2554		215,753	885,146	1,442,175	751,011	471,334	16,118	2,232,720	0	2,790,978	556,186	2,366,801	435,579
	นาปี 2554/55	215,753	885,146	1,442,175	751,011	471,334	16,118	83,929					
	นาปรัง 2555							2,148,791	0	2,790,978	556,186	2,366,801	435,579
	นาปี 2555/56 รอบที่ 1												
	นาปี 2555/56 รอบที่ 2												
ปริมาณข้าวคงคลัง							2,567,224	3,763,214	3,869,849	7,468,440	8,501,854	9,027,129	9,501,908
นาปี 2554/55	รวม	N/A*	N/A	N/A	N/A	N/A	2,567,224	3,763,214	3,869,849	3,797,328	3,588,495	3,455,382	3,192,852
	อคส.	N/A*	N/A	N/A	N/A	N/A	2,567,224	2,749,653	2,758,310	2,654,733	2,438,332	2,303,325	2,052,962
	อคก.	N/A*	N/A	N/A	N/A	N/A	0	1,013,561	1,111,539	1,142,595	1,150,163	1,152,057	1,139,889
นาปรัง 2555	รวม						N/A*	N/A	N/A	3,671,112	4,913,359	5,571,747	6,309,056
	อคส.						N/A*	N/A	N/A	2,802,053	3,793,468	4,250,498	4,829,539
	อคก.						N/A*	N/A	N/A	869,059	1,119,891	1,321,249	1,479,517
นาปี 2555/56 รอบที่ 1	รวม												
	อคส.												
	อคก.												
นาปี 2555/56 รอบที่ 2	รวม												
	อคส.												
	อคก.												
ปริมาณการระบายข้าวรวม		56,863	45,861	85,600	130,621	278,093	49,915	43,642	47,025	99,284	209,443	101,923	86,353
มูลค่าการระบายข้าวในโครงการจำนำตั้งแต่ปี 2554 (ล้านบาท)									207	1	303	0	20
	นาปี 2554/55								207	1	303	0	20
	นาปรัง 2555												
	นาปี 2555/56 รอบที่ 1												
	นาปี 2555/56 รอบที่ 2												
ปริมาณการระบายข้าวในโครงการจำนำตั้งแต่ปี 2554									11,257	81	16,497	5	1,078
	นาปี 2554/55								11,257	81	16,497	5	1,078
	นาปรัง 2555												
	นาปี 2555/56 รอบที่ 1												
	นาปี 2555/56 รอบที่ 2												

รายการ		ต.ค.-54	พ.ย.-54	ธ.ค.-54	ม.ค.-55	ก.พ.-55	มี.ค.-55	เม.ย.-55	พ.ค.-55	มิ.ย.-55	ก.ค.-55	ส.ค.-55	ก.ย.-55
ปริมาณข้าวคงคลังในโครงการจำหน่ายก่อนปี 2554		2,308,055	2,262,689	2,177,089	2,046,469	1,768,376	1,718,461	1,676,422	1,642,619	1,543,415	1,350,469	1,254,505	1,169,230
	นาปี 48/49	18,283	18,283	18,283	110	0	0	0	0	0	0	0	0
	นาปรั้งปี 2549	4,678	4,678	4,678	4,678	4,678	4,678	4,678	4,678	4,678	1,678	1,678	45
	นาปี 2549/2550	0	0	0	0	0	0	0	1,280	1,280	1,280	1,280	1,278
	นาปี 2550/2551	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122
	นาปรั้งปี 2551	746,532	743,063	708,618	648,660	564,890	538,075	510,587	479,114	439,194	345,249	303,535	290,125
	นาปี 2551/2552	745,383	745,878	728,063	691,157	650,601	643,696	645,299	641,005	622,836	565,703	505,500	464,514
	นาปรั้งปี 2552	787,056	744,664	711,324	695,741	542,084	525,890	509,735	510,420	469,305	430,436	436,390	407,146
ปริมาณการระบายข้าวในโครงการจำหน่ายก่อนปี 2554		56,863	45,861	85,600	130,621	278,093	49,915	43,642	35,768	99,204	192,946	101,917	85,275
	นาปี 48/49	0	0	0	18,173	110	0	0	0	0	0	0	0
	นาปรั้งปี 2549	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3,000	0	1,633
	นาปี 2549/2550	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	นาปี 2550/2551	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	นาปรั้งปี 2551	44	3,469	34,445	59,958	83,770	26,815	27,487	31,474	39,920	93,945	41,715	13,410
	นาปี 2551/2552	23,048	0	17,815	36,906	40,556	6,905	0	4,294	18,169	57,133	60,203	40,986
	นาปรั้งปี 2552	33,771	42,392	33,340	15,584	153,656	16,194	16,155	0	41,115	38,869	0	29,244

หมายเหตุ: * หมายถึงเดือนที่เริ่มโครงการ

N/A หมายถึง เดือนที่ควรจะมีการส่งข้าวจากโครงการรับจำนำเข้าสู่โกดังกลางของอคส. แต่กลับไม่มีรายงานข้าวคงคลังในเดือนดังกล่าว

0 หมายถึงไม่มีข้าวเข้าโครงการ/ไม่มีการระบาย/ไม่มีข้าวในสต็อก

blank,ช่องว่าง หมายถึงช่วงเวลาก่อนเริ่มโครงการหรือปิดโครงการแล้ว

** การระบายข้าวของอคส./อคก.คำนวณจากส่วนต่างของข้าวคงคลังในแต่ละเดือน

ที่มา: เอกสารเพื่อการบริหารคลังของ อตก. และอคส. เรียบเรียงโดย ธกส.

ผลการดำเนินงานโครงการจำหน่ายข้าวเปลือก โดย ธกส.

การชำระค่าผลิตรวมขององค์การคลังสินค้าและองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ปีบัญชี 2555 และ 2556 โดย ธกส.

วราเทพ รัตนากร “ผลการรวบรวมข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ตามนโยบายรัฐบาล” 18 มิ.ย. 2556

ตารางภาคผนวกที่ 2.1 รายละเอียดการดำเนินงานโครงการรับจำนำ ผลผลิตที่เข้าโครงการ และการระบายข้าว (หน่วย: ตันข้าวสาร) (ต่อ)

รายการ		ต.ค.-55	พ.ย.-55	ธ.ค.-55	ม.ค.-56	ก.พ.-56	มี.ค.-56	เม.ย.-56	พ.ค.-56	มิ.ย.-56	ก.ค.-56	ส.ค.-56	ก.ย.-56
ปริมาณข้าวสารในโครงการจำนำตั้งแต่ปี 2554		731,712	2,097,332	3,085,721	1,574,561	955,613	1,162,569	290,172	1,514,885	297,146	1,249,751	232,216	277,521
	นาปี 2554/55												
	นาปรัง 2555												
	นาปี 2555/56 รอบที่ 1	731,712	2,097,332	3,085,721	1,574,561	955,613	32,437	290,172					
	นาปี 2555/56 รอบที่ 2						1,130,132	0	1,514,885	297,146	1,249,751	232,216	277,521
ปริมาณข้าวคงคลัง		9,921,339	9,821,317	10,737,572	11,360,789	11,896,632	13,087,091	13,593,034	13,751,070	13,971,137	15,933,426	16,242,956	16,504,328
นาปี 2554/55	รวม	2,980,877	2,855,028	2,813,558	2,488,903	2,220,939	2,272,285	2,193,578	2,160,605	2,115,334	1,891,948	1,748,988	1,645,216
	อคส.	1,911,791	1,836,050	1,825,482	1,540,870	1,474,748	1,448,783	1,400,611	1,400,611	1,400,611	1,245,445	1,131,985	1,057,240
	อคก.	1,069,086	1,018,978	988,076	948,033	746,191	823,502	792,966	759,993	714,723	646,503	617,003	587,976
นาปรัง 2555	รวม	6,940,463	6,966,289	7,650,535	7,237,367	6,996,388	6,903,141	6,727,542	6,684,460	6,609,961	5,515,974	5,225,354	5,052,114
	อคส.	5,271,738	5,147,594	5,670,947	5,147,224	4,881,949	4,754,361	4,579,403	4,579,403	4,579,403	3,608,594	3,436,366	3,353,054
	อคก.	1,668,724	1,818,695	1,979,588	2,090,143	2,114,439	2,148,780	2,148,140	2,105,057	2,030,558	1,907,380	1,788,988	1,699,060
นาปี 2555/56 รอบที่ 1	รวม	N/A*	N/A	273,478	1,634,520	2,679,305	3,911,666	4,671,914	4,906,006	5,245,841	8,288,193	8,875,363	9,275,831
	อคส.	N/A*	N/A	229,779	1,484,723	2,320,093	3,379,713	3,947,655	3,947,655	3,947,655	6,848,755	7,491,590	7,898,925
	อคก.	N/A*	N/A	43,699	149,797	359,212	531,953	724,259	958,352	1,298,186	1,439,438	1,383,773	1,376,906
นาปี 2555/56 รอบที่ 2	รวม						N/A*	N/A	N/A	N/A	237,312	393,251	531,167
	อคส.						N/A*	N/A	N/A	N/A	0	0	0
	อคก.						N/A*	N/A	N/A	N/A	237,312	393,251	531,167
ปริมาณการระบายข้าวรวม		2,312,208	76,764	621,417	675,299	1,051,783	1,051,025	286,351	799,695	786,659	658,233	620,119	771,875
มูลค่าการระบายข้าวในโครงการจำนำตั้งแต่ปี 2554 (ล้านบาท)		32,606	817	7,034	7,369	13,532	14,765	3,386	10,762	10,115	8,598	8,290	10,566
	นาปี 2554/55	20,371	817	4,630	1,451	5,256	4,388	502	1,087	1,420	962	1,346	2,134
	นาปรัง 2555	12,235		2,405	4,903	5,944	3,645	846	4,286	4,491	3,971	3,101	2,462
	นาปี 2555/56 รอบที่ 1				1,015	2,332	6,732	2,038	5,389	4,204	3,666	3,843	5,970
	นาปี 2555/56 รอบที่ 2												

รายการ	ต.ค.-55	พ.ย.-55	ธ.ค.-55	ม.ค.-56	ก.พ.-56	มี.ค.-56	เม.ย.-56	พ.ค.-56	มิ.ย.-56	ก.ค.-56	ส.ค.-56	ก.ย.-56
ปริมาณการระบายข้าวในโครงการจำหน่ายตั้งแต่ปี 2554	2,143,497	44,476	455,355	562,200	946,374	1,002,364	236,700	786,009	741,334	635,949	595,358	728,107
นาปี 2554/55	1,109,089	44,476	252,059	78,981	286,173	238,922	27,356	59,174	77,313	52,356	73,292	116,189
นาปรัง 2555	1,034,409	0	203,297	414,546	502,510	308,171	71,547	362,372	379,731	335,700	262,153	208,169
นาปี 2555/56 รอบที่ 1				68,672	157,691	455,271	137,797	364,462	284,289	247,893	259,913	403,749
นาปี 2555/56 รอบที่ 2												
ปริมาณข้าวคงคลังในโครงการจำหน่ายก่อนปี 2554	1,000,520	968,231	802,170	689,070	583,660	535,000	485,348	471,662	426,337	404,053	379,292	335,524
นาปี 48/49	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
นาปรังปี 2549	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
นาปี 2549/2550	1,278	1,278	1,278	1,278	1,278	778	778	778	778	478	478	457
นาปี 2550/2551	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	6,122	4,889	4,889	4,889	4,889	4,889	4,889
นาปรังปี 2551	241,313	238,335	206,933	170,880	128,472	125,654	112,911	102,971	102,971	102,971	100,303	87,199
นาปี 2551/2552	420,437	397,328	304,976	256,328	243,586	215,446	198,798	195,829	173,968	165,149	160,095	145,818
นาปรังปี 2552	331,369	325,168	282,860	254,461	204,202	187,000	167,972	167,195	143,731	130,566	113,527	97,161
ปริมาณการระบายข้าวในโครงการจำหน่ายก่อนปี 2554	168,710	32,289	166,061	113,100	105,410	48,661	49,651	13,686	45,325	22,284	24,761	43,768
นาปี 48/49	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
นาปรังปี 2549	45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
นาปี 2549/2550	0	0	0	0	0	500	0	0	0	300	0	21
นาปี 2550/2551	0	0	0	0	0	0	1,233	0	0	0	0	0
นาปรังปี 2551	48,812	2,978	31,402	36,053	42,408	2,819	12,743	9,940	0	0	2,668	13,104
นาปี 2551/2552	44,077	23,109	92,351	48,648	12,742	28,140	16,649	2,969	21,861	8,819	5,054	14,277
นาปรังปี 2552	75,777	6,201	42,308	28,399	50,259	17,202	19,027	777	23,464	13,165	17,039	16,366

หมายเหตุ: * หมายถึงเดือนที่เริ่มโครงการ
N/A หมายถึง เดือนที่ควรจะมีการส่งข้าวจากโครงการรับจำนำเข้าสู่โกดังกลางของอคส. แต่กลับไม่มีรายงานข้าวคงคลังในเดือนดังกล่าว
0 หมายถึงไม่มีข้าวเข้าโครงการ/ไม่มีการระบาย/ไม่มีข้าวในสต็อก
blank,ช่องว่าง หมายถึงช่วงเวลาก่อนเริ่มโครงการหรือปิดโครงการแล้ว
** การระบายข้าวของอคส./อตก.คำนวณจากส่วนต่างของข้าวคงคลังในแต่ละเดือน
ที่มา: เอกสารเพื่อการบริหารคลังของ อตก. และอคส. เรียบเรียงโดย ธกส.
ผลการดำเนินงานโครงการจำนำข้าวเปลือก โดย ธกส.
การชำระค่าผลิตผลรวมขององค์การคลังสินค้าและองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ปีบัญชี 2555 และ 2556 โดย ธกส.
วราเทพ รัตนากร “ผลการรวบรวมข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ตามนโยบายรัฐบาล” 18 มิ.ย. 2556.

ตารางภาคผนวกที่ 2.2 การรับชำระค่าผลิตผลโครงการรับจำนำ

โครงการ	ปี 2555 หน่วย : ล้านบาท												
	ม.ค.-55	ก.พ.-55	มี.ค.-55	เม.ย.-55	พ.ค.-55	มิ.ย.-55	ก.ค.-55	ส.ค.-55	ก.ย.-55	ต.ค.-55	พ.ย.-55	ธ.ค.-55	รวม
ข้าวเปลือกนาปี 54/55					206.75	1.48	303.00	0.10	19.80	20,370.82	816.90	4,629.61	26,348.46
ข้าวเปลือกนาปรังปี 55										12,235.03		2,404.60	14,639.63
ข้าวเปลือกนาปี 55/56													-
รวมข้าว	-	-	-	-	206.75	1.48	303.00	0.10	19.80	32,605.85	816.90	7,034.21	40,988.09
มันสำปะหลังปี 54/55										206.65		1,992.88	2,199.53
มันสำปะหลังปี 55/56													-
รวมมันสำปะหลัง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	206.65	-	1,992.88	2,199.53
รวมข้าวและมันสำปะหลัง	-	-	-	-	206.75	1.48	303.00	0.10	19.80	32,812.50	816.90	9,027.09	43,187.62
โครงการ	ปี 2556 หน่วย : ล้านบาท												
	ม.ค.-56	ก.พ.-56	มี.ค.-56	เม.ย.-56	พ.ค.-56	มิ.ย.-56	ก.ค.-56	ส.ค.-56	ก.ย.-56	ต.ค.-56	พ.ย.-56	ธ.ค.-56	รวม
ข้าวเปลือกนาปี 54/55	1,450.66	5,256.20	4,388.33	502.46	1,086.86	1,420.03	961.64	1,346.16	2,134.06	980.29	928.44	1,787.54	22,242.67
ข้าวเปลือกนาปรังปี 55	4,903.27	5,943.70	3,645.06	846.26	4,286.16	4,491.47	3,970.67	3,100.76	2,462.24	1,246.79	745.36	3,438.52	39,080.26
ข้าวเปลือกนาปี 55/56	1,015.45	2,331.76	6,732.05	2,037.59	5,389.26	4,203.76	3,665.57	3,843.31	5,970.20	3,071.00	3,543.24	8,114.51	49,917.69
ข้าวเปลือกนาปี 56/57												2,513.34	2,513.34
รวมข้าว	7,369.38	13,531.65	14,765.43	3,386.30	10,762.28	10,115.26	8,597.88	8,290.23	10,566.50	5,298.09	5,217.04	15,853.91	113,753.96
มันสำปะหลังปี 54/55	993.85	2,239.21	504.85	678.81	1,622.23	1,127.26	514.65	1,579.65	3,040.79	626.66	1,006.03	469.45	14,403.44
มันสำปะหลังปี 55/56						132.73	1,179.34		413.79	3,200.01	1,504.83	1,029.31	7,460.00
รวมมันสำปะหลัง	993.85	2,239.21	504.85	678.81	1,622.23	1,259.99	1,693.99	1,579.65	3,454.57	3,826.66	2,510.86	1,498.76	21,863.44
รวมข้าวและมันสำปะหลัง	8,363.23	15,770.87	15,270.29	4,065.11	12,384.51	11,375.25	10,291.87	9,869.88	14,021.07	9,124.75	7,727.90	17,352.67	135,617.40
โครงการ	ปี 2557 หน่วย : ล้านบาท												
	ม.ค.-57	ก.พ.-57	มี.ค.-57	เม.ย.-57	พ.ค.-57	มิ.ย.-57	ก.ค.-57	ส.ค.-57	ก.ย.-57	ต.ค.-57	พ.ย.-57	ธ.ค.-57	รวม
ข้าวเปลือกนาปี 54/55	82.75												82.75
ข้าวเปลือกนาปรังปี 55	656.52												656.52
ข้าวเปลือกนาปี 55/56	1,098.75												1,098.75
ข้าวเปลือกนาปี 56/57	1,552.42												1,552.42
รวมข้าว	3,390.44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,390.44
มันสำปะหลังปี 54/55													-
มันสำปะหลังปี 55/56													-
รวมมันสำปะหลัง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมข้าวและมันสำปะหลัง	3,390.44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,390.44

ที่มา: การชำระค่าผลิตผลรวมขององค์การคลังสินค้าและองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ปีบัญชี 2555 และ 2556 โดย ธกส.

ตารางที่ 2.3 จำนวนเกษตรกร มูลค่าการจำหน่ายข้าวและปริมาณการจำหน่ายข้าว ในทุกรอบปีการผลิต แบ่งตามชั้นปริมาณเงินจำหน่ายข้าว

ชั้นปริมาณเงิน จำหน่ายข้าว	นาปี 54/55			นาปี 55			นาปี 55/56			นาปี 56			นาปี 56/57		
	จำนวนเกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณข้าว % (ล้านตัน)	จำนวนเกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณข้าว % (ล้านตัน)	จำนวนเกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณข้าว % (ล้านตัน)	จำนวนเกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณข้าว % (ล้านตัน)	จำนวนเกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณข้าว % (ล้านตัน)
1 ถึง 50,000	30.72	10.55	10.48	18.70	3.97	4.61	27.91	8.32	8.21	20.64	4.97	4.92	28.27	9.19	8.70
50,001 - 100,000	31.48	23.02	22.21	24.26	11.72	12.99	28.69	18.60	17.85	25.47	14.09	14.03	30.73	21.43	20.53
100,001 - 150,000	16.91	19.93	19.12	17.36	13.46	13.00	16.76	17.39	17.06	17.78	15.64	15.61	16.81	18.88	18.45
150,001- 200,000	9.15	14.75	15.64	11.47	12.04	10.68	9.83	13.70	13.58	11.73	14.02	14.14	9.49	15.04	15.10
200,001 - 300,000	7.77	17.42	19.21	13.59	20.61	20.75	9.60	18.92	19.16	13.31	22.46	22.46	9.18	19.28	19.89
300,001 - 400,000	2.59	8.06	7.67	7.23	14.79	13.96	4.12	11.14	11.55	6.36	14.35	14.36	5.51	16.18	17.33
400,001 - 500,000	0.89	3.54	3.19	3.91	10.16	11.06	2.82	10.50	11.07	4.60	13.98	13.99	0.00	0.00	0.00
500,001 - 750,000	0.44	2.28	2.07	2.90	10.07	8.85	0.21	0.96	1.02	0.09	0.36	0.36	0.00	0.00	0.00
750,001 - 1,000,000	0.04	0.34	0.31	0.44	2.13	2.77	0.04	0.26	0.27	0.01	0.08	0.08	0.00	0.00	0.00
1,000,001 ขึ้นไป	0.01	0.12	0.11	0.14	1.06	1.32	0.02	0.20	0.21	0.01	0.06	0.06	0.00	0.00	0.00
รวม %	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
จำนวนรวม	1.06	118,342.53	8.30	0.92	170,047.21	14.54	1.78	239,002.93	15.07	0.77	117,557.05	7.93	1.66	191,573.00	11.66

ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

หมายเหตุ: ข้อมูลในรอบการผลิตนาปี 2556/2557 ยังขาดข้อมูลในเขตภาคใต้

ตารางที่ 2.4 จำนวนเกษตรกร มูลค่าการนำเข้าข้าวและปริมาณการนำเข้าข้าว ในทุกรอบปีการผลิต แบ่งตามชั้นปริมาณข้าวที่เข้าร่วมโครงการนำเข้า

ชั้นปริมาณข้าวที่ เข้าโครงการ นำเข้า	นาปี 54/55			นาปรัง 55			นาปี 55/56			นาปรัง 56			นาปี 56/57		
	จำนวน เกษตรกร % (ล้าน ราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมา ณข้าว % (ล้าน ตัน)	จำนวน เกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณ ข้าว % (ล้าน ตัน)	จำนวน เกษตรกร % (ล้าน ราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณ ข้าว % (ล้าน ตัน)	จำนวน เกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมา ณข้าว % (ล้าน ตัน)	จำนวน เกษตรกร % (ล้านราย)	มูลค่า % (ล้านบาท)	ปริมาณ ข้าว % (ล้าน ตัน)
0.01 ถึง 5.00	54.96	28.18	22.31	30.58	9.28	7.20	47.55	20.25	18.63	33.05	11.25	11.14	50.90	24.99	23.19
5.01 ถึง 10.00	27.90	32.58	26.73	27.71	19.52	15.36	27.24	26.46	25.42	29.18	23.01	22.96	27.42	29.80	28.95
10.01 ถึง 15.00	9.83	17.96	15.26	15.86	17.44	13.75	11.83	17.69	17.80	16.40	20.28	20.28	11.10	18.75	19.23
15.01 ถึง 20.00	3.96	9.55	8.44	10.08	14.91	11.77	6.05	11.95	12.38	9.56	16.00	16.01	5.58	12.47	13.12
20.01 ถึง 25.00	1.71	5.09	4.66	6.12	11.35	8.96	3.32	8.15	8.56	5.49	11.49	11.50	4.99	13.96	15.48
25.01 ถึง 30.00	0.83	2.95	2.76	4.01	9.02	7.12	2.00	5.94	6.30	3.14	8.03	8.04	0.01	0.03	0.04
30.01 ถึง 40.00	0.59	2.57	2.43	3.83	11.01	8.71	1.85	6.65	7.13	3.11	9.62	9.63	0.00	0.00	0.00
40.01 ถึง 50.00	0.13	0.71	0.69	1.13	4.08	3.23	0.09	0.43	0.46	0.04	0.16	0.16	0.00	0.00	0.00
50.01 ถึง 100.0	0.06	0.36	0.44	0.62	3.11	2.53	0.06	0.44	0.48	0.02	0.13	0.13	0.00	0.00	0.00
101.00 ขึ้นไป	0.03	0.06	16.28	0.08	0.29	21.37	0.01	2.03	2.84	0.00	0.02	0.15	0.00	0.00	0.00
รวม %	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
จำนวนรวม	1.00	118,342.53	8.30	0.89	170,047.2	14.54	1.68	239,002.9	15.07	0.74	117,557.05	7.93	1.59	191,573.0	11.66

ที่มา: ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2557

หมายเหตุ: ข้อมูลในรอบการผลิตนาปี 2556/2557 ยังขาดข้อมูลในเขตภาคใต้

ตารางผนวกที่ 3.1 ข้อมูลเปรียบเทียบจำนวนที่ดิน การเพาะปลูก รายได้ และลักษณะการใช้น้ำ ของเกษตรกรในโครงการและนอกโครงการจำนำข้าว ในปีการผลิต 2555/2556

รายการข้อมูล ปี 2556	เกษตรกรในโครงการจำนำ	เกษตรกรนอกโครงการจำนำ	หน่วย
การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน			
- พื้นที่ปลูกบ้านเฉลี่ย	1.10	0.94	ไร่
- พื้นที่ทำกินทั้งหมดเฉลี่ย	36.97	22.63	ไร่
- พื้นที่ปลูกข้าวเฉลี่ย	33.27	16.21	ไร่
ลักษณะการเพาะปลูก			
- ผลผลิตเฉลี่ย	600.59	477.33	กก./ไร่
- ปลูกข้าว 1 รอบ	49.15	82.99	%
- ปลูกข้าว 2 รอบ	50.85	15.65	%
- ปลูกข้าว 3 รอบ	0.00	1.36	%
ด้านรายได้			
- รายได้จากข้าวเฉลี่ย	375,570.15	127,600.14	บาท/ครัวเรือน/ปี
	100,909.25	34,417.40	บาท/คน/ปี
- รายได้ทั้งหมดเฉลี่ย	602,604.30	376,031.43	บาท/ครัวเรือน/ปี
	155,283.52	92,953.16	บาท/คน/ปี
การใช้น้ำในแปลงหลัก			
- น้ำฝน	64.12	69.54	%
- แม่น้ำ/คลอง	31.64	20.69	%
- ชลประทาน	29.10	16.67	%
- ขุดสระ/บ่อ	16.95	23.56	%
จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง	354	147	ราย

หมายเหตุ: การใช้น้ำ 1 ครัวเรือนสามารถเลือกใช้น้ำได้หลายวิธี

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางผนวกที่ 3.2 สาเหตุที่เกษตรกรไม่เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว

สาเหตุที่ไม่เข้าโครงการ	%
สภาพพื้นที่	
- ผลผลิตน้อย	34.93
- พื้นที่ไม่พอ หรือไม่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าว	8.22
- ผลผลิตไม่ตรงกับรอบรับจำนำข้าว	6.16
- ระยะทางไปโรงสีในโครงการไกลเกินไป	5.48
ลักษณะการเพาะปลูก	
- พันธุ์ที่ปลูกราคาดีอยู่แล้ว	11.64
- ทำเกษตรอินทรีย์	16.44
- ข้าวพันธุ์/ขายศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว	26.03
- งานเกษตรบนแปลงอื่นๆได้กำไรดีกว่า	4.79
- ปลูกไว้กิน	4.11
ข้อเสียของโครงการ	
- เงื่อนไขในการเข้าร่วมเยอะ	8.90
- ไม่เข้าใจโครงการ	3.42
- ไม่สนับสนุนโครงการ/ไม่อยากเข้าร่วมโครงการ	2.74
- มีการจำกัดปริมาณรับจำนำ ทำให้ส่วนเกินเยอะต้องขายเองอยู่ดี	5.48
- กลัวหรือทราบว่าจะถูกโรงสีในโครงการเอาเปรียบในการตรวจวัดสิ่งเจือปน/ความชื้น	4.79
- กลัวจะได้เงินจาก ธกส. ข้าว ได้เงินยาก/ข้าวก้าวไม่ได้เงิน	12.33
อื่นๆ	
- ทำงานนอกจังหวัด	1.37
- เจ้าของที่ไม่ยินยอมให้สิทธิ์เอกสาร	1.37
- ตกสำรวจ	0.68
- น้ำท่วม	0.68

หมายเหตุ: จำนวนตัวอย่างเกษตรกรนอกโครงการ 146 ราย คำตอบสามารถเลือกได้หลายข้อ

ที่มา: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย การสำรวจเมื่อพฤษภาคม ปี 2557

ตารางผนวกที่ 3.3 การรับรู้เรื่องทุจริตของเกษตรกรภาคกลาง

การรับรู้ทุจริตในภาคกลาง	ในโครงการ 115 ราย			นอกโครงการ 29 ราย		
	ทราบ%		ไม่ทราบ%	ทราบ%		ไม่ทราบ%
	มี%	ไม่มี%		มี%	ไม่มี%	
ระดับชาวนา	60.00	0.00	40.00	86.21	0.00	13.79
- จดทะเบียนเกิน	25.22	23.48	51.30	55.17	20.69	24.14
- ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์	18.26	32.17	49.57	58.62	6.90	34.48
- ใบประทวนล่าช้า	39.13	20.87	40.00	55.17	20.69	24.14
- ใบประทวนปลอม	5.22	40.87	53.91	24.14	37.93	37.93
ระดับโรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์	37.39	0.00	62.61	58.62	0.00	41.38
- ลักลอบข้าวจากต่างประเทศ	20.00	13.04	66.96	37.93	13.79	48.28
- โรงสีลักลอบนำข้าวในโครงการขาย	15.65	8.70	75.65	31.03	13.79	55.17
- ขยายจุดรับซื้อต้องจ่ายเงินพิเศษ	9.57	18.26	72.17	24.14	20.69	55.17
- ความผิดปกติในการแปรสภาพข้าว	9.57	16.52	73.91	27.59	13.79	58.62
- ความผิดปกติส่งมอบข้าวเข้าโกดัง	9.57	14.78	75.65	24.14	13.79	62.07
- การส่งมอบข้าวต้องรอเวลานานมาก	7.83	10.43	81.74	24.14	20.69	55.17
- โรงสีส่งข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมเข้าโกดัง	12.17	9.57	78.26	37.93	13.79	48.28
- โรงสีส่งข้าวความชื้นสูงหรือขาดน้ำหนัก	11.30	8.70	80.00	31.03	10.34	58.62
- โรงสีถูกโกดังเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน”	10.43	8.70	80.87	31.03	6.90	62.07
- โรงสีถูกเซอร์เวย์เยอร์เรียก “เงินพิเศษ”	11.30	6.09	82.61	27.59	6.90	65.52
- การรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐาน	7.83	7.83	84.35	20.69	10.34	68.97
- โกดังมีข้าวหายหรือสต็อกกลม	13.04	7.83	79.13	41.38	6.90	51.72
- มีการเผาโกดังเพื่อทำลายหลักฐาน	10.43	9.57	80.00	27.59	10.34	62.07
ระดับรัฐบาล	30.43	0.00	69.57	55.17	0.00	55.17
- การซื้อข้าวของรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า	8.70	13.04	78.26	34.48	10.34	55.17
- ซื้อข้าวรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายการเมือง	16.52	11.30	72.17	27.59	10.34	62.07
- พ่อค้าข้าวมีปัญหาการหาซื้อข้าวคุณภาพ	14.78	10.43	74.78	31.03	10.34	58.62
- การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ(จีทูจี)ผิดปกติ	13.91	6.96	79.13	44.83	3.45	51.72
- ข้าวถุงธงฟ้า/ร้านถูกใจมีปัญหา	11.30	8.70	80.00	24.14	6.90	68.97

ตารางผนวกที่ 3.4 การรับรู้เรื่องทุจริตของเกษตรกรภาคเหนือ

การรับรู้ทุจริตในภาคเหนือ	ในโครงการ 132 ราย			นอกโครงการ 30 ราย		
	ทราบ%		ไม่ทราบ%	ทราบ%		ไม่ทราบ%
	มี%	ไม่มี%		มี%	ไม่มี%	
ระดับชานา	47.73	0.00	52.27	36.67	0.00	63.33
- จดทะเบียนเกิน	21.21	13.64	65.15	16.67	0.00	66.67
- ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์	14.39	7.58	78.03	33.33	0.00	66.67
- ใบประทวนล่าช้า	29.55	18.18	52.27	36.67	0.00	63.33
- ใบประทวนปลอม	2.27	32.58	65.15	3.33	13.33	83.33
ระดับโรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์	18.94	0.00	81.06	10.00	0.00	90.00
- ลักลอบข้าวจากต่างประเทศ	15.91	2.27	81.82	6.67	0.00	93.33
- โรงสีลักลอบนำเข้าข้าวในโครงการขาย	5.30	12.88	81.82	6.67	0.00	93.33
- ขยายจุดรับซื้อต้องจ่ายเงินพิเศษ	3.03	14.39	82.58	6.67	0.00	93.33
- ความผิดปกติในการแปรสภาพข้าว	4.55	13.64	81.82	6.67	0.00	93.33
- ความผิดปกติส่งมอบข้าวเข้าโกดัง	3.03	3.03	93.94	6.67	0.00	93.33
- การส่งมอบข้าวต้องรอคิวนานมาก	3.03	2.27	94.70	6.67	0.00	93.33
- โรงสีส่งข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมเข้าโกดัง	3.79	2.27	93.94	10.00	0.00	90.00
- โรงสีส่งข้าวความชื้นสูงหรือขาดน้ำหนัก	4.55	2.27	93.18	6.67	0.00	93.33
- โรงสีถูกโกดังเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน”	3.03	2.27	94.70	6.67	0.00	93.33
- โรงสีถูกเซอร์เวย์เยอร์เรียก “เงินพิเศษ”	3.03	3.03	93.94	3.33	3.33	93.33
- การรบกวนต่ำกว่ามาตรฐาน	3.03	3.03	93.94	3.33	3.33	93.33
- โกดังมีข้าวหายหรือสต็อกลม	3.79	1.52	94.70	3.33	3.33	93.33
- มีการเผาโกดังเพื่อทำลายหลักฐาน	3.03	2.27	94.70	3.33	3.33	93.33
ระดับรัฐบาล	16.67	0.00	83.33	6.67	0.00	93.33
- การซื้อข้าวของรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า	2.27	1.52	96.21	3.33	0.00	96.67
- ซื้อข้าวรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายการเมือง	3.79	0.00	96.21	3.33	3.33	93.33
- พ่อค้าข้าวมีปัญหาการหาซื้อข้าวคุณภาพ	3.03	0.76	96.21	3.33	0.00	96.67
- การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ(จีทูจี)ผิดปกติ	1.52	1.52	96.97	3.33	0.00	96.67
- ข้าวถูกธงฟ้า/ร้านถูกใจมีปัญหา	2.27	1.52	96.21	3.33	0.00	96.67

ตารางผนวกที่ 3.5 การรับรู้เรื่องทุจริตของเกษตรกรภาคอีสาน

การรับรู้ทุจริตในภาคอีสาน	ในโครงการ 107 ราย			นอกโครงการ 88 ราย		
	ทราบ%		ไม่ทราบ%	ทราบ%		ไม่ทราบ%
	มี%	ไม่มี%		มี%	ไม่มี%	
ระดับชาวนา	63.55	0.00	36.45	45.45	0.00	54.55
- จดทะเบียนเกิน	16.82	33.64	49.53	21.59	21.59	56.82
- ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์	25.23	27.10	47.66	22.73	19.32	57.95
- ใบประทวนล่าช้า	42.06	14.95	42.99	29.55	12.50	57.95
- ใบประทวนปลอม	3.74	48.60	47.66	7.95	30.68	61.36
ระดับโรงสี โกดัง เซอร์เวย์เยอร์	24.30	0.00	75.70	22.73	0.00	77.27
- ลักลอบข้าวจากต่างประเทศ	14.95	6.54	78.50	19.32	2.27	78.41
- โรงสีลักลอบนำข้าวในโครงการขาย	11.21	6.54	82.24	15.91	5.68	78.41
- ขยายจุดรับซื้อต้องจ่ายเงินพิเศษ	7.48	9.35	83.18	12.50	5.68	81.82
- ความผิดปกติในการแปรสภาพข้าว	9.35	7.48	83.18	9.09	5.68	85.23
- ความผิดปกติส่งมอบข้าวเข้าโกดัง	5.61	9.35	85.05	11.36	4.55	84.09
- การส่งมอบข้าวต้องรอคิวนานมาก	8.41	7.48	84.11	12.50	5.68	81.82
- โรงสีส่งข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมเข้าโกดัง	5.61	7.48	86.92	10.23	5.68	84.09
- โรงสีส่งข้าวความชื้นสูงหรือขาดน้ำหนัก	6.54	7.48	85.98	11.36	6.82	81.82
- โรงสีถูกโกดังเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน”	4.67	6.54	88.79	7.95	5.68	86.36
- โรงสีถูกเซอร์เวย์เยอร์เรียก “เงินพิเศษ”	4.67	6.54	88.79	6.82	6.82	86.36
- การรบกวนต่ำกว่ามาตรฐาน	3.74	6.54	89.72	9.09	4.55	86.36
- โกดังมีข้าวหายหรือสต็อกลม	5.61	5.61	88.79	11.36	3.41	85.23
- มีการเผาโกดังเพื่อทำลายหลักฐาน	5.61	5.61	88.79	10.23	4.55	85.23
ระดับรัฐบาล	15.89	0.00	84.11	15.91	0.00	84.09
- การซื้อข้าวของรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า	9.35	3.74	86.92	6.82	2.27	90.91
- ซื้อข้าวรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายการเมือง	8.41	2.80	88.79	9.09	2.27	88.64
- พ่อค้าข้าวมีปัญหาการหาซื้อข้าวคุณภาพ	6.54	4.67	88.79	7.95	4.55	87.50
- การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ(จีทูจี)ผิดปกติ	9.35	1.87	88.79	10.23	2.27	87.50
- ข้าวถูกธงฟ้า/ร้านถูกใจมีปัญหา	7.48	0.93	91.59	9.09	4.55	86.36

ตารางผนวกที่ 4.1 ปัญหาโครงการจํานำข้าวของโรงสี

ปัญหาของโครงการจํานำข้าว	โรงสีในโครงการ	โกดังในโครงการ
	(%)	(%)
จำนวนผู้มีปัญหาสมัครเข้าโครงการ	9	36
- ขั้นตอนการรับสมัครล่าช้า	3	7
- มีปัญหาเรื่องเอกสารที่ต้องใช้ในการสมัคร	3	0
- การสมัครเข้าร่วมเสียค่าใช้จ่ายสูง	0	21
- ต้องลงทุน/ปรับปรุงเครื่องจักรในโรงสีใหม่	0	0
- ได้เข้าร่วมโครงการโดยที่ไม่ได้สมัคร	3	14
- เจ้าหน้าที่เรียกเงินค่าธรรมเนียม	0	0
- จ่าย ธ.ก.ส	3	0
- โรงสีต้องหาอุปกรณ์ให้เจ้าหน้าที่	3	0
จำนวนผู้มีปัญหาออกใบประทวน	40	na
- ธ.ก.ส-รัฐบาลไม่มีเงินจ่ายชวมนา	17	na
- มีข้าวเปลือกมาก สิ้นไม่ทัน	3	na
- โรงสีมีกำลังการสีแปรต่ำ	6	na
- เครื่องจักรเสีย ต้องหยุดซ่อม	0	na
- มีข้าวสารจำนวนมากที่ยังไม่สามารถส่งโกดังกลางได้	17	na
- การคีย์ข้อมูลเข้าระบบยุ่งยาก	29	na
- โรงสีปัญหาทางค่าประกันล่าช้า	34	na
- นโยบายรัฐบาลที่ไม่ทันต่อเหตุการณ์	3	na
- เจ้าหน้าที่น้อย	6	na
- ใบประทวนไม่พอ	3	na
- ระบบไม่เสถียร	14	na
- ใบรับรองเกษตรกรออกช้า	3	na
- หัวหน้าประจำจุดไม่เป็นกลาง กลั่นแกล้ง รับสินบน	3	na
- ไม่มีโกดังกลางรับฝากเก็บข้าว	3	na
- จำนวนเกษตรกรนำข้าวมาเข้าโครงการมาก	3	na
จำนวนผู้มีปัญหาออกการขอขยายจุดรับซื้อ	46	na
- การขออนุญาตใช้เวลานาน	26	na
- มีค่าใช้จ่ายในการขออนุญาต	17	na
- โดนกีดกันการขยายจุดรับซื้อจากโรงสีอื่น	29	na
- กีดกันคู่แข่งจากที่อื่น	3	na
- แย่งลูกค้ากันในพื้นที่	3	na
จำนวนผู้มีปัญหาในการขอผ่อนผันเวลาสีแปร	20	na
- เสียเวลานานกว่าจะอนุมัติ	17	na
- ต้องเสียค่าใช้จ่ายพิเศษเพื่อการอนุมัติ	6	na
จำนวนผู้มีปัญหาในการส่งมอบข้าว	94	na
- มีการถ่วงเวลาตรวจรับข้าว	14	na
- มีข้ออ้างว่าข้าวขาดน้ำหนัก-ไม่ได้คุณภาพ	49	na
- มีความไม่สะดวกการนัดเจ้าหน้าที่ตรวจรับข้าวและเซอร์เวย์เยอร์มาพร้อมกัน	11	na
- โกดังเต็ม	3	na
- ต้องจ่ายเงินแซงคิว	3	na
- ถูกเรียกเก็บค่าเหยียบแผ่นดิน	11	na
- คิวรถเยอะเกินไป/ส่งไม่ทัน	11	na
- ถูกเซอร์เวย์เยอร์เรียกเก็บเงิน	6	na
- อุปกรณ์ไม่ได้มาตรฐาน	3	na
จำนวนผู้ที่ตอบคำถาม (คน)	35	14

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ตารางผนวกที่ 4.2 พฤติกรรมแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจของโรงสี และโกดัง

	โรงสีในโครงการ	โรงสีนอกโครงการ	โกดังในโครงการ
1. การเพิ่มกำลังการผลิต			
* จำนวนผู้ขายอัตราสี่แปร (%)	41.9	n.a.	-
* อัตราสี่ปกติ (%)	64.5	52.6	-
* อัตราสี่ในโครงการ (%)	70.8	na	-
จำนวนผู้ที่ให้ความร่วมมือตอบ (คน)	31, 31, 32	30, 25	-
2. การขยายกำลังการผลิต (ปี 2544 - 2556)			
* จำนวนโรงสีที่ขยายกำลังการผลิตในรอบ 12 ปี (%)	54.3	52.9	-
* โรงสีที่ขยายกำลังการผลิตในยุคยังลักษณ์ (% จากโรงสีที่ขยาย)	42.1	16.7	-
จำนวนผู้ที่ให้ความร่วมมือตอบ (คน)	35	34	-
3. การขยายจุดรับซื้อ			
* จำนวนโรงสีที่ขยาย (%)	45.7	-	-
* จำนวนจุดที่ขยายโดยเฉลี่ย	2	-	-
สาเหตุที่ขยายจุดรับซื้อ (% จากโรงสี)			
- เพื่อให้ได้ข้าวเปลือกมากๆ	56.3	-	-
- แข่งกับโรงสีอื่น	37.5	-	-
- รับรองปริมาณข้าวที่เข้าโครงการ	62.5	-	-
- กีดกันคู่แข่งจากที่อื่น	6.3	-	-
- แย่งลูกค้าในจังหวัด	6.3	-	-
- เพื่อความสะดวกของชาวนา	6.3	-	-
จำนวนผู้ที่ให้ความร่วมมือตอบ (คน)	35	-	-
4. การขยายความจุโกดัง			
* สัดส่วนเฉลี่ยข้าวจากโครงการในโกดัง (%)	-	-	48
* จำนวนโกดังที่ขยายในยุคยังลักษณ์ (% จากโกดังที่ขยาย)	-	-	47
- ขนาดความจุที่ขยาย (ตัน)	-	-	17,000
- เงินลงทุน (ล้านบาท)	-	-	20
จำนวนผู้ที่ให้ความร่วมมือตอบ (คน)	-	-	15, 15, 2, 1
5. การวิ่งเต้นหาข้าวเข้าโกดัง			
* จำนวนที่ตอบว่าทำ (%)	-	-	47
* วิ่งเต้นกับใคร? (% จากจำนวนผู้ที่ทราบ)			
- เจ้าหน้าที่ อดส./อ.ต.ก	-	-	57
- เจ้าหน้าที่กรมการค้าภายใน	-	-	29
- ผู้ว่าราชการจังหวัด	-	-	14
- นักการเมืองท้องถิ่น	-	-	0
- นักการเมืองระดับชาติ	-	-	43
จำนวนผู้ที่ให้ความร่วมมือตอบ (คน)	-	-	15

หมายเหตุ: 1. ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2. ค่าเฉลี่ยคำนวณจากจำนวนผู้ให้ความร่วมมือตอบคำถามข้อนั้นๆ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โกดัง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ตารางผนวกที่ 4.3 ความคิดเห็นของโรงสีข้อดีของข้อเสียโครงการจำนำข้าว และโครงการประกันรายได้

	ในโครงการ (%)	นอกโครงการ (%)	โถงในโครงการ (%)
โครงการจำนำข้าว:			
ข้อดีโครงการจำนำข้าว			
- ยกกระตือรือร้นให้เกษตรกร	78	67	69
- โรงสีในโครงการไม่ต้องไปแข่งขันขายข้าว	50	36	23
- โรงสีในโครงการได้ค่าสีแน่นอน	56	42	46
- ทำประชาคมเลยไม่มีทุจริตจากชาวนา	3	0	0
- ลูกหลานเกษตรกรกลับมาทำนามากขึ้น	3	0	0
- โรงสีไม่ต้องใช้เงินลงทุนซื้อข้าว	6	3	8
- คนงานมีรายได้มากขึ้นตามไปด้วย	0	3	8
จำนวนผู้ตอบ (คน)	32	33	13
ข้อเสียโครงการจำนำข้าว			
- มีการทุจริตในหลายขั้นตอน	84	73	77
- เป็นการทำลายระบบการค้าข้าว	94	85	92
- โรงสีนอกโครงการต้องเดินรถเพื่ออยู่รอด	41	58	38
- สร้างนิสัยเสียให้ชาวนาในเรื่องการไม่พัฒนาคุณภาพ	9	9	15
- รัฐเร่งระบายข้าว ทำให้ราคาตก	3	3	8
- รัฐแข่งกับเอกชน	0	3	0
- รัฐค้าขายไม่เป็น	0	3	0
- ค่าใช้จ่ายของรัฐสูงไป	0	3	0
- โรงสีเกิดขึ้นมามากเกินไป	0	3	0
จำนวนผู้ตอบ (คน)	32	33	13
โครงการประกันรายได้:			
ข้อดีโครงการประกันรายได้			
- เงินถึงมือชาวนาโดยตรง	56	67	69
- ช่องทางทุจริตน้อยลง	44	48	69
- รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด	59	64	46
- ชาวนาที่มีพื้นที่ทำกินได้เงินแน่นอน	6	0	8
- ไทยสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้	0	6	0
- ไม่ยุ่งยาก	0	3	0
- ชาวนาเก็บข้าวเปลือกไว้ขายตอนราคาสูงได้	0	3	0
จำนวนผู้ตอบ (คน)	32	33	13
ข้อเสียโครงการประกันรายได้			
- การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ	24	25	36
- ได้เงินจากรัฐบาลน้อย	21	6	29
- มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง	67	69	64
- โรงสีหากินโดยโกงราคา	0	13	7
- บางครั้งไม่ได้เงินประกัน	0	6	0
- หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี	33	22	29
- ชาวนาไม่ค่อยรู้เรื่องประกันรายได้	3	16	0
- ชาวนารอรับเงินประกันอย่างเดียว	3	0	0
- ราคาข้าวในบางช่วงต่ำ ราคาประกันก็ต่ำ	3	0	0
- ข้าวล้นตลาด	3	0	0
- เกษตรกรที่เช่านาทำ อาจไม่ได้ผลประโยชน์	0	3	0
- ทุจริตเยอะ ไม่ต่างกับจำนำข้าวมาก	0	6	0
- ราคาประกันบิดเบือนราคาตลาด	0	3	0
จำนวนผู้ตอบ (คน)	33	32	14

หมายเหตุ: ผู้ประกอบการสามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โรงสีและแบบสัมภาษณ์โถง โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เดือนมิถุนายน 2557

ตารางภาคผนวก 5.1 กำไรขาดทุนโครงการรับจำนำข้าวปี 2554-2557 กรณีดีราคาข้าวคงคลัง

ณ ราคาตลาดเดือน เม.ย. 2557

กำไรขาดทุน (ณ พ.ค. 57)	ระยะที่ 1	ระยะที่ 2	รวม
	ต.ค.54-ต.ค.56	พ.ย.56-เม.ย.57	ต.ค.54-เม.ย.57
ข้าวเปลือก (ล้านตัน)	44.69	9.51	54.35
ข้าวสาร (ล้านตัน)	28.92	6.15	35.07
1. ค่าใช้จ่าย	796.80	188.56	985.36
1.1 ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด	747.74	173.65	921.39
- เงินกู้ซื้อข้าว	700.42	156.83	857.24
- งบดำเนินงาน	13.50	2.47	15.97
- ค่าเช่าโกดัง ค่ารักษาคุณภาพ ค่าจ้างผู้ตรวจสอบ	8.21	2.82	11.02
- ค่าดอกเบี้ย	25.61	11.54	37.15
1.2 ค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด	49.06	14.91	63.97
- ค่าจ้างสีแปรสภาพ ค่าขนส่ง	38.19	8.14	46.33
- ค่าเสื่อมคุณภาพข้าว	10.87	6.78	17.65
2. รายรับจากการขายข้าว	154.74	27.31	182.06
3. ค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นข้าว	38.19	8.14	46.33
4. ข้าวคงคลัง	165.86	75.01	240.87
5. กำไรขาดทุน	-438.01	-78.10	-516.11

หมายเหตุ ข้อสมมติในการคำนวณกำไรขาดทุนโครงการรับจำนำข้าวปี 2554-2557

- อัตราการใช้แปรสภาพเฉลี่ยจากข้อกำหนดของ กขช. ที่ยังไม่หักค่าสีแปรสภาพ ค่ากระสอบ และค่าขนส่ง

	ข้าวขาว	ข้าวหอมมะลิ	ข้าวหอมจังหวัด	ข้าวหอมปทุมธานี	ข้าวเหนียว
ต้นข้าว	48.32%	40.53%	40.53%	43.26%	46.21%
ข้าวท่อน	0.00%	7.05%	7.05%	6.00%	0.00%
ปลายข้าว	16.95%	16.11%	16.11%	13.47%	11.79%

- ธกส. คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ร้อยละ 3.67 ต่อปี ไม่คิดดอกเบี้ยทบต้น และคิดค่าบริการจัดการร้อยละ 0.9375 ของยอดเงินกู้ (ร้อยละ 2.25 ต่อปี จำนวน 5 เดือน)
- ค่าสีแปรสภาพคิดที่ 500 บาทต่อตันข้าวสาร ค่ากระสอบขนาด 100 กก. 53 บาทต่อกระสอบ ค่าขนส่งคิดที่ 100 กิโลเมตร มูลค่า 18 บาทต่อตัน
- ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของธกส.และอศส. ค่าดำเนินงาน 50 บาทต่อตันข้าวเปลือก ค่าบริหารโกดัง 55 บาทต่อตันข้าวเปลือก ค่าจ้างผู้ตรวจสอบคุณภาพข้าว 13.775 บาทต่อตันข้าวสาร ค่าเช่าโกดัง 19 บาทต่อตันข้าวสารต่อเดือน ค่าจ้างรมยาและรักษาคุณภาพข้าว 8.8635 บาทต่อตันข้าวสารต่อเดือน

5. ไม่คิดค่าเสื่อมคุณภาพข้าว ใน 6 เดือนแรก ปีที่ 1-3 คิดร้อยละ 5 ต่อปี ปีที่ 4 คิดร้อยละ 6 ต่อปี ปีที่ 5 คิดร้อยละ 7 ต่อปี ปีที่ 6 ขึ้นไปคิดร้อยละ 9 ต่อปี
6. การคำนวณปริมาณระบายข้าวจากรายงานของคณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวครั้งที่ 2/2557
7. การคำนวณราคาข้าวที่ระบาย
 - a. ช่วงแรกตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงเดือนเมษายน 2557 ใช้เงินระบายข้าวที่ได้จากธกส. หาดด้วยปริมาณข้าวที่ขายออกจากรายงานของคณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวครั้งที่ 2/2557

ราคาระบายเฉลี่ย (บาท/ตัน)	ราคาเฉลี่ย 5 ธดุ
ระยะที่ 1 ต.ค.54-ต.ค.56	11,521.21
ระยะที่ 2 พ.ย.56-เม.ย.57	9,301.15
รวม ต.ค.54-เม.ย.57	11,122.90

- b. ช่วงหลังเดือนเมษายน 2557 สมมติราคาระบายเท่ากับราคาเฉลี่ย ต.ค.54-เม.ย.57 จำแนกตามพันธุ์ดังนี้
 - i. ราคาข้าวขาวใช้ราคาเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักระหว่าง ราคาเฉลี่ย FOB ข้าวขาว 5% ของประเทศเวียดนามและประเทศอินเดีย ณ เดือนที่ปิดบัญชี บวกด้วย 50 เหรียญสหรัฐหักค่าใช้จ่ายส่งออก 1,000 บาท และราคาขายส่งในประเทศหักค่าใช้จ่าย 1,000 บาท
 - ii. ราคาข้าวหอมมะลิ และหอมจังหวัด ใช้ราคาขายส่งในประเทศหักค่าใช้จ่าย 1,500 บาท
 - iii. ราคาข้าวอื่นๆ ใช้ราคาขายส่งในประเทศหักค่าใช้จ่าย 1,000 บาท

ตารางภาคผนวก 5.2 กำไรขาดทุนโครงการรับจำนำข้าวปี 2554-2557 กรณีขายข้าวหมดภายใน 5 ปี
ณ ราคาเดือน พ.ย. 2557

กำไรขาดทุน	2554/55	2555	2555/56	2556	2556/57	5 ฤดู
ข้าวเปลือก (ล้านตัน)	6.92	14.86	14.62	7.62	10.19	54.22
ข้าวสาร (ล้านตัน)	4.43	9.67	9.42	4.96	6.58	35.07
1. ค่าใช้จ่าย	154.93	290.40	325.06	152.45	215.95	1,138.80
1.1 ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด	144.71	263.82	289.31	139.68	201.00	1,038.53
- เงินกู้ซื้อข้าว	118.66	218.67	234.72	117.56	167.64	857.24
- งบดำเนินงาน	2.40	3.90	4.29	2.19	3.20	15.97
- ค่าเช่าโกดัง ค่ารักษาคุณภาพ ค่าจ้างผู้ตรวจสอบ	2.00	5.71	9.14	2.64	5.98	25.47
- ค่าดอกเบี้ย	21.66	35.55	41.16	17.29	24.19	139.84
1.2 ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด	10.23	26.58	35.75	12.77	14.95	100.27
- ค่าจ้างสีแปรสภาพ ค่าขนส่ง	5.89	12.73	12.47	6.53	8.70	46.33
- ค่าเสื่อมคุณภาพข้าว	4.34	13.85	23.28	6.24	6.24	53.95
2. รายรับ	54.33	122.43	130.81	62.47	99.21	469.25
3. ข้าวคงคลัง	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
4. กำไรขาดทุน	-100.60	-167.98	-194.25	-89.98	-116.74	-669.55

ตารางภาคผนวก 5.3 กำไรขาดทุนโครงการรับจำนำข้าวปี 2554-2557 กรณีขายข้าวหมดภายใน 10 ปี
ณ ราคาเดือน พ.ย. 2557

กำไรขาดทุน	2554/55	2555	2555/56	2556	2556/57	5 ฤดู
ข้าวเปลือก (ล้านตัน)	6.92	14.86	14.62	7.62	10.19	54.22
ข้าวสาร (ล้านตัน)	4.43	9.67	9.42	4.96	6.58	35.07
1. ค่าใช้จ่าย	177.99	338.15	387.50	173.90	245.86	1,323.38
1.1 ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด	154.74	296.52	320.76	155.50	225.29	1,152.81
- เงินกู้ซื้อข้าว	118.66	218.67	234.72	117.56	167.64	857.24
- งบดำเนินงาน	2.40	3.90	4.29	2.19	3.10	15.87
- ค่าเช่าโกดัง ค่ารักษาคุณภาพ ค่าจ้างผู้ตรวจสอบ	4.54	11.25	16.00	4.74	11.08	47.61
- ค่าดอกเบี้ย	29.15	62.70	65.75	31.01	43.46	232.08
1.2 ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด	23.24	41.63	66.74	18.40	20.57	170.58
- ค่าจ้างสีแปรสภาพ ค่าขนส่ง	5.89	12.73	12.47	6.53	8.70	46.33
- ค่าเสื่อมคุณภาพข้าว	17.35	28.89	54.26	11.87	11.87	124.25
2. รายรับ	80.14	121.99	156.07	62.71	109.78	530.69
3. ข้าวคงคลัง	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
4. กำไรขาดทุน	-97.85	-216.16	-231.42	-111.19	-136.08	-792.70

ตารางภาคผนวก 5.4 ผลการคำนวณเบื้องต้น: การคำนวณต้นทุนสวัสดิการสุทธิในโครงการรับจำนำข้าว
 ต.ค.54-เม.ย.57 กรณีสต็อกข้าวเหลือ 17.809 ล้านตัน ข้าวในสต็อกเสื่อมคุณภาพ ติราคา 7,500 บาทต่อ
 ตัน

ประเภท			หน่วย	ระยะที่ 1 ต.ค. 54-ต.ค.56	ระยะที่ 2 พ.ย. 56-เม.ย.57	รวม ต.ค.54-เม.ย.57
สมมติฐาน	1	ความยืดหยุ่นอุปทานต่อราคา	$\mathcal{E}^S$	0.086	0.086	0.086
	2	ความยืดหยุ่นอุปสงค์รวมต่อราคา	$\mathcal{E}^d$	-1.517	-1.517	-1.517
	3	ความยืดหยุ่นอุปสงค์ภายในประเทศต่อราคา	$\mathcal{E}_D^d$	-0.392	-0.392	-0.392
	4	ความยืดหยุ่นอุปสงค์ต่างประเทศต่อราคา	$\mathcal{E}_F^d$	-1.125	-1.125	-1.125
ปริมาณ	5	ผลผลิตข้าวเปลือก	ล้านตัน	80.08	23.8	103.88
	6	ผลผลิตข้าวสาร	Q_1^T ล้านตัน	51.82	15.39	67.03
	7	ข้าวเปลือกที่เข้าโครงการจำนำ	ล้านตัน	44.69	9.51	54.35
	8	ข้าวสารที่เข้าโครงการจำนำ	$Q_1^T - Q_1^D$ ล้านตัน	28.92	6.15	35.07
	9	ปริมาณการบริโภคและทำพันธุ์ภายในประเทศ	C	36.26	8.7	44.97
	10	ปริมาณส่งออก	Q_X ล้านตัน	14.03	4.16	18.19
	11	ปริมาณระบายข้าวรัฐบาล	ล้านตัน	13.43	3.83	17.26
	12	อุปทานข้าวสารที่ดูคุณภาพที่ไม่มีการแทรกแซง	Q_0^* ล้านตัน	49.42	14.87	64.11
	13	อุปทานข้าวสารส่วนเกินจากการจำนำราคาสูง	$Q_0^T - Q_1^T$ ล้านตัน	2.4	0.51	2.92
	14	ปริมาณส่งออกลดลงหลังมีการจำนำ	$Q_1^X - Q_2^X$ ล้านตัน	-7.23	-0.5	-7.72
มูลค่า	15	มูลค่าการจำนำข้าว	C_p ล้านบาท	700,416.45	156,825.53	857,241.98
	16	ต้นทุนการดำเนินงานทั้งหมด	$C_M + C_O$ ล้านบาท	47,320.36	16,824.70	64,145.05
		- ค่าสีแปรสภาพ+กระสอบ+ขนส่ง	CM	37,627.59	8,700.31	46,327.90
		- ค่าใช้จ่ายบริหารจัดการ	CO	9,692.77	8,124.39	17,817.15
	17	มูลค่าขายข้าว	R ล้านบาท	154,742.05	27,313.57	182,055.62
	18	มูลค่าสต็อก ณ ราคาตลาด	ΔS ล้านบาท	116,175.00	17,392.51	133,567.51
ราคา	19	ราคาข้าวสารขายส่งที่ดูคุณภาพที่ไม่มีการแทรกแซง	P_0^* บาท/ตัน	15,989.41	15,989.41	15,989.41
	20	ต้นทุนข้าวสารในโครงการจำนำเฉลี่ย	P^S บาท/ตัน	24,221.54	25,497.79	24,445.39
	21	ราคาขายส่งเฉลี่ย	P_0^d บาท/ตัน	17,809.55	15,190.45	17,302.63
	22	ราคาส่งออกเฉลี่ย	P^X บาท/ตัน	21,009.55	17,569.84	20,223.67
	23	ราคาระบายข้าวรัฐบาล	P^C บาท/ตัน	11,521.21	7,137.93	10,548.75
	24	ราคาขายส่งสุทธิที่รัฐบาลควรจะได้	P_0^d - ค่าใช้จ่าย	16,757.41	14,119.15	16,246.78
การ คำนวณ	25	ค่าใช้จ่ายซื้อและแปรสภาพข้าวรับจำนำ	FC ล้านบาท	-747,736.81	-173,650.22	-921,387.03
	26	การเปลี่ยนแปลงส่วนเกินผู้ผลิต	ΔPS ล้านบาท	416,704.48	143,861.92	560,566.40
	27	การเปลี่ยนแปลงส่วนเกินผู้บริโภค	ΔCS ล้านบาท	0	12,088.27	12,088.27
	28	การเปลี่ยนแปลงการส่งออก	ΔX ล้านบาท	-115,542.56	-7,922.26	-123,464.82
	29	ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ - จากการผลิตมากเกินไป	DWL _p ล้านบาท	-9,254.81	-2,548.27	-11,803.08
	30	ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ - จากการจำกัดการค้า*	DWL _x ล้านบาท	-67,059.81		-67,059.81
	31	ค่าเสื่อมราคาข้าวในสต็อก	$\phi \Delta S$ ล้านบาท	-10,870.40	-6,775.69	-17,646.09
	32	ต้นทุนสวัสดิการสุทธิ	WC ล้านบาท	-160,368.43	37,745.91	-122,622.52
	33	ต้นทุนรวม	ล้านบาท	805,234.10	171,602.17	976,836.27

ประเภท			หน่วย	ระยะที่ 1 ต.ค. 54-ต.ค.56	ระยะที่ 2 พ.ย. 56-เม.ย.57	รวม ต.ค.54-เม.ย.57
		- ค่าสีแปรสภาพ+กระสอบ+ขนส่ง	ล้านบาท	37,627.59	8,700.31	46,327.90
		- ค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา	ล้านบาท	10,685.64	835.60	11,521.24
		- ค่าใช้จ่ายบริหารจัดการ	ล้านบาท	12,774.63	3,197.66	15,972.29
		- ค่าดอกเบี้ย	ล้านบาท	35,019.04	2,029.68	37,048.72
		- ค่าเสื่อมคุณภาพข้าว	ล้านบาท	8,710.74	13.39	8,724.13
		- ค่าซื้อข้าว	ล้านบาท	700,416.45	156,825.53	857,241.98
	34	รายรับรวม	ล้านบาท	270,917.05	44,706.08	315,623.13
		- มูลค่าข้าวที่ขาย	ล้านบาท	154,742.05	27,313.57	182,055.62
		- มูลค่าข้าวในสต็อก	ล้านบาท	116,175.00	17,392.51	133,567.51
	35	ขาดทุนรวม	ล้านบาท	-534,317.05	-126,896.09	-661,213.14
		- อุดหนุนผู้ผลิต	ล้านบาท	-238,073.20	-58,476.54	-296,551.22
		- อุดหนุนผู้บริโภค	ล้านบาท	-110,557.51	-36,426.59	-145,958.65
		- ขายให้พรรคพวกในราคาถูก	ล้านบาท	-60,007.93	-33,910.02	-93,911.30

ตารางภาคผนวก 5.5 ผลการคำนวณเบื้องต้น: การแจกแจงการทุจริตในการระบายข้าวจากโครงการรับ
จำนำข้าว 5 รอบ (ตุลาคม 2554-เมษายน 2557) กรณีสต็อกข้าวเหลือ 17.809 ล้านตัน ข้าวในสต็อก
เสื่อมคุณภาพร้อยละ 40 มาจากการสับเปลี่ยนข้าว

รูปแบบการทุจริต	มูลค่าทุจริต (ล้านบาท)		
1. ข้าวรัฐต่อรัฐ 7.8 ล้านตัน	45,094.62	มูลค่าทุจริตจาก การขายราคาถูก 75,148.63 ล้านบาท	มูลค่าทุจริตจาก แบบจำลอง 93,911.30 ล้านบาท
2. เลือกขายข้าวให้พ่อค้าพรรคพวก (70% ของปริมาณ 5.3 ล้านตัน)	21,512.57		
3. ข้าวธงฟ้า 2.4 ล้านตัน คาดว่าจะมีข้าวเข้าตลาดจริงเพียง 1.86 แสนตัน	8,541.44		
- ข้าวไม่เข้าร้านถูกใจ (อคส.ให้ข้าวว่าเบิกจริง 1.1 ล้านตัน)	6,701.59		
- ค่าปรับปรุงคุณภาพและค่าขนส่งข้าวถูกละ 22.59-26 บาท	1,839.85		
4. ข้าวหาย	34,430.61	การทุจริตจากข้าวหาย และการสับเปลี่ยนข้าว 34,430.61 ล้านบาท	
- กรณีไม่คืนข้าว 1.2 แสนตัน	1,949.61		
- กรณีหาข้าวคุณภาพต่ำมาคืน 5.9 ล้านตัน (40%)	32,481.00		
มูลค่าทุจริตรวม	109,579.24		

ตารางผนวกที่ 6.1 ข้อคิดเห็นและเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

ลำดับ ที่	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ	เพิ่มเติมใน เนื้อหา
1	ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าไม่ควรมีโครงการจำนำอีกเด็ดขาด เพราะตลาดข้าวมีการแข่งขันอยู่แล้วไม่ควรไปแทรกแซงตลาด	บทที่ 6 หน้า 6-9
2	ให้ขยายความเรื่องทำไมถึงใช้กลไกตลาดเป็นตัวตั้ง ไม่ไปดูที่เกษตรกร	-
3	เป็นเรื่องยากที่ขึ้นราคาไป 15,000 บาทแล้วพอลดระดับราคาลงมาแล้วเค้าจะยอมรับ เรื่องนี้จะเป็นปัญหาผลักดันให้มันนโยบายต่อไป	บทที่ 6 หน้า 6-9
4	ให้เขียนขยายความเรื่องกระบวนการทุจริตให้เข้าใจง่ายขึ้น	บทที่ 2
5	น่าจะมีข้อสรุปที่พูดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเม็ดเงินที่ลงไปในระบบเศรษฐกิจจากโครงการจำนำ ว่ามีส่วนทำให้เศรษฐกิจชะลอตัวหรือไม่	-
6	ควรไปศึกษาประเทศอื่นๆที่มีนโยบายคล้ายคลึงกัน ว่าดำเนินการนโยบายนี้แล้วมีปัญหอะไรบ้าง	-
7	เพิ่มเติมข้อเสนอแนะเรื่องงบประมาณให้เปลี่ยนจากรายงานบัญชีทุกปี เป็นรายไตรมาส	บทที่ 6
8	เพิ่มเติมข้อเสนอแนะเรื่องระบบฐานข้อมูล ไม่ควรปิดบังข้อมูล ระบบ Registration ให้ดีขึ้น และเงินงบประมาณสำหรับงานวิจัยให้มากขึ้น	บทที่ 6 หน้า 6-14
9	ข้อเสนอแนะควรให้มีระยะยาวเพื่อให้เห็นภาพใหญ่ เช่น ค่อยๆให้เกษตรกรรายย่อยไปทำอย่างอื่น	บทที่ 6 หน้า 6-19

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... บ้านเลขที่ หมู่..... หมู่บ้าน..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... โทรศัพท์	ข้อมูลผู้สัมภาษณ์ ชื่อ..... วันที่..... ผู้ตรวจแบบสอบถาม ☐ ตรวจแล้ว ผู้คีย์แบบสอบถาม..... ☐ คีย์แล้ว
---	---

หมายเหตุ สัญลักษณ์แบบสอบถาม: ○ ตอบได้เพียงข้อเดียว ☐ หรือ () สามารถตอบได้หลายข้อ

แบบสอบถามเกษตรกรในโครงการจ่านาข้าว

คำถามกลั่นกรอง

ท่านเข้าร่วมโครงการจ่านาข้าวในปี 2554 – 2557 หรือไม่?

- เข้าร่วมโครงการ (จดทะเบียนและขายข้าวเข้าโครงการจ่านา)
 - **ถามต่อโดยใช้แบบสอบถามนี้**
- ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ (จดทะเบียนเกษตรกรโครงการจ่านาข้าว แต่ ไม่ได้ขายข้าวเข้าโครงการจ่านา)
 - **ยุติการถามจากแบบสอบถามนี้ แล้วไปใช้แบบสอบถามผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ**
- ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ (ไม่ได้จดทะเบียนเกษตรกรและไม่ได้ขายข้าวให้โครงการจ่านา)
 - **ยุติการถามจากแบบสอบถามนี้ แล้วไปใช้แบบสอบถามผู้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ**

ตอนที่ 1 ลักษณะครัวเรือน

1. กรณารับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

- 1.1 ครัวเรือนท่านมีสมาชิกอาศัยอยู่ด้วยกัน.....คน
- 1.2 ในครัวเรือนของท่าน มีสมาชิกที่ทำงาน.....คน จำนวนสมาชิกที่ทำงานเกษตร.....คน
- 1.3 กรุณาให้ข้อมูลของแต่ละคน (ถ้าเกิน 5 คน ให้ถามข้อมูลของผู้อาศัยที่อยู่ในวัยทำงานก่อน)

1 เพศ	2 ความสัมพันธ์ หัวหน้าครัวเรือน	3 อายุ (ปี)	4 การศึกษาจบชั้น สูงสุด	5 สถานภาพ	6 สถานภาพการทำงาน	7 อาชีพหลัก (อาชีพที่ให้รายได้ มากที่สุด)	8 ถ้าอาชีพหลักใน ภาคเกษตร	9 ถ้าอาชีพหลัก นอกภาคเกษตร	10 รายได้ส่วนตัวที่ ไม่ใช่ธุรกิจ ครอบครัว
1. ผู้ให้ สัมภาษณ์ ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ หัวหน้า ครัวเรือน ☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสดมภ์ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ครอบครัวบ/เดือน ☐ ไม่มี รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี
2. หัวหน้า ครัวเรือน ใน กรณีที่ไม่ใช่ ผู้ให้ สัมภาษณ์ ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ หัวหน้า ครัวเรือน ☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสดมภ์ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี

1 เพศ	2 ความสัมพันธ์ หัวหน้าครัวเรือน	3 อายุ (ปี)	4 การศึกษาจบชั้น สูงสุด	5 สถานภาพ	6 สถานภาพการทำงาน	7 อาชีพหลัก (อาชีพที่ให้รายได้ มากที่สุด)	8 ถ้าอาชีพหลักใน ภาคเกษตร	9 ถ้าอาชีพหลัก นอกภาคเกษตร	10 รายได้ส่วนตัวที่ ไม่ใช่ธุรกิจ ครอบครัว
3. ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสมรภ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร 	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเฉพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเฉพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี
4. ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสมรภ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร 	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเฉพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเฉพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี

1 เพศ	2 ความสัมพันธ์ หัวหน้าครัวเรือน	3 อายุ (ปี)	4 การศึกษาจบชั้น สูงสุด	5 สถานภาพ	6 สถานภาพการทำงาน	7 อาชีพหลัก (อาชีพที่ให้รายได้ มากที่สุด)	8 ถ้าอาชีพหลักใน ภาคเกษตร	9 ถ้าอาชีพหลัก นอกภาคเกษตร	10 รายได้ส่วนตัวที่ ไม่ใช่ธุรกิจ ครอบครัว
5. ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสตรม 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเฉพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเฉพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ./เดือน ☐ ไม่มี

ตอนที่ 2 ลักษณะใช้สอยที่ดิน

2. ท่านมีที่ดินทั้งหมดเท่าไร และใช้ทำอะไรบ้าง?

	ปัจจุบัน (2556)	5 ปีก่อน (2551)
พื้นที่บ้าน (แปลงบ้าน และบริเวณ)	ไร่	ไร่
พื้นที่ดินทั้งหมด (ยกเว้นบ้าน)	ไร่	ไร่
ท่านใช้พื้นที่ทำอะไรบ้าง		
- ปลูกข้าว	ไร่	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกข้าว
- พืชไร่	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกพืชไร่	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกพืชไร่
- ปลูกผัก	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกผัก	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกผัก
- ไม้ยืนต้น (ผลไม้ ยาง ฯลฯ)	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกไม้ยืนต้น	ไร่ ☐ ไม่ได้ปลูกไม้ยืนต้น
- เลี้ยงสัตว์	ไร่ ☐ ไม่ได้เลี้ยงสัตว์	ไร่ ☐ ไม่ได้เลี้ยงสัตว์
- ประมง (ปลา, กุ้ง, กบ, เป็นต้น)	ไร่ ☐ ทำประมงในนาข้าว ☐ ไม่ได้ทำประมง	ไร่ ☐ ทำประมงในนาข้าว ☐ ไม่ได้ทำประมง
- พื้นที่ใช้งานนอกเกษตร	ไร่ ☐ ไม่มีพื้นที่อื่นๆ	ไร่ ☐ ไม่มีพื้นที่อื่นๆ
- พื้นที่ว่างเปล่า (ไม่ใช่ประโยชน์)	ไร่ ☐ ไม่มีพื้นที่ร้าง	ไร่ ☐ ไม่มีพื้นที่ร้าง
- พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า	ไร่ ☐ ไม่ได้ให้เช่า	ไร่ ☐ ไม่ได้ให้เช่า

3. ใน 5 ปีที่ผ่านมาท่านได้ขยายพื้นที่การเกษตรหรือไม่
☐ ไม่ได้ขยาย (ข้ามไปข้อ 9) ☐ ขยาย (ต่อข้อ 4)
4. ถ้าขยาย ท่านมีที่ดินเพิ่มขึ้นได้อย่างไร
☐ ซื้อที่ดิน
☐ เช่าที่ดิน
☐ พ่อแม่/ญาติพี่น้องให้ใช้ที่ดิน
☐ ได้มรดก
5. เหตุใดท่านจึงขยายพื้นที่ หรือเช่า/ซื้อ ที่ดินเพิ่ม
☐ ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น
☐ ได้แบ่งมรดกเพิ่ม
☐ เจ้าของที่นาเล็กทำนาจึงมาเสนอขาย/ให้เช่า
☐ อื่นๆ ระบุ
6. ในการขยายพื้นที่การเกษตรท่านได้ลงทุนปรับปรุงที่ดินหรือไม่ เท่าไร
☐ ไม่ปรับปรุง
☐ ปรับปรุง บาท ท่านปรับปรุงอะไรบ้าง
 ก) การปรับพื้นที่ดินให้เสมอกัน ☐ ปรับ ☐ ไม่ปรับ
 ข) การลงทุนระบบชลประทาน (นํ้าเข้า – ออก จากนา) ☐ ปรับ ☐ ไม่ปรับ
 ค) ทำถนนเข้าออก ☐ ปรับ ☐ ไม่ปรับ
 จ) อื่นๆ ระบุ
7. การปรับปรุงที่ดินมีปัญหาต่อไปนี้หรือไม่
 ก) การเจรจากับเจ้าของที่ดินข้างเคียง ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา
 ข) เงินทุน ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา
 ค) ปัญหาการเช่าที่ดิน ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา
 ง) แหล่งน้ำ ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา โปรดระบุปัญหา
8. การขยายพื้นที่ทำนา ทำให้ต้นทุนต่อข้าว 1 ตัน ลดลงหรือไม่
☐ ไม่ลดลง
☐ ลดลง % หรือ บาท/ตัน

9. ในปีการเพาะปลูก 2556 ท่านมีพื้นที่ทั้งหมดมีกี่แปลง แปลง มีแปลงที่ติดกันกี่แปลง.....แปลง
(ถ้ามีมากกว่า 2 แปลง ให้ถามแปลงที่ใหญ่ที่สุด 2 แปลง โดยที่ต้องเป็นแปลงปลูกข้าวอย่างน้อย 1 แปลง)

☐ แปลงที่ 1 ไร่

การใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ บ้านและบริเวณ ☐ ปลูกข้าว ☐ พืชไร่ (ระบุ.....)
☐ ไม้ยืนต้น-ผลไม้ ☐ ผัก ☐ ไม่ได้ใช้ประโยชน์
☐ อื่นๆระบุ.....

ลักษณะการถือครอง: ☐ เจ้าของที่ดิน(โฉนด/น.ส.3/น.ส.3ก) ☐ พ่อแม่หรือญาติพี่น้องให้ทำกินฟรี
☐ เช่า บาท/ไร่/ปี
 เช่าจากใคร? ☐ ญาติพี่น้อง
☐ เจ้าของที่ดินในหมู่บ้าน
☐ เจ้าของที่ดินนอกหมู่บ้าน
☐ ให้ผู้อื่นเช่า บาท/ไร่/ปี
☐ ใช้พื้นที่สาธารณะ (ก.บ.ท. 5)
☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งน้ำที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ น้ำฝน ☐ แม่น้ำ ☐ คลองธรรมชาติ ☐ คลองชลประทาน
☐ ขุดสระ ☐ บ่อบาดาล ☐ อื่นๆ ระบุ.....

☐ แปลงที่ 2 ไร่

การใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ บ้านและบริเวณ ☐ ปลูกข้าว ☐ พืชไร่ (ระบุ.....)
☐ ไม้ยืนต้น-ผลไม้ ☐ ผัก ☐ ไม่ได้ใช้ประโยชน์
☐ อื่นๆระบุ.....

ลักษณะการถือครอง: ☐ เจ้าของที่ดิน(โฉนด/น.ส.3/น.ส.3ก) ☐ พ่อแม่หรือญาติพี่น้องให้ทำกินฟรี
☐ เช่า บาท/ไร่/ปี
 เช่าจากใคร? ☐ ญาติพี่น้อง
☐ เจ้าของที่ดินในหมู่บ้าน
☐ เจ้าของที่ดินนอกหมู่บ้าน
☐ ให้ผู้อื่นเช่า บาท/ไร่/ปี
☐ ใช้พื้นที่สาธารณะ (ก.บ.ท. 5)
☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งน้ำที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ น้ำฝน ☐ แม่น้ำ ☐ คลองธรรมชาติ ☐ คลองชลประทาน
☐ ขุดสระ ☐ บ่อบาดาล ☐ อื่นๆ ระบุ.....

10. ผลผลิตข้าว รายได้ และต้นทุน(ตัวเงิน)รวมทั้งหมด

ปีผลิต 2555/56	ปีผลิต 2554/55 ○ ไม่ได้ปลูกข้าว	ปีผลิต 2550/51 ○ ไม่ได้ปลูกข้าว
☐ รอบที่ 1 (รอบหลัก) เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ พันธุ์ข้าว..... ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/รอบ ต้นทุนรวม..... บาท/รอบ ☐ รอบที่ 2 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ พันธุ์ข้าว..... ผลผลิต..... ต้น/รอบ รายได้รวม..... บาท/รอบ ต้นทุนรวม..... บาท/รอบ ☐ รอบที่ 3 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ พันธุ์ข้าว..... ผลผลิต..... ต้น/รอบ รายได้รวม..... บาท/รอบ ต้นทุนรวม..... บาท/รอบ	☐ รอบที่ 1 (รอบหลัก) เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 2 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 3 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น	☐ รอบที่ 1 (รอบหลัก) เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 2 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 3 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น

10.1 ใน 5 ปีที่ผ่านมา ผลผลิตเฉลี่ยในปีปกติของท่าน คือ ต้น/ไร่

10.2 ใน 5 ปีที่ผ่านมา ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยในปีปกติของท่าน คือ บาท/ไร่

11. ต้นทุนเงินสดเฉลี่ยต่อไร่ในปี 2555/56 เท่ากับ บาท/ไร่

เมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา (2550/51) ต้นทุนเงินสดต่อไร่ เป็นเท่าใด?บาท/ไร่ ☐ ถ้าจำไม่ได้ () เพิ่มขึ้นประมาณ % หรือ () คงที่

12. ท่านปลูกข้าวพันธุ์เบา (พันธุ์อายุสั้น) หรือไม่

☐ ไม่ปลูก ☐ ปลูก

เพราะเหตุใด ☐ เพื่อหนีน้ำท่วม ☐ สามารถปลูกข้าวได้หลายรอบ

☐ อื่นๆ ระบุ

กรณีที่ปลูก “ข้าวเบา” ต้นทุนเงินสดปี 2555/56 เป็นเท่าไร?บาท/ไร่/รอบ ☐ ไม่ได้ปลูก

13. ต้นทุนรวมเฉพาะปลูกข้าว ปี 2556 เฉพาะแปลงที่ใหญ่ที่สุด 1 แปลง

13.1 หว่านหรือปักดำ? ☐ หว่าน (ต่อ 13.2) ☐ ปักดำ (ต่อ 13.3)

13.2 ท่านมีวิธีหว่านอย่างไร? ☐ หว่านน้ำตม ☐ หว่านแห้ง

13.3 ตารางต้นทุนรวมเฉพาะปลูกข้าว ปี 2556 เฉพาะแปลงที่ใหญ่ที่สุด 1 แปลง

องค์ประกอบต้นทุน	รอบที่ 1	รอบที่ 2	รอบที่ 3
	ผลผลิต.....ตัน/ไร่	ผลผลิต.....ตัน/ไร่ ☐ ไม่ปลูก	ผลผลิต.....ตัน/ไร่ ☐ ไม่ปลูก
1 เตรียมดิน (รวมการเตรียมดินทุกครั้งเข้าด้วยกัน) 1.1 ไถ, ปั่น	☐ ทำเอง..... ไร่ ค่าน้ำมัน.....บาท/ฤดู ค่าบำรุงและซ่อมอุปกรณ์ บาท/ฤดู จำนวนวันที่ใช้เตรียมดิน.....วัน ☐ จ้างเครื่องจักร.....ไร่ ค่าเช่าเครื่องจักร.....บาท/ไร่	มีต้นทุนประเภทใดบ้างที่ต่างจากการปลูกข้าวรอบที่ 1? ☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่ () ค่าจ้างเตรียมดินบ/ไร่ () ค่าน้ำมันรถไถ/สูบน้ำบ/ไร่ () ค่าเมล็ดพันธุ์บ/กก () ค่าปุ๋ยบ/ฤดู () ค่ายาและฮอร์โมนบ/ฤดู () ค่าจ้างรถเกี่ยวบ/ไร่ () ค่าขนส่งบ/ตัน () อื่นๆ.....บ/ฤดู	มีต้นทุนประเภทใดบ้างที่ต่างจากการปลูกข้าวรอบที่ 1? ☐ ไม่มี ☐ มี ได้แก่ () ค่าจ้างเตรียมดินบ/ไร่ () ค่าน้ำมันรถไถ/สูบน้ำบ/ไร่ () ค่าเมล็ดพันธุ์บ/กก () ค่าปุ๋ยบ/ฤดู () ค่ายาและฮอร์โมนบ/ฤดู () ค่าจ้างรถเกี่ยวบ/ไร่ () ค่าขนส่งบ/ตัน () อื่นๆ.....บ/ฤดู
1.2 ย่ำ, ทำเทือก	☐ ทำเอง.....ไร่ ค่าน้ำมัน.....บาท/ฤดู ค่าบำรุงและซ่อมอุปกรณ์.....บาท/ฤดู จำนวนวันที่ใช้เตรียมดิน.....วัน ☐ จ้างเครื่องจักร.....ไร่ ค่าเช่าเครื่องจักร.....บาท/ไร่		
2 เมล็ดพันธุ์/กล้า ▪ ซื้อ หรือ เก็บไว้เอง ▪ ปริมาณการใช้ ▪ ราคาเมล็ดพันธุ์ ถ้าซื้อ	☐ เก็บเอง ☐ ซื้อ จำนวน.....กก./ไร่ รวมเมล็ดพันธุ์.....บาท/กก. ☐ ไม่ได้ซื้อ		
3 ค่าจ้างหว่านหรือปักดำ	☐ หว่าน ☐ ปักดำ ☐ หว่านเอง.....ไร่ ☐ ปักเอง.....ไร่ ☐ จ้างหว่าน.....ไร่ ☐ จ้างปัก.....ไร่ ราคา.....บ/ไร่ ราคา.....บ/ไร่		
4 ปุ๋ย (เคมีและอินทรีย์)	☐ ไม่ใช้ ☐ ใช้.....ครั้ง/ฤดู ☐ ใส่เอง ☐ จ้าง ค่าปุ๋ย.....บ/ฤดู ค่าปุ๋ย.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าจ้าง.....บ/ไร่		

องค์ประกอบต้นทุน	รอบที่ 1	รอบที่ 2	รอบที่ 3
5 ค่าสารเคมี 5.1 ยาฆ่าหญ้า	☐ ไม่ใช้ ☐ ใช้.....ครั้ง/ฤดู ☐ ใส่เอง ☐ จ้าง ค่ายา.....บ/ฤดู ค่ายา.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าจ้าง.....บ/ไร่	☐ ถ้าจ้างพ่นยาฆ่าแมลง รวมกับพ่นฮอร์โมน (ฉีด พร้อมกัน) ให้กาชองนี้ ***ใส่ข้อมูลไว้ที่ 5.2 ยาฆ่าแมลง***	
5.2 ยาฆ่าแมลง	☐ ไม่ใช้ ☐ ใช้.....ครั้ง/ฤดู ☐ ใส่เอง ☐ จ้าง ค่ายา.....บ/ฤดู ค่ายา.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าจ้าง.....บ/ไร่		
5.3 ฮอร์โมน	☐ ไม่ใช้ ☐ ใช้.....ครั้ง/ฤดู ☐ ใส่เอง ☐ จ้าง ค่ายา.....บ/ฤดู ค่ายา.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าน้ำมันพ่น.....บ/ฤดู ค่าจ้าง.....บ/ไร่		
6 ค่าน้ำมันสูบน้ำ (เครื่องมือตนเอง)	☐ ไม่ใช้ ☐ ใช้ ☐ สูบเอง ☐ จ้าง ปริมาณที่ใช้.....ล/ฤดู ปริมาณที่ใช้.....ล/ฤดู ค่าน้ำมัน.....บ/ฤดู ค่าน้ำมัน.....บ/ฤดู ค่าจ้าง.....บ/ไร่		
7 ค่าจ้างเก็บเกี่ยว	☐ ค่าจ้างเหมา.....บาท/ไร่ ☐ จ้างแยก ☐ จ้างรถเกี่ยว.....บาท/ไร่ ☐ ทำเอง ☐ เก็บผลผลิต.....บาท/ไร่ ☐ ทำเอง ☐ ยกผลผลิตขึ้นรถ.....บาท/ไร่ ☐ ทำเอง ☐ น้ำมันเครื่องเกี่ยว.....บาท/ไร่ ☐ ทำเอง		
8 ค่าจ้างขนส่ง	รวม.....บาท/ตัน ☐ ส่งเอง		
9 อื่นๆ (โปรดระบุ) (เช่น ค่าข้าว ค่าน้ำ ให้คนงาน เป็นต้น)	รวม.....บาท/ฤดู ☐ ไม่มี		

14. ค่าเช่าและค่าจ้างทำนาในปี 2551 และ ก่อนหน้าน้ำท่วม ปี 2554

14.1 ค่าจ้างทำนาในปี 2551 และ ก่อนหน้าน้ำท่วม ปี 2554

กิจกรรม	ปี 2551	ก่อนหน้าน้ำท่วม ปี 2554
ค่าจ้างรถไถเตรียมดิน		
- ไถ, ปั่น	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
- ย่ำ, ทำเทือก	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างหว่านเมล็ด	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างปักดำ	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างฉีดยาฆ่าแมลง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างรถเก็บเกี่ยว	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างแรงงานเกี่ยวข้าว ☐ ไม่เกี่ยวช่อง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง

- 14.2 อัตราค่าเช่าที่นาในหมู่บ้านของท่านเป็นเท่าไร - อัตราค่าเช่าในปี 2556 บาท/ไร่/ปี ☐ ไม่ทราบ
- อัตราค่าเช่าสองปีที่แล้ว(ก่อนมีโครงการจำนำข้าว 2554) บาท/ไร่/ปี ☐ ไม่ทราบ

3.1 ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการ

15.1 ในการเข้าร่วมโครงการจ่านาข้าว ท่านทราบหรือไม่ว่าต้องใช้เอกสารอะไรในแต่ละขั้นตอน? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ก. การจดทะเบียนเกษตรกร

- [illegible]

ข. การขายข้าวให้โรงสีในโครงการจํานาต้องใชเอกสารอะไร? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ไม่ต้องใช้เอกสาร
- ☐ ทราบ ต้องใช้ () บัตรประชาชน () สำเนาทะเบียนบ้าน () โฉนดที่ดิน () หนังสือรับรองเกษตรกร
 () บัตรสมาชิก ธ.ก.ส. () สมุดบัญชี ธ.ก.ส./สมุดเงินกู้ ธ.ก.ส./สมุดเหลือง
 () อื่นๆ.....

ค. เอกสารที่ใช้ในการรับเงินจาก ฅ.ก.ส. มีอะไรบ้าง? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ไม่ต้องใช้เอกสาร
- ☐ ทราบ ต้องใช้ () บัตรประชาชน () สำเนาทะเบียนบ้าน () โฉนดที่ดิน () หนังสือรับรองเกษตรกร
 () ใบประทวน () สมุดบัญชี ธ.ก.ส./สมุดเงินกู้ ธ.ก.ส./สมุดเหลือง
 () อื่นๆ.....

15.2 ข้าวพันธ์ใดที่ไม่สามารถนำเข้าโครงการได้?

- ระบบชนิด/พันธุ์ข้าว..... ○ ไม่ทราบ

15.3 ถ้าจะขายข้าวให้ได้ราคาจำนำ 15,000 บาท/ตันข้าวเปลือกเจ้า (หรือ 20,000 บาท/ตันข้าวหอมมะลิ) ข้าวที่ขายต้องมีความชื้นไม่เกินกี่ %?

- ☐ ความชื้น.....%

15.4 โรงสีในโครงการจำนำข้าวสามารถหักความชื้นสูงสุดกี่ %? (ต้องมีคำตอบเดียว)

- 15% ○ 20% ○ 35% ○ 50% ○ อื่นๆ..... ○ ไม่ทราบ

15.5 โรงสีในโครงการจำนำข้าวสามารถตัดสิ่งเจือปนสูงสุดกี่ %? (ต้องมีคำตอบเดียว)

- ☐ 2% ☐ 5% ☐ 10% ☐ 15% ☐ อื่นๆ..... ☐ ไม่ทราบ

3.2 รายละเอียดในการจดทะเบียน

16. ท่านจดทะเบียนจำนำข้าวไว้เท่าใด? (ขอดูจากใบทะเบียน)

รอบจำนำ		ประเภทข้าว	พื้นที่จดทะเบียน	ผลผลิตที่จดทะเบียน	จำนวนข้าวที่ขาย		ราคาข้าวที่ขาย		ปริมาณข้าวที่เก็บไว้บริโภคเอง
					ในโครงการ	นอกโครงการ (*ถ้ามีตอบข้อ 13.1)	ในโครงการ	นอกโครงการ (*ถ้ามีตอบข้อ 13.1)	
2554/55	รอบที่ 1 รอบจำนำเดือนตุลาคม/พฤศจิกายน ○ ไม่ได้จดทะเบียน	() เปลือกเจ้า () หอมมะลิ () หอมจังหวัด () ปทุมธานี () ข้าวเหนียว	 ไร่	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	บาท/ตัน	บาท/ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	ตัน ○ ไม่เก็บไว้บริโภค
	รอบที่ 2 รอบจำนำเดือนมิถุนายน ○ ไม่ได้จดทะเบียน	() เปลือกเจ้า () หอมมะลิ () หอมจังหวัด () ปทุมธานี () ข้าวเหนียว	 ไร่	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	บาท/ตัน	บาท/ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	ตัน ○ ไม่เก็บไว้บริโภค
2555/56	รอบที่ 1 รอบจำนำเดือนตุลาคม/พฤศจิกายน ○ ไม่ได้จดทะเบียน	() เปลือกเจ้า () หอมมะลิ () หอมจังหวัด () ปทุมธานี () ข้าวเหนียว	 ไร่	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	บาท/ตัน	บาท/ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	ตัน ○ ไม่เก็บไว้บริโภค
	รอบที่ 2 รอบจำนำเดือนมิถุนายน ○ ไม่ได้จดทะเบียน	() เปลือกเจ้า () หอมมะลิ () หอมจังหวัด () ปทุมธานี () ข้าวเหนียว	 ไร่	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	บาท/ตัน	บาท/ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	ตัน ○ ไม่เก็บไว้บริโภค
2556/57	รอบที่ 1 รอบจำนำเดือนตุลาคม/พฤศจิกายน ○ ไม่ได้จดทะเบียน	() เปลือกเจ้า () หอมมะลิ () หอมจังหวัด () ปทุมธานี () ข้าวเหนียว	 ไร่	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ()* ทำเครื่องหมายถ้าเป็นค่าประมาณ	ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	บาท/ตัน	บาท/ตัน ○ ไม่ได้ขายนอกโครงการ	ตัน ○ ไม่เก็บไว้บริโภค

16.1 ทำไมท่านจึงแบ่งข้าวขายนอกโครงการ? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ข้าวเกินโควตาจำนำ

☐ ร่อนเงิน / มีความจำเป็นต้องใช้เงิน

☐ อื่นๆ.....

17. ครวเรือนของท่าน มีผู้จดทะเบียนโครงการจำนำข้าวกี่คน?

○ จดทะเบียน 1 คนมาโดยตลอด

○ หลายคน จำนวน.....คน โดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.

รายชื่อ 1 จดทะเบียน.....ไร่

รายชื่อ 2 จดทะเบียน.....ไร่

รายชื่อ 3 จดทะเบียน.....ไร่

รายชื่อที่เหลือทั้งหมด จดทะเบียน.....ไร่

มีใครในครัวเรือนจดทะเบียนบ้าง?

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ หัวหน้าครัวเรือน

☐ คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน

☐ ลูกๆที่อยู่ในบ้านเดียวกัน

☐ ลูกๆที่อยู่นอกบ้าน

☐ ญาติพี่น้องในบ้านเดียวกัน

☐ ญาติพี่น้องที่อยู่นอกบ้าน

☐ คนรู้จัก

3.3 อุปสรรคในการจดทะเบียน

18. เวลาที่ใช้ในการจดทะเบียนในกรณีเอกสารพร้อมทั้งเป็นเท่าไร?

ระยะเวลาที่ใช้ลงทะเบียน นับตั้งแต่ถึงสถานที่ รวมเวลารอคิว จนถึงจดทะเบียนเสร็จสิ้นโดยเฉลี่ย.....() นาที () ชั่วโมง

19. ท่านมีปัญหาในการจดทะเบียนหรือไม่?

○ ไม่มีปัญหา (ไปตอนที่ 4)

○ มี ระบุปัญหา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ เจ้าของที่ดินไม่ให้สัญญาเช่า/โฉนดที่ดิน (ต่อ 21) ☐ จดทะเบียนไม่ทันวันที่มีประชุมประชาคม (ต่อ 20)
☐ ไม่มีโฉนดที่ดิน/เอกสาร (ต่อ 20) ☐ อื่นๆ (ต่อ 20) ระบุ.....

20. ถ้ามีปัญหา ท่านแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร?

ระบุ.....

21. ถ้าเจ้าของที่ดินไม่ยินยอมให้เอกสารเช่าที่แก่ท่าน ท่านแก้ปัญหาอย่างไร? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ เลิกเช่าเพราะเจ้าของที่เรียกค่าเช่าเพิ่มขึ้นจาก.....บาท/เดือน เป็น.....บาท/ฤดู

☐ ตกลงค่าเช่าแพงขึ้นขึ้นจาก.....บาท/เดือน เป็น.....บาท/ฤดู

☐ แบ่งรายได้จากโครงการจำนำเป็นผลผลิตให้เจ้าของที่.....กก./ฤดู

☐ แบ่งรายได้จากโครงการจำนำเป็นรายได้ให้เจ้าของที่..... บาท/ฤดู

☐ มีข้อตกลงไปช่วยงานให้เจ้าของที่ เช่น ทำนาให้ ซ่อมเครื่องจักร ฝากเงินเข้าธนาคารแทน เป็นต้น

☐ เจ้าของที่ดินเอาที่ดินคืน (ไม่ยอมให้เอกสารสิทธิ์).....ไร่

☐ อื่นๆ ระบุ.....

22. ท่านหรือญาติพี่น้องเคยจดทะเบียนเกินหรือไม่?

○ ไม่ทราบ

○ ทราบ ระบุวิธีจดทะเบียน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ นำพื้นที่พืชอื่นมาใช้ปลูกข้าว ☐ นำพื้นที่เลี้ยงสัตว์/ประมงมาใช้ปลูกข้าว

☐ ไม่ได้นำพื้นที่อื่นมาใช้ แต่จดทะเบียนจำนวน.....ไร่

☐ ซ้ำสิทธิ์ต่อจากคนอื่น ☐ อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 4 การขายข้าวให้โรงสี

23. ท่านขายข้าวให้โรงสีหรือผ่านนายหน้าก่อนมีโครงการจำนำ ปี 2554

23.1 ก่อนมีโครงการจำนำข้าวในปี 2554 ท่านขายข้าวให้โรงสีหรือนายหน้า?

- ☐ โรงสี (ต่อ 23.2 แล้ว ต่อข้อ 24)
- ☐ นายหน้า (ต่อ 23.3)
- ☐ ขายทั้งโรงสีและนายหน้า (ต่อ 23.2 และ 23.3)

23.2 ท่านขายข้าวให้โรงสีขาประจำหรือไม่?

- ☐ โรงสีประจำ เพราะ () ไม่โกงความชื้น/สิ่งเจือปน () ได้รับสินเชื่อ
- () อยู่ใกล้บ้าน/สะดวก () มีบริการพิเศษ/ได้รับของแจก
- () บริการเร็ว () อื่นๆ ระบุ.....

- ☐ หลายโรง เพราะ () ชอบที่สามารถเลือกราคาได้ / ถ้าขายแค่โรงเดียว กลัวถูกโกง
- () โรงสีที่ไปอยู่ใกล้บ้านทั้งหมด
- () อื่นๆ ระบุ.....

23.3 ทำไมท่านถึงเลือกขายข้าวผ่านนายหน้า?

- ☐ ไม่ต้องเสียเวลาไปขาย/หารถ ☐ ขายได้ราคาดีกว่าขายโรงสี ☐ ช่วยขายใบประทวน
- ☐ ราคารวมค่าขนส่งแล้ว ☐ อื่นๆ ระบุ.....

จ่ายค่านายหน้าอย่างไร และเท่าไร.....จำนวน.....บาท/ตัน

24. ตั้งแต่มีโครงการจำนำข้าวในปี 2554 ท่านขายข้าวโดยตรงให้โรงสีหรือผ่านนายหน้า?

- ☐ โรงสี (ต่อ 25)
- ☐ นายหน้า (ต่อ 26)
- ☐ ขายทั้งโรงสีและนายหน้า (ต่อ 25)

25. ตั้งแต่มีโครงการ ท่านขายข้าวให้โรงสีในโครงการกี่โรง?โรง

ในจำนวนนี้ มีโรงสีเดิมด้วยหรือไม่?

- ☐ เป็นโรงสีเดิมจำนวน.....โรง โรงสีใหม่จำนวน.....โรง
- ☐ เป็นโรงสีใหม่ทั้งหมด เพราะ () ผลผลิตเกินที่จดทะเบียน
- () โรงสีขาประจำรับข้าวเต็มแล้ว
- () โรงสีขาประจำออกใบประทวนช้า
- () ถ้าขายแค่โรงเดียว กลัวถูกโกง
- () โรงสีประจำไม่ได้เข้าโครงการ
- () อื่นๆ ระบุ.....

- ☐ เพิ่งเปลี่ยนมาขายข้าวโดยตรงให้โรงสี

**26. การชั่งน้ำหนัก หักสิ่งเจือปนและความชื้นของโรงสีที่ท่านใช้ก่อนและหลังมีโครงการเป็นยังงัยบ้าง? (ถ้าขายนายหน้าอย่างเดียว ไม่ต้อง
ถามตาราง ให้ต่อข้อ 27)**

การตรวจคุณภาพ	ก่อนมีโครงการในปี 2554 ☐ ขายให้นายหน้าอย่างเดียว (ถามปี 2556)	ในช่วงโครงการ 2556 ☐ ขายให้นายหน้าอย่างเดียว (ต่อ 27)
การชั่งน้ำหนัก	ท่านคิดว่าถูกโรงสีโก่งน้ำหนักหรือไม่? ☐ ถูกโก่ง ☐ ไม่ถูกโก่ง ☐ ไม่รู้	ท่านคิดว่าถูกโรงสีในโครงการโก่งน้ำหนักหรือไม่? ☐ ถูกโก่ง ☐ ไม่ถูกโก่ง ☐ ไม่รู้
การตรวจสอบสิ่งเจือปน	ท่านคิดว่าโรงสีตัดสิ่งเจือปนสูงกว่าความเป็นจริงหรือไม่? ☐ ตัดสูงกว่าความเป็นจริง ☐ ตัดตามจริง ☐ ไม่ทราบ	ท่านคิดว่าโรงสีตัดสิ่งเจือปนสูงกว่าความเป็นจริงหรือไม่? ☐ ตัดสูงกว่าความเป็นจริง ☐ ตัดตามจริง ☐ ไม่ทราบ
การวัดความชื้น	ท่านคิดว่าโรงสีตัดค่าความชื้นสูงกว่าความเป็นจริงหรือไม่? ☐ ตัดสูงกว่าความเป็นจริง ☐ ตัดตามจริง ☐ ไม่ทราบ	ท่านคิดว่าโรงสีตัดค่าความชื้นสูงกว่าความเป็นจริงหรือไม่? ☐ ตัดสูงกว่าความเป็นจริง ☐ ตัดตามจริง ☐ ไม่ทราบ

27. โดยปกติ ท่านรอใบประทวนนานเท่าไร?

☐ รับทันที ☐ 1-3 วัน ☐ 4-7 วัน ☐ 7-14 วัน ☐ 14 - 30 วัน ☐ มากกว่า 30 วัน

ฤดูใดที่ท่านรอนานที่สุด?

☐ นาปี 2554/55 ☐ นาปี 2555 ☐ นาปี 2555/56 ☐ นาปี 2556 ☐ นาปี 2556/57

28. โดยปกติแล้ว หลังจากนำใบประทวนไปยื่นรับเงินจาก ธกส. ใช้เวลากี่วัน ธกส. ถึงจะจ่ายเงินท่าน?

☐ 1-3 วัน ☐ 4-7 วัน ☐ 7-14 วัน ☐ มากกว่า 14 วัน

ในโครงการจำนำรอบ นาปี 2556/57 ท่านเกี่ยวข้าวในเดือน

ฤดูใดที่ท่านได้เงินช้ากว่าปกติ? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ นาปี 2554/55 ☐ นาปี 2555 ☐ นาปี 2555/56 ☐ นาปี 2556 ☐ นาปี 2556/57

ในฤดูที่ได้รับเงินล่าช้า ท่านแก้ปัญหาอย่างไร? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ กู้เงินจากนายทุนนอกระบบ ☐ กู้เงินเพิ่มจาก ธกส. ☐ ยืมครอบครัวหรือคนรู้จัก ☐ เอาข้าวที่เหลือไปขายนอกโครงการ
☐ ทำงานอื่นหารายได้ ☐ ไม่ได้แก้ปัญหาอย่างใด ☐ อื่นๆ.....

ตอนที่ 5 ความพยายามเพิ่มรายได้และการใช้จ่ายเงินจากโครงการนำข้าว

29. หลังจากมีโครงการในปี 2554 ท่านได้พยายามเพิ่มผลผลิตหรือไม่?

- ☐ ไม่พยายาม (ต่อข้อ 31)
- ☐ พยายามแต่ผลผลิตไม่เพิ่มขึ้น (ต่อข้อ 30)
- ☐ พยายามและผลผลิตเพิ่มขึ้น จาก.....ต้น ในปี 2554 ไปเป็น.....ต้น ในปี 2556 (ต่อข้อ 30)

30. ถ้าพยายามเพิ่มผลผลิต ท่านทำโดยวิธีใด? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ เพิ่มปุ๋ย เพิ่มยา และสารเคมี
- ☐ ใช้เมล็ดพันธุ์มากขึ้น
- ☐ หวานเมล็ดถี่ขึ้น
- ☐ เปลี่ยนมาใช้วิธีปักดำ
- ☐ เข้าไปสำรวจ/ดูแลแปลงข้าวมากขึ้น
- ☐ หมั่นดูแลระดับน้ำในแปลงข้าว
- ☐ เข้าที่ดินเพิ่ม จำนวน.....ไร่ ภายในระยะเวลา 3 ปี
- ☐ ซื้อที่ดินเพิ่ม จำนวน.....ไร่ ภายในระยะเวลา 3 ปี
- ☐ นำพื้นที่เกษตรอื่นมาปลูกข้าว จำนวน.....ไร่ ภายในระยะเวลา 3 ปี
- ☐ เพิ่มรอบเพาะปลูกจาก.....รอบ มาเป็น.....รอบ ภายในระยะเวลา 3 ปี
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....

31. ท่านนำเงินที่เพิ่มขึ้นจากการขายข้าวเข้าโครงการนำข้าวไปทำอะไรบ้าง? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

31.1 สิ้นทรัพย์ถาวรหรือการลงทุน

• ซื้อรถยนต์/กระบะ	☐ ซื้อ ☐ ไม่ซื้อ	• ซื้อรถมอเตอร์ไซด์	☐ ซื้อ ☐ ไม่ซื้อ
• ซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า	☐ ซื้อ ☐ ไม่ซื้อ	• ซื้อที่ดินปลูกบ้าน	☐ ซื้อ ☐ ไม่ซื้อ
• ซื้อที่ดินทำไร่นา	☐ ซื้อ ☐ ไม่ซื้อ	• ซ่อม/ตกแต่งบ้าน	☐ ทำ ☐ ไม่ได้ทำ
• ซื้อเครื่องจักรทำนา	☐ ซื้อ ☐ ไม่ซื้อ	• ลงทุนเปิดโรงงาน/ธุรกิจอื่น	☐ ทำ ☐ ไม่ได้ทำ
• ลงทุนค้าขาย	☐ ทำ ☐ ไม่ได้ทำ		

31.2 ถ้าไม่มีโครงการนำอีกต่อไป ท่านจะมีปัญหาในการผ่อนชำระหนี้สินของต่างๆที่ท่านซื้อหรือไม่? ☐ ไม่มี ☐ มี

31.3 ซื้อสินค้าอุปโภค/บริโภคทั่วไป

• ค่าใช้จ่ายในบ้าน	☐ มากขึ้น ☐ ไม่เปลี่ยน	• เหล้า/งานเลี้ยงสังสรรค์	☐ มากขึ้น ☐ ไม่เปลี่ยน
• เทียวบ่อยขึ้น/ไกลขึ้น	☐ มากขึ้น ☐ ไม่เปลี่ยน	• ใช้หนี้	☐ มากขึ้น ☐ ไม่เปลี่ยน
• ให้ออมแม่ญาติพี่น้อง	☐ มากขึ้น ☐ ไม่เปลี่ยน		

31.4 ออมทรัพย์

- ออมทรัพย์/ออมเงิน ☐ มากขึ้น ☐ ไม่เปลี่ยน ☐ น้อยลง

ตอนที่ 6 ความคิดเห็นต่อโครงการจำนำข้าว

32. ก่อนเกิดปัญหารัฐบาลไม่มีเงินจ่ายค่าข้าวในรอบปี 2556/57 ระดับความพอใจต่อโครงการจำนำข้าวโดยรวมเป็นอย่างไร?

(1 = พอใจน้อยที่สุด, 5 = พอใจมากที่สุด)

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

33. เมื่อเกิดปัญหารัฐบาลไม่มีเงินจ่ายจำนำข้าวในรอบรอบปี 2556/57 (ปีที่มีปัญหา) ระดับความพอใจต่อโครงการจำนำข้าวเป็นอย่างไร?

(1 = พอใจน้อยที่สุด, 5 = พอใจมากที่สุด)

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ คิดว่าปัญหาเกิดจากการเมืองจึงไม่แสดงความเห็น

34. ท่านคิดว่า/เคยได้ยินว่า ขั้นตอนการรับจำนำข้าวต่อไปนี้ มีความผิดปกติหรือการทุจริตหรือไม่ (อ่านทุกข้อ)

34.1 ท่านทราบความผิดปกติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรหรือไม่

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 1-4)

☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 34.2)

1. เกษตรกรบางรายจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

2. มีการซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

3. มีการออกใบประทวนล่าช้า

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

4. มีการออกใบประทวนปลอม

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

34.2 ท่านทราบความผิดปกติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับโรงสี โกดัง และเซอร์เวย์เยอร์

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 5-17)

☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 34.3)

5. การลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์ขานาหรือส่งโกดังกลาง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

6. โรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวใหม่ในโครงการจำนำข้าวไปขายก่อน แล้วค่อยหาข้าวคืนโกดังกลางภายหลัง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

7. การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อในต่างจังหวัดต้องมีการวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษ

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

8. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

9. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

10. การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอเวลานานมาก

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

11. โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

12. โรงสีบางแห่งส่งข้าวความชื้นสูงกว่า15% หรือขาดน้ำหนักเข้าโกดังกลาง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

13. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเจ้าของโกดังบางแห่งเรียก "ค่าเหยียบแผ่นดิน" ในการส่งข้าวเข้าโกดัง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

14. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเซอร์เวย์เยอร์หรือเจ้าหน้าที่รัฐ เรียก "เงินพิเศษ" ในการส่งข้าวเข้าโกดัง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

15. การมฉวันข้าวในโกดังกลางบางแห่งเป็นการมฉวันต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด เช่น ใช้น้ำยาปริมาณน้อย หรือใช้สารเคมีที่มีอันตราย

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

16. โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกลม

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

17. มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานบางอย่าง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

34.3 ท่านทราบความผิดปกติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการระบายข้าว

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 18-22)

☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 34.4)

18. การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

19. พ่อค้าที่จะขอซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

20. พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

21. การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) มีความผิดปกติ เช่น จำนวนค้าขายจริงน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

22. การขายข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงร้านถูกใจ มีปัญหาการทุจริต

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

34.4 ท่านคิดว่าปัญหาที่ใหญ่ที่สุด 1 ปัญหาจากข้างต้นคือปัญหาในข้อใด?

☐ ไม่มีปัญหาใดๆ ☐ ไม่ตอบ

35. ท่านจะเสนอให้รัฐบาลมีวิธีแก้ไขปัญห ข้างต้นของโครงการจำนำข้าวอย่างไร?

- ☐ ควรแก้ไข โดย ☐ เร่งรัดจ่ายเงิน ☐ เร่งรัดขายข้าว ☐ ลดการทุจริต ☐ อื่นๆ.....
☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มีความเห็น

36. ท่านทราบหรือไม่ว่าโครงการจำนำข้าวขาดทุนเพราะเหตุใด?

- ☐ ทราบ สาเหตุคือ:

• รัฐบาลซื้อข้าวในราคาแพง	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• ขายข้าวขาดทุน	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• ชาวนานำข้าวมาจำนำจำนวนมาก	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• ทุจริต	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• โรงสีบางแห่งนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านมาขาย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• มีโรงสีหรือโกดังบางแห่งแอบนำข้าวไปขาย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
- ☐ ทราบว่าขาดทุน แต่ไม่ทราบสาเหตุ
☐ ไม่ทราบว่าขาดทุน

37. ในการดำเนินโครงการจำนำข้าวที่ผ่านมา ปรากฏว่ารัฐบาลขาดทุนประมาณปีละ 2 แสนล้านบาท ท่านทราบไหมว่ารัฐบาลต้องหาเงินจากที่ไหนมาชดเชย?

- ☐ ไม่ทราบ/ไม่สนใจ
☐ ทราบ ระบุแหล่งเงิน

☐ ภาษี	☐ รัฐบาลกู้เงิน	☐ ใช้เงินที่กู้จาก ธกส.
☐ เงินงบประมาณ	☐ เงินขายข้าว	☐ อื่นๆ.....

38. ถ้าท่านประเมินความรุนแรงของการทุจริตในโครงการจำนำข้าวตลอด 2 ปีที่ผ่านมา ท่านจะให้คะแนนเท่าไร?

(0 = ไม่ทุจริต, 5 = ทุจริตมากที่สุด)

- ☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

39. ท่านหรือญาติพี่น้องเคยขายสิทธิ์จำหน่ายข้าวหรือไม่ เพราะเหตุใด? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ เคย (ต่อ 40) ระบุสาเหตุ ☐ ข้าวเกินปริมาณที่กำหนด ☐ ที่ดินไม่ได้ใช้ปลูกข้าว ☐ น้ำท่วม ☐ อื่นๆ.....
- ☐ ไม่เคย (ต่อ 41)

40. ซื้อขายสิทธิ์ในราคาเท่าใด?

- ☐ ราคา.....บาท/ตัน
- ☐ ไม่ทราบ

41. นับตั้งแต่รัฐบาลปัญหาการจ่ายเงินจำหน่ายข้าวให้ชาวนา ท่านเคยไปร่วมประท้วงหรือไม่?

- ☐ เคย
- ☐ ไม่เคย เพราะ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ):
☐ พอดีเงิน	☐ ไม่อยากเสียเวลา/ลำบาก
☐ ไม่มีคน/ผู้นำชาวนาชวน	☐ กลัวว่าถ้าไปประท้วงจะมีปัญหา
☐ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำ/คนในหมู่บ้านห้ามไม่ให้ไป	
☐ อื่นๆ ระบุ.....	

42. ท่านคิดว่ารัฐบาลควรดำเนินโครงการจำหน่ายข้าวต่อหรือไม่?

- ☐ ไม่ควรมีโครงการจำหน่ายต่อไป
- ☐ ควรดำเนินต่อแบบเดิม (ราคาเท่าเดิม จำหน่ายทุกเม็ด)
- ☐ ควรดำเนินต่อ แต่ลดปริมาณ ระบุปริมาณ.....ตัน/ครัวเรือน
- ☐ ควรดำเนินต่อ แต่ลดราคาจำหน่าย ระบุราคาต่อตัน.....บาท/ตัน
- ☐ ควรดำเนินต่อ แต่ลดปริมาณและราคาจำหน่าย ระบุปริมาณ.....ตัน/ครัวเรือน ระบุราคาต่อตัน.....บาท/ตัน

43. ถ้ารัฐบาลไม่ดำเนินโครงการจำหน่ายข้าวอีกต่อไป ท่านคิดว่ารัฐบาลควรเปลี่ยนไปช่วยเหลือเกษตรกรอย่างไรบ้าง?

(ให้เรียงลำดับ 3 ลำดับ ตามความสำคัญ)

นโยบายช่วยเหลือเกษตรกร	รัฐควรสนับสนุนหรือไม่	ลำดับที่
สนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต (แฉก หรือลดราคาปัจจัยต่างๆ)	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
หาเทคโนโลยีใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
สนับสนุนด้านรายได้ เช่น ประกันรายได้	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
จัดหาที่ดิน หรือให้เอกสารสิทธิ์ที่ดิน	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
หาแหล่งน้ำเพิ่มเติม	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
ประกันภัยจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ประกันน้ำแล้ง น้ำท่วม	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
อื่นๆ ระบุ	☐ ควร ☐ ไม่ควร	

44. สมมติว่าไม่มีโครงการจำหน่ายข้าวอีกต่อไป

44.1 ท่านจะปลูกข้าวเพิ่มขึ้น ลดลง หรือเท่าเดิม? เพราะเหตุใด?

- ☐ ลดลง ระบุเหตุผล.....
- ☐ เท่าเดิม ระบุเหตุผล.....
- ☐ เพิ่มขึ้น ระบุเหตุผล.....

44.2 ท่านจะเปลี่ยนไปปลูกพืชอื่น/เลี้ยงสัตว์ชนิดหรือไม่ เพราะเหตุใด?

- ☐ ไม่เปลี่ยน ระบุเหตุผล.....
- ☐ เปลี่ยน () เปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น/เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด ระบุชนิดพืช/สัตว์.....
() เปลี่ยนพื้นที่บางส่วนไปปลูกพืชชนิดอื่น/เลี้ยงสัตว์ จำนวน.....ไร่ ระบุชนิดพืช/สัตว์.....
- ☐ เปลี่ยนอาชีพ ระบุ.....
- ☐ ยังคงทำนา แต่มีอาชีพเสริม ระบุ.....

ตอนที่ 7 ความคิดเห็นต่อโครงการประกันรายได้ของรัฐบาลอภิสิทธิ์

45. ท่านรู้จักโครงการประกันรายได้หรือไม่?

- ☐ ไม่รู้จัก (อธิบายโครงการ)
- ☐ รู้จัก (ต่อ 46)

46. ท่านเคยเข้าร่วมโครงการประกันรายได้หรือไม่ ถ้าเคยครั้งสุดท้ายเข้าร่วมเมื่อไร จดทะเบียนและได้เงินเท่าไร?

- ☐ ไม่เคยเข้าร่วม
- ☐ เคยเข้าร่วม ฤดูสุดท้ายที่เข้าร่วม.....
ท่านจดทะเบียนในฤดูสุดท้ายที่เข้าร่วมกี่ไร่?ไร่
เงินชดเชยที่ได้จากโครงการในฤดูสุดท้ายที่เข้าร่วม.....บาท

[อ่านให้ชาวบ้านทุกคนฟัง: เมื่อโครงการประกันรายได้เกษตรกร ขั้นต้น รัฐบาลประกาศนโยบายตอนต้นฤดูเพื่อให้ชาวบ้านจดทะเบียนเกษตรกร และสมัครเข้าร่วมโครงการกับ ธกส. โดยรัฐบาลจะกำหนดราคาประกันเพื่อให้ชาวบ้านมีกำไรประมาณ 40% เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว ถ้าราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกัน ธกส. จะจ่ายเงินส่วนต่างเข้าบัญชีชาวบ้าน ชาวบ้านไม่ต้องเอาข้าวไปขายให้รัฐบาล แต่สามารถขายข้าวให้โรงสีไหนก็ได้ ราคาประกันจะเท่ากับราคาข้าวที่ขายให้โรงสีบวกเงินส่วนต่างที่ได้รับจาก ธกส. ถ้าราคาตลาดสูงกว่าราคาประกัน ชาวบ้านจะไม่ได้รับเงินส่วนต่างจาก ธกส. รัฐบาลจะประกาศราคาตลาดทุก 2 สัปดาห์โดยคำนวณจากราคาเฉลี่ยหน้าโรงสีทั่วประเทศ ชาวบ้านทุกคนสามารถสมัครเข้าร่วมโครงการได้ถึงแม้จะไม่มีข้าวเหลือขายให้โรงสีก็ตาม]

47. ลักษณะของโครงการประกันรายได้สำหรับเกษตรกรเป็นอย่างไร?

- ชาวนาทุกคนรวมทั้งผู้ที่ไม่มีข้าวขายโรงสีเข้าร่วมโครงการได้ ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- ต้องจดทะเบียนเกษตรกร ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- ชาวนาต้องขายข้าวให้รัฐบาล ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- ได้เงินต่อเมื่อราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกันเท่านั้น ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- เงินชดเชย = ส่วนต่างระหว่างราคาประกันกับราคาตลาด ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ

48. ข้อดีของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง? (ไม่ต้องอ่านข้อดี ภาตามที่ชาวนาตอบ)

- ☐ มีข้อดีดังนี้
 - ☐ เงินถึงมือชาวนาโดยตรง ☐ ได้เงินเร็ว เพราะขายข้าวให้พ่อค้าโดยตรง ☐ รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด
 - ☐ ช่องทางทุจริตน้อยลง ☐ ใช้งบไม่มาก ☐ อื่นๆ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี
- ☐ ไม่มีความเห็น

49. ตามความเห็นของท่าน โครงการประกันรายได้มีปัญหาอย่างไร? (ห้ามอ่านตัวเลือก ให้ภาตามที่ชาวนาบอก)

- ☐ มีปัญหา ดังนี้
 - ☐ การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ ☐ ได้เงินจากรัฐบาลน้อย ☐ มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง
 - ☐ โรงสีหักเงินโดยโกงราคา ☐ หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี
 - ☐ บางครั้งไม่ได้เงินประกัน ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีปัญหา หรือข้อเสีย
- ☐ ไม่มีความเห็น

50. ท่านทราบไหมว่าโครงการประกันรายได้เกษตรกรมีการทุจริต? ถ้าทราบ ทุจริตอย่างไร?

- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ทราบ คือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ):
 - ☐ เกษตรกรบางรายจดทะเบียนเกินความจริง ☐ เกษตรกรบางรายแตกครอบครัวเพื่อเพิ่มการจดทะเบียน
 - ☐ โรงสีโกงน้ำหนัก/ความชื้น ☐ เกษตรกรที่ไม่ได้ปลูกข้าวจดทะเบียนขอสิทธิ
 - ☐ มีการทุจริตในการจ่ายเงินให้เกษตรกร ☐ มีการทุจริตในการเก็บสต็อกข้าว
 - ☐ มีการทุจริตในการระบายข้าว ☐ อื่นๆ.....

51. ถ้าโครงการประกันรายได้ มีการประกันราคาในราคาที่เท่ากับโครงการจำนำข้าว เช่น 15,000 บาทต่อตันข้าวความชื้น 15% ท่านจะสนใจเข้าร่วมโครงการใด? เพราะเหตุใด?

- ☐ โครงการจำนำข้าว เพราะ.....
- ☐ โครงการประกันรายได้ เพราะ.....
- ☐ ชอบทั้ง 2 โครงการ เพราะ.....
- ☐ ไม่มีความเห็น หรือไม่มีประสบการณ์พอที่จะตัดสินใจ

ตอนพิเศษ ผลกระทบเหตุการณ์น้ำท่วมและภัยแล้ง

1. ท่านเคยรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอนาคตหรือไม่ (เช่น อุณหภูมิร้อนขึ้น น้ำท่วม-น้ำแล้งบ่อยขึ้น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล)

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 2) ☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 4)
2. ท่านได้รับข้อมูลน้ำท่วมหรือปริมาณน้ำฝนในอนาคตจากใคร

☐ ไม่เคยได้รับข้อมูลน้ำท่วม
☐ ได้รับข้อมูลจาก

☐ หน่วยงานรัฐ

☐ NGO

☐ นักวิชาการ

☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน

☐ เพื่อนบ้าน

☐ อื่นๆ ระบุ
3. ท่านได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ภัยแล้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากใคร

☐ ไม่เคยได้รับข้อมูลภัยแล้ง
☐ ได้รับข้อมูลจาก

☐ หน่วยงานรัฐ

☐ NGO

☐ นักวิชาการ

☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน

☐ เพื่อนบ้าน

☐ อื่นๆ ระบุ
4. ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีทำเกษตร (เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง) หรือไม่ และจากใคร

☐ ไม่เคยได้รับคำแนะนำ
☐ ได้รับคำแนะนำจาก

☐ หน่วยงานรัฐ

☐ NGO

☐ นักวิชาการ

☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน

☐ เพื่อนบ้าน

☐ อื่นๆ ระบุ
5. ท่านเคยรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการรับมือกับสภาวะน้ำท่วม หรือไม่ ถ้าทราบ ท่านทราบข้อมูลจากแหล่งใด

เทคโนโลยีรับมือน้ำท่วม	ทราบหรือไม่	ทราบ จากแหล่งใด	
เมล็ดพันธุ์ทนน้ำท่วม (เช่น พันธุ์ข้าวหอมชลสิทธิ์)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
พืชอายุสั้น ที่สามารถปลูกเลี้ยงน้ำท่วมได้ (เช่น พันธุ์ข้าวเบา)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
อื่นๆ ระบุ.....		☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....

6. ท่านเคยรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการรับมือกับภัยแล้ง หรือไม่ ถ้าทราบ ท่านทราบข้อมูลจากแหล่งใด

เทคโนโลยีรับมือภัยแล้ง	ทราบหรือไม่	ทราบ จากแหล่งใด	
เมล็ดพันธุ์ทนภัยแล้ง	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
พืชชนิดที่ทนแล้ง (เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
วิธีการให้น้ำแบบประหยัดน้ำ (เช่น ระบบน้ำหยด สปริงเกอร์)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
อื่นๆ ระบุ.....		☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....

น้ำท่วม

7. ในรอบ 25 ปีที่ผ่านมาท่านประสบกับเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงหรือไม่

- ☐ ไม่ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม
☐ ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม

ท่านประสบเหตุการณ์น้ำท่วม ครั้ง ในปีพ.ศ.

8. โปรดระบุเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงที่สุด 2 ลำดับ ผลกระทบที่ได้รับต่อ พืชผลการเกษตร การปรับตัว ต้นทุนการปรับตัว และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการปรับตัวเป็นอย่างไร

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่ รุนแรงที่สุด	ครั้งที่ รุนแรงรองลงมา
1. ปีที่เกิด	พ.ศ.	พ.ศ.
2. <u>ความเสียหายต่อที่อยู่อาศัย</u>	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหาย คิดเป็นมูลค่า.....บาท ☐ ปรับตัว () คัดบ้าน () ปรับปรุงที่อยู่อาศัย () อื่นๆ เงินลงทุนสำหรับปรับตัว ☐ ไม่รู้ ☐ รู้ จำนวน.....บาท ☐ ไม่ปรับตัว ☐ อื่นๆ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหาย คิดเป็นมูลค่า.....บาท ☐ ปรับตัว () คัดบ้าน () ปรับปรุงที่อยู่อาศัย () อื่นๆ เงินลงทุนสำหรับปรับตัว ☐ ไม่รู้ ☐ รู้ จำนวน.....บาท ☐ ไม่ปรับตัว ☐ อื่นๆ

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่รุนแรงที่สุด	ครั้งที่รุนแรงรองลงมา
3. ความเสียหายต่อพืชผล	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ
3.1 ความเสียหายต่ออุปกรณ์ทางการเกษตร	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ
3.2 การปรับตัวด้านการเพาะปลูก	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ชนิดใหม่ และการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช/สัตว์จาก.....เป็น..... () เปลี่ยนปฏิทินจากเดือน.....เป็น..... () เปลี่ยนพันธุ์พืชเป็น..... () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ชนิดใหม่ และการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช/สัตว์จาก.....เป็น..... () เปลี่ยนปฏิทินจากเดือน.....เป็น..... () เปลี่ยนพันธุ์พืชเป็น..... () อื่นๆ
3.3 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
3.4 ต้นทุนผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
3.5 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่
3.6 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
3.7 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่รุนแรงที่สุด	ครั้งที่รุนแรงรองลงมา
4. ความเสียหายต่อประมง น้ำ จืด	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ
4.1 ความเสียหายต่ออุปกรณ์ ประมง	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ
4.2 การปรับตัวด้านการประมง	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วย ชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนปฏิทินการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วย ชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนปฏิทินการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
4.3 ในการปรับตัวต้องใช้เงิน เท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
4.4 ต้นทุนผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
4.5 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการ ผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัว เปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่
4.6 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
4.7 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อ เทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไป หรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่รุนแรงที่สุด	ครั้งที่รุนแรงรองลงมา
5. ความเสียหายต่อ ปศุสัตว์	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ
5.1 ความเสียหายต่ออุปกรณ์เลี้ยงสัตว์	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ
5.2 การปรับตัวด้านปศุสัตว์	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
5.3 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
5.4 ต้นทุนผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
5.5 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่
5.6 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
5.7 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่

9. การปรับเปลี่ยนอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนหลังเหตุการณ์น้ำท่วมแต่ละครั้ง เป็นอย่างไร

เหตุการณ์น้ำท่วม	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงที่สุด	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			
เหตุการณ์น้ำท่วม	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงรองลงมา	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			

น้ำแล้ง

10. ในรอบ 25 ปีที่ผ่านมาท่านประสบกับเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงหรือไม่

☐ ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม ☐ ไม่ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม

ท่านประสบเหตุการณ์น้ำท่วม ครั้ง ในปีพ.ศ.

11. โปรดระบุเหตุการณ์ภัยแล้งรุนแรงที่สุด 2 ลำดับ ผลกระทบที่ได้รับ การปรับตัว ต้นทุนการปรับตัวและผลประโยชน์ที่ได้รับจากการปรับตัวเป็นอย่างไร

เหตุการณ์น้ำแล้ง	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
1. ปีที่เกิด	พ.ศ.	พ.ศ.
2. ความเสียหายต่อพืชผล	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ
2.1 การปรับตัวด้านพืชผล	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช () เปลี่ยนปฏิทินเพาะปลูก () เปลี่ยนพันธุ์พืช () หาแหล่งน้ำใหม่ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช () เปลี่ยนปฏิทินเพาะปลูก () เปลี่ยนพันธุ์พืช () หาแหล่งน้ำใหม่ () อื่นๆ
2.2 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
2.3 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
2.4 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่

เหตุการณ์น้ำแล้ง	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
2.5 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
2.6 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่
3. ความเสียหายต่อประมงน้ำจืด	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย..... % จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย..... % จากฤดูปกติ
3.1 การปรับตัวด้านประมง	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์น้ำ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเพาะเลี้ยง () ทำเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์น้ำ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเพาะเลี้ยง () ทำเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
3.2 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
3.3 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
3.4 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท
3.5 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
3.6 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.

เหตุการณ์น้ำแล้ง	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
4. ความเสียหายต่อ ปศุสัตว์	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ
4.1 การปรับตัวด้านปศุสัตว์	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
4.2 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
4.3 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
4.4 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท
4.5 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
4.6 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.

12. การปรับเปลี่ยนอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนหลังเหตุการณ์ภัยแล้งแต่ละครั้ง เป็นอย่างไร

เหตุการณ์ภัยแล้ง	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงที่สุด	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			
เหตุการณ์ภัยแล้ง	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงรองลงมา	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			

แบบสอบถามเกษตรกรผู้ให้บริการเครื่องจักรรับจ้าง

ส่วนที่ 1 สาเหตุและลักษณะให้บริการเครื่องจักรรับจ้างทางการเกษตร

1. ท่านมีเครื่องจักรกลทางการเกษตรสำหรับกิจกรรมเหล่านี้หรือไม่ เหตุใดถึงไม่มี และท่านให้บริการเครื่องจักรรับจ้างเหล่านี้หรือไม่ เพราะเหตุใดถึงจ้างบริการ

ประเภทเครื่องจักร	1.1 ท่านมีเครื่องจักรกลทางการเกษตรนี้หรือไม่	1.2 เหตุใดถึงไม่มีเครื่องจักรเป็นของตนเอง
รถไถ (เพื่อปั้นดิน คราด และย่ำทำเทือก)	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
เครื่องหว่าน (เมล็ดพันธุ์, ปุ๋ย)	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
เครื่องปักดำ	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
เครื่องฉีดพ่นยา	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
รถเกี่ยวนา	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
รถบรรทุก	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....

2. ท่านรู้จักผู้ให้บริการเตรียมดิน ฉีดยา ฉีดปุ๋ย และรถเกี่ยวข้างได้อย่างไร? (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ รู้จักส่วนตัว ☐ นายหน้าเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ☐ ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้านแนะนำ
☐ ผ่านนายหน้า (เช่น เพื่อนบ้านเป็นนายหน้า) ☐ อบต. / กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ☐ อื่นๆ ระบุ.....

3. ในปี 2556 ท่านให้บริการเครื่องจักรรับจ้างทางการเกษตรในกิจกรรมใดต่อไปนี้หรือไม่ และจัดการติดต่อผู้รับจ้างอย่างไร?

กิจกรรม	จ้างบริการเครื่องจักร	ท่านติดต่อผ่านนายหน้าหรือไม่	ระยะเวลาที่จ่ายเงินแก่ผู้รับจ้างเครื่องจักร
() ไถ/ปั้น () ย่ำ/ทำเทือก	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
() หว่าน () ปักดำ	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
ใส่ปุ๋ย/ฉีดยา	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
เก็บเกี่ยว	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
ขนส่ง	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต

4. โดยปกติ ท่านสามารถต่อรองอัตราค่าบริการ หรือได้รับส่วนลด จากผู้ประกอบการหรือไม่

☐ ต่อร์องไม่ได้

☐ ต่อร์องได้ เพราะ

☐ เป็นญาติพี่น้องกับผู้รับจ้าง

☐ ใช้บริการเป็นเจ้าประจำ

☐ มีพื้นที่ขนาดใหญ่

☐ ท่านเป็นผู้นำชุมชน

☐ ท่านเป็นนายหน้าให้แก่ผู้ให้บริการเครื่องจักร

☐ ร่วมกันจ้างกับเกษตรกรท่านอื่นจำนวนมาก

☐ อื่นๆ ระบุ

5. ในการว่าจ้างบริการเครื่องจักรในการทำนา นอกจากค่าจ้างบริการแล้ว ท่านต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมอะไรอีกหรือไม่

☐ ไม่เสีย

☐ เสีย ได้แก่

☐ ค่านายหน้า

☐ ค่าเลี้ยงอาหารคนให้บริการ

☐ อื่นๆระบุ

6. กิจกรรมใดบ้างที่ท่านต้องรวมกลุ่มกับเพื่อนเกษตรกร หรือว่าจ้างพร้อมๆกับคนอื่น เพื่อจ้างผู้ให้บริการเครื่องจักรรับจ้าง

☐ ไม่มีกิจกรรมใดต้องรวมกลุ่ม

☐ มีกิจกรรมที่ต้องรวมกลุ่ม คือ

☐ ไถ/ปัก

☐ ย่ำ/ทำเทือก

☐ หว่าน

☐ ปักดำ

☐ ใส่ปุ๋ย/ฉีดยา

☐ เก็บเกี่ยว

☐ ขนส่ง

- เพราะเหตุใดถึงต้องรวมกลุ่ม

☐ ถ้าไม่รวมกันจ้างพร้อมกันจะไม่มีใครให้บริการ

☐ ถ้าไม่รวมตัวทำพร้อมกันรถไถ รถเกี่ยวที่เข้ามาจะทำให้หน้าเสียหาย

☐ มีจำนวนที่ดินน้อย

☐ รวมกันทำแล้วได้ลดราคา

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้บริการเครื่องจักรกลรับจ้างทางการเกษตร

7. การใช้บริการเครื่องจักรรับจ้างมีปัญหาในการให้บริการอย่างไรบ้าง (H0: มีปัญหาในการใช้บริการ)

☐ ไม่มีปัญหา

☐ มีปัญหา

☐ ผู้ให้บริการมีน้อยราย

☐ บริการล่าช้า

☐ เวลาในการใช้บริการของเกษตรกรไม่ตรงกัน

☐ ปัญหาอื่นๆ ระบุ

8. การใช้บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรทำให้เกิดปัญหาต่อการเพาะปลูกอย่างไรบ้าง

☐ ไม่มีปัญหา

☐ มีปัญหา

☐ มีข้าววัชพืชติดมากับเครื่องจักร

☐ ต้นทุนในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น

☐ เครื่องจักรขนาดใหญ่ทำให้น้ำเป็นหลุม

☐ เครื่องจักรขนาดใหญ่ทำให้คันนายุบ

☐ ผลผลิตบางส่วนเสียหายจากการใช้บริการเครื่องจักรกล

☐ เครื่องจักรขนาดใหญ่ทำให้ดินเพาะปลูกแน่นแข็ง

☐ อื่นๆ ระบุ.....

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... บ้านเลขที่ หมู่..... หมู่บ้าน..... ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... โทรศัพท์	ข้อมูลผู้สัมภาษณ์ ชื่อ..... วันที่..... ผู้ตรวจแบบสอบถาม ☐ ตรวจแล้ว ผู้คีย์แบบสอบถาม..... ☐ คีย์แล้ว
---	---

หมายเหตุ สัญลักษณ์แบบสอบถาม: ☐ ตอบได้เพียงข้อเดียว ☐ หรือ () สามารถตอบได้หลายข้อ

แบบสอบถามสำหรับผู้ไม่เข้าร่วมโครงการจำหน่ายข้าว

ตอนที่ 1 ลักษณะครัวเรือน

1. กรณารับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

- 1.1. ครัวเรือนท่านมีสมาชิกอาศัยอยู่ด้วยกัน.....คน
- 1.2. ในครัวเรือนของท่าน มีสมาชิกที่ทำงาน.....คน จำนวนสมาชิกที่ทำงานเกษตร.....คน
- 1.3. กรุณาให้ข้อมูลของแต่ละคน (ถ้าเกิน 5 คน ให้ถามข้อมูลของผู้อาศัยที่อยู่ในวัยทำงานก่อน)

1 เพศ	2 ความสัมพันธ์ หัวหน้าครัวเรือน	3 อายุ (ปี)	4 การศึกษาจบชั้น สูงสุด	5 สถานภาพ	6 สถานภาพการทำงาน	7 อาชีพหลัก (อาชีพที่ให้รายได้ มากที่สุด)	8 ถ้าอาชีพหลักใน ภาคเกษตร	9 ถ้าอาชีพหลัก นอกภาคเกษตร	10 รายได้ส่วนตัวที่ ไม่ใช่ธุรกิจ ครอบครัว
1. ผู้ให้ สัมภาษณ์ ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ หัวหน้า ครัวเรือน ☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสดมภ์ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ครอบครัวบ/เดือน ☐ ไม่มี รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี
2. หัวหน้า ครัวเรือน ใน กรณีที่ไม่ใช่ ผู้ให้ สัมภาษณ์ ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ หัวหน้า ครัวเรือน ☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสดมภ์ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี

1 เพศ	2 ความสัมพันธ์ หัวหน้าครัวเรือน	3 อายุ (ปี)	4 การศึกษาจบชั้น สูงสุด	5 สถานภาพ	6 สถานภาพการทำงาน	7 อาชีพหลัก (อาชีพที่ให้รายได้ มากที่สุด)	8 ถ้าอาชีพหลักใน ภาคเกษตร	9 ถ้าอาชีพหลัก นอกภาคเกษตร	10 รายได้ส่วนตัวที่ ไม่ใช่ธุรกิจ ครอบครัว
3. ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสดมภ์ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร 	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี
4. ชื่อ ☐ หญิง ☐ ชาย	☐ ภรรยา/สามี ☐ บุตร ☐ หลาน ☐ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ☐ พี่/น้อง ☐ ญาติ ☐ อื่นๆ		☐ ไม่ได้เรียน ☐ ประถม/ต่ำกว่า ☐ มัธยมต้น ☐ มัธยมปลาย ☐ ปวช. ☐ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ☐ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ☐ อื่นๆ.....	☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ แยกกันอยู่ ☐ ม่าย	☐ ทำงาน ☐ วางงาน (หางานทำ) ☐ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ☐ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสดมภ์ 7-10) ☐ นอกภาคเกษตร คือ (ต่อคนต่อไป) อาชีพรอง: ☐ ไม่มี ☐ ในภาคเกษตร ☐ นอกภาคเกษตร 	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ☐ ไม่มี

1 เพศ	2 ความสัมพันธ์ หัวหน้าครัวเรือน	3 อายุ (ปี)	4 การศึกษาจบชั้น สูงสุด	5 สถานภาพ	6 สถานภาพการทำงาน	7 อาชีพหลัก (อาชีพที่ให้รายได้ มากที่สุด)	8 ถ้าอาชีพหลักใน ภาคเกษตร	9 ถ้าอาชีพหลัก นอกภาคเกษตร	10 รายได้ส่วนตัวที่ ไม่ใช่ธุรกิจ ครอบครัว
5. ชื่อ ○ หญิง ○ ชาย	○ ภรรยา/สามี ○ บุตร ○ หลาน ○ พ่อแม่/ พ่อตาแม่ยาย ○ พี่/น้อง ○ ญาติ ○ อื่นๆ		○ ไม่ได้เรียน ○ ประถม/ต่ำกว่า ○ มัธยมต้น ○ มัธยมปลาย ○ ปวช. ○ ปวส./ ประกาศนียบัตรครู ○ ปริญญาตรี/ สูงกว่า ○ อื่นๆ.....	○ โสด ○ สมรส ○ หย่า ○ แยกกันอยู่ ○ ม่าย	○ ทำงาน ○ วางงาน (หางานทำ) ○ ไม่ได้ทำงาน () เรียนหนังสือ () แม่บ้าน/ พ่อบ้าน () ข้าราชการ/ พิการ () เด็กเล็ก/ เด็กอ่อน () อยู่เฉยๆ	อาชีพหลัก: ○ ในภาคเกษตร คือ (ต่อสตรม 7-10) ○ นอกภาคเกษตร คือ อาชีพรอง: ○ ไม่มี ○ ในภาคเกษตร ○ นอกภาคเกษตร	- ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด..... เดือน/ปี - ทำเกษตรทั้งหมด ทุกชนิด.....วัน/ สัปดาห์ - ลงเจพาะนาข้าวเดือน/ปี - ลงเจพาะนาข้าววัน/สัปดาห์	- ทำงานเดือน/ปี - ทำงานวัน/ สัปดาห์	รายได้ส่วนตัวบ/เดือน ○ ไม่มี

ตอนที่ 2 ลักษณะใช้สอยที่ดิน

2. ท่านมีที่ดินทั้งหมดเท่าไร และใช้ทำอะไรบ้าง?

	ปัจจุบัน (2556)	5 ปีก่อน (2551)
พื้นที่บ้าน (แปลงบ้าน และบริเวณ)	ไร่	ไร่
พื้นที่ดินทั้งหมด (ยกเว้นบ้าน)	ไร่	ไร่
ท่านใช้พื้นที่ทำอะไรบ้าง		
- ปลูกข้าว	ไร่	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกข้าว
- พืชไร่	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกพืชไร่	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกพืชไร่
- ปลูกผัก	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกผัก	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกผัก
- ไม้ยืนต้น (ผลไม้ ยาง ฯลฯ)	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกไม้ยืนต้น	ไร่ ○ ไม่ได้ปลูกไม้ยืนต้น
- เลี้ยงสัตว์	ไร่ ○ ไม่ได้เลี้ยงสัตว์	ไร่ ○ ไม่ได้เลี้ยงสัตว์
- ประมง (ปลา, กุ้ง, กบ, เป็นต้น)	ไร่ ○ ทำประมงในนาข้าว ○ ไม่ได้ทำประมง	ไร่ ○ ทำประมงในนาข้าว ○ ไม่ได้ทำประมง
- พื้นที่ใช้งานนอกเกษตร	ไร่ ○ ไม่มีพื้นที่อื่นๆ	ไร่ ○ ไม่มีพื้นที่อื่นๆ
- พื้นที่ว่างเปล่า (ไม่ใช่ประโยชน์)	ไร่ ○ ไม่มีพื้นที่ร้าง	ไร่ ○ ไม่มีพื้นที่ร้าง
- พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่า	ไร่ ○ ไม่ได้ให้เช่า	ไร่ ○ ไม่ได้ให้เช่า

3. ใน 5 ปีที่ผ่านมาท่านได้ขยายพื้นที่การเกษตรหรือไม่
☐ ไม่ได้ขยาย (ข้ามไปข้อ 9) ☐ ขยาย (ต่อข้อ 4)
4. ถ้าขยาย ท่านมีที่ดินเพิ่มขึ้นได้อย่างไร
☐ ซื้อที่ดิน
☐ เช่าที่ดิน
☐ พ่อแม่/ญาติพี่น้องให้ใช้ที่ดิน
☐ ได้มรดก
5. เหตุใดท่านจึงขยายพื้นที่ หรือเช่า/ซื้อ ที่ดินเพิ่ม
☐ ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น
☐ ได้แบ่งมรดกเพิ่ม
☐ เจ้าของที่นาเล็กทำนาจึงมาเสนอขาย/ให้เช่า
☐ อื่นๆ ระบุ
6. ในการขยายพื้นที่การเกษตรท่านได้ลงทุนปรับปรุงที่ดินหรือไม่ เท่าไร
☐ ไม่ปรับปรุง
☐ ปรับปรุง บาท ท่านปรับปรุงอะไรบ้าง
 ก) การปรับพื้นที่ดินให้เสมอกัน ☐ ปรับ ☐ ไม่ปรับ
 ข) การลงทุนระบบชลประทาน (นํ้าเข้า – ออก จากนา) ☐ ปรับ ☐ ไม่ปรับ
 ค) ทำถนนเข้าออก ☐ ปรับ ☐ ไม่ปรับ
 จ) อื่นๆ ระบุ
7. การปรับปรุงที่ดินมีปัญหาต่อไปนี้หรือไม่
 ก) การเจรจากับเจ้าของที่ดินข้างเคียง ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา
 ข) เงินทุน ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา
 ค) ปัญหาการเช่าที่ดิน ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา
 ง) แหล่งน้ำ ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา โปรดระบุปัญหา
8. การขยายพื้นที่ทำนา ทำให้ต้นทุนต่อข้าว 1 ตัน ลดลงหรือไม่
☐ ไม่ลดลง
☐ ลดลง % หรือ บาท/ตัน

9. ในปีการเพาะปลูก 2556 ท่านมีพื้นที่ทั้งหมดมีกี่แปลง แปลง มีแปลงที่ติดกันกี่แปลง.....แปลง
(ถ้ามีมากกว่า 2 แปลง ให้ถามแปลงที่ใหญ่ที่สุด 2 แปลง โดยที่ต้องเป็นแปลงปลูกข้าวอย่างน้อย 1 แปลง)

☐ แปลงที่ 1 ไร่

การใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ บ้านและบริเวณ ☐ ปลูกข้าว ☐ พืชไร่ (ระบุ.....)
☐ ไม้ยืนต้น-ผลไม้ ☐ ผัก ☐ ไม้ไผ่ใช้ประโยชน์
☐ อื่นๆระบุ.....

ลักษณะการถือครอง: ☐ เจ้าของที่ดิน(โฉนด/น.ส.3/น.ส.3ก) ☐ พ่อแม่หรือญาติพี่น้องให้ทำกินฟรี
☐ เช่า บาท/ไร่/ปี
 เช่าจากใคร? ☐ ญาติพี่น้อง
☐ เจ้าของที่ดินในหมู่บ้าน
☐ เจ้าของที่ดินนอกหมู่บ้าน
☐ ให้ผู้อื่นเช่า บาท/ไร่/ปี
☐ ใช้พื้นที่สาธารณะ (ก.บ.ท. 5)
☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งน้ำที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ น้ำฝน ☐ แม่น้ำ ☐ คลองธรรมชาติ ☐ คลองชลประทาน
☐ ขุดสระ ☐ บ่อบาดาล ☐ อื่นๆ ระบุ.....

☐ แปลงที่ 2 ไร่

การใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ บ้านและบริเวณ ☐ ปลูกข้าว ☐ พืชไร่ (ระบุ.....)
☐ ไม้ยืนต้น-ผลไม้ ☐ ผัก ☐ ไม้ไผ่ใช้ประโยชน์
☐ อื่นๆระบุ.....

ลักษณะการถือครอง: ☐ เจ้าของที่ดิน(โฉนด/น.ส.3/น.ส.3ก) ☐ พ่อแม่หรือญาติพี่น้องให้ทำกินฟรี
☐ เช่า บาท/ไร่/ปี
 เช่าจากใคร? ☐ ญาติพี่น้อง
☐ เจ้าของที่ดินในหมู่บ้าน
☐ เจ้าของที่ดินนอกหมู่บ้าน
☐ ให้ผู้อื่นเช่า บาท/ไร่/ปี
☐ ใช้พื้นที่สาธารณะ (ก.บ.ท. 5)
☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งน้ำที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ น้ำฝน ☐ แม่น้ำ ☐ คลองธรรมชาติ ☐ คลองชลประทาน
☐ ขุดสระ ☐ บ่อบาดาล ☐ อื่นๆ ระบุ.....

10. ผลผลิตข้าว รายได้ และต้นทุน(ตัวเงิน)รวมทั้งหมด

ปีผลิต 2555/56	ปีผลิต 2554/55 ○ ไม่ได้ปลูกข้าว	ปีผลิต 2550/51 ○ ไม่ได้ปลูกข้าว
☐ รอบที่ 1 (รอบหลัก) เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ พันธุ์ข้าว..... ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/รอบ ต้นทุนรวม..... บาท/รอบ ☐ รอบที่ 2 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ พันธุ์ข้าว..... ผลผลิต..... ต้น/รอบ รายได้รวม..... บาท/รอบ ต้นทุนรวม..... บาท/รอบ ☐ รอบที่ 3 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ พันธุ์ข้าว..... ผลผลิต..... ต้น/รอบ รายได้รวม..... บาท/รอบ ต้นทุนรวม..... บาท/รอบ	☐ รอบที่ 1 (รอบหลัก) เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 2 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 3 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น	☐ รอบที่ 1 (รอบหลัก) เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 2 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น ☐ รอบที่ 3 หรือ ○ ไม่ได้ปลูก เดือนเกี่ยว..... พื้นที่ปลูกข้าว.....ไร่ ผลผลิต..... ต้น/รอบ ขายข้าวได้เงิน..... บาท/ต้น

10.1 ใน 5 ปีที่ผ่านมา ผลผลิตเฉลี่ยในปีปกติของท่าน คือ ต้น/ไร่

10.2 ใน 5 ปีที่ผ่านมา ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยในปีปกติของท่าน คือ บาท/ไร่

11. ต้นทุนเงินสดเฉลี่ยต่อไร่ในปี 2555/56 เท่ากับ บาท/ไร่

เมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา (2550/51) ต้นทุนเงินสดต่อไร่ เป็นเท่าใด?บาท/ไร่ ☐ ถ้าจำไม่ได้ () เพิ่มขึ้นประมาณ % หรือ () คงที่

12. ท่านปลูกข้าวพันธุ์เบา (พันธุ์อายุสั้น) หรือไม่

☐ ไม่ปลูก ☐ ปลูก

เพราะเหตุใด ☐ เพื่อหนีน้ำท่วม ☐ สามารถปลูกข้าวได้หลายรอบ

☐ อื่นๆ ระบุ

กรณีที่ปลูก “ข้าวเบา” ต้นทุนเงินสดปี 2555/56 เป็นเท่าไร?บาท/ไร่/รอบ ☐ ไม่ได้ปลูก

13.3. ตารางต้นทุนรวมเฉพาะปลูกข้าว ปี 2556 เฉพาะแปลงที่ใหญ่ที่สุด 1 แปลง

8

14. ค่าเช่าและค่าจ้างทำนาในปี 2551 และ ก่อนหน้าน้ำท่วม ปี 2554

14.1 ค่าจ้างทำนาในปี 2551 และ ก่อนหน้าน้ำท่วม ปี 2554

กิจกรรม	ปี 2551	ก่อนหน้าน้ำท่วม ปี 2554
ค่าจ้างรถไถเตรียมดิน		
- ไถ, ปั่น	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
- ย่ำ, ทำเทือก	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างหว่านเมล็ด	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างปักดำ	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างฉีดยาฆ่าแมลง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างรถเก็บเกี่ยว	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง
ค่าจ้างแรงงานเกี่ยวข้าว ☐ ไม่เกี่ยวช่อง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง	ค่าจ้าง.....บาท/ไร่ ☐ ไม่จ้าง

14.2 อัตราค่าเช่าที่นาในหมู่บ้านของท่านเป็นเท่าไร - อัตราค่าเช่าในปี 2556 บาท/ไร่/ปี

☐ ไม่ทราบ

- อัตราค่าเช่าสองปีที่แล้ว(ก่อนมีโครงการจำนำข้าว 2554) บาท/ไร่/ปี ☐ ไม่ทราบ

ตอนที่ 3 สาเหตุที่ไม่เข้าร่วมโครงการ

15. ทำไมท่านถึงเลือกที่จะไม่เข้าโครงการ?

- ☐ ผลผลิตน้อย.....กก./ไร่
- ☐ ผลผลิตไม่ตรงกับรอบรับจำนำข้าว เดือนที่เก็บเกี่ยว.....
- ☐ พันธุ์ที่ปลูกราคาดีอยู่แล้ว ระบุพันธุ์ข้าว.....
- ☐ ทำเกษตรอินทรีย์
- ☐ งานเกษตรบนแปลงอื่นๆได้กำไรดีกว่า
- ☐ พื้นที่ไม่พอ หรือไม่เหมาะสมสำหรับปลูกข้าว
- ☐ เจ้าของที่ไม่ยินยอมให้สิทธิ์เอกสาร
- ☐ เงื่อนไขในการเข้าร่วมเยอะ
- ☐ ไม่เข้าใจโครงการ
- ☐ มีการจำกัดปริมาณรับจำนำ ทำให้ส่วนเกินเยอะต้องขายเองอยู่ดี
- ☐ ระยะเวลาไปโรงสีในโครงการไกลเกินไป.....กม คิดเป็น.....นาที่
- ☐ กลัวหรือทราบว่าจะถูกโรงสีในโครงการเอาเปรียบในการตรวจวัดสิ่งเจือปน/ความชื้น
- ☐ กลัวจะได้เงินจาก ธกส. ช้า
- ☐ ไม่สนับสนุนโครงการ ระบุสาเหตุ.....
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อโครงการจำหน่ายข้าว

16. ก่อนเกิดปัญหารัฐบาลไม่มีเงินจ่ายค่าข้าวในรอบปี 2556/57 ระดับความพอใจต่อโครงการจำหน่ายข้าวโดยรวมเป็นอย่างไร?

(1 = พอใจน้อยที่สุด, 5 = พอใจมากที่สุด)

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

17. เมื่อเกิดปัญหารัฐไม่มีเงินจ่ายจำหน่ายข้าวในรอบรอบปี 2556/57 (ปีที่มีปัญหา) ระดับความพอใจต่อโครงการจำหน่ายข้าวเป็นอย่างไร?

(1 = พอใจน้อยที่สุด, 5 = พอใจมากที่สุด)

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ คิดว่าปัญหาเกิดจากการเมืองจึงไม่แสดงความเห็น

18. ท่านคิดว่า/เคยได้ยินว่า ขั้นตอนการรับจำหน่ายข้าวต่อไปนี้ มีความผิดปกติหรือการทุจริตหรือไม่ (อ่านทุกข้อ)

18.1 ท่านทราบความผิดปกติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรหรือไม่

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 1-4)

☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 18.2)

1. เกษตรกรบางรายจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง
2. มีการซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร
3. มีการออกใบประทวนล่าช้า
4. มีการออกใบประทวนปลอม

☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี

☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ

18.2 ท่านทราบความผิดปกติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับโรงสี โกดัง และเชอร์เวย์เยอร์

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 5-17)

☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 18.3)

5. การลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์ขานาหรือส่งโกดังกลาง
6. โรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวใหม่ในโครงการจำหน่ายไปขายก่อน แล้วค่อยหาข้าวคืนโกดังกลางภายหลัง
7. การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อในต่างจังหวัดต้องมีการวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษ
8. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว
9. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง
10. การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอคิวนานมาก
11. โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง
12. โรงสีบางแห่งส่งข้าวความชื้นสูงกว่า15% หรือขาดน้ำหนักเข้าโกดังกลาง
13. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเจ้าของโกดังบางแห่งเรียก "ค่าเหยียบแผ่นดิน" ในการส่งข้าวเข้าโกดัง
14. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเชอร์เวย์เยอร์หรือเจ้าหน้าที่รัฐ เรียก "เงินพิเศษ" ในการส่งข้าวเข้าโกดัง
15. การรวมคว้นข้าวในโกดังกลางบางแห่งเป็นการรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด เช่น ใช้น้ำยาปริมาณน้อย หรือใช้สารเคมีที่มีอันตราย

☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี

☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ

16. โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกลม

☐ มี

☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ

17. มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานบางอย่าง

☐ มี

☐ ไม่มี

☐ ไม่ทราบ

18.3 ท่านทราบความผิดปกติในขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการระบายข้าว

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 18-22)

☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 18.4)

18. การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า
19. พ่อค้าที่จะขอซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก
20. พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ
21. การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) มีความผิดปกติ เช่น จำนวนค่าขายจริงน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ
22. การขายข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงร้านลูกใจ มีปัญหาการทุจริต

☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี
☐ มี

☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ
☐ ไม่มี ☐ ไม่ทราบ

18.4 ท่านคิดว่าปัญหาที่ใหญ่ที่สุด 1 ปัญหาจากข้างต้นคือปัญหาในข้อใด?

☐ ไม่มีปัญหาใดๆ ☐ ไม่ตอบ

19. ท่านจะเสนอให้รัฐบาลมีวิธีแก้ไขปัญหาลำดับขั้นของโครงการจำนำข้าวอย่างไร?

- ☐ ควรแก้ไข โดย ☐ เร่งรัดจ่ายเงิน ☐ เร่งรัดขายข้าว ☐ ลดการทุจริต ☐ อื่นๆ.....
- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ไม่มีความเห็น

20. ท่านทราบหรือไม่ว่าโครงการจำนำข้าวขาดทุนเพราะเหตุใด?

- ☐ ทราบ สาเหตุคือ:
• รัฐบาลซื้อข้าวในราคาที่แพง	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• ขายข้าวขาดทุน	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• ขาวนานำข้าวมาจำนำจำนวนมาก	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• ทุจริต	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• โรงสีบางแห่งนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านมาขาย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
• มีโรงสีหรือโกดังบางแห่งแอบนำข้าวไปขาย	☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่	☐ ไม่ทราบ
- ☐ ทราบว่าขาดทุน แต่ไม่ทราบสาเหตุ
- ☐ ไม่ทราบว่าขาดทุน

21. ในการดำเนินโครงการจำนำข้าวที่ผ่านมา ปรากฏว่ารัฐบาลขาดทุนประมาณปีละ 2 แสนล้านบาท ท่านทราบไหมว่ารัฐบาลต้องหาเงินจากที่ไหนมาชดเชย?

- ☐ ไม่ทราบ/ไม่สนใจ
- ☐ ทราบ ระบุแหล่งเงิน ☐ ภาษี ☐ รัฐบาลกู้เงิน ☐ ใช้เงินที่กู้จาก ธกส.
- ☐ เงินงบประมาณ ☐ เงินขายข้าว ☐ อื่นๆ.....

22. ถ้าท่านประเมินความรุนแรงของการทุจริตในโครงการจำนำข้าวตลอด 2 ปีที่ผ่านมา ท่านจะให้คะแนนเท่าไร?

(0 = ไม่ทุจริต, 5 = ทุจริตมากที่สุด)

- ☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

23. ท่านคิดว่ารัฐบาลควรดำเนินโครงการจำนำข้าวต่อหรือไม่?

- ☐ ไม่ควรมีโครงการจำนำต่อไป
- ☐ ควรดำเนินต่อแบบเดิม (ราคาเท่าเดิม จำนำทุกเม็ด)
- ☐ ควรดำเนินต่อ แต่ลดปริมาณ ระบุปริมาณ.....ตัน/ครัวเรือน
- ☐ ควรดำเนินต่อ แต่ลดราคาจำนำ ระบุราคาต่อตัน.....บาท/ตัน
- ☐ ควรดำเนินต่อ แต่ลดปริมาณและราคาจำนำ ระบุปริมาณ.....ตัน/ครัวเรือน ระบุราคาต่อตัน.....บาท/ตัน

24. ถ้ารัฐบาลไม่ดำเนินโครงการจำหน่ายข้าวอีกต่อไป ท่านคิดว่ารัฐบาลควรเปลี่ยนไปช่วยเหลือเกษตรกรอย่างไรบ้าง?
(ให้เรียงลำดับ 3 ลำดับ ตามความสำคัญ)

นโยบายช่วยเหลือเกษตรกร	รัฐควรสนับสนุนหรือไม่	ลำดับที่
สนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต (แฉก หรือลดราคาปัจจัยต่างๆ)	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
หาเทคโนโลยีใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิต	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
สนับสนุนด้านรายได้ เช่น ประกันรายได้	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
จัดหาที่ดิน หรือให้เอกสารสิทธิที่ดิน	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
หาแหล่งน้ำเพิ่มเติม	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
ประกันภัยจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ประกันน้ำแล้ง น้ำท่วม	☐ ควร ☐ ไม่ควร	
อื่นๆ ระบุ	☐ ควร ☐ ไม่ควร	

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นต่อโครงการประกันรายได้ของรัฐบาลอภิสิทธิ์

25. ท่านรู้จักโครงการประกันรายได้หรือไม่?

- ☐ ไม่รู้จัก (อธิบายโครงการ) ☐ รู้จัก (ต่อ 46)

26. ท่านเคยเข้าร่วมโครงการประกันรายได้หรือไม่ ถ้าเคยครั้งสุดท้ายเข้าร่วมเมื่อไร จดทะเบียนและได้เงินเท่าไร?

- ☐ ไม่เคยเข้าร่วม ☐ เคยเข้าร่วม ถัดสุดท้ายที่เข้าร่วม.....ไร

ท่านจดทะเบียนในฤดูสุดท้ายที่เข้าร่วมกี่ไร่?

เงินชดเชยที่ได้จากโครงการในฤดูสุดท้ายที่เข้าร่วม.....บาท

[อ่านให้ชวานาทุกคนฟัง: เมื่อโครงการประกันรายได้เกษตรกร เริ่มต้น รัฐบาลประกาศนโยบายตอนต้นฤดูเพื่อให้ชวานาจดทะเบียนเกษตรกร และสมัครเข้าร่วมโครงการกับ ธกส. โดยรัฐบาลจะกำหนดราคาประกันเพื่อให้ชวานามีกำไรประมาณ 40% เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว ถ้าราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกัน ธกส. จะจ่ายเงินส่วนต่างเข้าบัญชีชวานา ชวานาไม่ต้องเอาข้าวไปขายให้รัฐบาล แต่สามารถขายข้าวให้โรงสีไหนก็ได้ ราคาประกันจะเท่ากับราคาข้าวที่ขายให้โรงสีบวกเงินส่วนต่างที่ได้รับจาก ธกส. ถ้าราคาตลาดสูงกว่าราคาประกัน ชวานาจะไม่ได้เงินส่วนต่างจาก ธกส. รัฐบาลจะประกาศราคาตลาดทุก 2 สัปดาห์โดยคำนวณจากราคาเฉลี่ยหน้าโรงสีทั่วประเทศ ชวานาทุกคนสามารถสมัครเข้าร่วมโครงการได้ถึงแม้จะไม่มีข้าวเหลือขายให้โรงสีก็ตาม]

27. ลักษณะของโครงการประกันรายได้สำหรับเกษตรกรเป็นอย่างไร?

- ชวานาทุกคนรวมทั้งผู้ที่ไม่มีข้าวขายโรงสีเข้าร่วมโครงการได้ ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- ต้องจดทะเบียนเกษตรกร ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- ชวานาต้องขายข้าวให้รัฐบาล ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- ได้เงินต่อเมื่อราคาตลาดต่ำกว่าราคาประกันเท่านั้น ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ
- เงินชดเชย = ส่วนต่างระหว่างราคาประกันกับราคาตลาด ☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่ ☐ ไม่ทราบ

28. ข้อดีของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง? (ไม่ต้องอ่านข้อดี ภาตามที่ชวานาตอบ)

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ เงินถึงมือชาวนาโดยตรง ☐ ได้เงินเร็ว เพราะขายข้าวให้พ่อค้าโดยตรง ☐ รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด
☐ ช่องทางทุจริตน้อยลง ☐ ใช้งบไม่มาก ☐ อื่นๆ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี
- ☐ ไม่มีความเห็น

29. ตามความเห็นของท่าน โครงการประกันรายได้มีปัญหาอย่างไร? (ห้ามอ่านตัวเลือก ให้ภาตามที่ชวานาบอก)

- ☐ มีปัญหา ดังนี้ ☐ การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ ☐ ได้เงินจากรัฐบาลน้อย ☐ มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง
☐ โรงสีหากินโดยโก่งราคา ☐ หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี
☐ บางครั้งไม่ได้เงินประกัน ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีปัญหา หรือข้อเสีย
- ☐ ไม่มีความเห็น

30. ท่านทราบไหมว่าโครงการประกันรายได้เกษตรกรมีการทุจริต? ถ้าทราบ ทุจริตอย่างไร?

- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ทราบ คือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ): ☐ เกษตรกรบางรายจดทะเบียนเกินความจริง ☐ เกษตรกรบางรายแตกครอบครัวเพื่อเพิ่มการจดทะเบียน
☐ โรงสีโก่งน้ำหนัก/ความชื้น ☐ เกษตรกรที่ไม่ได้ปลูกข้าวจดทะเบียนขอสิทธิ์
☐ มีการทุจริตในการจ่ายเงินให้เกษตรกร ☐ มีการทุจริตในการเก็บสต็อกข้าว
☐ มีการทุจริตในการระบายข้าว ☐ อื่นๆ.....

31. ถ้าโครงการประกันรายได้ มีการประกันราคาในราคาที่เท่ากับโครงการจำนำข้าว เช่น 15,000 บาทต่อตันข้าวความชื้น 15% ท่านจะสนใจเข้าร่วมโครงการใด? เพราะเหตุใด?

- ☐ โครงการจำนำข้าว เพราะ.....
- ☐ โครงการประกันรายได้ เพราะ.....
- ☐ ชอบทั้ง 2 โครงการ เพราะ.....
- ☐ ไม่มีความเห็น หรือไม่มีประสบการณ์พอที่จะตัดสินใจ

ตอนพิเศษ ผลกระทบเหตุการณ์น้ำท่วมและภัยแล้ง

1. ท่านเคยรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอนาคตหรือไม่ (เช่น อุณหภูมิร้อนขึ้น น้ำท่วม-น้ำแล้งบ่อยขึ้น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล)

☐ ทราบ (ถามต่อข้อ 2) ☐ ไม่ทราบ (ข้ามไปข้อ 4)
2. ท่านได้รับข้อมูลน้ำท่วมหรือปริมาณน้ำฝนในอนาคตจากใคร

☐ ไม่เคยได้รับข้อมูลน้ำท่วม
☐ ได้รับข้อมูลจาก

☐ หน่วยงานรัฐ
☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน

☐ NGO
☐ เพื่อนบ้าน

☐ นักวิชาการ
☐ อื่นๆ ระบุ
3. ท่านได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ภัยแล้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จากใคร

☐ ไม่เคยได้รับข้อมูลภัยแล้ง
☐ ได้รับข้อมูลจาก

☐ หน่วยงานรัฐ
☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน

☐ NGO
☐ เพื่อนบ้าน

☐ นักวิชาการ
☐ อื่นๆ ระบุ
4. ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีทำเกษตร (เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง) หรือไม่ และจากใคร

☐ ไม่เคยได้รับคำแนะนำ
☐ ได้รับคำแนะนำจาก

☐ หน่วยงานรัฐ
☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน

☐ NGO
☐ เพื่อนบ้าน

☐ นักวิชาการ
☐ อื่นๆ ระบุ
5. ท่านเคยรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการรับมือกับสภาวะน้ำท่วม หรือไม่ ถ้าทราบ ท่านทราบข้อมูลจากแหล่งใด

เทคโนโลยีรับมือน้ำท่วม	ทราบหรือไม่	ทราบ จากแหล่งใด	
เมล็ดพันธุ์ทนน้ำท่วม (เช่น พันธุ์ข้าวหอมชลสิทธิ์)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
พืชอายุสั้น ที่สามารถปลูกเลี้ยงน้ำท่วมได้ (เช่น พันธุ์ข้าวเบา)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
อื่นๆ ระบุ.....		☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....

6. ท่านเคยรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการรับมือกับภัยแล้ง หรือไม่ ถ้าทราบ ท่านทราบข้อมูลจากแหล่งใด

เทคโนโลยีรับมือภัยแล้ง	ทราบหรือไม่	ทราบ จากแหล่งใด	
เมล็ดพันธุ์ทนภัยแล้ง	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
พืชชนิดที่ทนแล้ง (เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
วิธีการให้น้ำแบบประหยัดน้ำ (เช่น ระบบน้ำหยด สปริงเกอร์)	☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ	☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....
อื่นๆ ระบุ.....		☐ หน่วยงานรัฐ ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ นักวิชาการ	☐ NGO ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่นๆ.....

น้ำท่วม

7. ในรอบ 25 ปีที่ผ่านมาท่านประสบกับเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงหรือไม่

- ☐ ไม่ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม
☐ ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม

ท่านประสบเหตุการณ์น้ำท่วม ครั้ง ในปีพ.ศ.

8. โปรดระบุเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงที่สุด 2 ลำดับ ผลกระทบที่ได้รับต่อ พืชผลการเกษตร การปรับตัว ต้นทุนการปรับตัว และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการปรับตัวเป็นอย่างไร

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่ รุนแรงที่สุด	ครั้งที่ รุนแรงรองลงมา
1. ปีที่เกิด	พ.ศ.	พ.ศ.
2. <u>ความเสียหายต่อที่อยู่อาศัย</u>	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหาย คิดเป็นมูลค่า.....บาท ☐ ปรับตัว () คัดบ้าน () ปรับปรุงที่อยู่อาศัย () อื่นๆ เงินลงทุนสำหรับปรับตัว ☐ ไม่รู้ ☐ รู้ จำนวน.....บาท ☐ ไม่ปรับตัว ☐ อื่นๆ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหาย คิดเป็นมูลค่า.....บาท ☐ ปรับตัว () คัดบ้าน () ปรับปรุงที่อยู่อาศัย () อื่นๆ เงินลงทุนสำหรับปรับตัว ☐ ไม่รู้ ☐ รู้ จำนวน.....บาท ☐ ไม่ปรับตัว ☐ อื่นๆ

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่รุนแรงที่สุด	ครั้งที่รุนแรงรองลงมา
3. ความเสียหายต่อพืชผล	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ
3.1 ความเสียหายต่ออุปกรณ์ทางการเกษตร	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ
3.2 การปรับตัวด้านการเพาะปลูก	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ชนิดใหม่ และการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช/สัตว์จาก.....เป็น..... () เปลี่ยนปฏิทินจากเดือน.....เป็น..... () เปลี่ยนพันธุ์พืชเป็น..... () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ชนิดใหม่ และการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช/สัตว์จาก.....เป็น..... () เปลี่ยนปฏิทินจากเดือน.....เป็น..... () เปลี่ยนพันธุ์พืชเป็น..... () อื่นๆ
3.3 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
3.4 ต้นทุนผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
3.5 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่
3.6 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
3.7 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่รุนแรงที่สุด	ครั้งที่รุนแรงรองลงมา
4. ความเสียหายต่อประมง น้ำ จืด	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากปกติ
4.1 ความเสียหายต่ออุปกรณ์ ประมง	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ
4.2 การปรับตัวด้านการประมง	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วย ชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนปฏิทินการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วย ชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนปฏิทินการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
4.3 ในการปรับตัวต้องใช้เงิน เท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
4.4 ต้นทุนผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
4.5 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการ ผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัว เปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่
4.6 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
4.7 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อ เทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไป หรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่

เหตุการณ์น้ำท่วม	ครั้งที่รุนแรงที่สุด	ครั้งที่รุนแรงรองลงมา
5. ความเสียหายต่อ ปศุสัตว์	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ
5.1 ความเสียหายต่ออุปกรณ์เลี้ยงสัตว์	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ	☐ ไม่เสียหาย ☐ เสียหายต้องซ่อมค่าซ่อมบาท ☐ เสียหายจนใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง ถ้าซื้อใหม่บาท ☐ เสียหายแต่ยังใช้งานได้ต่อ
5.2 การปรับตัวด้านปศุสัตว์	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูก/เลี้ยงสัตว์ และการตลาดพืช/สัตว์อื่นๆ () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยน้ำท่วมอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิมแต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
5.3 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
5.4 ต้นทุนผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
5.5 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่
5.6 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
5.7 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่

9. การปรับเปลี่ยนอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนหลังเหตุการณ์น้ำท่วมแต่ละครั้ง เป็นอย่างไร

เหตุการณ์น้ำท่วม	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงที่สุด	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			
เหตุการณ์น้ำท่วม	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงรองลงมา	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			

น้ำแล้ง

10. ในรอบ 25 ปีที่ผ่านมาท่านประสบกับเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงหรือไม่

☐ ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม ☐ ไม่ประสบเหตุการณ์น้ำท่วม

ท่านประสบเหตุการณ์น้ำท่วม ครั้ง ในปีพ.ศ.

11. โปรดระบุเหตุการณ์ภัยแล้งรุนแรงที่สุด 2 ลำดับ ผลกระทบที่ได้รับ การปรับตัว ต้นทุนการปรับตัวและผลประโยชน์ที่ได้รับจากการปรับตัวเป็นอย่างไร

เหตุการณ์น้ำแล้ง	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
1. ปีที่เกิด	พ.ศ.	พ.ศ.
2. ความเสียหายต่อพืชผล	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ
2.1 การปรับตัวด้านพืชผล	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช () เปลี่ยนปฏิทินเพาะปลูก () เปลี่ยนพันธุ์พืช () หาแหล่งน้ำใหม่ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนพืช () เปลี่ยนปฏิทินเพาะปลูก () เปลี่ยนพันธุ์พืช () หาแหล่งน้ำใหม่ () อื่นๆ
2.2 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
2.3 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
2.4 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท/ไร่ ☐ ลดลง% หรือ บาท/ไร่

เหตุการณ์น้ำแล้ง	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
2.5 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
2.6 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก./ไร่ ☐ ลดลง% หรือ กก./ไร่
3. ความเสียหายต่อประมงน้ำจืด	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย..... % จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย..... % จากฤดูปกติ
3.1 การปรับตัวด้านประมง	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์น้ำ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเพาะเลี้ยง () ทำเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์น้ำ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเพาะเลี้ยง () ทำเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
3.2 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
3.3 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
3.4 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท
3.5 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
3.6 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.

เหตุการณ์น้ำแล้ง	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
4. ความเสียหายต่อ ปศุสัตว์	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ	☐ ไม่เสียหาย ☐ ผลผลิตเสียหาย% จากฤดูปกติ
4.1 การปรับตัวด้านปศุสัตว์	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ	☐ 1. ไม่ปรับ เพราะ () คิดว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นไม่บ่อย () ไม่มีความรู้เรื่องการปลูกและการตลาด () ไม่คุ้มที่จะปรับ () ไม่มีเงินทุน () คิดว่าไม่จำเป็น เพราะภาครัฐช่วยชดเชยภัยแล้งอยู่แล้ว () อื่นๆ..... ☐ 2. ปรับตัว โดย () เปลี่ยนชนิดสัตว์ () เปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยง () เลี้ยงสัตว์ชนิดเดิม แต่เปลี่ยนพันธุ์ () อื่นๆ
4.2 ในการปรับตัวต้องใช้เงินเท่าไร	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้	บาท ท่านกู้มาหรือไม่ ☐ กู้ ☐ ไม่กู้
4.3 ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 บาท/ไร่	 บาท/ไร่
4.4 การปรับตัวทำให้ต้นทุนการผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ บาท ☐ ลดลง% หรือ บาท
4.5 ผลผลิตเฉลี่ยก่อนปรับตัว	 กก./ไร่	 กก./ไร่
4.6 การปรับตัวทำให้ผลผลิตเมื่อเทียบกับก่อนปรับตัวเปลี่ยนไปหรือไม่	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.	☐ เท่าเดิม ☐ สูงขึ้น% หรือ กก. ☐ ลดลง% หรือ กก.

12. การปรับเปลี่ยนอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนหลังเหตุการณ์ภัยแล้งแต่ละครั้ง เป็นอย่างไร

เหตุการณ์ภัยแล้ง	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงที่สุด	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			
เหตุการณ์ภัยแล้ง	มีการปรับตัวด้านอาชีพหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (คน)	รายได้ต่อคน (บาท)	การลงทุน (บาท)
ครั้งที่รุนแรงรองลงมา	☐ ไม่มีสมาชิกคนใดปรับตัว			
	☐ มีสมาชิกบางคนปรับตัว โดย ☐ รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ รับจ้างนอกภาคเกษตรเพิ่ม			
	☐ ประกอบอาชีพอิสระนอกเกษตรเพิ่ม			
	☐ สมาชิกบางคนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปรับจ้างนอกเกษตร			
	☐ เลิกทำการเกษตรและหันไปทำอาชีพอิสระนอกเกษตร			
	☐ อื่นๆ			
	ในกรณีที่ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนมีการปรับตัวด้านอาชีพ ท่านได้รับคำแนะนำจากแหล่งใด ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ จากแหล่งใด ☐ หน่วยงานรัฐ ☐ NGO ☐ ผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน ☐ เพื่อนบ้าน ☐ นักวิชาการ ☐ อื่นๆ ระบุ			

แบบสอบถามเกษตรกรผู้ให้บริการเครื่องจักรรับจ้าง

ส่วนที่ 1 สาเหตุและลักษณะให้บริการเครื่องจักรรับจ้างทางการเกษตร

1. ท่านมีเครื่องจักรกลทางการเกษตรสำหรับกิจกรรมเหล่านี้หรือไม่ เหตุใดถึงไม่มี และท่านให้บริการเครื่องจักรรับจ้างเหล่านี้หรือไม่ เพราะเหตุใดถึงจ้างบริการ

ประเภทเครื่องจักร	1.1 ท่านมีเครื่องจักรกลทางการเกษตรนี้หรือไม่	1.2 เหตุใดถึงไม่มีเครื่องจักรเป็นของตนเอง
รถไถ (เพื่อปั้นดิน คราด และย่ำทำเทือก)	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
เครื่องหว่าน (เมล็ดพันธุ์,ปุ๋ย)	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
เครื่องปักดำ	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
เครื่องฉีดพ่นยา	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
รถเกี่ยวนา	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....
รถบรรทุก	☐ มี ☐ ไม่มี	☐ เครื่องจักรมีราคาแพง ☐ ใช้เครื่องจักรไม่คุ้มค่า ☐ ไม่มีความรู้เครื่องเครื่องจักรกล ☐ อื่นๆ ระบุ.....

2. ท่านรู้จักผู้ให้บริการเตรียมดิน ฉีดยา ฉีดปุ๋ย และรถเกี่ยวข้างได้อย่างไร? (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ รู้จักส่วนตัว ☐ นายหน้าเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ☐ ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้านแนะนำ
☐ ผ่านนายหน้า (เช่น เพื่อนบ้านเป็นนายหน้า) ☐ อบต. /กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ☐ อื่นๆ ระบุ.....

3. ในปี 2556 ท่านให้บริการเครื่องจักรรับจ้างทางการเกษตรในกิจกรรมใดต่อไปนี้หรือไม่ และจัดการติดต่อผู้รับจ้างอย่างไร?

กิจกรรม	จ้างบริการเครื่องจักร	ท่านติดต่อผ่านนายหน้าหรือไม่	ระยะเวลาที่จ่ายเงินแก่ผู้รับจ้างเครื่องจักร
() ไถ/ปั้น () ย่ำ/ทำเทือก	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
() หว่าน () ปักดำ	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
ใส่ปุ๋ย/ฉีดยา	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
เก็บเกี่ยว	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต
ขนส่ง	☐ จ้าง ☐ ไม่จ้าง	☐ ผ่านนายหน้า ☐ ไม่ผ่านนายหน้า	☐ จ่ายล่วงหน้า ☐ จ่ายทันทีเมื่อเสร็จงาน ☐ จ่ายหลังจากขายผลผลิต

4. โดยปกติ ท่านสามารถต่อรองอัตราค่าบริการ หรือได้รับส่วนลด จากผู้ประกอบการหรือไม่

☐ ต่อดังกล่าวไม่ได้

☐ ต่อดังกล่าวได้ เพราะ

☐ เป็นญาติพี่น้องกับผู้รับจ้าง

☐ ใช้บริการเป็นประจำ

☐ มีพื้นที่ขนาดใหญ่

☐ ท่านเป็นผู้นำชุมชน

☐ ท่านเป็นนายหน้าให้แก่ผู้ให้บริการเครื่องจักร

☐ ร่วมกันจ้างกับเกษตรกรท่านอื่นจำนวนมาก

☐ อื่นๆ ระบุ

5. ในการว่าจ้างบริการเครื่องจักรในการทำนา นอกจากค่าจ้างบริการแล้ว ท่านต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมอะไรอีกหรือไม่

☐ ไม่เสีย

☐ เสีย ได้แก่

☐ ค่านายหน้า

☐ ค่าเลี้ยงอาหารคนให้บริการ

☐ อื่นๆระบุ

6. กิจกรรมใดบ้างที่ท่านต้องรวมกลุ่มกับเพื่อนเกษตรกร หรือว่าจ้างพร้อมๆกับคนอื่น เพื่อจ้างผู้ให้บริการเครื่องจักรรับจ้าง

☐ ไม่มีกิจกรรมใดต้องรวมกลุ่ม

☐ มีกิจกรรมที่ต้องรวมกลุ่ม คือ

☐ ไถ/ปัก

☐ ย่ำ/ทำเทือก

☐ หว่าน

☐ ปักดำ

☐ ใส่ปุ๋ย/ฉีดยา

☐ เก็บเกี่ยว

☐ ขนส่ง

- เพราะเหตุใดถึงต้องรวมกลุ่ม

☐ ถ้าไม่รวมกันจ้างพร้อมกันจะไม่มีใครให้บริการ

☐ ถ้าไม่รวมตัวทำพร้อมกันรถไถ รถเกี่ยวที่เข้ามาจะทำให้เสียหาย

☐ มีจำนวนที่ดินน้อย

☐ รวมกันทำแล้วได้ลดราคา

ส่วนที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการใช้บริการเครื่องจักรกลรับจ้างทางการเกษตร

7. การใช้บริการเครื่องจักรรับจ้างมีปัญหาในการให้บริการอย่างไรบ้าง (H0: มีปัญหาในการใช้บริการ)

☐ ไม่มีปัญหา

☐ มีปัญหา

☐ ผู้ให้บริการมีน้อยราย

☐ บริการล่าช้า

☐ เวลาในการใช้บริการของเกษตรกรไม่ตรงกัน

☐ ปัญหาอื่นๆ ระบุ

8. การใช้บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรทำให้เกิดปัญหาต่อการเพาะปลูกอย่างไรบ้าง

☐ ไม่มีปัญหา

☐ มีปัญหา

☐ มีข้าววัชพืชติดมากับเครื่องจักร

☐ ต้นทุนในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น

☐ เครื่องจักรขนาดใหญ่ทำให้น้ำเป็นหลุม

☐ เครื่องจักรขนาดใหญ่ทำให้คันนายุบ

☐ ผลผลิตบางส่วนเสียหายจากการใช้บริการเครื่องจักรกล

☐ เครื่องจักรขนาดใหญ่ทำให้ดินเพาะปลูกแน่นแข็ง

☐ อื่นๆ ระบุ.....

แบบที่.....วันที่.....จังหวัด.....ผู้สัมภาษณ์.....รหัส.....

แบบสอบถามสำหรับโรงสี “ในโครงการจำนำข้าว” (ปกปิด)

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังสำรวจข้อมูลของโรงสีที่ร่วมโครงการจำนำข้าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ ข้อดี-ข้อเสียของการจำนำข้าว และหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการจำนำข้าว รวมถึงการเสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายราคาสินค้าเกษตรที่เหมาะสม

คุณนักวิจัยใครขอความความกรุณาจากท่านในการให้ข้อมูล ในฐานะที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำนำข้าว ข้อมูลทุกอย่างที่ท่านได้รับความอนุเคราะห์จากท่านจะถูกจัดเก็บเป็นความลับอย่างที่สุด ในรายงานวิจัยจะไม่มีการระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และหน่วยงาน อีกทั้งไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะถูกนำไปประมวลผลรวมกับข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ ในลักษณะค่าเฉลี่ยของทุกกิจการ.....คุณนักวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างมากที่สละเวลาตอบแบบสอบถามของเรา **ทั้งนี้ โปรดส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย ภายในวันที่ 15 พฤษภาคม 2557**

ชื่อโรงสี..... () ไม่ประสงค์ออกนาม.
 *ตั้งอยู่ที่อำเภอ *จังหวัด *โปรดกรอรายละเอียด*
 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ () ไม่ประสงค์ออกนาม
 โทรศัพท์..... อีเมลล์
 ชื่อและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด

1. สภาพทั่วไปของโรงสี

1.1 - ประเภทโรงสี

☐ โรงสีพาณิชย์ทั่วไป ☐ โรงสีชุมชน ☐ โรงสีสหกรณ์

- ประเภทโรงสี แยกตามชนิดข้าว

☐ โรงสีข้าวขาว ☐ โรงสีข้าวเหนียว

1.2 ทุนจดทะเบียน ล้านบาทปีที่เริ่มกิจการ พ.ศ.

1.3 ท่านเป็นกรรมการของสมาคมโรงสีข้าวหรือไม่

☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

1.4 มูลค่าเครื่องจักรทุกชนิดของโรงสี (ไม่รวมที่ดิน) ล้านบาท

1.5 โรงสีของท่านมีกำลังการผลิตเท่าไร ตันต่อวัน

- อัตราการใช้เครื่องสีข้าวในเวลาปกติ %

- อัตราการใช้เครื่องจักรเมื่อมีโครงการจำนำ %

1.6 โรงสีของท่านมีอัตราสีแปรที่ทำได้จริงโดยเฉลี่ย (ชนิด/พันธุ์ที่สำคัญในการทำธุรกิจ) ต่อ 1 ตัน

- ข้าวเปลือกเจ้า ☐ ไม่ได้สี ☐ สี

พันธุ์.....%ต้นข้าว.....%ข้าวหัก.....%ปลายข้าว.....%รำ.....%แกลบ.....

- ข้าวหอมมะลิ หรือหอมจังหวัด ☐ ไม่ได้สี ☐ สี

%ต้นข้าว.....%ข้าวหัก.....%ปลายข้าว.....%รำ.....%แกลบ.....

- ข้าวเปลือกเหนียว ☐ ไม่ได้สี ☐ สี

พันธุ์.....%ต้นข้าว.....%ข้าวหัก.....%ปลายข้าว.....%รำ.....%แกลบ.....

1.7 ในรอบ 10 ปี ท่านได้ขยายกำลังการผลิตหรือไม่

☐ ขยายการผลิต (ถามต่อข้อ 1.8) ☐ ไม่ได้ขยายการผลิต (ข้ามไปข้อ 1.9)

1.8 ท่านขยายกำลังการผลิตในยุคใด

☐ ยุคทักษิณ (พ.ศ. 2544 - 2549) ☐ ยุคสมัคร/สมชาย (พ.ศ. 2551)

☐ ยุคอภิสิทธิ์ (พ.ศ. 2552 - 2554) ☐ ยุคยิ่งลักษณ์ (พ.ศ. 2554 - 2556)

1.9 โรงสีของท่านมีถังฉาง/โกดัง/เครื่องจักร ต่อไปนี้หรือไม่

-ถังฉาง/ลานเก็บข้าวเปลือก ☐ มี ☐ ไม่มี

-โกดังเก็บข้าวสาร ☐ มี* ☐ ไม่มี

*ถ้ามีโกดัง ในรอบ 2 ปีที่ผ่านมาท่านได้ขยายโกดังเก็บข้าวสารหรือไม่ ☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย

-โรงลดความชื้น (ไซโล) ☐ มี ☐ ไม่มี

-เครื่องยิงสี ☐ มี ☐ ไม่มี

-รถบรรทุกสิบล้อ ☐ มี ☐ ไม่มี

1.10 ในเขตอำเภอหรือในรัศมี 20 กิโลเมตร ท่านมีคู่แข่งจำนวน ราย

- มีการแข่งขันขนาดใด ☐ สูง ☐ ปานกลาง ☐ ต่ำ

- วิธีแข่งขันเป็นอย่างไร

☐ แจกของให้ชาวนา ☐ ให้ค่าเหี่ยยเบรคแก่คนขับรถ-นายหน้า ☐ ให้สินเชื่อ

☐ ให้ราคาสูงกว่าคู่แข่ง ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

1.14 ท่านมีธุรกิจขายข้าวถุงหรือไม่ ☐ มี เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ☐ ไม่มี

2. ปัญหาในโครงการจำหน่าย

การสมัครเข้าโครงการ

2.1 ท่านมีปัญหาในการสมัครเข้าโครงการจำหน่ายหรือไม่

☐ มี (ถามต่อข้อ 2.2)

☐ ไม่มี (ข้ามไปข้อ 2.3)

2.2 ถ้ามี ท่านพบปัญหาในการสมัครเข้าร่วมโครงการอย่างไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

☐ ขั้นตอนการรับสมัครล่าช้า

☐ มีปัญหาเรื่องเอกสารที่ต้องใช้ในการสมัคร

☐ การสมัครเข้าร่วมเสียค่าใช้จ่ายสูง

☐ ต้องลงทุน/ปรับปรุงเครื่องจักรในโรงสีใหม่

☐ ได้เข้าร่วมโครงการโดยที่ไม่ได้สมัคร

☐ เจ้าหน้าที่เรียกเงินค่าธรรมเนียม

☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

การออกใบประทวน

2.3 ท่านเคยมีปัญหาในการออกใบประทวนให้ชาวนาล่าช้าหรือไม่ใน ฤดูใดบ้าง

☐ ไม่เคยมีปัญหา (ข้ามไปข้อ 2.5)

☐ มีปัญหา เมื่อไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ นาปี 2554/55

☐ นาปรัง 2554/55

☐ นาปี 2555/56

☐ นาปรัง 2555/56

☐ นาปี 2556/57

2.4 อะไรเป็นสาเหตุของการออกใบประทวนล่าช้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ธกส.-รัฐบาลไม่มีเงินจ่ายชาวนา

☐ มีข้าวเปลือกมาก สีไม่ทัน

☐ โรงสีมีกำลังการสีแปรต่ำ

☐ เครื่องจักรเสีย ต้องหยุดซ่อม

☐ มีข้าวสารจำนวนมากที่ยังไม่สามารถส่งโกดังกลางได้

☐ การศึยข้อมูลเข้าระบบยุ่งยาก

☐ อื่นๆ โปรดระบุ

2.5 ในปีที่ผ่านมา โรงสีของท่านใช้เวลาในการออกใบประทวนให้ชาวนานานเท่าไร

☐ ออกให้ทันทีหลังชั่งน้ำหนักข้าว

☐ 1-3 วัน

☐ 4-6 วัน

☐ 7-9 วัน

☐ มากกว่า 10 วันขึ้นไป

2.6 โรงสีต้องเสียค่าใช้จ่ายให้เจ้าหน้าที่ที่ออกใบประทวน เช่น เบี้ยเลี้ยง ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าโอที หรือไม่

☐ ไม่มี ค่าใช้จ่าย

☐ มี โปรดระบุค่าใช้จ่ายต่อเดือน บาท/เดือน

การขยายจุดรับซื้อ

2.6 เมื่อมีโครงการจำหน่าย ท่านได้ขยายจุดรับซื้อข้าวเพิ่มเติมหรือไม่

☐ ไม่ขยาย (ข้ามไปข้อ 2.9)

☐ ขยายจุดรับซื้อ เป็นจำนวน แห่ง (ถามต่อข้อ 2.7)

2.7 เหตุใดท่านจึงขยายจุดรับซื้อ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ เพื่อให้ได้ข้าวเปลือกมากที่สุด
- ☐ เพื่อแข่งขันกับโรงสีอื่น
- ☐ เพื่อรองรับปริมาณข้าวที่ต้องการเข้าโครงการ
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

2.8 ในการขออนุญาตขยายจุดรับซื้อ ท่านประสบปัญหาใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ การขออนุญาตใช้เวลานาน
- ☐ มีค่าใช้จ่ายในการขออนุญาต
- ☐ โดนกีดกันการขยายจุดรับซื้อจากโรงสีอื่น
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

กระบวนการสีแปร

2.9 โดยเฉลี่ยในแต่ละฤดูมีชาวนานำข้าวเปลือกมาจำหน่ายที่โรงสีของท่านเดือนละกี่ตัน

รอบที่ 1 นาปี 2554/55	ปริมาณข้าวเข้าโครงการ	ตัน/เดือน
รอบที่ 2 นาปรัง 2554/55	ปริมาณข้าวเข้าโครงการ	ตัน/เดือน
รอบที่ 3 นาปี 2555/56	ปริมาณข้าวเข้าโครงการ	ตัน/เดือน
รอบที่ 4 นาปรัง 2555/56	ปริมาณข้าวเข้าโครงการ	ตัน/เดือน
รอบที่ 5 นาปี 2556/57	ปริมาณข้าวเข้าโครงการ	ตัน/เดือน

2.10 ท่านมีปัญหาสีแปรไม่ทันบ้างหรือไม่

- ☐ มี (ข้ามไปข้อ 2.12) ☐ ไม่มี (ถามต่อข้อ 2.11)

2.11 ถ้ามีปัญหาสีแปรไม่ทัน ท่านแก้ปัญหาอย่างไร

- ☐ ขอผ่อนผันระยะเวลาเวลาสีแปร ☐ ออกใบประทวนข้าว
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

2.12 ในการผ่อนผันระยะเวลาสีแปร มีปัญหาหรือความยุ่งยากหรือไม่ อย่างไร

- ☐ ไม่มี
- ☐ มี คือ
- ☐ เสียเวลานานกว่าจะอนุมัติ ☐ ต้องเสียค่าใช้จ่ายพิเศษเพื่อการอนุมัติ

2.13 เมื่อเข้าร่วมโครงการจำหน่าย ท่านสีข้าวได้มากขึ้น, ลดลง หรือเท่าเดิม

- ☐ มากขึ้น เป็นวันละ ตัน จำนวนวันที่สี วัน/สัปดาห์
- ☐ ลดลง เหลือวันละ ตัน จำนวนวันที่สี วัน/สัปดาห์
- ☐ สีเท่าเดิม/คงที่

2.14 ข้าวในโครงการจำหน่ายที่สีเสร็จแล้ว โดยเฉลี่ยจะมีความชื้น %

การส่งมอบข้าวเข้าโกดัง

2.15 การส่งมอบข้าวสารเข้าโกดังใช้เวลานานเท่าไร

- เวลารถบรรทุกวิ่งไป – กลับ ชั่วโมง
- เวลาการตรวจข้าว และขนข้าวเข้าโกดัง ชั่วโมง

2.16 ท่านมีปัญหาใดบ้าง ในการส่งมอบข้าวในโครงการเข้าโกดัง

- ☐ มีการถ่วงเวลาตรวจรับข้าว
- ☐ มีข้ออ้างว่าข้าวขาดน้ำหนัก-ไม่ได้คุณภาพ
- ☐ มีความไม่สะดวกการนัดเจ้าหน้าที่ตรวจรัฐข้าวและเซอร์เวย์เยอร์มาพร้อมกัน
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

-ใครทำให้กระบวนการตรวจรับข้าว ช้าลง (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ เจ้าของโกดัง
- ☐ ผู้ตรวจรับข้าว (เซอร์เวย์เยอร์)
- ☐ เจ้าหน้าที่โกดัง
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

2.17 ท่านทราบเรื่องค่าใช้จ่ายในการส่งมอบข้าวเข้าโกดัง (ค่าเหยียบแผ่นดิน) หรือไม่

- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ทราบ โดยมี ค่าใช้จ่ายประมาณ บาทต่อกระสอบ

การระบายข้าวจากโกดัง

2.18 ใน 2 ปีที่ผ่านมาโรงสีของท่าน หรือโรงสีอื่นๆ เคยขอซื้อข้าวโครงการรับจำนำจากรัฐบาลหรือไม่

- ☐ ไม่เคย (ข้ามไปตอนที่ 3)
- ☐ เคย (ถามต่อข้อ 2.19)

- ซื้อโดยวิธีใด

- ☐ ซื้อโดยตรงกับรัฐบาล
- ☐ ประมูลกับรัฐบาล (ยื่นซอง)
- ☐ ซื้อผ่าน AFET
- ☐ ซื้อผ่านกรมการค้าต่างประเทศ

- การซื้อต้องติดต่อกับใคร

- ☐ ติดต่อนายหน้า
- ☐ ติดต่อข้าราชการกระทรวงพาณิชย์
- ☐ ติดต่อผู้ว่าราชการจังหวัด
- ☐ ติดต่อกับรัฐมนตรีโดยตรง
- ☐ ติดต่อนักการเมือง
- ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

2.19 ท่านทราบหรือเคยได้ยินหรือไม่ว่า ในการซื้อข้าวจากรัฐบาล ผู้ซื้อต้องจ่ายเงิน ค่านายหน้า/ค่าอำนวยความสะดวก

- ☐ ไม่ทราบ
- ☐ ทราบ โดยมี ค่านายหน้าประมาณ บาทต่อตัน

3. ปัญหาความผิดปกติในโครงการจำหน่ายข้าว

3.1 ท่านคิดว่า/เคยได้ยินว่า ขั้นตอนการรับจำหน่ายข้าวมีความผิดปกติหรือการทุจริตหรือไม่

1. เกษตรกรบางรายจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
2. มีการ ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
3. มีการออกใบประทวน ล่าช้า	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
4. มีการออกใบประทวนปลอม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
5. การลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์ชวานาหรือส่งโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
6. โรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวใหม่ในโครงการจำหน่ายไปขายก่อน แล้วค่อยหาข้าวคั้นโกดังกลางภายหลัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
7. การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อในต่างจังหวัดต้องมีการวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
8. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
9. ความล่าช้า/ผิดปกติในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
10. การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอคิวนานมาก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
11. โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
12. โรงสีบางแห่งส่งข้าวความชื้นสูงกว่า15% หรือขาดน้ำหนักเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
13. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเจ้าของโกดังบางแห่งเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
14. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเซอร์เวย์यरหรือเจ้าหน้าที่รัฐ เรียก “เงินพิเศษ” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
15. การรวมคว้นข้าวในโกดังกลางบางแห่งเป็นการรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด เช่น ใช้น้ำยาปริมาณน้อย หรือใช้สารเคมีที่มีอันตราย	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
16. โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกลม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
17. มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานในการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
18. การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
19. พ่อค้าที่จะขอซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
20. พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
21. การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) มีความผิดปกติ เช่น จำนวนค่าขายจริงน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
22. การขายข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงร้านถูกใจ มีปัญหาการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ

ในความเห็นส่วนตัวของท่านคิดว่ากระบวนการหรือขั้นตอนใดที่มีการทุจริตมากที่สุด ให้เรียงลำดับ 2 ลำดับ อันดับ 1 คือข้อ อันดับ 2 คือข้อ

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการจำหน่ายข้าว และโครงการประกันรายได้

โครงการจำหน่ายข้าว

4.1 โดยรวมท่านมีความพอใจในโครงการรับจำหน่ายเพียงใด

(0 = ไม่มีความเห็น 1 = ไม่พอใจมาก 2 = ไม่พอใจ 3 = ปานกลาง 4 = พอใจมาก 5 = พอใจมากที่สุด)

4.2 ในภาพรวมท่านมีความเห็นว่าโครงการรับจำหน่ายข้าวมีการทุจริตในระดับใด

(0=ไม่มีการทุจริต 1=ทุจริตน้อยมาก 2=ทุจริตน้อย 3 =ทุจริตปานกลาง 4=ทุจริตมาก 5=ทุจริตมากที่สุด)

4.3 ข้อดีของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ ยกระดับรายได้ให้เกษตรกร ☐ โรงสีในโครงการไม่ต้องไปแข่งขันขายข้าว
☐ โรงสีในโครงการได้ค่าสีแน่นอน ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

4.4 ข้อเสียของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ มีการทุจริตในหลายขั้นตอน ☐ เป็นการทำลายระบบการค้าข้าว
☐ โรงสีนอกโครงการต้องเดินรถเพื่ออยู่รอด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

โครงการประกันรายได้

4.5 ข้อดีของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ เงินถึงมือชาวนาโดยตรง ☐ ช่องทางทุจริตน้อยลง
☐ รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

4.6 ข้อเสียของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ ☐ ได้เงินจากรัฐบาลน้อย
☐ มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง ☐ โรงสีหากินโดยโกงราคา
☐ บางครั้งไม่ได้เงินประกัน ☐ หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี
☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

เปรียบเทียบ

4.7 ระหว่างโครงการรับจำหน่ายข้าวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ โครงการใดมีการทุจริตมากกว่ากัน

- ทุจริตในการจดทะเบียนเกษตรกร

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

- การทุจริตในภาพรวมทุกขั้นตอน

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

5. คำถามปลายเปิด

5.1 ท่านเคยทราบหรือไม่ว่าการซื้อขายใบทะเบียนเกษตรกร หรือ ถ้าทราบ เป็นการซื้อขายระหว่างใคร ขวานากับนายหน้า หรือ ขวานากับโรงสี หรือนายหน้ากับโรงสี และราคาซื้อขายสิทธิเป็นเท่าไร คิดต่อไร่ หรือต่อข้าวหนึ่งตัน

- ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

5.2 การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อของโรงสีมีปัญหาอย่างไร และในการขยายจุดรับซื้อหรือเปิดจุดรับซื้อใหม่ ท่านทราบ หรือเคยได้ยินว่า โรงสีบางแห่งต้องจ่ายเงินพิเศษเพื่อให้ได้สิทธิ์ในการขยายจุดรับซื้อข้าวเปลือก เป็นจำนวนเงินเท่าใดและจ่ายเงินให้ใคร ต้องใช้เวลาอนุมัตินานเท่าไร

- ☐ ไม่ทราบ ☐ ไม่มีปัญหา
- ☐ มีปัญหา โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

5.3 ท่านเคยได้ยิน/ทราบ ไหมว่ามีโรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาสวมสิทธิ์ในโครงการจำนำข้าว กระบวนการดังกล่าวมีการดำเนินงานอย่างไร ใครคือคนที่กระทำการสวมสิทธิ์ (โรงสี โกดัง องค์กร/บริษัท) ส่งข้าวจากประเทศใด ขนข้าวเข้ามาในประเทศด้วยวิธีใด ต้องจ่ายเงินให้ใครบ้าง ค่าเสียหายเฉลี่ยตันละเท่าไร

- ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

5.4 ท่านทราบหรือไม่ว่าโรงสีบางแห่งแอบนำข้าวในโครงการจำนำไปขายก่อนแล้วค่อยหาข้าวมาส่งคืนโกดังกลางภายหลัง เขาทำกันอย่างไร

- ☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

5.5 ท่านเคยได้ยิน/ทราบ ไหมว่ามีโรงสีบางแห่งนำข้าวเก่ามาส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวใหม่จากการจำหน่าย ถ้าทราบกรุณาอธิบายกระบวนการเป่าเกาดังกล่าว (ติดต่อใคร จ่ายเงินให้ใครบ้าง มีการขนข้าวเก่าออกจากโกดังหรือไม่ กระบวนการเปลี่ยนกระสอบข้าวทำอะไร หรือล่อมวงข้าวเก่าด้วยข้าวใหม่ เป็นต้น)

☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

5.6 ท่านเคยได้ยินเรื่องที่มี ข้าวหายหรือข้าวลม จากโกดังหรือไม่ ท่านคิดว่ามีข้าวหายหรือข้าวลมได้อย่างไร

☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

5.7 การค้าจีทูจี ข้าวถุงธงฟ้า/ร้านถูกใจ มีปัญหาผิดปกติหรือไม่ อย่างไร

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา โปรดระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

5.8 ท่านคิดว่าโครงการจำหน่ายข้าวมี ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี ☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

5.9 ท่านคิดว่าโครงการการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี ☐ มีข้อดี คือ โปรตรະບຸຮຸ່ຍລະເຢັດ

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ มีข้อเสีย คือ โปรตรະບຸຮຸ່ຍລະເຢັດ

5.10 ท่านคิดว่ารัฐบาลควรมีนโยบายเพื่อช่วยเหลือชาวนาหรือไม่ ถ้าควรท่านคิดว่า รัฐบาลควรช่วยเหลือชาวนาอย่างไรจึงจะไม่ก่อปัญหาการใช้งบประมาณเกินตัว

☐ ไม่มีความเห็น

☐ ไม่จำเป็น ☐ จำเป็น โปรตรະບຸຮຸ່ຍລະເຢັດ

ขอบคุณมากครับ/ค่ะ

แบบสอบถามสำหรับโรงสี “นอกโครงการจำนำข้าว” (ปกปิด)

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังสำรวจข้อมูลของโรงสีที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการจำนำข้าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ ข้อดี-ข้อเสียของการจำนำข้าว และหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการจำนำข้าว รวมถึงการเสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายราคาสินค้าเกษตรที่เหมาะสม

คณะนักวิจัยใคร่ขอความความกรุณาจากท่านในการให้ข้อมูล ในฐานะที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำนำข้าว ข้อมูลทุกอย่างที่ท่านได้รับความอนุเคราะห์จากท่านจะถูกจัดเก็บเป็นความลับอย่างที่สุด ในรายงานวิจัยจะไม่มีการระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และหน่วยงาน อีกทั้งไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะถูกนำไปประมวลผลรวมกับข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ ในลักษณะค่าเฉลี่ยของทุกกิจการ.....คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างมากที่สละเวลาตอบแบบสอบถามของเรา ทั้งนี้ โปรดส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย ภายในวันที่ 15 พฤษภาคม 2557

ชื่อโรงสี..... () ไม่ประสงค์ออกนาม.
*ตั้งอยู่ที่อำเภอ *จังหวัด *โปรดกรอกรายละเอียด*
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ () ไม่ประสงค์ออกนาม
โทรศัพท์..... อีเมลล์
ชื่อและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด

1. สภาพทั่วไปของโรงสี**1.1 - ประเภทโรงสี**

☐ โรงสีพาณิชย์ทั่วไป ☐ โรงสีชุมชน ☐ โรงสีสหกรณ์

- ประเภทโรงสี แยกตามชนิดข้าว

☐ โรงสีข้าวขาว ☐ โรงสีข้าวเหนียว

1.2ทุนจดทะเบียน ล้านบาทปีที่เริ่มกิจการ พ.ศ.

1.3 ท่านเป็นกรรมการของสมาคมโรงสีข้าวหรือไม่

☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

1.4 มูลค่าเครื่องจักรทุกชนิดของโรงสี (ไม่รวมที่ดิน) ล้านบาท

1.5 โรงสีของท่านมีกำลังการผลิตเท่าไร ตันต่อวัน

- อัตราการใช้เครื่องสีข้าว %

1.6 โรงสีของท่านมีอัตราสีแปรที่ทำได้จริงโดยเฉลี่ย (ชนิด/พันธุ์ที่สำคัญในการทำธุรกิจ) ต่อ 1 ตัน

- ข้าวเปลือกเจ้า ☐ ไม่ได้สี ☐ สี

พันธุ์.....%ต้นข้าว.....%ข้าวหัก.....%ปลายข้าว.....%รำ.....%แกลบ.....

- ข้าวหอมมะลิ หรือหอมจังหวัด ☐ ไม่ได้สี ☐ สี

%ต้นข้าว.....%ข้าวหัก.....%ปลายข้าว.....%รำ.....%แกลบ.....

- ข้าวเปลือกเหนียว ☐ ไม่ได้สี ☐ สี

พันธุ์.....%ต้นข้าว.....%ข้าวหัก.....%ปลายข้าว.....%รำ.....%แกลบ.....

1.7 ในรอบ 10 ปี ท่านได้ขยายกำลังการผลิตหรือไม่

☐ ขยายการผลิต (ถามต่อข้อ 1.8) ☐ ไม่ได้ขยายการผลิต (ข้ามไปข้อ 1.9)

1.8 ท่านขยายกำลังการผลิตในยุคใด (ตอบได้หลายข้อ)

☐ ยุคทักษิณ (พ.ศ. 2544 - 2549) ☐ ยุคสมัคร/สมชาย (พ.ศ. 2551)

☐ ยุคอภิสิทธิ์ (พ.ศ. 2552 - 2554) ☐ ยุคยิ่งลักษณ์ (พ.ศ. 2554 - 2556)

1.9 โรงสีของท่านมียุ้งฉาง/โกดัง/เครื่องจักร ต่อไปนี้หรือไม่

-ยุ้งฉาง/ลานเก็บข้าวเปลือก ☐ มี ☐ ไม่มี

-โกดังเก็บข้าวสาร ☐ มี* ☐ ไม่มี

*ถ้ามีโกดัง ในรอบ 2 ปีที่ผ่านมาท่านได้ขยายโกดังเก็บข้าวสารหรือไม่ ☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย

-โรงลดความชื้น (ไซโล) ☐ มี ☐ ไม่มี

-เครื่องยิงสี ☐ มี ☐ ไม่มี

-รถบรรทุกสิบล้อ ☐ มี ☐ ไม่มี

1.10 ในเขตอำเภอหรือในรัศมี 20 กิโลเมตร ท่านมีคู่แข่งจำนวน ราย

- มีการแข่งขันขนาดใด ☐ สูง ☐ ปานกลาง ☐ ต่ำ

- วิธีแข่งขันเป็นอย่างไร (ตอบได้หลายข้อ)

☐ แจกของให้ชาวบ้าน ☐ ให้ค่าเหี้ยมเบรคแก่คนขับรถ-นายหน้า ☐ ให้สินเชื่อ

☐ ให้ราคาสูงกว่าคู่แข่ง ☐ อื่นๆ โปรดระบุ

1.11 ท่านมีธุรกิจขายข้าวถุงหรือไม่ ☐ มี เริ่มเมื่อปี พ.ศ. ☐ ไม่มี

2. โรงสีนอกโครงการ

2.1 เหตุใดโรงสีของท่านจึงไม่เข้าโครงการจำนำ (ตอบได้หลายข้อ)

☐ เป็นโรงสีข้าวหนึ่ง หรือ โรงสีข้าวคุณภาพ (ข้าวอินทรีย์ ข้าวพันธุ์เฉพาะต่างๆ)

☐ สามารถทำธุรกิจสีข้าวได้โดยไม่ต้องเข้าร่วมโครงการจำนำ ☐ ไม่อยากยุ่งวุ่นวายกับราชการ

☐ โดนกีดกันจากทางราชการ ☐ คาดว่านโยบายจำนำมีความไม่แน่นอน ☐ อื่นๆ ระบุ

2.2 การที่โรงสีข้าวของท่านไม่เข้าโครงการจำนำ ท่านต้องปรับตัวเพื่อที่จะแข่งขันกับโรงสีอื่นอย่างไร (ตอบได้หลายข้อ)

☐ ซื้อข้าวเปลือกมากกักตุนไว้ล่วงหน้า ☐ จ้างนายหน้าเพื่อหาข้าวมากขึ้น

☐ อื่นๆ ระบุ

3. ปัญหาความผิดปกติในโครงการจำหน่ายข้าว

3.1 ท่านคิดว่า/เคยได้ยินว่า ขั้นตอนการรับจำหน่ายข้าวมีความผิดปกติหรือการทุจริตหรือไม่

1. เกษตรกรบางรายจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
2. มีการ ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
3. มีการออกใบประทวน ล่าช้า	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
4. มีการออกใบประทวนปลอม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
5. การลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์ชวานาหรือส่งโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
6. โรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวใหม่ในโครงการจำหน่ายไปขายก่อน แล้วค่อยหาข้าวคั้นโกดังกลางภายหลัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
7. การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อในต่างจังหวัดต้องมีการวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
8. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
9. ความล่าช้า/ผิดปกติในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
10. การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอเวลานานมาก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
11. โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
12. โรงสีบางแห่งส่งข้าวความชื้นสูงกว่า15% หรือขาดน้ำหนักเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
13. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเจ้าของโกดังบางแห่งเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
14. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเซอร์เวย์यरหรือเจ้าหน้าที่รัฐ เรียก “เงินพิเศษ” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
15. การรวมคว้นข้าวในโกดังกลางบางแห่งเป็นการรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด เช่น ใช้น้ำยาปริมาณน้อย หรือใช้สารเคมีที่มีอันตราย	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
16. โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกลม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
17. มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานในการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
18. การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
19. พ่อค้าที่จะซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
20. พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
21. การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) มีความผิดปกติ เช่น จำนวนค่าขายจริงน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
22. การขายข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงร้านถูกใจ มีปัญหาการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ

ในความเห็นส่วนตัวของท่านคิดว่ากระบวนการหรือขั้นตอนใดที่มีการทุจริตมากที่สุด ให้เรียงลำดับ 2 ลำดับ อันดับ 1 คือข้อ อันดับ 2 คือข้อ

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการจำหน่ายข้าว

4.1 โดยรวมท่านมีความพอใจในโครงการรับจำหน่ายเพียงใด

(0 = ไม่มีความเห็น 1 = ไม่พอใจมาก 2 = ไม่พอใจ 3 = ปานกลาง 4 = พอใจมาก 5 = พอใจมากที่สุด)

4.2 ในภาพรวมท่านมีความเห็นว่าโครงการรับจำหน่ายข้าวมีการทุจริตในระดับใด

(0=ไม่มีการทุจริต 1=ทุจริตน้อยมาก 2=ทุจริตน้อย 3 =ทุจริตปานกลาง 4=ทุจริตมาก 5=ทุจริตมากที่สุด)

โครงการจำหน่ายข้าว

4.3 ข้อดีของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ ยกระดับรายได้ให้เกษตรกร ☐ โรงสีในโครงการไม่ต้องไปแข่งขันขายข้าว
☐ โรงสีในโครงการได้ค่าสีแน่นอน ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

4.4 ข้อเสียของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ มีการทุจริตในหลายขั้นตอน ☐ เป็นการทำลายระบบการค้าข้าว
☐ โรงสีนอกโครงการต้องดิ้นรนเพื่ออยู่รอด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

โครงการประกันรายได้

4.5 ข้อดีของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ เงินถึงมือชาวนาโดยตรง ☐ ช่องทางทุจริตน้อยลง
☐ รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

4.6 ข้อเสียของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ ☐ ได้เงินจากรัฐบาลน้อย
☐ มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง ☐ โรงสีหากินโดยโกงราคา
☐ บางครั้งไม่ได้เงินประกัน ☐ หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี
☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

เปรียบเทียบ

4.7 ระหว่างโครงการรับจำหน่ายข้าวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ โครงการใดมีการทุจริตมากกว่ากัน

- ทุจริตในการจดทะเบียนเกษตรกร

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

- การทุจริตในภาพรวมทุกขั้นตอน

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

5. คำถามปลายเปิด

5.1 ท่านเคยทราบหรือไม่ว่ามีการซื้อขายใบทะเบียนเกษตรกร หรือ ถ้าทราบ เป็นการซื้อขายระหว่างใคร ขวานากับนายหน้า หรือขวานากับโรงสี หรือนายหน้ากับโรงสี และราคาซื้อขายสิทธิเป็นเท่าไร คิดต่อไร่ หรือต่อข้าวหนึ่งตัน

☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ โปรดระบุรายละเอียด

5.2 การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อของโรงสีมีปัญหาอย่างไร และในการขยายจุดรับซื้อหรือเปิดจุดรับซื้อใหม่ ท่านทราบ หรือเคยได้ยินว่า โรงสีบางแห่งต้องจ่ายเงินพิเศษเพื่อให้ได้สิทธิ์ในการขยายจุดรับซื้อข้าวเปลือก เป็นจำนวนเงินเท่าใดและจ่ายเงินให้ใคร ต้องใช้เวลาอนุมัตินานเท่าไร

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา โปรดระบุรายละเอียด

5.3 ท่านเคยได้ยิน/ทราบ ไหมว่ามีโรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาสวมสิทธิ์ในโครงการจำนำข้าว กระบวนการดังกล่าวมีการดำเนินงานอย่างไร ใครคือคนที่กระทำการสวมสิทธิ์ (โรงสี โกดัง องค์กร/บริษัท) ส่งข้าวจากประเทศใด ขนข้าวเข้ามาในประเทศด้วยวิธีใด ต้องจ่ายเงินให้ใครบ้าง ค่าเสียหายเฉลี่ยตันละเท่าไร

☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ โปรดระบุรายละเอียด

5.4 ท่านทราบหรือไม่ว่าโรงสีบางแห่งแอบนำข้าวในโครงการจำนำไปขายก่อนแล้วค่อยหาข้าวมาส่งคืนโกดังกลางภายหลัง เขาทำกันอย่างไร

☐ ไม่ทราบ ☐ ทราบ โปรดระบุรายละเอียด

5.5 ท่านเคยได้ยิน/ทราบ ไหมว่ามีโรงสีบางแห่งนำข้าวเก่ามาส่งเข้าโกดังกลางแทนข้าวใหม่จากการจำนำ ถ้าทราบกรุณาอธิบาย กระบวนการเปาเกาดังกล่าว (ติดต่อใคร จ่ายเงินให้ใครบ้าง มีการขนข้าวเก่าออกจากโกดังหรือไม่ กระบวนการเปลี่ยนกระสอบ ข้าวทำอย่างไร หรือล่อมวงข้าวเก่าด้วยข้าวใหม่ เป็นต้น)

☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด

5.6 ท่านเคยได้ยินเรื่องที่มี ข้าวหายหรือข้าวลม จากโกดังหรือไม่ ท่านคิดว่ามีข้าวหายหรือข้าวลมได้อย่างไร

☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด

5.7 การค้าจีทูจี ข้าวถุงธงฟ้า/ร้านถูกใจ มีปัญหาผิดปกติหรือไม่ อย่างไร

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา

☐ มีปัญหา โปรดระบุรายละเอียด

.....

5.8 ท่านคิดว่าโครงการจํานําข้าวมี ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี

☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

.....

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย

☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

.....

5.9 ท่านคิดว่าโครงการการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี

☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

.....

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย

☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

.....

5.10 ท่านคิดว่ารัฐบาลควรมีนโยบายเพื่อช่วยเหลือชาวนาหรือไม่ ถ้าควรท่านคิดว่า รัฐบาลควรช่วยเหลือชาวนาอย่างไรจึงจะไม่ก่อปัญหาการใช้งบประมาณเกินตัว

☐ ไม่มีความเห็น

☐ ไม่จำเป็น

☐ จำเป็น โปรดระบุรายละเอียด

.....

ขอบคุณมากครับ/ค่ะ

แบบที่.....วันที่.....จังหวัด.....ผู้สัมภาษณ์.....รหัส.....

แบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับโกดัง (ร่วมกับโรงสี)

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังสำรวจข้อมูลของโกดังที่ร่วมโครงการจำนำข้าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ ข้อดี-ข้อเสียของการจำนำข้าว และหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการจำนำข้าว รวมถึงการเสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายราคาสินค้าเกษตรที่เหมาะสม

คณะนักวิจัยใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการให้ข้อมูล ในฐานะที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำนำข้าว **ข้อมูลทุกอย่างที่ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านจะถูกจัดเก็บเป็นความลับอย่างที่สุด** ในรายงานวิจัยจะไม่มีการระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และหน่วยงาน อีกทั้งไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะถูกนำไปประมวลผลรวมกับข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ ในลักษณะค่าเฉลี่ยของทุกกิจการ.....คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างมากที่สละเวลาตอบแบบสอบถามของเรา **ทั้งนี้ โปรดส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย ภายในวันที่ 15 พฤษภาคม 2557**

ชื่อโกดัง..... () ไม่ประสงค์ออกนาม.
 *ตั้งอยู่ที่อำเภอ *จังหวัด *โปรดกรอกรายละเอียด*
 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ () ไม่ประสงค์ออกนาม
 โทรศัพท์..... อีเมลล์
 ชื่อและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1. เงินลงทุนเริ่มต้นไม่รวมค่าที่ดิน.....ล้านบาท ปีที่สร้างเสร็จ พ.ศ.

- มีโกดังเก็บข้าวสาร.....หลัง ปริมาตรความจุโกดัง/ปริมาณรวม.....ตัน

ปัจจุบันมีข้าวในโครงการจำนำอยู่ คิดเป็น % ของความจุโกดัง

- ท่านมีไซโลหรือไม่ ☐ ไม่มี ☐ มี กำลังการผลิต.....ตันต่อวัน

- ท่านมีโรงสีหรือไม่ ☐ ไม่มี ☐ มี กำลังการผลิต.....ตันต่อวัน

- โรงสีของท่านเข้าร่วมโครงการจำนำในรัฐบาลยิ่งลักษณ์หรือไม่

☐ เข้าร่วม ☐ ไม่ได้เข้าร่วม เพราะ.....

1.2. ใน 12 ปีที่ผ่านมา ท่านได้ขยายความจุโกดัง หรือ สร้างโกดังใหม่ระหว่างโครงการรับจำนำข้าวหรือไม่

	ขยายกำลัง การผลิตหรือไม่	ขนาดความจุ โกดัง (ตัน)	เงินลงทุน (ล้านบาท)	ใช้เงินกู้หรือไม่
- ยุคทักษิณ ชินวัตร (ก.พ. 44 – ก.ย. 49)	☐ ยังไม่ได้สร้างโกดัง ☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย			☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่
- ยุคสมัคร สุนทรเวช/สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (ม.ค.-ธ.ค. 51)	☐ ยังไม่ได้สร้างโกดัง ☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย			☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่
- ยุคยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (ส.ค.54 – ปัจจุบัน)	☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย			☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

1.3. การลงทุนสร้างโกดังใหม่เพื่อเข้าโครงการจำนำข้าว ต้องใช้เวลานานเท่าไรจึงจะคืนทุน.....ปี

1.4. ถ้าเป็นโกดังข้าวเอกชนแบบเดียวกัน แต่ไม่ได้เข้าโครงการจำนำข้าว จะใช้เวลากี่ปีจึงจะคืนทุน.....ปี

1.5. ในการเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว ท่านประมูลราคาเข้าโกดังมาในราคาตันละกี่บาทบาทต่อตัน

1.6. ใครเป็นผู้กำหนดวันเวลาและจำนวนข้าวสารที่จะนำส่งเข้าโกดังของท่าน (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ เจ้าหน้าที่ อคส./อตก. ☐ เจ้าหน้าที่กรมการค้าภายใน ☐ ผู้ว่าราชการจังหวัด
☐ นักการเมืองท้องถิ่น ☐ นักการเมืองระดับชาติ ☐ อื่นๆ

1.7. เมื่อมีคำสั่งนำส่งข้าวสารเข้าสู่โกดังของท่าน ท่านจะทราบล่วงหน้ากี่วันวัน

1.8 ในระหว่างการตรวจรับข้าวสารเข้าสู่โกดังของท่าน จะต้องมีคนงาน เซอร์เวเยอร์ และเจ้าหน้าที่ อคส./อตก. กี่รายต่อการตรวจรับแต่ละครั้ง

1.8.1 จำนวนคนงานราย

1.8.2 จำนวนเจ้าหน้าที่เซอร์เวเยอร์ราย

1.8.3 จำนวนเจ้าหน้าที่ อคส./อตก.ราย

2. ปัญหาในการเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว

2.1. ท่านประสบปัญหาในการสมัครเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวหรือไม่

☐ มี (ต่อข้อ 2.2)

☐ ไม่มี (ข้ามไปข้อ 2.3)

2.2. ถ้ามี ท่านพบปัญหาในการสมัครเข้าร่วมโครงการอย่างไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

☐ ขั้นตอนการรับสมัครล่าช้า

☐ มีปัญหาเรื่องเอกสารที่ต้องใช้ในการสมัคร

☐ การสมัครเข้าร่วมเสียค่าใช้จ่ายสูง

☐ เข้าร่วมโครงการโดยที่ไม่ได้สมัคร

☐ เจ้าหน้าที่เรียกเงินค่าธรรมเนียม

☐ อื่นๆ ระบุ.....

2.3. ท่านมีปัญหาได้เงินค่าจ้าง/ค่าเช่าเก็บข้าวสารในโครงการรับจำนำล่าช้าหรือไม่

☐ มี

☐ ไม่มี

2.4. โกดังของท่านเคยมีปัญหาต่อไปนี้หรือไม่

- ข้าวในโกดังเน่าเสีย

☐ เคย

☐ ไม่เคย

- การตรวจรับข้าวเข้าโกดังล่าช้า

☐ เคย

☐ ไม่เคย

- เซอร์เวเยอร์-เจ้าหน้าที่เรียกเงินค่าตรวจข้าวเพิ่มจากโรงสี

☐ เคย

☐ ไม่เคย

2.5. ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าในการนำข้าวเข้าโกดังให้เร็วที่สุด เจ้าของโกดังจะต้องวิ่งเต้นกับผู้อำนาจสั่งการ

☐ เคย (ต่อข้อ 2.5.1)

☐ ไม่เคย (ข้ามไปข้อ 2.6)

2.5.1 ถ้าเคยได้ยิน ท่านได้ยินว่าเจ้าของโกดังจะต้องวิ่งเต้นกับใคร (ตอบได้หลายข้อ)

☐ เจ้าหน้าที่ อคส./อตก.

☐ เจ้าหน้าที่กรมการค้าภายใน

☐ ผู้ว่าราชการจังหวัด

☐ นักการเมืองท้องถิ่น

☐ นักการเมืองระดับชาติ

☐ อื่นๆ

2.6. ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่ามีโกดังบางแห่งที่เรียกเก็บค่าเหยียบแผ่นดิน

☐ เคย

☐ ไม่เคย

2.7. ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าโกดังบางแห่งมีปัญหาข้าวหายหรือปัญหาข้าวล้น

☐ เคย

☐ ไม่เคย

3 คำถามปลายเปิด

3.1 การสมัครเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวของโกดังประสบกับปัญหาอะไรบ้าง (ยกตัวอย่าง เช่น การจ่ายเงินปันได้โต๊ะ)

- ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มี โปรดบรรยายละเอียด
-
-

3.2 ขั้นตอนการนำข้าวสารเข้าโกดัง มีปัญหาการประสานงานและนัดหมายกับเจ้าหน้าที่ อคส./อตก. รวมถึงเซอร์เวย์อร์หรือไม่อย่างไร

- ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มี โปรดบรรยายละเอียด
-
-

3.3 ท่านดูแลไม่ให้มีข้าวหายได้อย่างไร และท่านแน่ใจได้อย่างไรว่าข้าวสารเข้าสู่โกดังของท่านครบถ้วนตามปริมาณที่กำหนด

- ☐ ไม่ได้ดูแล ☐ ดูแลโดย โปรดบรรยายละเอียด
-
-

3.4 ท่านเคยได้ยินว่าการขโมยข้าวจากโกดังไปขายหรือไม่ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อเกิดขึ้นแล้ว บุคคลใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และรับผิดชอบอย่างไร

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดบรรยายละเอียด
-
-

3.5 ท่านเคยได้ยินปัญหาการนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน/ข้าวเก่าเสื่อมคุณภาพจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 มาส่งโกดังกลางหรือไม่ ถ้าเคยได้ยินกระบวนการดังกล่าวมีการดำเนินงานอย่างไร ใครคือคนกระทำการ(โรงสี โกดัง องค์กร/บริษัท) นำข้าวเข้ามาในโกดังได้อย่างไร ขนข้าวเข้ามาในประเทศด้วยวิธีใด ต้องจ่ายเงินให้ใครบ้าง มีค่าเสียหายเฉลี่ยตันละเท่าไร

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดบรรยายละเอียด
-
-

3.6 ท่านเคยได้ยินว่าโกดังบางแห่งมีปัญหาข้าวเน่า-ข้าวเสื่อมคุณภาพ หรือปัญหาในการรักษาคุณภาพข้าว (เช่น การรมยา การกำจัดหนู ฯลฯ) หรือไม่ ปัญหานี้เกิดขึ้นได้อย่างไร

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

3.7 ท่านเคยได้ยินว่ามีปัญหาข้าวลมนหรือไม่ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อเกิดขึ้นแล้ว บุคคลใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และรับผิดชอบอย่างไร แล้วท่านสามารถป้องกันปัญหาข้าวลมได้หรือไม่ อย่างไร

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

3.8 ท่านดูแลป้องกันอัคคีภัยที่อาจจะเกิดขึ้นภายในโกดังได้อย่างไร ถ้าท่านทำประกันอัคคีภัยไว้ ท่านคิดว่าค่าประกันภัยแพงไปหรือไม่

- ☐ ไม่ได้ดูแล ☐ ดูแลโดย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

3.9 กระทรวงพาณิชย์เปลี่ยนสัญญาเช่าโกดังเก็บข้าวจำนำ มาเป็นการรับฝาก การเปลี่ยนแปลงนี้มีข้อดีข้อเสียอย่างไร

ข้อดี

- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

ข้อเสีย

- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

แบบที่.....วันที่.....จังหวัด.....ผู้สัมภาษณ์.....รหัส.....

แบบสอบถามความคิดเห็นสำหรับโกดัง

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังสำรวจข้อมูลของโกดังที่ร่วมโครงการจำนำข้าว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ ข้อดี-ข้อเสียของการจำนำข้าว และหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการจำนำข้าว รวมถึงการเสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายราคาสินค้าเกษตรที่เหมาะสม

คณะนักวิจัยใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการให้ข้อมูล ในฐานะที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำนำข้าว ข้อมูลทุกอย่างที่ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านจะถูกจัดเก็บเป็นความลับอย่างที่สุด ในรายงานวิจัยจะไม่มีการระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และหน่วยงาน อีกทั้งไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะถูกนำไปประมวลผลรวมกับข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ ในลักษณะค่าเฉลี่ยของทุกกิจการ.....คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างมากที่สละเวลาตอบแบบสอบถามของเรา ทั้งนี้ โปรดส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย ภายในวันที่ 15 พฤษภาคม 2557

ชื่อโกดัง..... () ไม่ประสงค์ออกนาม.
 *ตั้งอยู่ที่อำเภอ *จังหวัด *โปรดกรอกรายละเอียด*
 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ () ไม่ประสงค์ออกนาม
 โทรศัพท์..... อีเมลล์
 ชื่อและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1. เงินลงทุนเริ่มต้นไม่รวมค่าที่ดิน.....ล้านบาท ปีที่สร้างเสร็จ พ.ศ.

- มีโกดังเก็บข้าวสาร.....หลัง ปริมาตรความจุโกดัง/ปริมาณรวม.....ตัน
 ปัจจุบันมีข้าวในโครงการจำนำอยู่ คิดเป็น % ของความจุโกดัง
- ท่านมีไซโลหรือไม่ ☐ ไม่มี ☐ มี กำลังการผลิต.....ตันต่อวัน
- ท่านมีโรงสีหรือไม่ ☐ ไม่มี ☐ มี กำลังการผลิต.....ตันต่อวัน
- โรงสีของท่านเข้าร่วมโครงการจำนำในรัฐบาลยิ่งลักษณ์หรือไม่
☐ เข้าร่วม ☐ ไม่ได้เข้าร่วม เพราะ.....

1.2. ใน 12 ปีที่ผ่านมา ท่านได้ขยายความจุโกดัง หรือ สร้างโกดังใหม่ระหว่างโครงการรับจำนำข้าวหรือไม่

	ขยายกำลัง การผลิตหรือไม่	ขนาดความจุ โกดัง (ตัน)	เงินลงทุน (ล้านบาท)	ใช้เงินกู้หรือไม่
- ยุคทักษิณ ชินวัตร (ก.พ. 44 – ก.ย. 49)	☐ ยังไม่ได้สร้างโกดัง ☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย			☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่
- ยุคสมัคร สุนทรเวช/สมชาย วงศ์สวัสดิ์ (ม.ค.-ธ.ค. 51)	☐ ยังไม่ได้สร้างโกดัง ☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย			☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่
- ยุคยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (ส.ค.54 – ปัจจุบัน)	☐ ขยาย ☐ ไม่ขยาย			☐ ใช่ ☐ ไม่ใช่

1.3. การลงทุนสร้างโกดังใหม่เพื่อเข้าโครงการจำนำข้าว ต้องใช้เวลานานเท่าไรจึงจะคืนทุน.....ปี

1.4. ถ้าเป็นโกดังข้าวเอกชนแบบเดียวกัน แต่ไม่ได้เข้าโครงการจำนำข้าว จะใช้เวลากี่ปีจึงจะคืนทุน.....ปี

1.5. ในการเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว ท่านประมูลราคาเข้าโกดังมาในราคาตันละกี่บาทบาทต่อตัน

1.6. ใครเป็นผู้กำหนดวันเวลาและจำนวนข้าวสารที่จะนำส่งเข้าโกดังของท่าน (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ เจ้าหน้าที่ อคส./อตก. ☐ เจ้าหน้าที่กรมการค้าภายใน ☐ ผู้ว่าราชการจังหวัด
☐ นักการเมืองท้องถิ่น ☐ นักการเมืองระดับชาติ ☐ อื่นๆ

1.7. เมื่อมีคำสั่งนำส่งข้าวสารเข้าสู่โกดังของท่าน ท่านจะทราบล่วงหน้ากี่วันวัน

1.8 ในระหว่างการตรวจรับข้าวสารเข้าสู่โกดังของท่าน จะต้องมีคนงาน เซอร์เวเยอร์ และเจ้าหน้าที่ อคส./อตก. กี่รายต่อการตรวจรับแต่ละครั้ง

1.8.1 จำนวนคนงานราย

1.8.2 จำนวนเจ้าหน้าที่เซอร์เวเยอร์ราย

1.8.3 จำนวนเจ้าหน้าที่ อคส./อตก.ราย

2. ปัญหาในการเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าว

2.1. ท่านประสบปัญหาในการสมัครเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวหรือไม่

☐ มี (ต่อข้อ 2.2)

☐ ไม่มี (ข้ามไปข้อ 2.3)

2.2. ถ้ามี ท่านพบปัญหาในการสมัครเข้าร่วมโครงการอย่างไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

☐ ขั้นตอนการรับสมัครล่าช้า

☐ มีปัญหาเรื่องเอกสารที่ต้องใช้ในการสมัคร

☐ การสมัครเข้าร่วมเสียค่าใช้จ่ายสูง

☐ เข้าร่วมโครงการโดยที่ไม่ได้สมัคร

☐ เจ้าหน้าที่เรียกเงินค่าธรรมเนียม

☐ อื่นๆ ระบุ.....

2.3. ท่านมีปัญหาได้เงินค่าจ้าง/ค่าเช่าเก็บข้าวสารในโครงการรับจำนำล่าช้าหรือไม่

☐ มี

☐ ไม่มี

2.4. โกดังของท่านเคยมีปัญหาต่อไปนี้หรือไม่

- ข้าวในโกดังเน่าเสีย

☐ เคย

☐ ไม่เคย

- การตรวจรับข้าวเข้าโกดังล่าช้า

☐ เคย

☐ ไม่เคย

- เซอร์เวเยอร์-เจ้าหน้าที่เรียกเงินค่าตรวจข้าวเพิ่มจากโรงสี

☐ เคย

☐ ไม่เคย

2.5. ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าในการนำข้าวเข้าโกดังให้เร็วที่สุด เจ้าของโกดังจะต้องวิ่งเต้นกับผู้อำนาจสั่งการ

☐ เคย (ต่อข้อ 2.5.1)

☐ ไม่เคย (ข้ามไปข้อ 2.6)

2.5.1 ถ้าเคยได้ยิน ท่านได้ยินว่าเจ้าของโกดังจะต้องวิ่งเต้นกับใคร (ตอบได้หลายข้อ)

☐ เจ้าหน้าที่ อคส./อตก.

☐ เจ้าหน้าที่กรมการค้าภายใน

☐ ผู้ว่าราชการจังหวัด

☐ นักการเมืองท้องถิ่น

☐ นักการเมืองระดับชาติ

☐ อื่นๆ

2.6. ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่ามีโกดังบางแห่งที่เรียกเก็บค่าเหยียบแผ่นดิน

☐ เคย

☐ ไม่เคย

2.7. ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าโกดังบางแห่งมีปัญหาข้าวหายหรือปัญหาข้าวลมน

☐ เคย

☐ ไม่เคย

3. ปัญหาความผิดปกติในโครงการจำนำข้าว

3.1 ท่านคิดว่า/เคยได้ยินว่า ขั้นตอนการรับจำนำข้าวมีความผิดปกติหรือการทุจริตหรือไม่

1. เกษตรกรบางรายจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
2. มีการ ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
3. มีการออกใบประทวน ลำข้าว	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
4. มีการออกใบประทวนปลอม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
5. การลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์ชวนาหรือส่งโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
6. โรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวใหม่ในโครงการจำนำไปขายก่อน แล้วค่อยหาข้าวคืนโกดังกลางภายหลัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
7. การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อในต่างจังหวัดต้องมีการวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
8. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
9. ความล่าช้า/ผิดปกติในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
10. การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอคิวนานมาก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
11. โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
12. โรงสีบางแห่งส่งข้าวความชื้นสูงกว่า15% หรือขาดน้ำหนักเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
13. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเจ้าของโกดังบางแห่งเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
14. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเซอร์เวย์เยอร์หรือเจ้าหน้าที่รัฐ เรียก “เงินพิเศษ” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
15. การรวมคว้นข้าวในโกดังกลางบางแห่งเป็นการรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด เช่น ใช้น้ำยาปริมาณน้อย หรือใช้สารเคมีที่มีอันตราย	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
16. โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกล้น	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
17. มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานในการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
18. การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
19. พ่อค้าที่จะขอซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
20. พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
21. การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) มีความผิดปกติ เช่น จำนวนค่าขายจริงน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
22. การขายข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงร้านถูกใจ มีปัญหาการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ

ในความเห็นส่วนตัวของท่านคิดว่ากระบวนการหรือขั้นตอนใดที่มีการทุจริตมากที่สุด ให้เรียงลำดับ 2 ลำดับ อันดับ 1 คือข้อ อันดับ 2 คือข้อ

4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการจำหน่ายข้าว

4.1 โดยรวมท่านมีความพอใจในโครงการรับจำหน่ายเพียงใด

(0 = ไม่มีความเห็น 1 = ไม่พอใจมาก 2 = ไม่พอใจ 3 = ปานกลาง 4 = พอใจมาก 5 = พอใจมากที่สุด)

4.2 ในภาพรวมท่านมีความเห็นว่าโครงการรับจำหน่ายข้าวมีการทุจริตในระดับใด

(0=ไม่มีการทุจริต 1=ทุจริตน้อยมาก 2=ทุจริตน้อย 3 =ทุจริตปานกลาง 4=ทุจริตมาก 5=ทุจริตมากที่สุด)

โครงการจำหน่ายข้าว

4.3 ข้อดีของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ ยกระดับรายได้ให้เกษตรกร ☐ โรงสีในโครงการไม่ต้องไปแข่งขันขายข้าว
☐ โรงสีในโครงการได้ค่าสีแน่นอน ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

4.4 ข้อเสียของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ มีการทุจริตในหลายขั้นตอน ☐ เป็นการทำลายระบบการค้าข้าว
☐ โรงสีนอกโครงการต้องเดินรถเพื่ออยู่รอด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

โครงการประกันรายได้

4.5 ข้อดีของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ เงินถึงมือชาวนาโดยตรง ☐ ช่องทางทุจริตน้อยลง
☐ รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

4.6 ข้อเสียของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ ☐ ได้เงินจากรัฐบาลน้อย
☐ มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง ☐ โรงสีหากินโดยโกงราคา
☐ บางครั้งไม่ได้เงินประกัน ☐ หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี
☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

เปรียบเทียบ

4.7 ระหว่างโครงการรับจำหน่ายข้าวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ โครงการใดมีการทุจริตมากกว่ากัน

- ทุจริตในการจดทะเบียนเกษตรกร

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

- การทุจริตในภาพรวมทุกขั้นตอน

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

5 คำถามปลายเปิด

5.1 การสมัครเข้าร่วมโครงการรับจำนำข้าวของโกดังประสบกับปัญหาอะไรบ้าง (ยกตัวอย่าง เช่น การจ่ายเงินไม่ได้)

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา ☐ มี โปรดบรรยายละเอียด

.....

.....

5.2 ขั้นตอนการนำข้าวสารเข้าโกดัง มีปัญหาการประสานงานและนัดหมายกับเจ้าหน้าที่ อคส./อตก. รวมถึงเซอร์เวย์อร์หรือไม่อย่างไร

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา ☐ มี โปรดบรรยายละเอียด

.....

.....

5.3 ท่านดูแลไม่ให้มีข้าวหายได้อย่างไร และท่านแน่ใจได้อย่างไรว่าข้าวสารเข้าสู่โกดังของท่านครบถ้วนตามปริมาณที่กำหนด

☐ ไม่ได้ดูแล

☐ ดูแลโดย โปรดบรรยายละเอียด

.....

.....

5.4 ท่านเคยได้ยินว่ามีการขโมยข้าวจากโกดังไปขายหรือไม่ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อเกิดขึ้นแล้ว บุคคลใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และรับผิดชอบอย่างไร

☐ ไม่เคยได้ยิน

☐ เคย โปรดบรรยายละเอียด

.....

.....

5.5 ท่านเคยได้ยินปัญหาการนำข้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน/ข้าวเก่าเสื่อมคุณภาพจากโครงการจำนำก่อนปี 2553 มาส่งโกดังกลางหรือไม่ ถ้าเคยได้ยินกระบวนการดังกล่าวมีการดำเนินงานอย่างไร ใครคือคนกระทำการ(โรงสี โกดัง องค์กร/บริษัท) นำข้าวเข้ามาในโกดังได้อย่างไร ขนข้าวเข้ามาในประเทศด้วยวิธีใด ต้องจ่ายเงินให้ใครบ้าง มีค่าเสียหายเฉลี่ยตันละเท่าไร

☐ ไม่เคยได้ยิน

☐ เคย โปรดบรรยายละเอียด

.....

.....

5.6 ท่านเคยได้ยินว่าโกดังบางแห่งมีปัญหาข้าวเน่า-ข้าวเสื่อมคุณภาพ หรือปัญหาในการรักษาคุณภาพข้าว (เช่น การรมยา การกำจัดหนู ฯลฯ) หรือไม่ ปัญหานี้เกิดขึ้นได้อย่างไร

☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด

5.7 ท่านเคยได้ยินว่ามีปัญหาข้าวลมนหรือไม่ ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อเกิดขึ้นแล้ว บุคคลใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ และรับผิดชอบอย่างไร แล้วท่านสามารถป้องกันปัญหาข้าวลมได้หรือไม่ อย่างไร

☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด

5.8 ท่านดูแลป้องกันอัคคีภัยที่อาจจะเกิดขึ้นภายในโกดังได้อย่างไร ถ้าท่านทำประกันอัคคีภัยไว้ ท่านคิดว่าค่าประกันภัยแพงไปหรือไม่

☐ ไม่ได้ดูแล ☐ ดูแลโดย โปรดระบุรายละเอียด

5.9 กระทรวงพาณิชย์เปลี่ยนสัญญาเช่าโกดังเก็บข้าวจำนำ มาเป็นการรับฝาก การเปลี่ยนแปลงนี้มีข้อดีข้อเสียอย่างไร

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี ☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

5.10 การค้าจีทูจี ข้าวถุงธงฟ้า/ร้านถูกใจ มีปัญหาผิดปกติหรือไม่ อย่างไร

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา โปรดระบุรายละเอียด

5.11 ท่านคิดว่าโครงการจำหน่ายข้าวมี ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี

☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย

☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

5.12 ท่านคิดว่าโครงการการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี

☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย

☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

5.10 ท่านคิดว่ารัฐบาลควรมีนโยบายเพื่อช่วยเหลือชาวนาหรือไม่ ถ้าควรท่านคิดว่า รัฐบาลควรช่วยเหลือชาวนาอย่างไรจึงจะไม่ก่อปัญหาการใช้งบประมาณเกินตัว

☐ ไม่มีความเห็น

☐ ไม่จำเป็น ☐ จำเป็น โปรดระบุรายละเอียด

ขอบคุณมากครับ/ค่ะ

แบบที่.....วันที่.....จังหวัด.....ผู้สัมภาษณ์.....รหัส.....

แบบสอบถามสำหรับเซอร์เวย์เยอร์ (ปกปิด)

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ร่วมกับกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กำลังสำรวจข้อมูลของเซอร์เวย์เยอร์ที่ร่วมโครงการจำหน่าย โดยมียัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ ข้อดี-ข้อเสียของการจำหน่าย และหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการจำหน่าย รวมถึงการเสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายราคาสินค้าเกษตรที่เหมาะสม

คณะนักวิจัยใคร่ขอความความกรุณาจากท่านในการให้ข้อมูล ในฐานะที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำหน่าย ข้อมูลทุกอย่างที่ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านจะถูกจัดเก็บเป็นความลับอย่างที่สุด ในรายงานวิจัยจะไม่มีการระบุชื่อผู้ให้สัมภาษณ์และหน่วยงาน อีกทั้งไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด ข้อมูลที่ได้รับจากท่านจะถูกนำไปประมวลผลรวมกับข้อมูลจากบุคคลอื่นๆ ในลักษณะค่าเฉลี่ยของทุกกิจการ.....คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างมากที่สละเวลาตอบแบบสอบถามของเรา **ทั้งนี้ โปรดส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย ภายในวันที่ 15 พฤษภาคม 2557**

ชื่อบริษัท	() ไม่ประสงค์ออกนาม
*ตั้งอยู่ที่อำเภอ *จังหวัด	*โปรดกรอกรายละเอียด*
ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	() ไม่ประสงค์ออกนาม
โทรศัพท์..... อีเมลล์	
ชื่อและเบอร์โทรติดต่อไม่มีการเปิดเผยข้อมูลของท่านต่อสาธารณะ หรือในรายงานแต่อย่างใด	

1 คำถามทั่วไป

1.1 บริษัทของท่านจัดตั้งเมื่อ พ.ศ.

1.2 บริษัทของท่านมีพนักงานเซอร์เวย์ และลูกจ้างกี่คน?

- พนักงานที่ได้รับใบอนุญาตจากกรมการค้าต่างประเทศ(รวมเจ้าของบริษัท) คน
- พนักงานอื่นๆและลูกจ้าง คน
- แรงงานชั่วคราว กรรมกรชนชาวน คน

1.3 ท่านเคยทำงานอยู่กับบริษัทเซอร์เวย์อื่น แล้วแยกตัวออกมาทำเองหรือไม่?

☐ ไม่เคย ☐ เคย

1.4 นอกจากการสอบได้ใบอนุญาตการเป็นเซอร์เวย์เยอร์ ของกรมการค้าต่างประเทศแล้ว ผู้สมัครเป็นเซอร์เวย์เยอร์ในโครงการจำหน่ายข้าว ต้องมีคุณสมบัติพิเศษอะไรบ้าง และมีปัญหาสำคัญอะไรบ้าง?

- มีทะเบียนบริษัทหรือไม่ ☐ มี ☐ ไม่ต้องมี
- มีหลักฐานการเงินของธนาคารเป็นหลักประกัน ☐ มี ☐ ไม่ต้องมี
- มีหลักทรัพย์ขั้นต่ำ.....ล้านบาท หรือวางเงินค้ำประกัน.....ล้านบาท
- มีประสบการณ์เป็น เซอร์เวย์เยอร์ อย่างน้อย.....ปี ☐ ไม่ต้องมีประสบการณ์
- ระยะเวลาที่ใช้ในการสมัครทุกขั้นตอน จนถึงได้เป็นเซอร์เวย์เยอร์ในโครงการจำหน่ายข้าวประมาณ.....วัน
- การสมัครต้องอาศัยเส้นสาย หรือไม่ ☐ ต้องมีเส้นสาย ☐ ไม่ต้องมี
- ต้องจ่ายเงินติดสินบนจึงจะผ่านการคัดเลือก ☐ ติดสินบน ☐ ไม่ต้อง

1.5 กระบวนการตัดสินใจว่าจะให้บริษัท เซอร์เวย์เยอร์ ไດไปตรวจข้าวที่โกดังกลางแห่งใด เป็นอย่างไร?

- ผู้กำหนดพื้นที่ปฏิบัติงานคือ
 - ☐ เจ้าหน้าที่ อคส.-อดท. ☐ ผอ.ของอคส -อดท. ☐ อธิบดีกรมการค้าภายใน
 - ☐ รมว.พาณิชย์ ☐ นักการเมือง และนายหน้า
- มีการกำหนดและมอบหมายพื้นที่การตรวจข้าวที่แน่นอนให้เซอร์เวย์เยอร์ แต่ละรายหรือไม่?
 - ☐ มี ☐ ไม่มี
- ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกพื้นที่หรือไม่
 - ☐ มี ☐ ไม่มี
- ก่อนลงไปยังโกดัง มีการแจ้งล่วงหน้าเป็นระยะเวลา.....วัน
- การกำหนดสถานที่ของโกดังให้กับเซอร์เวย์เยอร์ในโครงการจำหน่ายข้าวมีปัญหาอะไรบ้าง?

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ โกดังอยู่ไกลมาก ☐ มีปัญหากับเจ้าของโกดังบางแห่ง
- ☐ อื่นๆ (ระบุ.....) ☐ ไม่มีปัญหา

1.6 โดยเฉลี่ย บริษัทของท่านได้รับงานตรวจข้าวในโครงการจำหน่ายข้าวจำนวน.....ตัน/เดือน

- ใช้เวลาตรวจข้าวแต่ละโกดังนาน.....วัน
- ปริมาณการตรวจข้าวสูงสุด.....ตัน/เดือน ต่ำสุด.....ตัน/เดือน
- โดยเฉลี่ย ทีมพนักงานและลูกจ้างที่ลงไปโกดังแต่ละครั้งมีจำนวน.....คน

1.7 แต่ละครั้งที่ท่านไปโกดัง ท่านมีหน้าที่ตรวจดูและอะไรบ้าง? (ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)

- ☐ ปริมาณข้าว ☐ ชนิดข้าว ☐ คุณภาพข้าว ☐ ความชื้นข้าว
- ☐ สิ่งเจือปน ☐ ปริมาณข้าวหัก ☐ อื่นๆ (ระบุ.....)

1.8 ราคาค่าตรวจสอบสภาพข้าวที่ท่านประมูลได้ เฉลี่ยตันละ..... บาท

1.9 ท่านให้บริการมยา และดูแลรักษาสภาพข้าวในโครงการจำนำด้วยหรือไม่?

- ☐ ไม่ได้ให้บริการ ☐ ให้บริการ

1.10 ในการตรวจข้าวที่ส่งเข้าโกดัง ท่านประสบปัญหาสำคัญอะไร และท่านแก้ปัญหาอย่างไร?

- บริษัทของท่านได้รับมอบหมายให้ตรวจข้าวในจำนวนพอเพียงหรือไม่?

- ☐ พอเพียง ☐ น้อยเกินไป ☐ มากเกินไป

- ปัญหาข้าวขาดน้ำหนัก ☐ มีปัญหา ☐ ไม่มีปัญหา

ท่านแก้ปัญหาโดย.....

- ปัญหาข้าวคุณภาพเลว เช่น ข้าวเก่า ข้าวหักมาก ☐ มีปัญหา ☐ ไม่มีปัญหา

ท่านแก้ปัญหาโดย.....

- ข้าวมีความชื้นเกิน 15% ☐ มีปัญหา ☐ ไม่มีปัญหา

ท่านแก้ปัญหาโดย.....

1.11 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าเจ้าของโกดังมีการเรียกเก็บ “ค่าเหยียบแผ่นดิน” จากโรงสี? และต้องจ่ายเท่าไร?

- ☐ ไม่ต้องจ่าย ☐ จ่าย.....บาท/ตัน
- ☐ ไม่ทราบ

1.12 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าเจ้าของโกดังมีการจ่าย “เงินพิเศษ” ให้แก่เซอร์เวย์เยอร์? การจ่ายนั้นจ่ายให้ใคร และจ่ายเท่าไร?

- ☐ ไม่ต้องจ่ายเลย
- ☐ จ่ายให้บริษัท.....บาท/ตัน
- ☐ จ่ายให้พนักงานตรวจและกรรมกร แต่บริษัทไม่ได้รับบาท/ตัน
- ☐ จ่ายให้เฉพาะกรรมกร เท่านั้น.....บาท/ตัน
- ☐ ไม่ทราบ

1.13 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าเจ้าของโรงสีมีการจ่าย “เงินพิเศษ” ให้เซอร์เวย์เยอร์? การจ่ายนั้นจ่ายให้ใคร และจ่ายเท่าไร

- ☐ ไม่ต้องจ่ายเลย
 ☐ ไม่ทราบ
☐ จ่ายให้บริษัท.....บาท/ตัน
☐ จ่ายให้พนักงานตรวจและกรรมกร แต่บริษัทไม่ได้รับ.....บาท/ตัน
☐ จ่ายให้เฉพาะกรรมกร เท่านั้น.....บาท/ตัน

1.14 ทำไมเซอร์เวย์เยอร์จึงต้องเรียกเงินพิเศษจากโรงสีผู้นำข้าวมาส่งที่โกดัง? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ค่าจ้างของเซอร์เวย์เยอร์ ต่ำมาก
 ☐ โรงสีบางแห่งส่งข้าวขาดน้ำหนัก
☐ โรงสีบางแห่งส่งข้าวคุณภาพต่ำ ข้าวหักมาก ข้าวเสื่อมคุณภาพ
☐ อื่นๆ (ระบุ.....)

1.15 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าเซอร์เวย์เยอร์ที่รับเงินพิเศษต้องแบ่งเงินพิเศษนี้ให้เจ้าหน้าที่รัฐที่ประจำโกดัง กลาง?

- ☐ แบ่งทุกครั้ง
 ☐ แบ่งเป็นบางครั้ง
 ☐ ไม่ต้องแบ่ง
 ☐ ไม่ทราบ

1.16 ท่านทราบหรือไม่ว่า ถ้าข้าวที่นำส่งโกดังไม่ได้มาตรฐาน หรือขาดน้ำหนัก เซอร์เวย์เยอร์ต้องรับผิดชอบอย่างไร?

- ☐ ไม่เคยได้ยินว่ามีปัญหา
 ☐ ไม่เคยได้ยินว่า เซอร์เวย์เยอร์ต้องรับผิดชอบ
☐ เซอร์เวย์เยอร์ต้องชดใช้ต่อกระสอบ
 ☐ ชดใช้แบบเหมาจ่าย
☐ อื่นๆ (ระบุ.....)

1.17 ท่านเคยทราบหรือไม่ว่ามีเซอร์เวย์เยอร์ถูกลงโทษ?

- ☐ ไม่เคย
 ☐ เคย คือ.....
 ☐ ไม่ทราบ

1.18 ท่านเคยได้ยินว่า โกดังบางแห่งมีปัญหาข้าวเกิดมอด หรือมีการใช้สารเคมีต้องห้ามในการรมยาบ้างหรือไม่?

- ☐ ไม่เคยได้ยิน
 ☐ เคยได้ยิน
☐ การเกิดมอด
☐ ใช้สารเคมีร้ายเกินไป
☐ การใช้สารเคมีต้องห้าม

2. ปัญหาความผิดปกติในโครงการจำหน่ายข้าว

2.1 ท่านคิดว่า/เคยได้ยินว่า ขั้นตอนการรับจำหน่ายข้าวมีความผิดปกติหรือการทุจริตหรือไม่

1. เกษตรกรบางรายจดทะเบียนพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่าพื้นที่จริง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
2. มีการ ซื้อสิทธิ/สวมสิทธิ์ ของเกษตรกร	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
3. มีการออกใบประทวน ลำข้าว	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
4. มีการออกใบประทวนปลอม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
5. การลักลอบนำข้าวจากต่างประเทศมาสวมสิทธิ์ชวาหรือส่งโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
6. โรงสีบางแห่งลักลอบนำข้าวใหม่ในโครงการจำหน่ายไปขายก่อน แล้วค่อยหาข้าวคั้นโกดังกลางภายหลัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
7. การขออนุมัติขยายจุดรับซื้อในต่างจังหวัดต้องมีการวิ่งเต้นหรือจ่ายเงินพิเศษ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
8. ความล่าช้า/ความผิดปกติในการอนุมัติให้โรงสีแปรสภาพข้าว	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
9. ความล่าช้า/ผิดปกติในการขออนุมัติส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
10. การส่งมอบข้าวเข้าโกดังกลางต้องรอเวลานานมาก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
11. โรงสีบางแห่งส่งมอบข้าวเก่า/ข้าวเสื่อมคุณภาพเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
12. โรงสีบางแห่งส่งข้าวความชื้นสูงกว่า15% หรือขาดน้ำหนักเข้าโกดังกลาง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
13. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเจ้าของโกดังบางแห่งเรียก “ค่าเหยียบแผ่นดิน” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
14. โรงสีที่จะส่งข้าวเข้าโกดังกลางถูกเซอร์เวย์เยอร์หรือเจ้าหน้าที่รัฐ เรียก “เงินพิเศษ” ในการส่งข้าวเข้าโกดัง	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
15. การรวมคว้นข้าวในโกดังกลางบางแห่งเป็นการรวมคว้นต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนด เช่น ใช้น้ำยาปริมาณน้อย หรือใช้สารเคมีที่มีอันตราย	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
16. โกดังกลางบางแห่งมีข้าวหายหรือบางแห่งมีสต็อกคลม	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
17. มีการแอบเผาโกดังกลางบางแห่งเพื่อทำลายหลักฐานในการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
18. การซื้อข้าวรัฐบาลต้องผ่านนายหน้า และต้องจ่ายค่านายหน้า	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
19. พ่อค้าที่จะขอซื้อข้าวจากรัฐบาลได้ต้องมีเส้นสายทางการเมือง และสามารถซื้อข้าวได้ในราคาถูก	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
20. พ่อค้าข้าวเริ่มมีปัญหาในการหาซื้อข้าวที่มีคุณภาพ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
21. การขายข้าวแบบรัฐต่อรัฐ (จีทูจี) มีความผิดปกติ เช่น จำนวนค้าขายจริงน้อยกว่าที่รัฐบาลประกาศ	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ
22. การขายข้าวถุงธงฟ้า/ข้าวถุงร้านถูกใจ มีปัญหาการทุจริต	☐ มี	☐ ไม่มี	☐ ไม่ทราบ

ในความเห็นส่วนตัวของท่านคิดว่ากระบวนการหรือขั้นตอนใดที่มีการทุจริตมากที่สุด ให้เรียงลำดับ 2 ลำดับ อันดับ 1 คือข้อ อันดับ 2 คือข้อ

3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการจำหน่ายข้าว และโครงการประกันรายได้

โครงการจำหน่ายข้าว

3.1 โดยรวมท่านมีความพอใจในโครงการรับจำหน่ายเพียงใด

(0 = ไม่มีความเห็น 1 = ไม่พอใจมาก 2 = ไม่พอใจ 3 = ปานกลาง 4 = พอใจมาก 5 = พอใจมากที่สุด)

3.2 ในภาพรวมท่านมีความเห็นว่าโครงการรับจำหน่ายข้าวมีการทุจริตในระดับใด

(0=ไม่มีการทุจริต 1=ทุจริตน้อยมาก 2=ทุจริตน้อย 3 =ทุจริตปานกลาง 4=ทุจริตมาก 5=ทุจริตมากที่สุด)

3.3 ข้อดีของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ ยกระดับรายได้ให้เกษตรกร ☐ โรงสีในโครงการไม่ต้องไปแข่งขันขายข้าว
☐ โรงสีในโครงการได้ค่าสีแน่นอน ☐ อื่นๆ ระบุ.....
☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

3.4 ข้อเสียของโครงการจำหน่ายข้าวตามความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ มีการทุจริตในหลายขั้นตอน ☐ เป็นการทำลายระบบการค้าข้าว
☐ โรงสีนอกโครงการต้องเดินรถเพื่ออยู่รอด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
☐ ไม่มีข้อเสีย ☐ ไม่มีความเห็น

โครงการประกันรายได้

3.5 ข้อดีของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อดีดังนี้ ☐ เงินถึงมือชาวนาโดยตรง ☐ ช่องทางทุจริตน้อยลง
☐ รัฐบาลไม่แทรกแซงตลาด ☐ อื่นๆ ระบุ.....
☐ ไม่มีข้อดี ☐ ไม่มีความเห็น

3.6 ข้อเสียของโครงการประกันรายได้ในความคิดเห็นของท่านมีอะไรบ้าง?

- ☐ มีข้อเสีย ดังนี้ ☐ การใช้ราคาอ้างอิงเดียวกันทั่วประเทศ ☐ ได้เงินจากรัฐบาลน้อย
☐ มีคนจดทะเบียนแล้วไม่ปลูกจริง ☐ โรงสีหากินโดยโกงราคา
☐ บางครั้งไม่ได้เงินประกัน ☐ หลักเกณฑ์ในการคำนวณราคาอ้างอิงไม่ดี
☐ อื่นๆ ระบุ.....
☐ ไม่มีข้อเสีย
☐ ไม่มีความเห็น

เปรียบเทียบ

3.7 ระหว่างโครงการรับจำหน่ายข้าวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ โครงการใดมีการทุจริตมากกว่ากัน

- ทุจริตในการจดทะเบียนเกษตรกร

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

- การทุจริตในภาพรวมทุกขั้นตอน

- ☐ โครงการรับจำหน่าย ☐ โครงการประกันรายได้ ☐ ไม่แน่ใจ ☐ ไม่ทราบ

4. คำถามปลายเปิด

4.1 ท่านทราบกระบวนการจ่ายเงินใต้โต๊ะเพื่อสมัครเป็นเซอร์เวย์เยอร์หรือไม่ว่าเป็นอย่างไร (ติดต่อใคร เอกสาร จ่ายเงินโดยวิธีใด จ่ายเท่าไร เป็นต้น)

- ☐ ไม่ทราบ ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

4.2 ท่านเคยได้ยินหรือไม่ว่าเซอร์เวย์เยอร์เรียกเก็บเงินพิเศษจากโรงสีและโกดัง มีกระบวนการอย่างไร (เก็บเมื่อไร เช่น เรียกเก็บเมื่อพบข้าวเก่า ข้าวเน่า หรือเรียกเก็บทุกครั้งที่นำข้าวเข้าโกดัง, เงินพิเศษนี้จ่ายโดยวิธีใด)

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

4.3 ท่านเคยได้ยิน/ได้รู้/ ใหม่ว่ามีโรงสีบางแห่งนำข้าวเก่า/ข้าวประเทศเพื่อบ้านมาเข้าโครงการจำนำข้าว มีกระบวนการการดำเนินงานอย่างไร (ติดต่อใคร จ่ายเงินให้ใครบ้าง สั่งข้าวมาอย่างไร เป็นต้น)

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

4.4 ท่านเคยได้ยินเรื่องข้าวหาย/ข้าวลมจากโกดังหรือไม่ ท่านคิดว่าข้าวหายไปได้อย่างไร

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

4.4 ท่านเคยได้ยินไหมว่ามีนายหน้ามาติดต่อให้โรงสีส่งข้าวในโครงการจำนำไปให้พ่อค้า โดยที่ไม่ต้องส่งข้าวเข้าโกดัง ถ้าเคยได้ยิน กระบวนการเป็นอย่างไร และโรงสีเองจะได้อะไร

- ☐ ไม่เคยได้ยิน ☐ เคย โปรดระบุรายละเอียด
-
-
-

4.5 การค้าจีทูจี ข้าวถุงธงฟ้า/ร้านถูกใจ มีปัญหาผิดปกติหรือไม่ อย่างไร

☐ ไม่ทราบ

☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา โปรดระบุรายละเอียด

4.6 ท่านคิดว่าโครงการจำหน่ายข้าวมี ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี

☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย

☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

4.7 ท่านคิดว่าโครงการการประกันรายได้เกษตรกรในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ ข้อดี-ข้อเสีย อะไรที่สำคัญ

ข้อดี

☐ ไม่มีข้อดี

☐ มีข้อดี คือ โปรดระบุรายละเอียด

ข้อเสีย

☐ ไม่มีข้อเสีย

☐ มีข้อเสีย คือ โปรดระบุรายละเอียด

4.8 ท่านคิดว่ารัฐบาลควรมีนโยบายเพื่อช่วยเหลือชาวนาหรือไม่ ถ้าควรท่านคิดว่า รัฐบาลควรช่วยเหลือชาวนาอย่างไรจึงจะไม่ก่อปัญหาการใช้งบประมาณเกินตัว

☐ ไม่มีความเห็น

☐ ไม่จำเป็น ☐ จำเป็น โปรดระบุรายละเอียด

ขอบคุณมากครับ/ค่ะ